

Ugnė Katkevičiūtė-Ignatjevienė

E ILIUSTRUOTOJI
KAIŠIADORIŲ
ETNOGRAFIJA

Ugnė Katkevičiūtė-Ignatjevienė

ILIUSTRUOTOJI KAIŠIADORIŲ ETNOGRAFIJA

Kaišiadorys, 2015

UDK 39(474.5)

Ka587

Leidinį finansuoja:

Lietuvos kultūros taryba

Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

Recenzentai: *Nijolė Marcinkevičienė*
dr. Eligijus Juvencijus Morkūnas

Redaktorė *Jūratė Lakštauskienė*

Maketuotoja *Laura Inytė*

Dailininkai: *Kristina Tokarevienė*
Justas Vėbra
Marius Zavadskis

ISBN 978-9986-646-48-8

© Kaišiadorių muziejus, 2015

© Ugnė Katkevičiūtė-Ignatjevienė, 2015

Lietuvoje etnografija susiformavo kaip krašto istorijos šaka, tyrinėjanti šeimą, jos gyvenamąją aplinką, pragyvenimo būdus ir papročius bei jos narių santykius su visuomene. Šis leidinys pats tikrasis šio etnografijos apibrėžimo iliustracinis pavyzdys. Dar daugiau – knygą pavadinčiau kaimo buities ir būties etnografinė iliustruota enciklopedija/žinyne dėl daugybės kaimiškiosios praėjusių amžių aplinkos, buities ir būties daiktų ir veiksmų, reiškinių aprašų. Glaustai apžvelgiama tėvų ir protėvių kultūrinė dvasinė gyvensena: tradicijos, papročiai, apeigos, ritualai. Paminėti kasdieniniai buities įpročiai ir papročiai mityboje, aprangoje, ūkininkavime ir kt. Socialiniai šeimos ir bendruomenės ryšiai kaip ir pragyvenimo būdai, t.y. žemės ūkio darbai, amatai, verslai. Nemažai dėmesio skirta gyvenamosios aplinkos (kiemas, šulinys, pirkia, tvartas, klėtis, kluonas...) aptarimui.

Pagiriamąjį žodį leidinio sumanytojams ir leidėjams privalu tarti dėl sumanymo profesionalius vieno ar kito daikto ar reiškinio aprašus papildyti archyvine medžiaga, teiginiais iš rašytinių šaltinių ir ypatingai autentiškais Kaišiadorių krašto žmonių prisiminimais. Jau XIX a. Vakarų Europos tautų šviesuomenė, Rytų Europos, tame tarpe ir Lietuvos, valstiečius laikė tautiškumo saugotojais ir į mūsų kultūrą žiūrėjo kaip į unikalų reiškinį, kurį reikia skubiai fiksuoti ir drąsiai pranašavo greitą jos baigtį, o šio leidinio vertės garantas – autentiška empirinė medžiaga, liudija, kad ši pranašystė nevisai/nepilnai išsipildė. Pasirodo XX a. Kaišiadorių apylinkėse užfiksuota unikalų etninės kultūros pavyzdžių. Ypatingai daug įdomių žmonių prisiminimų detalių sudėta gimtųjų, vaikų auklėjimo, piemenavimo, jaunimo bendravimo tradicijų aprašuose. Yra „perliukų“ jaunimo iniciacijų (*įrašymas į mergas, bernus*) tradicijoje: *į mergų bendruomenę įvesdintos paauglės būdavo ištepamos suodžiais. Kito kaimo jaunimas ateidavo su „kailiniais“, tuos kailinius ištepa suodžiais, išvaksavoja. Eina su tais kailiniais šokti muzikantui grojant. Šokant mergina prisiglaudžia ir išsisuodina bliuską ir rankas. Drąsesnės merginos būdavo su tais pačiais suodžiais ištepliota ranka brūkštelėdavo vaikinui per veidą. Per vakaruškas einam į ratelį, tada insisukam ją į vidų. Giesmikę pagiedam ir visos su rankom įrašomą merginą iškeliam į viršų tris kartus. Įvesdintos merginos taip pat turėdavo padaryti „priėmimo į mergas balių“. Įrašyta į mergas galėdavo bučiuotis, ją galėjo merginti vaikinai.*

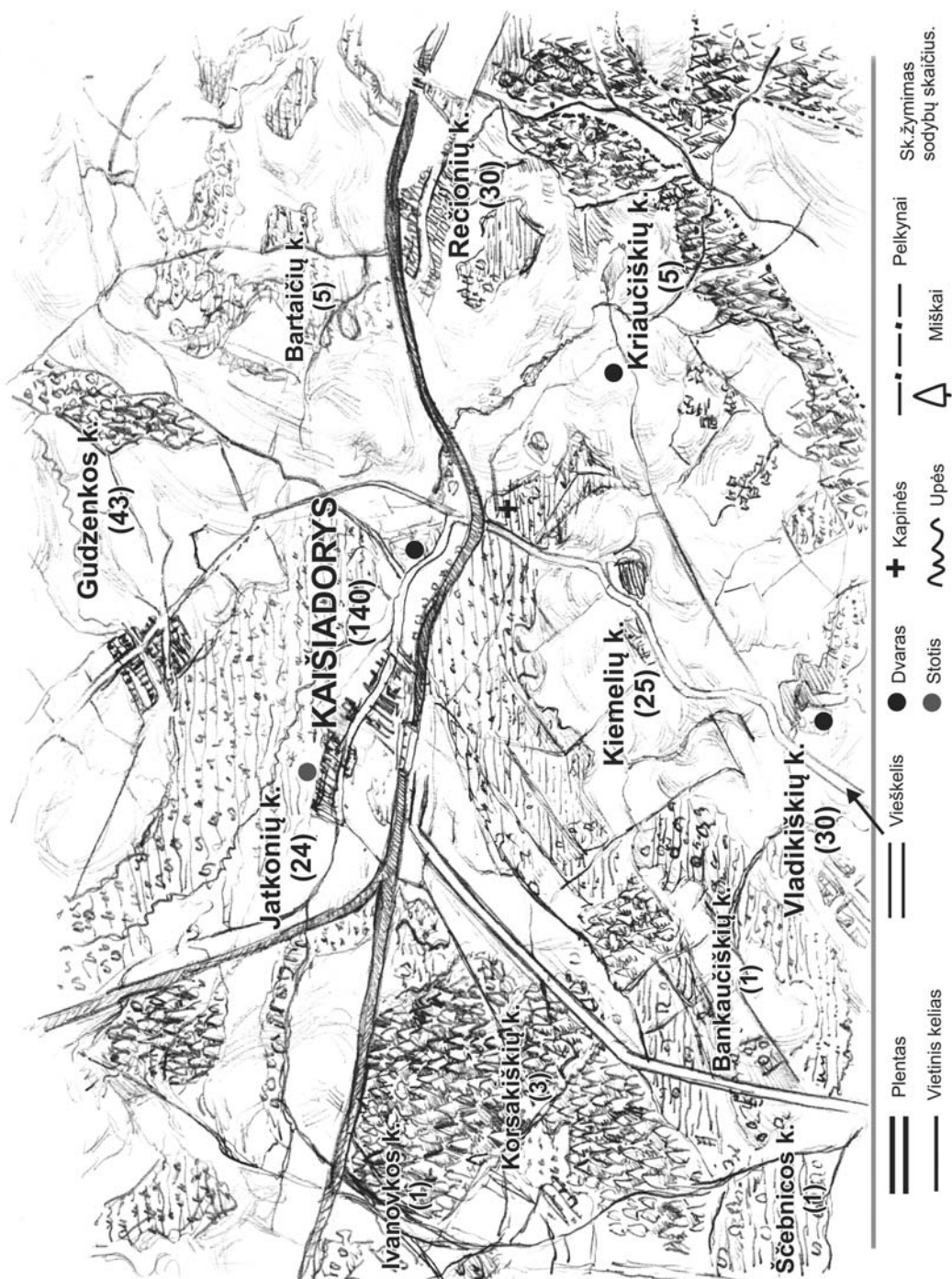
Dar vienas didelis šiame leidinyje skaitytojui pateiktos medžiagos plusas – lokaliskumas. Kaip žinia, kiekvienas žmogus yra teritorinės bendrijos narys, kurią jungia gyvenamoji vieta (miestas, kaimas, valsčius, parapija...). Gyvenamoji vieta yra vienas iš veiksmų skatinančių kultūros bendrumą. Dar XIX a. ekonominių pasidalijimų

(dvaras, malūnas, turgus ir pan.) ribos daugeliui žmonių buvo retai peržengiama siena ir valstietiška kultūra išlaikė daugelį tik tai teritorijai būdingų ankstesnio laikotarpio dalykų, pasiekusių net XX a. vidurį. Vieni iš tokių dalykų – papročiai, palaikantys gyventojų bendruomeniškumą, moralumą, socialinę discipliną. Vertingų šio krašto aprašų šia tema rasite ne vieną, o pailiustravimui tiks, kad ir toks kitur Lietuvoje retai fiksuojamas paprotys: *per Užgavėnės bernai išdidžioms, nosį riečiančioms mergoms užkeldavo ant stogo skarulinį dėdą ir su šluota rankose įtupdydavo į kaminą. Darželin įkeldavo kelmą.*

Leidinio medžiaga dar kartą patvirtina etnologų teiginį, kad gyvenamoji aplinka, ūkis, pragyvenimo būdai lėmė ir žmogaus sampratą apie pasaulio sandarą, ryšius su Dievu, gyvąja gamta ir pan. Tai ryškiausiai atsispindi tuo atveju kaip žmogus atlieka vieną ar kitą simbolinį veiksmą, ar atvirkščiai – paiso draudimų, kurie, kaip manyta, nulemia gerą ūkinę sėkmę ar net to žmogaus ar jo šeimos likimą. Pavyzdžiui: *per Blovieščių negalima galvos šukuoti. Kaip mamytė ir tėvelis sakydavo, tą dieną busilas net lizdo nesuka. Tada gali nesisėkti gyvenime arba į plaukus įsivelti koltūnas. Blovieščiaus dieną nereik niekas paliest kas su plunksnom, nes liksi ubagu.* Įdomiausia, kad atitinkamas simbolinis gyvųjų elgesys veikia ir mirusiųjų būtį. Kad ir toks prisiminimas: *Vėlinių dieną vaikai vaduodavo dūšes: per Vėlines buvo toks pasakymas: kiek kartų į bažnyčią ateini, tiek dūšelių išvaduoji. Tai mes, vaikai, įbėgam į bažnyčią, sukalbam maldelę ir išbėgam iš bažnyčios – jau vienai dūšiai atpirkimas duotas. Ir vėl į bažnyčią...*

Taigi, išskirtinę vertę šiam leidiniui suteikia jau geru žodžiu paminėta, vietinės autentiškos medžiagos fragmentai, neleidžiantys abejoti vienos ar kitos šio krašto tradicijos patikimumu. „Etnografija...“ populiariai ir patraukliai supažindins skaitytoją su Kaišiadorių krašto etniniu savitumu, papročiais, tradicijomis, paskatins jaunimą domėtis savo krašto istoriniu ir kultūriniu paveldu. Vis tik įvertinus šio leidinio lokalizavimo aspektus, turime pripažinti, kad ši medžiaga be visa ko atskleidė ir bendruosius visuomenės kultūros raidos ypatumus. Tai bus puiki medžiaga tolimesniems moksliniams etninės kultūros tyrinėjimams.

Nijolė Marcinkevičienė

VAIKYSTĖ

Gimtuvės

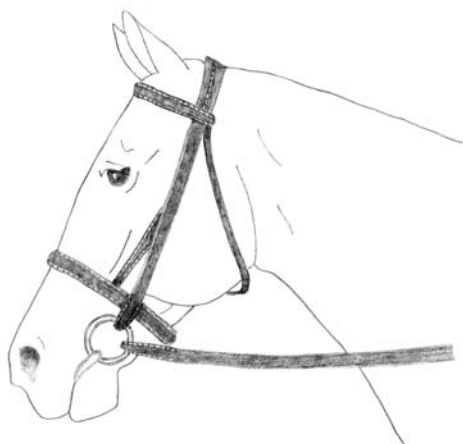
Kūdikio gimimas – svarbus šeimos ir bendruomenės įvykis, lydėtas gausybės prietarų, apeigų bei draudimų. Tradicinėje valstiečių kultūroje labiau lauktas berniuko nei mergaitės gimimas, *jei gimdavo sūnus tai kaime kiti vyrai sveikindavo tėvą, vaišindavosi, o jei gimdavo mergaitė – „tėvas niekam tikęs“¹*. Sūnus pratęsdavo giminę ir perimdavo šeimos ūkį, o dukra nulemdavo didesnes šeimos išlaidas ateityje. Ištekantčiai dukrai tėvai turėdavę išskirti pasogos dalį bei sukrauti kraitį. Tačiau mergaitės, kaip būsimos tėvų globėjos, ypač laukdavo motinos.

¹ KŠM B388: Lina Žizliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Rumšiškių apylinkėje“, 2002. Pateikėja Danutė (pavardė nenurodyta) g. 1929 m. Žasliuose.

Tikėta, kad į pagalbą pasitelkus maginius veiksmus galima nulemti būsimą kūdikio lytį. Norėdamas susilaukti sūnaus vyras eidavo gulti su batais ir kepure, po pagalve pasidėdavo kamanas arba iki vedybų nedirbdavo kultuvės. Apie naujo šeimos nario lytį taip pat spręsdavo iš besilaukiančios moters veido odos. *Jei moters veidas skaistus, švarus – gims berniukas, o jei dėmėtas – mergaitė*², valgyto maisto, *jei mėgsta valgyti saldžiai – mergaitė, o jei sūriai – berniukas*³.

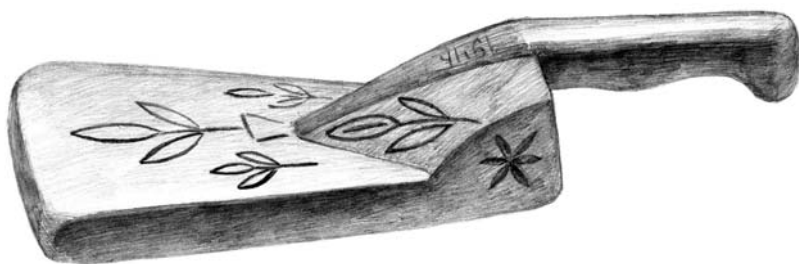
Veltiniai

Kamanos

² Paukštytė-Šaknienė R. Lietuvių šeima ir papročiai. – Vilnius, 2008. – P. 444.

³ Paukštytė-Šaknienė R. Lietuvių šeima ir papročiai. – Vilnius, 2008. – P. 444.

Kultuvė

Kaimo kultūroje nėščia moteris turėdavo laikytis bendruomenėje nusistovėjusių elgesio normų: *nėščiai moteriškai negalima niekur nieko skolint, prašyt*⁴. Tačiau užėjusias į svetimus namus besilaukiančias moteris visuomet išleisdavo su dovanomis. Tikėta, kad negalinčių ar nenorinčių paskolinti prašomo daikto namus pelės užpuls arba sukapos šeiminių drabužius. Paskolinus daiktą į išeinančią moterį būtinai reikėdavo mesti kokį nors daiktą. *Kad paleidžia duoną, tai buvo gerai, tada vaikas bus laimingas, o kitas buvo, kad paleidžia akmeną, tai sako, tada vaikas gimsta nervuotas ir nelinksma*⁵, *a jeigu bulvių ar žvyro tada vaikas tą ir valgo jaunas bebūdamas*⁶. Norinčios pakenkti būsimo vaiko išvaizdai moterys su kirviu slankstin įkerta, tai būna lūpos trūkusios vaiko tadu⁷.

Besilaukianti moteris taip pat turėdavo paisyti moralės normų: *negalėjo sumeluoti – toks ir vaikas bus*⁸, *turėjo būt labai rami, nesinervuot, nerėkaut ant nieko – ramus vaikas bus ir neverks daug*⁹, *nevalia daug ir be reikalo balbatuot, ba vaikelis nesulaikis ležiuve ni tik an geros, ale, i ant prastos šnekos*¹⁰, saugotis neigiamų emocijų, o jas išgyvenus būtinai atlikti kūdikį apsaugančius veiksmus, *kai pamatei, kas nors negera, reikia per visus nagus perbraukt nykščiu, kad nenuveitų vaikui; gaisras kaip būna arba jeigu išsigąsti, nestverti už rankos sau, nes bus plėmai tada vaikui*¹¹.

Savo veiksmais moteris galėjo paveikti ir būsimo kūdikio sveikatą: *vandens negalima, jeigu pilnas kibiras, nupilt. Kiek yra, tiek tegul būna. Negalima nėščiai*

⁴ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

⁵ KŠM R: pateikėja Marija Melkunaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

⁶ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

⁷ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁸ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

⁹ KŠM R: pateikėja Adelė Kudeliūnaitė-Ašmenienė g. 1934 m. Žiūkiškių k., gyv. Žostautų k.

¹⁰ KŠM B775: Regina Rudytė-Jatautienė, „Trupinys ant pasaulio marškos“. Pateikėjas Zigmantas Rudis g. 1892 m. Vilkiškių k.

¹¹ KŠM R: pateikėja Ona Neverbickaitė-Adukonienė g. 1949 m. Laukagalio k., Karsakų k.

moteriškai, vaikas ilgai šlapinsis¹², nėščiai negalima ant savęs siūt, nes tada jau vaikuto liežiokas bus prisegtas, šveplas bus¹³, jei lipsi per tvorą arba lįsi pro ją – vaikas klišas per klubus bus¹⁴, aguonų į sterblę nerink – vaikas šlakuotas bus¹⁵ ar netgi nulemti mirtį: po apačia šniūrų negalima lįsti, bus virkštelė apsisukus¹⁶, nėščiai moteriai negalima atbulai eiti, kad virkštelė kūdikiui neapsisuktų aplink kaklą¹⁷, nėščia moteris negalėjo eiti paskui karstą išnešant iš pirkios numirėlį¹⁸. Nėščia moteris taip pat negalėdavo tapti krikštamote, tikėta, kad tuomet gali mirti pačios kūdikis ar krikštavaikis.

Pavieniais atvejais dar iki XX a. vidurio moterys gimdyti eidavo į negyvenamą patalpą: žiemą – tvartan, vasarą – pirtin arba klėtin. Vėliau kūdikiai pasaulį išvysdavo pirkiose. Gimdymo metu prie nėščiosios likdavo tik bobutė, retais atvejais artimesnė giminaitė – motina, sesuo. Vyras su žmona likdavo tik sunkaus gimdymo atveju. Ūgtelėjusius vaikus tądien vesdavo pasisvečiuoti pas gimines ar kaimynus. *Tai buvo, iškepė košę tokiam dideliame čigonėly, įrišo į skarelę ir pas tėvo seserį. Tėn nuvėjom ir visą dieną sakė būt. Pareinam, lopšys pakabintas¹⁹ arba jie nakvodavo kituose sodybos pastatuose: ana gimė gegužy, jau javų nebuvo vienam aruode, tai tam aruode pakloja ir mumi, mes buvom keturi, suguldo²⁰.*

Bobutė

¹² KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

¹³ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

¹⁴ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja (pavardė nenurodyta), g. XX a. pr. Kalvių k.

¹⁵ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Ona Radzevičiūtė-Šiugzdienė g. 1931 m. Kruonyje.

¹⁶ KŠM R: pateikėja Ona Neverbickaitė-Adukonienė g. 1949 m. Laukagalio k., Karsakų k.

¹⁷ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁸ KŠM R: pateikėja Ona Neverbickaitė-Adukonienė g. 1949 m. Laukagalio k., Karsakų k.

¹⁹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

²⁰ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

Prasidėjus pirmiesiems gimdymo skausmams šeimos vyras skubėdavo kviesti *bobutę: ji vaikus gaudo*²¹. Bobutė – vyresnio amžiaus, turinti patirties priimant kūdikius bei išmananti liaudies mediciną moteris. Prieš pat gimdymą moteris gerdavo skausmą malšinančių žolelių arbatas ir antpilus, buvus sunkesniau gimdymui kaitindavosi pirtyje arba būdavo švelniai apvaujama karšta vanta. Manoma, kad moteriai gimdant, reikia paslėpti visus peilius, ylas, kaltus bei kitus aštirus daiktus – geriausiai juos visai išnešti iš pirkios, tada gimdyvė jaus mažesnius skausmus, ir kūdikis gims sveikas²².

Gimus kūdikiui bobutė *jį išmaudo, suvysto ir tada kiaušininę gimdyvei iškepa*²³. Nukirptą mergaitės virkštelę užrišdavo, užmazgydavo, sunarpliodavo ir išdžiovintą saugodavo padėję skrynioje²⁴, placentą užkasdavo rūtų darželyje. Prausiant kūdikį į geldą įpildavo ir šlakelį pieno, kad vaikas būtų gražus, o mergaitė dar ir skaisčiavėdė²⁵. Fizinę kūdikio sveikatą ugdydavo jo kojytes ir rankytes apliejant šaltu vandeniu. Ką tik gimusį naujagimį tvirtai suvystydavo, apjuosdavo *pavijočiumi* ir parodydavo motinai. Iki XX a. pradžios kūdikį pirmiausiai parodydavo šeimos galvai – tėvui. Bobutei už darbą valstiečiai atsilygindavo maisto produktais, tekstilės gaminiais arba pinigais.

Praėjus keletui dienų po gimdymo vykdavo *palankynos*: moterį aplankydavo artimiausios kaimynės, giminaitės. XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje jos dovanų atnešdavo maisto produktų. Vėliau drabužėlių ir palučių kūdikiui, audinio trivalaktę, pusbonkį arielkos: *duodavo išgerti gimdyvei, kartais ir bobutei dėl sveikatos*²⁶.

Saugodama kūdikį nuo nužiūrėjimo motina vaiko svetimoms akims nerodėdavo mėnesį ir daugiau laiko, kartais iki pat krikštynų. Tačiau ir pati moteris apie šešias savaites vengdavo pasirodyti viešumoje, nesilankydavo bažnyčioje, pirtyje. Tikėta, kad neseniai pagimdžiusi moteris yra *nešvari: bažnyčion eiti negalima buvo. Turėjo nuveit in bažnyčią, stovėt zakristijoj. Tada ateina kunigas, jau duoda žvakę ir su žvake inveda jau prie altorio, pašventina ir tada jau gali lankyt bažnyčią ir kaimynus*²⁷.

²¹ KŠM B388: Lina Žizliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Rumšiškių apylinkėje“, 2002. Pateikėja Jadvyga Litvinaitė-Sadauskienė g. 1929 m. Rumšiškėse.

²² Paukštytė-Šaknienė R. Lietuvių šeima ir papročiai. – Vilnius, 2008. – P. 460.

²³ KŠM R: pateikėja Adelė Kudeliūnaitė-Ašmenienė g. 1934 m. Žiūkiškių k., gyv. Žostautų k.

²⁴ KŠM B427: Lina Žizliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Albina Svetakaitė-Skrockienė g. 1932 m. Vilūnų

²⁵ Paukštytė-Šaknienė R. Lietuvių šeima ir papročiai. – Vilnius, 2008. – P. 465.

²⁶ Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 59.

²⁷ KŠM R: pateikėja Adelė Kudeliūnaitė-Ašmenienė g. 1934 m. Žiūkiškių k., gyv. Žostautų k.

Kūdikių priežiūra

Naujagimius iki 3–6 mėnesių vystydavo drobiniuose vystykluose, apjuosdavo *pavijočiumi*: *ant stalo ar lovos pirmiausiai ištiesdavo juostą. Juosta būdavo 1,5 m ilgio ir 3,5 cm pločio, austa iš lininių ar medvilninių ir vilninių siūlų, rinktinė. Juostą tiesdavo lygiagrečiai ilgesniam stalo kraštui taip, kad ji vystant kūdikį būtų tarp petukų ir alkūnės. Ant juostos dėdavo apatinę, didesniąją palą (70x70), viršum jos mažesnę (apie 40x40), kvadratinę palutę, kurios kampai atgręžti į apatinės palos kraštines, o viršutinis kampas nulenktas žemyn. Ją dėdavo taip, kad lenkimo linija būtų kūdikio juosmens aukštyje, o statusis kampas nusviręs žemyn. Palučių nesiūlėdavo, kad užlenkti kraštai netrintų kūdikio kūnelio. Vystant pirmiausiai trikampio kampais apsukdavo kiekvieną atskirai kūdikio kojeles. Tuomet apatinį didžiosios palos kraštą, apie 35 cm, užlenkdavo virš kojųčių, o šoniniais kraštais suvystydavo visą kūnelį, palikdami nesusuktą tik galvutę. Palutėmis suvystytą kūdikį apsukdavo juosta. Ties petukais juostą apsukdavo lanku, trumpesnįjį galą prisukdami, o ilgesnįjį toliau sukdamo spirale kelis kartus aplink visą kūnelį, stengdamiesi tvirtai apsukti kojytes, kad neiškryptų. Baigdami vystyti, juosta kelis kartus apsukdavo kojytes, juostos galą užkišdami po susidariusiu lanku. Skarele apgaubdavo vaiko galvutę, po smakreliu kampus sukryžiuodavo ir prakišę pro pažastėles, sukeisdavo po nugarėle. Jei skarytės neturėdavo, galvutę aprišdavo padėvėtos drobės palute²⁸.*

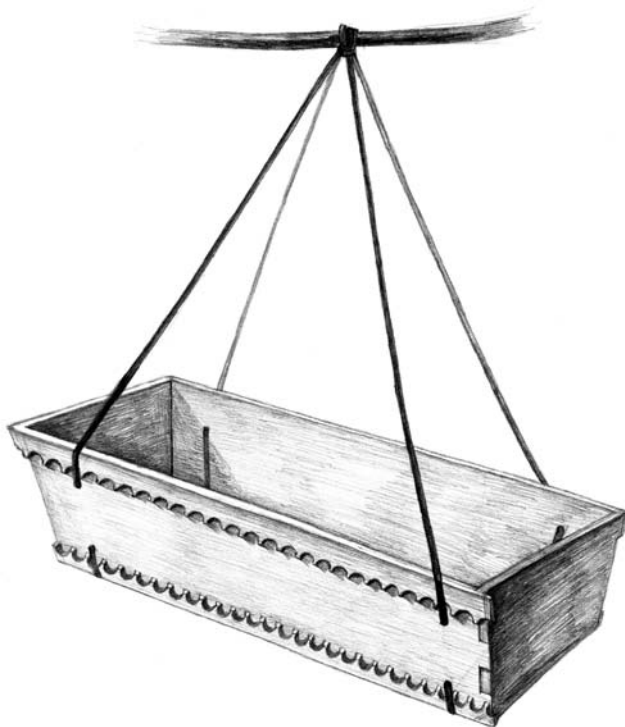
Naujagimiai miegodavo lopšiuose, pakabintuose šalia motinos lovos, ūgtelėję vaikai – vygėse: *pats pirmasis lopšys būdavo iš skarulių, iš palų susiūtas lopšys. Padaro vaikui kokią minkštą guolį, indeda pagalviuką. Kai vaikas paauga, tai būna medinis lopšys. O paskui jau vygę padaro – iš medžio sukala dėžę, į kurią vaiką guldo. Ji būdavo ant pavažėlių, siūbuodavo. Į vygę guldydavo jau vaikstantį vaiką²⁹.*

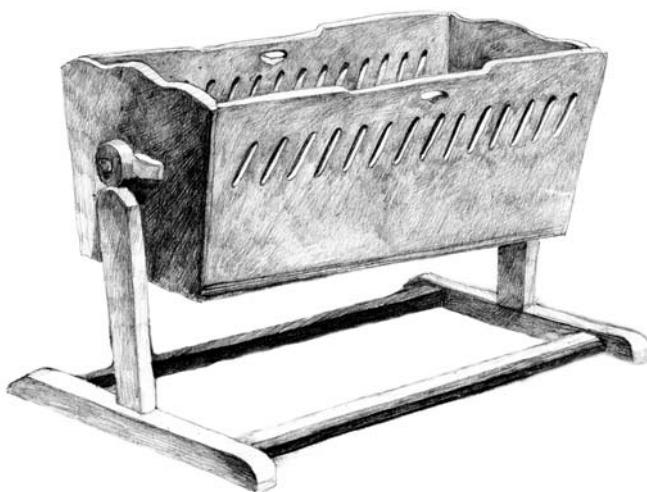
Pavijočius

²⁸ KŠM B270: Erika Nenartavičiūtė, „Audiniai ir jų vieta interjere. Audimo-verpimo įrankiai“, 2000. Pateikėja Domicelė Kazlauskaitė-Banevičienė g. 1931 m. Medžionių k., gyv. Kalvių k.

²⁹ KŠM B427: Lina Žizliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėjas Baltramiejus Ramoška g. 1917 m., gyv. Domeikiemių k.

Lopšys

Vygė

Čiulptukus vaikams gamindavo iš duonos ir cukraus mišinio. Žostautų kaime (Kalvių parapija) *merlio gabaliuką atpjauna, cukro guzą involina, ingrūda burnon ir čiulpia. Tai tą cukrą greit sučiulpia, tai tada su duona sumaišo*³⁰, Mičiūnų kaime (Paparčių parapija) *pakramto duonos juodos naminės su cukru kartu ir tada indeda į merliuką. Iš burnos išsiėma in merliuką deda. Tada tą merliuką susuka į kamuoliuką, suriša. Tada biski vandeniukin pavilgo, in burnytę indeda ir čiulpia jisai*³¹. Kartais vietoj čiulptuko motinos kūdikiui burnon dėdavo lašinio juostelę: *būdavo lašinių atpjauna tokį šniūrelį, nu, kad rankutėj jau išlaikyt gali. Tada in rankutę indedu, tai tada, kad insideda į burną. Riebumai bėga per rankutę, o jis tuos lašinius čiulpia. Tai iš tų lašinių pasidaro lyg merliukas koks tai, išsičiulpia tie taukai*³².

Motina kūdikį maitindavo krūtimi apie metus laiko. Manoma, jog kūdikį pirmą kartą pamaitinus dešine krūtimi, jis bus dešiniarankis, kaire – kairiarankis: *vaikas bus kairiskas*³³. Nutraukus maitinimą nevalia vėl pradėti žindyti: *nebuvo galima, jeigu vaiką maitini ir jau nujunkei, antrą kartą maityt. Verkia, rėkia, bet jau maityk tuo ką turi, karvės pieneliu, nes jeigu tu jį pamaitysi, jau jisai bus labai negerų akių vaikas*³⁴. Toks vaikas vadintas *atžindu*. Paskutinį kartą pamaitinusi vaiką krūtimi motina padėdavo knygą, rožinį ir duonos kepalą ir stebėdavo, ką jis pirma palies. Jeigu knygą – sieks mokslo, rožinį – bus kunigas, duoną – ūkininkas³⁵.

Sunegalavusius kūdikius gydydavo žinomomis liaudies medicinos priemonėmis. Pilvo skausmus ir dieglius malšindavo česnaku. *Jeigu jau rėkia labai, tai apie bambukę česnako trina ir delniukus, sako, kad kirminai jau ty*³⁶, bloga akimi nužiūrėtus vaikus gydė vandeniu, druska ir žolelėmis: *reik iš burnos tadu paimt vandens ir nuplaut akis, ir padalkom apšluostyt po to*³⁷, *prisigeria motina vandens į burną, tuo vandeniu nuprausia durų klemkas ir tuo vandeniu nuprausia vaikui akis*³⁸, gydydavo aprūkydami

³⁰ KŠM R: pateikėja Adelė Kudeliūnaitė-Ašmenienė g. 1934 m. Žiūkiškių k., gyv. Žostautų k.

³¹ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

³² KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

³³ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

³⁴ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

³⁵ Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 71.

³⁶ KŠM R: pateikėja Adelė Kudeliūnaitė-Ašmenienė g. 1934 m. Žiūkiškių k., gyv. Žostautų k.

³⁷ KŠM R: pateikėja Ona Neverbickaitė-Adukonienė g. 1949 m. Laukagalio k., Karsakų k.

³⁸ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Krikštytos, vestuvės Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Ona Radzevičiūtė-Šiugždienė g. 1931 m. Kruonyje.

Rožančius

Knyga

Duona

įvairiomis žolelėmis ratu, kryžmai³⁹, druską apnešdavo tris kartus aplink vaiką, atbula ranka. Tą druską į ugnį įmesdavo ir taip išgydydavo⁴⁰.

Darbymečiu kūdikius palikdavo senelių priežiūroje, tokios galimybės neturinčios motinos juos imdavo kartu su savimi: *niekas nežiūrėdavo, būdavo rugiapjūtės, šienapjūtės tas vaikas, kad mėnesio gimęs, turi eit darban i nešasi lopšį. Sukala du kuolus, deda skersinį ir pakabina tą lopšį ir vaiką paguldo, o visi dirba šienuose tuose⁴¹ arba kur mažiukas tai jį suvysto ir kaip pjauna pasilankia, tai ant nugaros pasideda tą vaiką, paėma paklodę, apsiriša, nu, ir vaikas ant nugaros miega, o ji pjauna rugius⁴². Paūgėjusius vaikus palikdavo žaisti šalia dirbamo lauko: kur didesni, nu, tai nusineša paklodę, ten patiesia, mendelį sustato, pavėsį padaro ir ty vaikas sėdžia, žaidžia⁴³ arba per juosmenį apjuostus virvelėmis palikdavo namuose: vaikus kažkokiu tai šniūreliu, kokia virvela, vieną vienam kampe tynai apjuosia, kad jau nenubėgtų tynai, o kitą kitam kampe, jau ty žaislų padeda⁴⁴. Mičiūnų kaime (Paparčių parapija) mažus vaikus namuose palikdavo šunų priežiūroje: sakydavo, kad prieg vaiko palik šunį. Tai šuo vaiką dabos ir neduos jam verkt, o jeigu paliksi avį, tai avis apgrauš vaiką, nes avis mėgėja sūrumą graužt, o vaikas tai pasisioja. Šuo kuo ramiausiai. Verks vienas, tai prieg to pribėgs, verks kitas, tai prieg kito bėgs⁴⁵.*

³⁹ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja (pavardė nenurodyta), g. XX a. pr. Kalvių k.

⁴⁰ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Albina Svetakaitė-Skrockienė g. 1932 m. Vilūnų k.

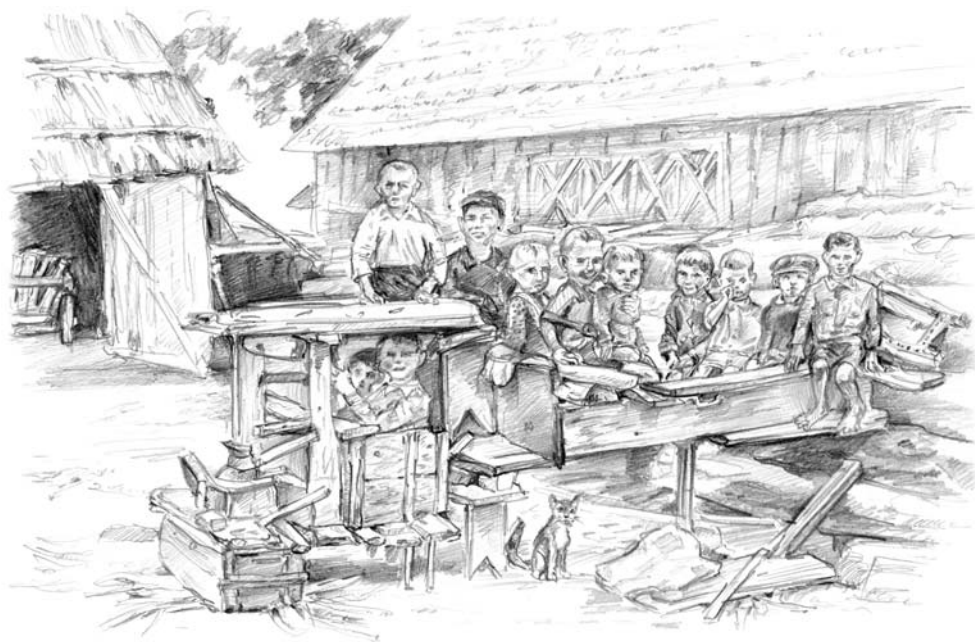
⁴¹ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

⁴² KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁴³ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁴⁴ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

⁴⁵ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

Vaikų auginimu ir auklėjimu rūpinosi moterys. Jų pareiga – užtikrinti fizinę ir emocinę vaikų gerovę, diegti dorovines vertybes, skatinti vaikų bei paauglių darbštumą. Vyrui priklausydavo rūpintis ūkio reikalais.

Motinos, kaip griežtos ir reiklios moters, įvaizdį paliudija pateikėjų vaikystės prisiminimai: *mama buvo griežta ir vadovavo, o tėtis buvo labai geras. Niekad nebarė, niekad nemušė, bet mes jį labai mylėjom*⁴⁶, *mama nuo pat mažumės mokė tvarkos, o tėvelį labai myliu ir prisimenu, kad jis išmokė mane gerbti žmones*⁴⁷. Mažavaikėse šeimose vaikus lepdavo abu tėvai: *viena pas tėvus augau, kiti vaikai išmirė, tai man pataikavo, tai išsiugdė labai bjaurus charakteris, ir aš buvau labai aikštinga ir reikli*⁴⁸.

Tėvų ir vaikų santykiai šeimoje buvo grindžiami pagarba motinai ir tėvui: *man įkrėtė į užpakalį ir pasakė, kaip tu drįsai pasakyti mamai negražius žodžius, kad aš niekada negirdėčiau, kad tu, reiškia, šitaip, va, negražiai kalbi apie mamą*⁴⁹, bendruo-

⁴⁶ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁴⁷ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g., 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁴⁸ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁴⁹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g., 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

menėje – atjauta vyresniems, likimo nuskriaustiems žmonėms: *senutė vis ateidavo bažnyčion. Visi ją pažino, nu, ir kiekvienas nunešdavo. Tai ten kas kiaušinių, kas duoną, kas pieno, kas mėsos gabaliukų jai vis. Tai ji prisirenka terbų, nu, ir parsinešdavo ant savaitės ir išsimaitindavo taip. Nu, paskui jau sensta, jėgos silpsta, nu, tai paprašydavo, kad padėtų panešt. Aš atsimenu, mama padėdavo jai parnešt, a paskui jau ir ait visai negali. Tadu kaimas susitaria ir sako, kad jau maitinsim mes ją. Nu, tai aš labai gerai prisimenu, kad mūsų diena buvo antradienis. Tai mama paruošdavo: ten sriubos išvir-davo, ten kokį blynėlį padarydavo. Tadu jau sako, nu, vaikai jau gatava, jau galit nešt. Nu, tai mes tadu deliojams, kas ką imsime nešti. Tai aš jau jemu, kas jau sausesnio, ka neišbėgtų. Nunešam ten ir koks džiaugsmas buvo. Tai man sesuo duodavo šluotų, tai aš menu, kad aplinką šluodavau, ten kiemelį apšluodavau. A jau sesuo, kaip didesnė, tai jau eidavo vidun, nu, tai gal vandens reikia, gal malkų reikia, gal ten patalynę pakeist reikia, tai jau ji ten kažką darydavo jau svarbesnius jau⁵⁰. Vaikams taip pat drausdavo šaipytis iš ligonių, elgetų, nusenusių ar protinę negalią turinčių žmonių.*

Miesto kultūroje, inteligentų šeimose augę vaikai buvo mokomi gerbti religinių ir tautinių mažumų atstovus: *mokė, kad visi žmonės yra vienodi, visus reikia vienodai*

Miestelėnai

⁵⁰ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

gerbti, nei tautinių, nei religinių skirtumų, visi žmonės vieni iš kitų⁵¹ bei vargingiau gyvenančius vaikus: mums mokyklon įdėdavo po sumuštinį, bet mes labai mylėjom, tokia Janytė Vasiliauskaitė, labai iš neturtingos šeimos, kuri retkarčiais atnešdavo tokį patiekalą ir visi stovėdavom ailėj. Atsinešdavo puoduką stiklinį ir tą vadinamą „Gogal mogal“, nu, trynį su cukrumi, reiškia, ir šaukštelį atsinešdavo ir visi laukdavom pertraukos, kada Janytė duos, reiškia, po arbatinį šaukštelį „Gogal mogal“⁵². Tuo tarpu kaimo vietovėse vaikams rečiau kada leisdavo bendrauti su varguomenės vaikais: draugaut tai koki draugai, jei koki vaikai ty jau nelabai tai neleisdavo⁵³.

Kasdienėje aplinkoje vaikai stebėdavo tėvų elgesį ir įgaudavo žinių bei įgūdžių, reikalingų tolimesniam žmogaus gyvenimui. Mažieji plėšydavo plunksnas, nešiodavo žagarus, šluodavo grindis. Vasaros metu vaikai eidavo uogauti. Romate eidavom uogauti spanguolių. Tai į dieną pririnkdavom po trisdešimt tris litrus, kad parnešt būtų lengviau į maišelių galus įdėdavom akmenėlius, pririšdavome ir pasidarydavome ant pečių, o kai mėlynės rinkdavome į kibirus. Tai kai pririnkdavome, tai tėvelis raitas atjoja, ant nugaros prisiriša kibirus arba tuos mūsų maišus ir parneša⁵⁴. Bendri šeimos pietūs ir kita pramoginė veikla padėdavo palaikyti šiltus šeimos narių santykius: valgyt pietus būtinai visi turėdavo kartu, a kai pavalgom vakarienę, tai eidavom gult. Mama labai gero balso, i seserys su ja, išskyrus mane, i tėvą, i mes lovoje dainuodavom visokias dainas⁵⁵.

Paaugus mergaičių ir berniukų darbai skirdavosi. Mergaitės dažniau laiką leisdavo su motinomis, kurios dukras supažindindavo su namų ruošos darbais. 10–12 metų mergaitės skusdavo bulves, ravėdavo darželius, plaudavo indus, melždavo karves, sulaukusios 14–16 metų būdavo sodinamos prie verpimo ratelio, kepdavo pirmąją duoną⁵⁶. Motinos norėdamos, kad dukros išaugtų darbščios ir tvarkingos merginos, mokindavo jas ir kitų namų ruošos darbų. Sakau, mama, aš mokausi, nereikės man to audimo, o ji sako, kad ne, ir turėjau atsistė, išaust visas marškas ir tik tada galėjau nebeaust⁵⁷, buvau mokinė ir patikrina kalnieriuką, tai jeigu biški pajuodę, baisus skandalas⁵⁸. Berniukai laiką leisdavo su tėčiais, kurie juos mokindavo lauko ir žemės ūkio darbų: šienaudavo, akėdavo, ardavo, važiuodavo į mišką malkų, jas skaldė, vežė šieną⁵⁹.

⁵¹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g., 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁵² KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g., 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁵³ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁵⁴ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵⁵ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵⁶ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė g. 1931 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵⁷ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵⁸ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵⁹ KŠM B227: J.Liutkevičiūtė „Kietaviškių kaimo buitis“, 1998 m. Pateikėja Jadvyga Ramanauskaitė g. 1913 m. gyv. Kietaviškėse.

Duonos minkymas

Verpimas

Palomenės apylinkėse vaikų darbštumą skatindavo Smilgių pradinėje mokykloje (Palomenės parapija) įkurtas „Jaunųjų ūkininkų“ būrelis. Aš antram skyriui buvau, jau jauniausia pakopa, tai morkas reikėjo auginti. Antroji pakopa buvo vištas auginti, trečioji bulvės. Reikėjo dienoraštis vesti, tokią knygėlę pildyti. Ir vasaros metu tas agronomas, dvarininkas Strumila, apvažiavo visus jaunuosius ūkininkus ir pas mane atvažiavo. Morkos gražiai auga, išravėtos. Paglostė, pagyrė. Prasidėjo mokslo metas jau. Jaunųjų ūkininkų paroda. Reikia vežti savo daržoves parodyti, nu, o man didelė nelaimė nutiko. Paėmė kiaulės, įlėkė į daržą, iškniso ir didžiausias morkas suėdė. Nu, ir aš tokias apsususias morkas ir nunešiau ir dabar komisija, mokytojas ir tas agronomas eina ir sako, vaikeliai, kur tos gražios morkos tavo, kur tu užauginai. Sakau, kiaulė iškniso ir suėdė⁶⁰.

Tėvai darbus vaikams skirstydavo tolygiai, neišskirdami kurio nors vaiko: ravėti nuo mažų dienų. Pas ją buvo tokia taisyklė. Daržas, mes buvom trys, tai tu per daug ravėjai, aš per mažai tai, kad nebūt ginčų padalydavo. Tavo ažė, tavo ir tavo ažė. Ar po dvi ažes išeidavo, tu turi jas apravėti, palaistyt, tavo priežiūrai⁶¹, viena sesuo lygina rūbus mum bažnyčiai ait, o kita turi darželį ir kiemą apšluot, apgrėbtyt⁶². Šeimose, kuriose augo tik mergaitės, sunkiausi darbai tekdavo vyriausiajai atžalai: daugiau aš dirbau vyriškus darbus, nes buvau vyresnė. Aš anai su tėvu kuldavau

⁶⁰ KŠM R: pateikė Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁶¹ KŠM R: pateikė Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁶² KŠM R: pateikė Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

su spragilais, malkas papjaudavau su pjūklu, aš su dalgiu nupjaudavau žirnius, šitus, vikius, aš akėt eidavau ir malkas mokėjau skaldyt⁶³. Kartais vaikus padirbėti siųsdavo pas artimiausius kaimynus: būna, kad paprašo bulvių pakasėt arba tenai pagrabot koki kaimynai. Paskiau tėvelis pasiklausia, kap algės vaikas, ar tvarkingai, ar neišdykavo, ar nešnekejo negražiai⁶⁴.

Tarpusavio supratimo vaikai mokėsi bendraudami su kiemo draugais: mokydavo, sakydavo, kad, vat, neskriaust, nesistūmdit ir žodžių, va, ty kokių visokių negerų nekalbėt, da jei išgirdai, kad draugas, tai gali sudraust, kad taip negalima⁶⁵, prižiūrėdami jaunesnius brolius, seseris. Dažnai vaikai nežinodami, kaip prižiūrėti ir nuraminti mažylius, iškresdavo išdaigų: kai užpykdavo ta mažoji, tai griūna ant žemės, rėkia i spardosi. Galvoju, ką man daryt. Atsinešiau kibirą vandenio. Papyliau. Ta žiūri, žiūri. Pasikėlė kiton vieton. Vėl nunešiau vandenio, papyliau⁶⁶.

Įprastai prasikaltusiems vaikams tėvai liepdavo atsiprašyti vienas kito, kalbėdavo pamokymus, kaip nereikėtų elgtis: turėdavo atsiprašyti vienas kito ir pasibučiuoti, pasibučiavimas – pati didžiausia bausmė⁶⁷, o už iškrestas didesnes išdaigas būdavo baudžiami: būdavo pakabinta rykštė, ką nors padarai, tai eik, atnešk, tada jau sušveičia⁶⁸, anksčiau gi buvo mada: paguldė ant suolo i muša⁶⁹, paklupdydavo, da i šluotą in rankas iškėlus palaikyt duoda⁷⁰, tai kampan pastovėt⁷¹, vaikus skaruliu apmušdavau⁷². Mažiausi šeimos nariai drausminant būdavo gąsdinami mitinėmis būtybėmis: bausbas ar tai ragana ateis⁷³, kitos tautybės žmonėmis: ateis čigonai ir išsines⁷⁴ arba Dievo bausmėmis: būdavo abrazdai, nu, anksčiau buvo mada špygas rodyt, nu, tai skaito jau dabar špygą rodai, tai Dievulis mato ir tau pirščiuką atpjauš arba negražiai šnekėsi, tai tau liežuvį ištrauks⁷⁵.

⁶³ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁶⁴ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁶⁵ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁶⁶ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁶⁷ Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 75.

⁶⁸ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁶⁹ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁷⁰ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁷¹ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

⁷² KŠM B561: „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004 m. Pateikėja: Anelė Glinskaitė-Morkūnienė, g. 1924 m. Bublių k.

⁷³ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁷⁴ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁷⁵ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

Siekiant išugdyti uolius katalikus vaikai nuo mažens buvo mokomi pagrindinių dorovės principų: *nu, mažumės buvo tikyba*⁷⁶. Motinos su vaikais kasdien kalbėdavo maldeles: *tas, va, zaslanas i tokia buvo žvakidė medinė. Tų žvakių uždega ir mama tokią ilgą maldą skaitydavo*⁷⁷, mokindavosi žegnotis, *poteriaudavo: kaip išmokino žegnotis, tai mokino i poteriaut*⁷⁸, sekmadieniais ir švenčių dienomis dalyvaudavo Šv. mišiose: *mamu nuveda bažnyčion, a paskui kaip mes paaugom, ateina nedielia, jokios šnekos nebuvo nei nieko, kad jau tėvai niejo, a mes einam. Atsikėlei, mama pečių kūrena, te valgyt pagamina, rengiesi ir eini. Batukus neši rankoj, rožančius ant rankos, dar knygelą ir eini pėsčias*⁷⁹, prie pietų stalo dėkodavo už valgomą maistą: *nepersižegnojęs, nesupoteriavęs nevalgysi*⁸⁰.

Vaikų auginimo skirtumus mieste ir kaime dažniausiai nulemdavo turtinė tėvų padėtis. Tarpukariu pasiturinčių miestiečių atžalos rečiau dirbdavo ūkio ir namų ruošos darbus: *ypatingų darbų man nebuvo, kadangi kaip aš augau, buvo tarnaitės*⁸¹, o laisvalaikį leisdavo visuomeninėse organizacijose: *Kaišiadoryse buvo skautai ir angelaičiai*⁸², ugdžiusiose patriotinius jausmus tėvynei. Tačiau ir inteligentų vaikai turėdavo savo pareigų, kartais ir nelabai malonių: *buvo mūsų pareiga, nu, nebuvo asfalto, nu, plentas buvo. Tai vis tiek tie pargenami iš ganyklų galvijai pridergia, tai reikėjo mum šluoti, valyti*⁸³. Už gerai atliktus darbus tėvai vaikus apdovanodavo: *nu, tai jeigu jau ką, už gerą darbą nusipelnei ar ką, tai duodavo centų nusipirkti ledų ir eidavom pas Kantaraite. Ji turėjo tokią nedidelę parduotuvėlę*⁸⁴. Pasitaikydavo atvejų, kuomet vaikai pasinaudodavo tėvų gerumu ir pastaruosius apgaudavo: *man specialiai aptvėrė darželį. Tenai man liepia nuravėt, o aš nelabai. Tai dabar jau, kaip tėvas išeina į darbą, mama užsiėmus, tai ateina, ten buvo mano geriausi draugai, tai aš juos pasivadinu ir jie man visą tą mano darželį apkuopia. Nu, aš jau sutaupius turiu kažkokių saldainių, kur nesuvalgiau, kad jiems atsilyginčiau. Mieste augę vaikai taip pat dažniau švęsdavogimtadienio šventes: *gimtadieniai būdavo vaikam iki dešimties, iki dvylikos metų. Mama ten kokį pyragą iškepa, kokio pasaldinto gėrimo ten ar limonado, dar ten saldainių. Žaisdavom stalo žaidimus. Kokius keturis, penkis draugus pakviesdavo, kurie dovanų atnešdavo kokią smulkmeną ar pieštuką, ar ten kokį trintuką*⁸⁵.*

⁷⁶ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁷⁷ KŠM B886: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁷⁸ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁷⁹ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁸⁰ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁸¹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g., 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸² KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g., 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

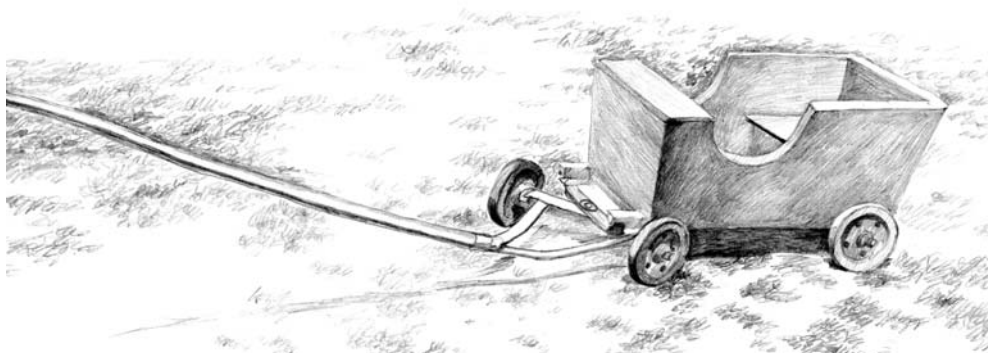
⁸³ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g., 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸⁴ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g., 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸⁵ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g., 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

Pramoginiais tikslais gamindami žaislus ir su jais žaisdami vaikai lavino vaizduotę, ugdė kūrybinius gebėjimus bei kūrė pirmuosius socialinius ryšius.

Maždaug iki 3 metų amžiaus vaikai žaisdavo vienodais ir mergaitėms, ir berniukams skirtais garsiniais žaislais. Kaišiadorių apylinkėse itin populiarūs žaislai buvo barškalas – *kai paskersdavo kiaulę, tai išpūsdavo pūslę, įdėdavo kelis žirnius, išdžiovindavo*⁸⁶ ir bruzgulis – *darydavo bruzgulius. Daugiausiai tai iš kiaulės kojos. Kaulą išgręžia. Įveria du siūlus ir suka. Gaunasi toks garsas – vuch, vuch, vuch*⁸⁷. Žaislus taip pat gamindavo iš naminių gyvulių kaulų, žąsies krūtinkaulio, maisto produktų: *mama, kai kepavo kokius, va, sausainėlius, tai antytę padarydavo, tai vė su peiliu išpjauna kokią žvaigždutę, mėnuliuką*⁸⁸, *kap iššutina žirnių ir toki vadinais šeriškai žirniai. Tai buvo toki margi ir jėi neapvalūs, kap balti, o toki da lig ir su dobela, tai mes, vaikai, kap prisidarom žmogučių iš tų žirnių. Tuos rudus statom, statom, ant tų rudų uždedam baltus, ale, su kepurėlėm*⁸⁹, *balanėlių: dieduką darydavo, kad jis linksėdavo, toks plonas iš balanikės, instato į bulvę, stovi ant stalo ir linkčioja*⁹⁰. Vasaros metu vaikams gaminavo ratukus, kuriais juos vežiodavo didesni vaikai⁹¹.

Vaikiškas vežimėlis su ratukais

⁸⁶ KŠM B605: „Etnografinių žodžių paaiškinimai“, Vilnius, 2005 m., p. 2.

⁸⁷ Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 75.

⁸⁸ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

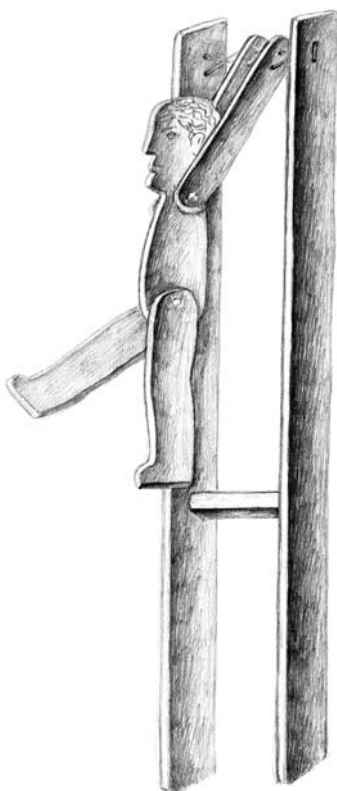
⁸⁹ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁹⁰ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁹¹ Pluraitė-Andrejevienė N. Lietuvos vaikų žaislai. – Vilnius, 2012. – P. 27.

Meduolis

Linksmasis Vincukas

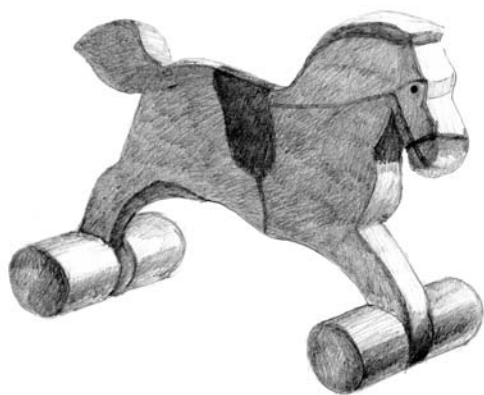
3–6 metų vaikai žaisdavo judančiais žaislais. Berniukai kiemuose lazda stumdydavo ratukus, ant ratukų pritaisytus medinius arkliukus. Mergaitės lėlių vežimėliuose vežiodavo lėles, statydavo joms namus: *tai lovytę pasidarau, pagalvėlę, paklydėles užklot, staliukas užtiest*⁹². Pasiturinčiose šeimose augusios mergaitės žaisdavo pirktiniais miniatiūriniais lėlių baldeliais: *atsiuntė man, miniatiūrinę spintelę lėlių rūbam. Tai čia buvo ir veidrodis, viršuj, apvalas. Tai čia vaikai eidavo būriais, reiškia, visi džiaugėmės ta spintele*⁹³. Šiltomis vasaros dienomis vaikai žaisdavo smėlio dėžėse: *tai jau kepdavom jau tuos pyragėlius tenai*⁹⁴, iš lauke rastų pagaliukų, šermukšnių uogų ar kaštonų dėliodavo įvairias figūreles: *sudedam gėles kokias ar kokius namelius, ar paukštį*⁹⁵.

⁹² KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁹³ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁹⁴ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁹⁵ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

Arkliukas ant ratukų

Stumiamas kibirėlis

Žiemos vakarais vaikai mėgdavo klausytis pasakorių sekamų pasakų. Smilgių kaime (Palomenės parapija) užaugusi Janina Ivoškaitė pasakų klausytis eidavo pas kaimo pasakorių Taparauską: *Taparauskas, kuris gyveno ten, tai sakydavo pasakas. Tai aš eidavau dažnai ten paklaustyt pasakų*⁹⁶. Kartais vaikai susirinkdavo būrelin ir patys sekdamo pasakas, deklamuodavo eilėraščius: *patys pasakas sakom, eilėraščius*⁹⁷.

7–14 metų vaikai žaisdavo pačių pagamintais žaislais. Berniukai iš runkelio pjaustydavo traktoriukus ir kitas transporto priemones, droždavo švilpynes. Elena Zavistanavičiūtė, kilusi iš Šventininkų kaimo (Kalvių parapija), prisimena pačios pasigaminantį žaisliuką „Paukštuką“: *kiaušinį išgeria ir keturias skylutes padaro. Tai iš bulvės arba iš teslos galvukę, snapuką. Kokio šiaudelio, insmeigiam paskiau karoliukų mažų, nu, o sparnelius tai iš popierio kerpa. Sulenkiame, sulenkiame – vuodegutė, sparneliai. Biški pakerpame ir ant siūlo pakabiname. Paskiau, nu, padažom da iš apačios kojytes ten arba priklijuojame ką nors*⁹⁸ bei pirmąją mamos pasiūtą skudurinę lėlytę: *lėlę iš skudurėlių, va, kai siuvėja siuva skudurukas nuo suknutės, nu, lieka. Nu, visokių spalvų margų, nu, tai tada darom suknutes. Taip tik suvyniojam, suvyniojam. Da iš pradžių tai be rankų, tik galva. Smarkiai susukame tokį, biški da paplojam, smarkiai taip suveržiam ir instatom, nu, rankutė būna, kojytės. Iš skudurukų galvą ir skarutę apgaubiam. Paskui čia išpiešiam akutes, lūpas pieštukais. Nu, tai tokia lėlytė*⁹⁹. Tarpukariu padaugėjus prekyvių valstiečiai mergaitėms dažniau nupirkdavo įstatomas lėlių

⁹⁶ KŠM R: pateikė J. Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁹⁷ KŠM B886: pateikė Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁹⁸ KŠM B886: pateikė Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁹⁹ KŠM B886: pateikė Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

galvas: *mama nupirkdavo galvą lėlės, galvutę įlist. Paskui pasiuvo liemenį, rankutes, kojytes, oi, tai jau lėlė buvo*¹⁰⁰.

Vaikai taip pat žaisdavo komandinius žaidimus, šokdavo ratelius. Populiariausi žaidimai – „Ripka“: *kai kaimynų tų vaikų buvo galybė, nu, tai pasiskirstom dvi brigadas. Tai ratuką, reiškia, riti, o, kiti su lazda sustabdyt turi. Katrie katruos nu-varysim toliau, reiškia, tokios kaip rungtynės*¹⁰¹ ir „Kiaulikė“: *akmenį, kokį kiaušinį turi. Aplink toki keturi ar penki. Duobikė ir tą akmenį įvartį į tą duobikę. O čia visi, supranti, kad neįvartų su lazdom ginam, o vienas turi įvartį duobikėn*¹⁰². Alfonsas Slanina užaugęs Kairiškių kaime (Žiežmarių parapija) prisimena, kai būdamas vaiku kartu su kaimo vaikais žaisdavo „Putikės gaudymą“: *vienam, kuris gauda, užriša akis ir jis turi gaudyt. Reiškia, pagaut. Katrą jau pagauna kambary, tam akis užriša. Tas vėl turi gaudyt*¹⁰³.

Mergaičių žaidimai būdavo ramesni, dažnai paremti religine tematika. Janina Ivoškaitė iš Smilgių kaimo (Palomenės parapija) su draugėm žaisdavo „Procesiją“: *ai ant pagalio prisirišdavom, žinai, tuos kaspinus. Aš pasiėmiau šilkinės skareles ir toki balti, tušti kraštai buvo. Nukirpom su tokiom avelinėm žirkklėm, pasidarėm kasnykus, nu, ir ainam. Daėjom iki kito kaimyno in kapčio. Aš, žinai, kažkodėl pamoksus turėjau sakyt*¹⁰⁴, o Veronika Šakienė iš Pakalniškių kaimo (Paparčių parapija) žaisdavo „Majavas“: *mano tėvelis šulinius kasė ir ritinius darė, nu, tai tos formos stovėjo ant kiemo. Nu, tai su draugėm rengdavom Majavas. Tose jau bitono formose. Prisiskinam gėlių jau ten, jau vazų pristatom, ten kokį paveiksluką ar ty šventas tai mum nebuvo svarbu, bet jau mės skaitosi Majavoj*¹⁰⁵. Vaikai taip pat rengdavo tarpusavio varžybas: *penkis akmenukus pasirenkam, nedidukus tokius, ir gaudom. Tynai vieną išmeti, kita išmeti i turi suimt paskui visus in vieną ranką, nu, ir kuris pagaus*¹⁰⁶.

Vasarą vaikai žvejodavo pačių pasigamintomis meškerėmis: *meškeres, nu, to- kias rykšteles aukštas, ilgas, tiesias tokias gražias*¹⁰⁷, tinklais: *megzdavom tinklus ant tokių šerių su šakute. Daug privynioja paskiau per akutes traukyt reikia*¹⁰⁸, bučiukais:

¹⁰⁰ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹⁰¹ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m., Kairiškių k. gyv. Kauno r.

¹⁰² KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m., Kairiškių k. gyv. Kauno r.

¹⁰³ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m., Kairiškių k. gyv. Kauno r.

¹⁰⁴ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m., Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁰⁵ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

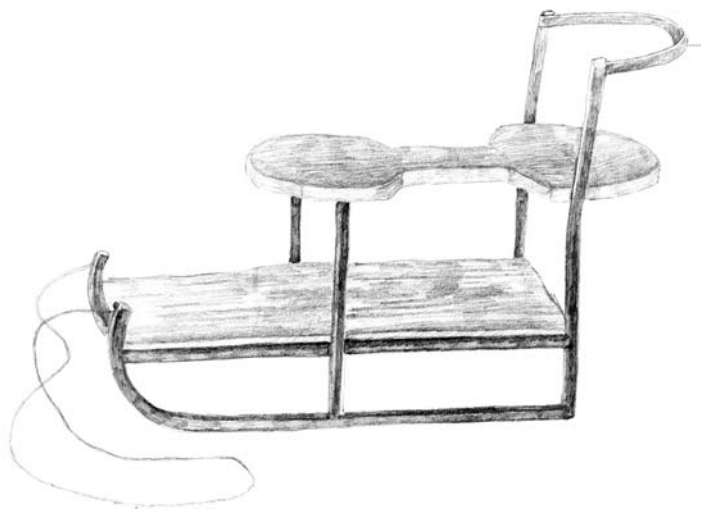
¹⁰⁶ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹⁰⁷ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹⁰⁸ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

suverptais siūlais apmezgam lankelius, trys ar keturi lankeliai, ir skylutės. Jei didesnės tos skylutės didesnę žuvį pagauni, o tokios mažesnės tai mažiukų¹⁰⁹, mindavo dviračių pedalus. Dviračius vaikams pagamindavo tėvai: tėvelis dviratį padarė, medinį, ant dviejų ratų, žemuką¹¹⁰ arba juos susikonstruodavo patys vaikai: pats dviratį medinį pasidariau¹¹¹. Pasiturinčios šeimos dviratukus dažniausiai pirkdavo.

Žiemos metu vaikus žaisti drauge suburdavo pačiūžos: būdavo pagalį, malkų, reiškia, skeltinuką tep prisitaikai ant kojų, tokį griovelį padarai, šniuriuku prisiriši ant kojų, ant basų ir ant balos, supranti, pasivažinėti¹¹² ir rogutės: rogutes turėdavom, tai ant ežero čiužinėdavom arba ant kalniuko suveinam¹¹³.

Rogės

Kaišiadorių mieste augančių vaikų pramogos kiek skyrėsi nuo valstiečių vaikų pramogų. Laisvalaikiu vaikai lankydavosi Kaišiadorių mieste įsikūrusiame kino teatre „Kasparas“: *Kaišiadoryse buvo privatus, taip vadino „Kasparo“ kinas, tai su tėvais eidavom*¹¹⁴, visuomeninėse organizacijose: *skautų sueigos kartais buvo, tai ten kokie žaidimai*¹¹⁵.

¹⁰⁹ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹¹⁰ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹¹¹ KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. Pamierio k., gyv. Livintų k.

¹¹² KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m., Kairiškių k. gyv. Kauno r.

¹¹³ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹¹⁴ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

¹¹⁵ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

XX a. pradžioje skaityti ir rašyti vaikus mokydavo išprusę vietos gyventojai. Morkūnų kaime (Žiežmarių parapija) pažinti pirmąsias lietuviškas raides vaikus mokė Pranas Čepulionis: *pas Čepulionį mokėsi visi Morkūnų kaimo vaikai. Ateidavo čia mokytis vaikų ir iš kitų kaimų. Apie 15, 20 vaikų prie stalo ant uslonų susėdę*¹¹⁶. Darsūniškio miestelyje skaityti vaikus mokė Motiejus Mičiulis ir Simonas Zavistanavičius: *Mičiulis Motiejus, Maciukeliu pramintas, mokė lietuviškai skaityti po 5,6 darsūniškių vaikų*¹¹⁷. Vaikai skaitydavo iš lietuviškų elementorių: *iš Suvalkijos Mačiuliui slapta atnešdavo lietuviškų elementorių ir iš elementorių jis mokė vaikus skaityti*¹¹⁸. Be skaitymo ir rašymo mokiniai mokėsi religinių disciplinų: *mokė vaikus ir poterių, klebonas atvažiuodavo mokyti šventos istorijos*¹¹⁹. Įgytas mokinukų žinias kaskart patikrindavo mokyklon atvykdavęs inspektorius.

Tarpukariu Smilgių kaime (Palomenės parapija) vaikams buvo organizuojamos parengiamosios priešmokyklinės grupės: *rudenį, pavasarį buvo parengiamosios į mokyklą, grupės vadinosi. Po vieną mėnesį du metai*¹²⁰. Išklausičius kursą vaikus keldavo į pradžios mokyklos pirmąsias klases. *Jeigu programą įsisavinai, tai keldavo tadų į antrą skyrių*¹²¹.

Vaikai kaimo mokykloje taip pat buvo ruošiami Pirmos Komunijos šventei: *po „Tėve mūsų“, „Sveika Marija“, „Tikiu į Dievą Tėvą“ išmokyti tose parengiamosiose grupėse, tada jau jinai mokė ten kitokių, nu, vienu žodžiu „Dešimt Dievo įsakymų“, kaip ait išpažinti, ką sakyt, kaip persižegnot*¹²². Kaišiadorių mieste religiniu vaikų auklėjimu rūpinosi vietinė dvasininkija: *daugiausia auklėjimas tai buvo, vat, mokytojo ir kape-liono*¹²³ ir visuomeninės organizacijos: *nuo pat šešių metų aš priklausiau Angelaičių*

¹¹⁶ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėjas Pranas Morkūnas g. 1984 m. Morkūnų k., gyv. Darsūniškyje.

¹¹⁷ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėjas Pranas Televičius g. 1888 m. Morkūnų k., gyv. Darsūniškyje.

¹¹⁸ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėjas Pranas Televičius g. 1888 m. Morkūnų k., gyv. Darsūniškyje.

¹¹⁹ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėjas Pranas Morkūnas g. 1984 m. Morkūnų k., gyv. Darsūniškyje.

¹²⁰ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

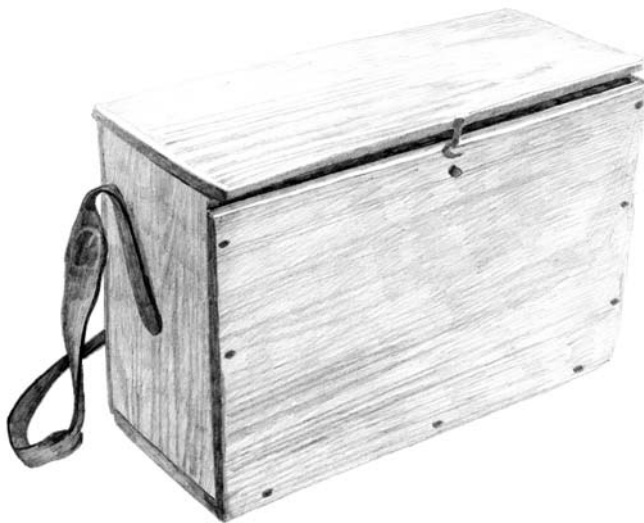
¹²¹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹²² KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹²³ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

organizacijai. Aš ėjau, gėles barsčiau. Mano visas gyvenimas, visa vaikystė iki kokių trylikos metų praėjo grynai katechetinėj atmosferoj¹²⁴.

Valstiečių vaikai keliaudami mokyklon vadovėlius, sąsiuvinius ir plunksnakočius susidėdavo į terbeles: buvo pasiūta tokia tarba medžiaginė ant peties užsidėt. Su saga, kad neišblyrėtų knygos¹²⁵, ateidavo vaikai iš pakraščių, iš artimesnių kaimų, iš drobės pasiūtais krepšiais per petį, o jeigu mama ten dar kokia biški menininkė, tai dar pasiuvinėta¹²⁶, vaikučiai daugiausia turėjo tokias šilkinės tarbeles¹²⁷. Vėliau medžiagines terbeles pakeitė medinės mokinio dėžutės: knygas sudėt buvo dėžutės. Atsidarymas tai visų būdavo iš viršaus, a mano tai iš šono atsidarydavo. Užsidedam ant pečių su raištukais ir kaip leki tai tynkt, tynkt, tynkt¹²⁸, dėžutė medinė, graži, pamaliavota, vyšniavai nudažyta. Vienam gale buvo užtvirta rašalui pastatyt, a kitas knygom sudėt ir buvo uždengt kriutelis, a dėžutės viršuj dirželis, kad nešt rankom¹²⁹. Pasiturinčių šeimų vaikai vadovėlius nešiodavosi odiniuose portfeliukuose¹³⁰.

Mokinio dėžutė

¹²⁴ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

¹²⁵ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

¹²⁶ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

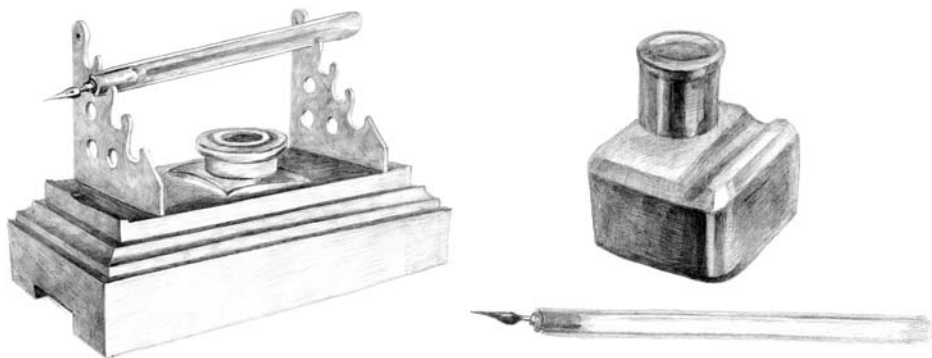
¹²⁷ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

¹²⁸ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

¹²⁹ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

¹³⁰ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

Mokykloje vaikai rašydavo plunksnomis, kurias kaskart pamirkydavo rašalo *bonkutėje*. Rašalo *bonkutę* mokiniai nešiodavosi kišenėje: *daugiausia kišenėj nešdavos, tai žiūrėk jau kišenė mėlyna*¹³¹, dėžutėje arba portfelyje. Kaišiadoryse augusi pateikėja Aleksandra Žitkutė mokyklinius reikmenis susidėdavo į medinį penalą: *aš tai turėjau medinį penalą, atsitraukia kaip stalčius, nu, ir tenai atskirai pieštukam, plunksnakočiui su plunksna, trintukam susidėt*¹³². Skaičiavimus vaikai atlikdavo sąsiuvinuose lange-liais, raides ir žodžių junginius rašydavo stambesnių linijų sąsiuvinuose, o dailyrąštį: *dailyrąščiui sąsiuvinus kur tokios dvi siauros ir viena platesnė linija*¹³³. Vadovėlius vaikai dalindavosi vieni su kitais: *reikėjo tuos vadovėlius labai švariai užlaikyti. Tada iš kitų pirkdavo ar apsimainydavo, ar paskui kokiam neturtingesniai jau padovano-davai tą vadovėlį*¹³⁴.

Plunksnakotis ir rašalinė

Mokyklose mokiniai privalėdavo laikytis drausmės bei gerbti mokytojus: *a mokyklose buvo drausmė, tik jau biški sušnabždėjai, tai stukteli pieštuku in stalu iškart*¹³⁵. Nepaklusnius vaikus mokytojai bausdavo įvairiomis bausmėmis, *jeigu padarei per pamoką nusižengimu, nu, tai tadu visi per pertrauką aina laukan, o tu kampan klupėt*¹³⁶, *klupdydavo ant žirnių, ranką su liniuote mušdavo, iškėlęs rankas turėjai klupėt*¹³⁷. Kartais išdykesni vaikai norėdami, kad mokytojai nubaustų kitus vaikus, pastariesiems rengdavo pasalas: *aš atsimenu tokiu kalniu eidavo berniukai, o čia mės, dvi mergiotės*.

¹³¹ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonių k.

¹³² KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

¹³³ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

¹³⁴ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

¹³⁵ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonių k.

¹³⁶ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonių k.

¹³⁷ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

Ainam ty visi kartu, a paskui jie nuveina ty, a mes čia, nu, i tadu pradedam mes jiems, ai, šakaliukai, šakaliukai jūs tynai. Nu, tai jie tadu metasi iš ty, atlakia ir mumi jau tadu kumščiuoja, kad mes iš jų juokiamės. Nu, tai mes tadu nuveinam ant rytdienos ir pasiskundžiam, kad, va, mumi dasivijo, mumi apstumdė, tai tadu jie per pertraukas tupi¹³⁸.

Aktyvių mokytojų dėka mokyklose buvo rengiami spektakliai Motinos dienos proga: būdavo atsimenu Motinos diena, tai buvo spektaklis paruoštas. Mano kaimynė vaidino ten tą Motinos dieną. Parodė tenai, kad motina jos mirė, o jinai labai verkė tos motinos, o mes, vaikai, mamom atnešėm žibučių, bet aš tik vieną kartą, nes nebe-turėjau po to mamos¹³⁹, kalėdinės vakaronės: rengėmės mes popierinėm suknelėm per Kalėdų eglutę¹⁴⁰, Marytę tada vaidinau atsimenu, Kalėdų naktį buvo toks pastatytas spektaklis¹⁴¹. Tarpukariu Kaišiadorių mieste mokiniai dalyvaudavo valstybinių švenčių minėjimuose: eilinės šventės tai buvo sodely, už geležinkelio. Tai tenai buvo supiltas toks paaukštinimas, aukuras. Būdavo uždegdavo aukurą, ten vėliavą iškeldavo, organizacijos ateidavo. Mokiniai surikiuoti aplink ir ten jau visokios prakalbos ten būdavo¹⁴².

Baigus keturis pradžios mokyklos skyrius ir išlaikius baigiamuosius egzaminus mokinių laukdavo išleistuvių šventė. Zūbiškių kaime (Gegužinės parapija), augusi pateikėja Elena Paulauskaitė prisimena išleistuvių šventę, vykusią Šv. Antano dieną: buvo tada atleidai Antano, tai davė mum pažymėjimus toj jau mūsų mokykloj. Tynai eilėraščius sakė, dainavo, o paskui buvo vakarielis¹⁴³. Smilgių kaime (Palomenės parapija) pradžios mokyklos skyriaus mokiniai išleistuvių proga buvo apdovanoti knygomis, kaip baigėme, tai visiems buvo įteikta knyga apie Antaną Smetoną. Labai gražiai buvo viršeliai, viduj tokios, nu, langučiai¹⁴⁴.

Pabaigus pradžios mokyklą miesto ir kaimo vaikų gyvenimo keliai dažniausiai išsiskirdavo. Miestiečių vaikai toliau mokslus tęsdavo progimnazijose ir gimnazijose, o kaimiečiai dažniau padėdavo tėvams dirbti ūkio darbus: baigiau tadu tuos keturis skyrius ir tada labai norėjau ait mokintis. Tai tėvas atidėjo kitiems metams, tu labai maža, kur tu ten aisi į Žaslius. Paskiau antrais metais vėl pradėjau prašyt, verkiau, verkiau, bet sesuo, toji vyriausioji, pasakė, ką ji bus ponia, o aš viena arsiu ir manęs dėl to nebeleido mokslan¹⁴⁵.

¹³⁸ KšM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

¹³⁹ KšM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

¹⁴⁰ KšM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

¹⁴¹ KšM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

¹⁴² KšM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

¹⁴³ KšM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

¹⁴⁴ KšM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁴⁵ KšM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k., gyv. Vareikonų k.

Paauglių vakaronės

Vaikų ir paauglių gyvenime darbas buvo persipynęs su trumpomis atokvėpio valandėlėmis, kurias jaunimas dažniausiai išnaudodavo pasilinksminimams.

Pusberniai ir pusmergės laisvu nuo darbų metu *turėjo savo šokius*¹⁴⁶, vadinamus *vakaronėmis*¹⁴⁷. Šventininkų (Kalvių parapija) ir aplinkinių kaimų paaugliai rinkdavosi prie Kalvių ežero: *ant kranto suveinam, padainuojam susėdę kokią dainelę, tep pašokam, pasikalbam*¹⁴⁸, kiti – kieme arba name, kuriame buvo grindys. Vakaronių metu paaugliai grodavo pačių pasigamintais ir pirktiniais muzikos instrumentais: *armonikėliai tokie lūpiniai buvo, kurie ganė tai iš medžio tošies visokius švilpukus, tai vienas groja, kitas švilpia, trečias vėl in dėžutę būgnina kokią*¹⁴⁹. Kartais muzika skambėdavo iš patefono plokštelių: *atidarydavo langą, pastatydavo patefoną ir grodavo, o mes kieme šokdavom*¹⁵⁰. Kiekvieno ūgtelėjusio berniuko pareiga buvusi išmokti groti lūpine armonikėle, mat, *nemokėt grot buvo sarmata*¹⁵¹.

¹⁴⁶ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁴⁷ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹⁴⁸ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹⁴⁹ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹⁵⁰ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁵¹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

Vakaronių metu paaugliai *dalindavo žiedų*¹⁵², dainuodavo dainas, šokdavo ratelius, o įsidrąsinę pusberniai šokiui pakviesdavo patinkančią pusmergę. Pirmųjų šokių paaugliai mokydavosi kasdieninėje aplinkoje: *biški mokykloj pamokina*¹⁵³, *kaimynas Misikonis, siuvėjas toks, pradėjo mus mokyti*¹⁵⁴, *pačios mergos pradėjo mokint*¹⁵⁵. Paaugliai vakaronėse šokdavo *žingsninį valsą*¹⁵⁶ arba *polką*¹⁵⁷. Gerai išmokę minėtų šokių žingsnius paaugliai turėjo galimybę įsirašyti į bernų ir mergų gretas.

Pusmerges į vyresniųjų gretas įvesdavo vyresni bernai: *dabar sako eisime, kad priimtų mus į šokius. Tas Misikonis mus, visas mergaites, nusivedė ir paprašė, kad parodyt, kaip mokam šokt. Tai tie pasikėlė, mes visą suolą nusėdome. Prieš mus bernai išsirikiavę, panos. Tada ateina po vieną, išveda, groja ir žiūri, kaip šoka. Stengies net iki prakaito*¹⁵⁸. Užgirėlio kaime (Darsūniškio parapija) į mergų bendruomenę įvesdintos paauglės būdavo ištepamos suodžiais: *kito kaimo jaunimas ateidavo su „kailiniais“, tuos kailinius ištepa suodžiais, išvaksavoja. Eina su tais kailiniais šokti muzikantui grojant. Šokdama mergina prisiglaudžia ir išsisuodina bliuską ir rankas. Drąsesnės merginos būdavo su tais pačiais suodžiais ištepliota ranka brūkštelėdavo vaikinui per veidą*¹⁵⁹, Kalvių kaime (Kalvių parapija) – kilojamos aukštyn: *per vakaruškas einam į ratelį, tada insisukam ją į vidų. Giesmikę pagiedam ir visos su rankom įrašomą merginą iškeliam į viršų tris kartus*¹⁶⁰. Įvesdintos merginos taip pat turėdavo padaryti priėmimo į mergas balių: *darydavo vakare, sueina visos kaimo mergos, mezga, bernai kortavoja, muzikantas groja, šokama. Grodavo su armonika, „smuike“. Mama dar iškepa avižinių bulkučių*¹⁶¹. Lapainios kaime (Darsūniškio parapija) įrašyta į mergas mergina galėdavo bučiuotis, ją galėjo merginti vaikinai¹⁶².

Tuo tarpu pusberniai patys apsilankydavo vyresniųjų vakaronėse, o jų šokių gabumai tikrinti šokdinant vyresnes merginas: *sulendam gi ant vakarėlių, nu, tai jau vyresni bernai jau šokt liepia ait, o mes, paaugliai, gi sarmatinamės labai, juk sako vyresnę mergą*

¹⁵² KšM R: pateikėja Elena Rimienė, g. 1939 m. g. Kaptiškių k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁵³ KšM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹⁵⁴ KšM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁵⁵ KšM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁵⁶ KšM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹⁵⁷ KšM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁵⁸ KšM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁵⁹ KšM R: pateikėjos vardas, pavardė nenurodyta, g. 1923 m. Kovaičių k.

¹⁶⁰ KšM R: pateikėjos vardas, pavardė nenurodyta, g. 1923 m. Kalvių k.

¹⁶¹ KšM R: pateikėjos vardas, pavardė nenurodyta, g. 1927 m. Bromo k.

¹⁶² KšM R: pateikėjos vardas, pavardė nenurodyta, g. 1914 m. Lapainios k.

eik, vesk¹⁶³ arba įveikiant bernų sukurtas užduotis. Jei sueina pusberniai į vakarėlį, sueina ir bernai suaugę. Jie daro cigoną. Cigonas būna taip: sustoja su diržais ant durų. O iš tų pusbernių eina per vidurį. Eini, ir žiūrėk, kad nepapultum in sigoną. Ir kerta kuo per rankas. Būdavo – jaunesni prisipila in rankovę pelenų. Ir jei gauna in skūrą, tai iš apačios kaip pils pelenų in akis – tai nematysi nieko. O jei ir užsiveja kurį, tai su tais pelenais ir un burną gauna. Jau jie gi ginas. Arba dar sakydavo: iš piemenio išėjęs, in berną nedaėjęs¹⁶⁴.

Prirašymų vakaronėse jaunimas vaišindavosi valgiais ir gėrimais: šeimininkas, pas kurį vyksta įrašymo vakaruška, padėdavo ant stalo kopūstų, lašinių briziuką, duonos papjaustydavo, jei svečiai pastatydavo butelį. Prirašymo vakaruškai kartais vado vaudavo vyriausias bernas, nors dažniau tas, kurio liežuvis mikliausias¹⁶⁵. Paauglių vakaronės skirtingai nei bernų/mergų vakaruškos vykdavo dienos metu, į pavakarę vaikai grįždavo į namus¹⁶⁶.

Kaišiadorių mieste paauglių šokiai kartu su parengta parodomąja programėle vykdavo mokykloje ir vadindavosi roboksais: *aš atsimenu, kai jau aš buvau vyresnėj klasėj, tai neleisdavo šiaip sau į šokius. Paskiria, va, tokia klasė atsakinga už šokius ir būtinai turėdavo parengti programėlę kokią tai prieš šokius, kad ne vien tik šokiai. Programėlė, reiškia, ar kokį vaidinimą, ar ten kokias deklamacijas, nu, kas jau išradingai, nu, ir po tos programėlės tada jau leisdavo šokti¹⁶⁷.*

¹⁶³ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Livintų k.

¹⁶⁴ KŠM B561: „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėjas Simonas Lisauskas g. 1933 m. Domeikiemio k., gyv. Kruonyje.

¹⁶⁵ KŠM R: pateikėjo vardas, pavardė nenurodyta, g. 1929 m. Darsūniškyje.

¹⁶⁶ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁶⁷ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

Bernų ir mergų vakaronės liaudyje vadintos *vakaruškomis*, *gegužinėmis*, *Paparičių apylinkėse* – *vakarėliais*¹⁶⁸. Šiltuoju metų laiku vykstantys vakarėliai dažniau vadinti *gegužinėmis*. Vasarą vakaroti jaunimas rinkdavosi erdviuose kiemuose, soduose, paežerėse: *tos vakaronės tai suveina kaimynai į paežerę, ant kranto*¹⁶⁹. Lyjant lietui – klojimuose, daržinėse. Žiemos metu – pirkiose, kuriose gyvendavo jaunimo, ypač merginų: *pas katrą yra mergina, pas tą ir susirinkdavom*¹⁷⁰. Priklausomai nuo metų laiko ir darbų apimties skirdavosi jaunimo vakaronių dažnumas. Šiltuoju metų laiku jaunimas linksmindavosi kiekvieną sekmadienį: *kaip iš bažnyčios pareinam, in pavakare, visi jau taip papietuojam, saulutė da aukštai ir renkasi in vieną vietą*¹⁷¹, šventvakarių metu – *nuo Kalėdų iki Užgavėnių vakarėliai būdavo kiekvieną dieną*¹⁷². Advento ir Gavėnios laikotarpiu jaunimas linksmybių vengdavo: *šokių nešoka, jokių muzikantų*¹⁷³, tačiau vis vien susiburdavo į vienus namus: *kortom lošia, žaidimus-ratelius žaidžia*¹⁷⁴. Bernų/mergų vakarojimai tęsdavosi ilgai: *iki saulė nusileido*¹⁷⁵, *iki dvylikai leisdavo*¹⁷⁶, kartais *iki ryto*¹⁷⁷.

Įprastai vakaronėse dainuodavo dainas: *bernai kaip uždainuoja, tai žibalinės lempos gesta*¹⁷⁸, šokdavo įvairius šokius: *vakaruškose šoko kadrilių, polką su padrebenimais, valsą*¹⁷⁹, *cvingą*¹⁸⁰. Jaunimo pasilinksminimuose dalyvaudavo vietinis ir aplinkinių kaimų jaunimas. Kartais rengiamuose vakarėliuose dalyvaudavo tik kviestiniai svečiai: *ne visi suveidavo, tik tai pasikviesdavo, kurie patikdavo labiau draugai*¹⁸¹.

¹⁶⁸ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė g. 1931 m. Stabintiškių k.

¹⁶⁹ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹⁷⁰ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Lazauskas, g. 1939 m. Šnipelių k.

¹⁷¹ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹⁷² KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

¹⁷³ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁷⁴ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁷⁵ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁷⁶ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

¹⁷⁷ Gintarė Daunoraitė, „Kaišiadorių etnografiniai bruožai“, Kaišiadorys, 2011, p. 75.

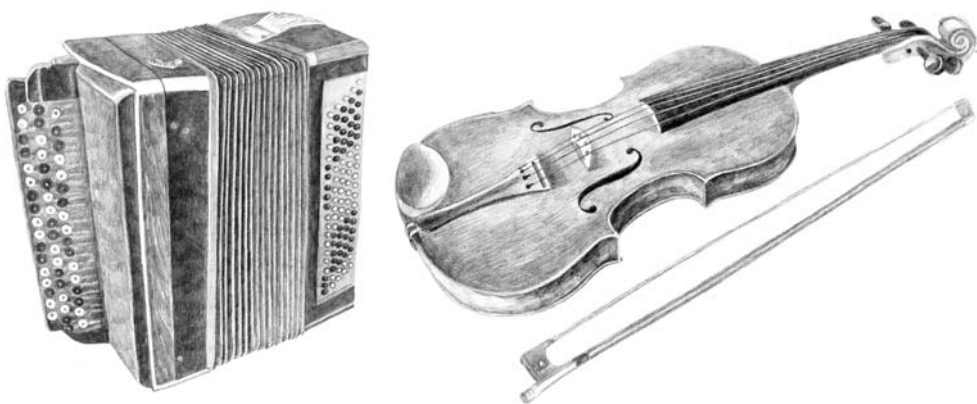
¹⁷⁸ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁷⁹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁸⁰ KŠM R: pateikėja Elena Rimienė, g. 1939 m. Kaptiškių k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁸¹ KŠM R: pateikėja Veronika Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k.

Laukiamiausi vakaronių svečiai – muzikantai, kurie grodavo *balalaika*¹⁸², *smuiku*¹⁸³ ar armonika. Muzikos instrumentus muzikantams gamindavo meistrai: buvo meistrai vietiniai, kurie *balalaikas darydavo*¹⁸⁴ arba juos susikonstruodavo patys: jis groja, o aš palei jį atsisėdu ir žiūrau dabar, kaip toji smuikė. Nu, ką galvoju sau, reik pradėt pabandyt padaryt man tokią. Pradėjau nuo medžio. Reikia, kad medžias dalaiskim dviejų rūšių būtų. Vienas būtų pušinis, kitas klevinis, o aš gi neturėjau, tai padariau iš paprastos lantos. Ale, dar gauk stygas iš kur. Rumšiškėse vyko frontas, tai ten buvo likę siųstuvo laidų. Vienas žmogus nuvažiavo tynai ir rado tų laidų, tai jis vežiman pririnko ir parvežė laidų tų man. Ty visokių buvo vieliukių ir storesnių, ir plonesnių. Sudėjau. Pirma storesnė, antra storesnė, trečia da, ketvirta da plonesnė. Ale, smičių iš ko padaryt. Tėvas laikė kumelę. Ta kumelė buvo labai ilga uodega ir graži. Aš iškirpau valų iš jos ir pažiūrėjau, ka man išeina ir smičius padaryt. Išploviau gražiai, išdirbau aš juos. Ir padariau smičių medinį, o paskiau papuošiau¹⁸⁵. Muzikantus į vakaruškas dažniau kviesdavo merginos: pasiprašo mergos muzikanto¹⁸⁶.

Armonika ir smuikas

Atokvėpio nuo šokių metu jaunimas žaisdavo žaidimus. Itin mėgtas žaidimas „Fantų rinkimas ir išpirkimas“: *fantus išsipirkt reikėdavo, nu, ten vadovas būna ir pasako, ką daryt reikia. Ar tai paną pabučiuot, ar ten duris atidaryt, ar atsigert atnešt*¹⁸⁷.

¹⁸² KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁸³ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁸⁴ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., g. Stabintiškių k.

¹⁸⁵ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Lazauskas, g. 1939 m. Šnipelių k.

¹⁸⁶ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁸⁷ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

Pakalniškių kaime (Paparčių parapija) jaunimas žaisdavo „Flirtą“: *buvo tokie lapeliai. Ir ant to lapelio buvo numeriai surašyta, vat, pirmas, antras, ty iki penkiolika ir dabar čia užrašyta, nu, pavyzdžiui, sveika, labas, aš tavy nemyliu arba atėik pas mane, nu, vat, taip įvairiausi žodžiai. Nu, ir dabar aš perskaičiau sveikas ir sakau numeris antras ir padaviau kitam. Jis perskaitė antrą. Dabar ma atsakymu duoda. Man tu nepatinki, nu, ir viskas ir baigta draugystė. O kitas tai, vat, jau susikalba. Tai kada susitiksime, tai ten jau atsako, kad tada ir tada susitiksime, nu. Kad jaunimas susirinkęs jau flirtuodavo, jau bernai, mergos tai flirtuodavo*¹⁸⁸. Pamierio kaime (Rumšiškių parapija) „Telefoną“: *sustoja visi in aila ir degtuką insikanda vienas. Stovi kavalierius, mergina, kavalierius, mergina, va, ir duoda man, iš burnos ištraukiu tą degtuką, perduodu kitam. Ir ant ausies pakužda žodį. Tada sekančiam ir eina iki galo. Kuris pirmas pradėjo tą žodį ar jau tiksliai suprato, pasako. Jeigu žodis pakeistas, tai skaito, kad jau sugedo telefonas. Čia degtukas eina kaip laidas*¹⁸⁹. Bublių kaime (Žiežmarių parapija): „Simas mano dėdė“, „Auskim sesės abrusus“, „Mano maišas pakulinis“, „Pučia vėjas, neša laivą“, „Ant kalno karklai siūbavo“, „Augo girioj serbentai“, „Pasėjau linelį ant pylimo“, „Žiedo dalijimas“, „Audėjėlė“, „Ėjo kurpius per miestelį“¹⁹⁰. Vakaronių pabaigoje Smilgių kaime (Palomenės parapija) žaistas žaidimas „Kaimynai“: *prieš galą yra kažkuriam patinka merga, norėtų palydėti, o kaip tu prieisi. Tai susėdam ir vienas vaikšto. Ar tau patinka šita kamynė? Jeigu sako taip, tai gerai, jei ne, tai klausia, ką tu nori. Sako tos. Tai nuveda ton vieton, pasodina ir atveda kurią nori. Ir tol vedžioja, kol suvedžioja, kad visiems tiktų*¹⁹¹.

Išdaigas mėgstantys kaimo bernai vakaronių metu krėsdavo pokštus merginoms. Vasaros metu darsūniškiečiai bernai ant namo stogo ar kieme esančio medžio tupdydavo medžiagines iškamšas: *buvo paprotys mergėms skarulinius diedus – „kavalierius“ tupdyti. Vaikai skarulinius dėdus dirbdavo iš nuplyšusių, nudėvėtų kelnų, švarkų, kepurų, skrybėlių bei kitų drabužių. Šiaudais prikimšdavo kelnes, švarką, padirbdavo galvą, pritaisydavo prie liemens, veido vieton užklodavo palą, išpiešdavo veidą, užmaudavo skrybėlę arba kepurę, vieną koją apmaudavo vienokiu, kitą kitokiu apavu, padarydavo kuo juokingesnę. Nuvilkę prie namų, kur būdavo mergių, patyliukais užkeldavo dėdę ant stogo, apžargindavo ant kamino, nuduodami, kad dėdas laiko kaminą apkabinęs arba įkeldavo ir patupdydavo medin*¹⁹².

¹⁸⁸ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

¹⁸⁹ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁹⁰ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

¹⁹¹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁹² KŠM B64: Marijona Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėse“, 1972. Pateikėja Pranė Zavistanavičiūtė-Žukauskienė, g. 1902 m. Darsūniškyje.

Pasitaikydavo atvejų, kuomet tėvai neleisdavo dukroms dalyvauti vakaronėse, tuomet merginos į jas išeidavo paslapčia: *jau mama suguldo, jau ty svirne ar kur, už-rakina i per langus išlipa, pareina ir vėl inlipa*¹⁹³. Tačiau ne visada pabėgimai likdavo nepastebėti: *su seseria jos pabėgo vienu vakarų. Tėvas apžiūrėjo, kad nėra. Ateina ty, kur vakarėlis. Ty pasakė kažkas. Sako, jau Grenda ateina su žila galva. Jos per laukus ir per daržus, ir namo parskuodė*¹⁹⁴.

Vai sakal, sakalėli

Siūbavo liepela

*Vai sakal, sakalėli,
Gerk marių vandenėlį (2 k.)*

*Siūbavo liepela, žalia be vėjo,
Vargelio mergelė linus ravėjo (2 k.)*

*Gerk marių vandenėlį,
Gerdamas paklausyki (2 k.)*

*Vargelio mergelė linus ravėjo
Bagočiaus sūnelis keleliuėjo (2 k.)*

*Gerdamas paklausyki,
Kur gegutė kukuoja (2 k.)*

*Bagočiaus sūnelis keleliuėjo,
Vargelio mergelę pasidabojo (2 k.)*

*Kur gegutė kukuoja,
Ten mergelės dainuoja (2 k.)*

*Barė tėvelis ir motinėle,
Kam padabojau vargo mergelę (2 k.)*

*Ten mergelės dainuoja,
Po klėtėlę vaikščioja (2 k.)*

*Nebark, tėveli ir motinėle,
Už vargo mergelą, už siratėlą (2 k.)*

*Po klėtėlę vaikščioja,
Minkštai lovas iškloja (2 k.)*

*Vargelio mergelė dirba, dainuoja,
Bagočiaus dukrelė lovoj dejuoja (2 k.)*

*Gulk, berneli, pataluosna,
O aš jauna vidalsuosna.*

*Vargelio mergelė su vainikėliu,
Turtuolio dukrelė su mažutėliu (2 k.)*

¹⁹³ KŠM R: pateikėja Elena Rimienė, g. 1939 m. Kaptiškių k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁹⁴ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

Varduvės. Vardynos Kaišiadorių apylinkėse minėtos iki XX a. antrosios pusės. Dažniausiai švęstos vardo dienos sutapdavo su populiariausiais šventųjų vardais: *apkaišydavo Jonam vainikais duris visur*¹⁹⁵, *tada Stepinės švenčia*¹⁹⁶ ir parapijose vykusiais atlaisdais. Varduvininkams pinda vo vainikus, kuriuos kabindavo ant gonkų: *tai būdavo taip vyrai, jie jau būna susitarę, tai jau žiūrim, tauška gonkos. Ateina vyrai, nupynę vainiką iš ąžuolo lapų ir visos gonkos tos vainiku uždėtos jau*¹⁹⁷, *durų: vainikais apvainikuoja duris*¹⁹⁸ arba atėjus į namus dėdavo varduvininkui ant galvos: *nulėkėm miškan, netoli buvo, irgi jau aglaičių jau priskinam ir Stefutei nupinam vainiką jau, ir jau su vainiku būna ta mergaitė*¹⁹⁹. Vasaros metu vainikus pindavo iš miško žalumynų ir darželio gėlių: *vasarą vainikus pindavom iš pataisų, iš bruknienojų. Labai gražūs būdavo ir ilgai žali būna, gėlių dar indedam*²⁰⁰, *bijūnais apkaišom*²⁰¹.

Ąžuolo lapų vainikas ant gonkelių

¹⁹⁵ KŠM R: pateikė Janina Sidarienė, g. 1933 m. Livintų k.

¹⁹⁶ KŠM R: pateikė Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁹⁷ KŠM R: pateikė Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

¹⁹⁸ KŠM R: pateikė Janina Sidarienė, g. 1933 m. Livintų k.

¹⁹⁹ KŠM R: pateikė Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

²⁰⁰ KŠM R: pateikė Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

²⁰¹ KŠM R: pateikė Janina Sidarienė, g. 1933 m. Livintų k.

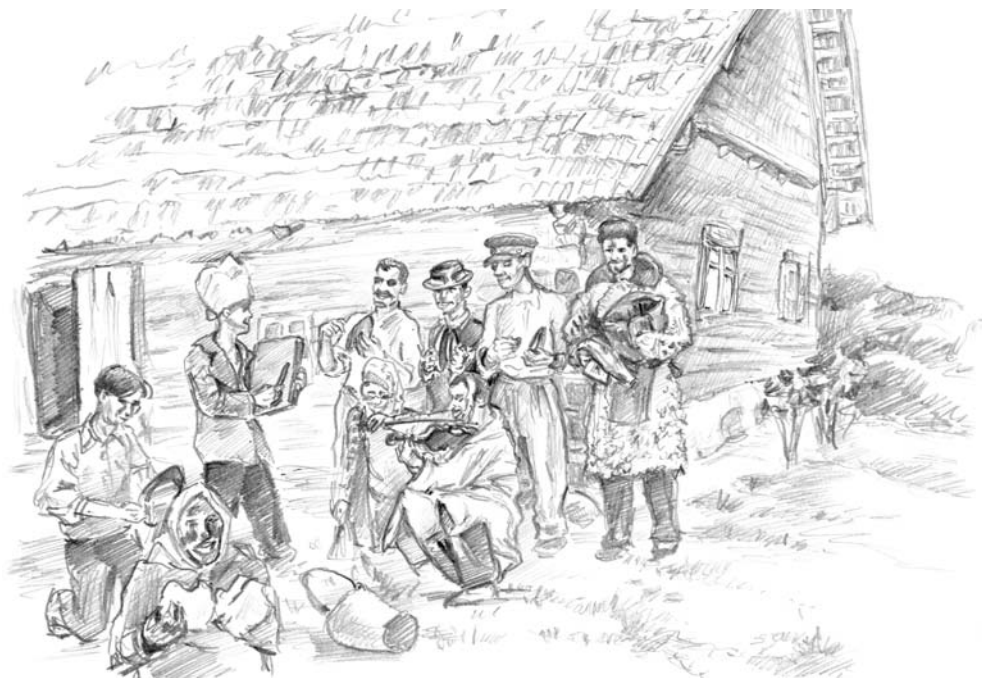
Varduvininkai radę apvainikuotas duris kviesdavo vainiko kalėjus pasivaišinti: *uždeda butelį, mama ruošia pavalgyt ir tada jau švenčia*²⁰², jaunimas surengdavo vakarones. Sveikinti ir jaunesnieji kaimo varduvininkai: *mergaites jau pasveikina, tada jau ką nors biški užvalgyt, kokios arbatos, kokį pyragą iškepa, tai pasėdim, padainuojam. Ir berniokus pasveikindavo, kur motina geresnė, kur piktoka, tai nėjom, sarmata*²⁰³. Gavėnio ir Advento laikotarpiu vardynos minėtos vengiant triukšmingų pasilinksminimų.

Bruknienojų vainikas

²⁰² KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

²⁰³ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

Krikštas – pirmasis žmogui suteiktas bažnytinis sakramentas. XIX a. pabaigoje – XX a. pirmoje pusėje tik pakrikštytas kūdikis tapdavo pilnateisiu bendruomenės nariu.

Kūdikius krikštydavo po gimimo praėjus savaitei ar dviems, vėliausiai po mėnesio. Tai lėmė didelis kūdikių mirtingumas: *ypač skubėdavo pakrikštyti, jei vaikas negalvodavo, kad gink, Dieve, nemirtų nekrikštytas*²⁰⁴, galiojusios bažnytinės normos: *krikštydavo vaiką kuo greičiau, skubėdavo, kad jis nemirtų, nes jei mirs, amžiams liks tamsybėje su pirma nuodėme*²⁰⁵, kaimynų bendravimo kultūra: *tėvams labai negarbė, jei vaikas nekrikštytas mirdavo – ir kaimynai apšnekėdavo, ir kunigas iš sakyklos bardavo*.²⁰⁶

²⁰⁴ KšM B388: Lina Žižliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Danutė Kubickaitė g. 1929 m. Žasliuose, gyv. Rumšiškėse.

²⁰⁵ KšM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Baltramiejus Ramoška g. 1917 m. Domeikiemio k.

²⁰⁶ KšM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėjas Petras Matonis g. 1920 m. Griežieniškių k.

Silpnos sveikatos, ligotus kūdikius stengdavosi pakrikštyti namuose. Tai iškart po gimdymo atlikdavo bobutė: *už tai atsako bobytė – ji turėdavo šventinto vandens ir visada namuose pirma pakrikštydavo*²⁰⁷. Mirusius nepakrikštytus kūdikius laidodavo kapinėse kur nors kampe, kur buvo skirta nekrikštams²⁰⁸. Kartais vaikai laidoti už bendrų kapinių tvoros.

Krikštatėvius tėvai rinkdavosi labai atsakingai: *krikšto tėvus parink gerus žmonis – vaikas nusiduoda in juos*²⁰⁹. Jais tapdavo artimiausi giminės ir kaimynai. *Jei į kūmus pirmiau pakviesdavo draugus, tai artimi giminės galėdavo įsižeisti*²¹⁰. Dažnai kūmą parinkdavo iš vienos pusės giminės, krikštatėvį iš kitos. Tikėta, jog netekėjusi mergina pirmą turi krikštyti berniuką. *Jei merga neturi nė vieno vaiko, tada pirmiau reikia krikštyti berniuką, tada jau bernų turėsi*²¹¹, o nevedęs vaikinai – mergaitę. *Jei bernas pirmą kartą krikštys mergaitę, tai turės daug mergų*²¹². Į atsakingas kūmų pareigas vengdavo kviesti draugaujančias poras. *Jei tėvai savo vaikui nenori mergos ar berno, o jie susimylėję, tai paprašyk juos į kūmus – tada išsiskirs*²¹³. Dar XX a. pradžioje atsisakiusius tapti krikštatėviais smerkdavo visa kaimo bendruomenė: *kas daug pakrikštija vaikų, tas žmogus labiau gerbiamas*²¹⁴.

Krikštamote sutikusi tapti moteris ar mergina ruošdavo kraitelį kūdikiui. Kraitelį sudarė krikšto rūbeliai: *buvo specialūs krikšto marškinėliai. Tuos marškinėlius apriša specialiu kasnyku. Jei berniukas – tai mėlynu kasnyku, jei mergaitė – ružavu. Iš kasnyko dar padaro bantą*²¹⁵ ir kiti kūdikio priežiūrai reikalingi daiktai: *palučių, pavijočių nusivežti pas kunigą, namuose austą audeklą*²¹⁶, išbalintų drobulių, palikių apmegztų,

²⁰⁷ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja vardas, pavardė nenurodyta g. XX a. pr. Kalvių k.

²⁰⁸ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Marijona Lapinskaitė-Šeškienė g. 1923 m. Sekionių k., gyv. Darsūniškyje.

²⁰⁹ KŠM B775: Regina Rudytė-Jatautienė, „Trupinys ant pasaulio marškos“. Pateikėjas Zigmantas Rudis g. 1892 m. Vilkiškių k.

²¹⁰ KŠM B388: Lina Žižliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Danutė Kubickaitė g. 1929 m. Žasliuose, gyv. Rumšiškėse.

²¹¹ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Albina Svetakaitė-Skrockienė g. 1932 m. Vilūnų k.

²¹² KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Albina Svetakaitė-Skrockienė g. 1932 m. Vilūnų k.

²¹³ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Albina Svetakaitė-Skrockienė g. 1932 m. Vilūnų k.

²¹⁴ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Marijona Lapinskaitė-Šeškienė g. 1923 m. Sekionių k., gyv. Darsūniškyje.

²¹⁵ KŠM B388: Lina Žižliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Jadvyga Litvinaitė-Sadauskienė g. 1929 m. Rumšiškėse.

²¹⁶ KŠM B388: Lina Žižliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėjas Juozas Mareckas g. 1914 m. Dovainonių k.

*prisiūtų kepurikių, drobės marškinių*²¹⁷, *pasiūdavo kaldrikę mažą, padarydavo suknelę. Suknelę tai jau kriaučius padaro. Nupirkdavo balto šilko arba plono batisto*²¹⁸.

Vaišių stalui papildyti krikštamotė visuomet atsinešdavo namuose kepto pyrago, sviesto ar sūrio.

Kūmo pareiga buvo atsinešti *bonkelę*, kartais *vaikui nupirkdavo muilo, cukraus*²¹⁹. Krikštatėvis taip pat turėdavo apmokėti vaiko krikštą.

Krikštyti vežamą kūdikį suvystydavo į švaresnius vystyklus: *vaiką krikštynoms įvyniodavo į baltą pakelį, apsuka mėlyną, iš kasnyko padaro kokardą*²²⁰, apjuosdavo gražesne juosta. Žiemos metu *vaiką įdėdą ant paduškos, užkloja kaldrike. Boba dar skarą prisuka ir veža su vežimu*²²¹.

Į bažnyčią važiuodavo tikrai krikštatėviai, *ypatingais atvejais važiuodavo ir vaiko motina, jei vaikas labai ligotas*²²². Namuose likę tėvai ir svečiai ruošdavo vaišes: *mėsos išvirdavo, kopūstų, vasarą – agurkų, sviesto, sūrio. Arbatos išvirdavo, kisieliaus. Vaikams lauktuvių parneša, ant kopūstų lapų blynų iškepa*²²³. Sevelionių kaime (Kalvių parapija) laukdami sugrįžtančių *kūmų* susivystydavo netikrą kūdikį, pakabindavo lopšį ir apsėdavo stalą, kurį parvykusieji turėdavo išsipirkti²²⁴. Kartais į krikštynų šventę būdavo kviečiamas muzikantas, svečiai persirengdavo įvairiais personažais.

Grįžusius iš krikšto *kūmus* pirmiausiai pasitikdavo bobutė, kuri paėmusi kūdikį įnešdavo jį vidun ir sakydavo: „*Garbė Jėzui Kristui! Katalikas parvažiavo!*“ ir tuoj pat kojeles iš vystyklų išrišdavo, kad jis greitas būtų²²⁵. Žasliuose bobutė darydavo *praustynes*: pastatydavo ant stalo lėkštę, paimdavo iš rūtų surištą šluotelę, pavilgydavo į vandenį ir apšlakstydavo visiems akis. Tada visi turėdavo aukoti²²⁶. Kalvių kaime

²¹⁷ KšM B427: Lina Žizliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Antanina Sausanavičiūtė-Bernotienė g. 1927 m. Darsūniškyje.

²¹⁸ KšM B427: Lina Žizliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Marijona Lapinskaitė-Šeškienė g. 1923 m. Sekionių k, gyv. Darsūniškyje.

²¹⁹ KšM B427: Lina Žizliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja vardas, pavardė nenurodyta g. XX a. pr. Kalvių k

²²⁰ KšM B388: Lina Žizliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėjas Juozas Mareckas g. 1914 m. Dovainonių k.

²²¹ KšM B427: Lina Žizliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Marijona Naginevičiūtė-Černiauskienė g. 1913 m. Darsūniškyje.

²²² KšM B427: Lina Žizliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėjas Petras Matonis g. 1920 m. Griežieniškų k.

²²³ KšM B427: Lina Žizliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Marijona Lapinskaitė-Šeškienė g. 1923 m. Sekionių k., gyv. Darsūniškyje.

²²⁴ *Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 67.*

²²⁵ *Paukštytė R. Pribuvėja ir gimtinių papročiai Lietuvos kaime XIX a. pabaigoje-XX a. pirmoje pusėje // Lituanistica. – 1993. – P. 89.*

²²⁶ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1979.

(Kalvių parapija) bobutė pinigų rinkdavo svečiams siūlydama keptą kiaušiniene: *ji išsikepdavo kiaušiniene. Per krikštynas dviese atveždavo bobutę iš laukų, inkeldavo per slenkstį. Kiaušiniene įkraudavo į terlę. Kiaušiniene peiliu išraižo, kiekvienas išdaliną, o tą į lėkštę gauna pinigų – mažiau lito niekas nedės*²²⁷.

Šventės metu bobutė ir krikštėviai sėdėdavo garbingiausioje stalo vietoje: *ta močiutė, kuri priimdavo vaiką, būtinai dalyvaudavo krikštynose, ji buvo pagerbta, už stalo ypatingoje vietoje sėdėdavo, būdavo palei vaiką*²²⁸, *per krikštynas kūmai sėdėdavo centre už stalo, šalia jų – kūdikio tėvai, o po to jau kaimynai ir kiti svečiai*²²⁹. Kūmai už stalo privalėdavo sėdėti susiglaudę, *kad vaiko dantys nebūtų reti*²³⁰. Rumšiškių apylinkėse jie turėdavo pasibučiuoti, kai susirinkusieji uždainuodavo: „Karti, karti, degtinė karti!“ – kad būtų geras krikštavaikis²³¹. Pasitaikydavo atvejų, kai bobutė į krikštynų šventę nebuvo pakviečiama: *bobutė, kuri priėmė vaiką, krikštynose nedalyvaudavo, „jos neturi česo, važinėja, važinėja*²³².

Po krikštynų krikštavaikiais kūmai rūpindavosi įvairiai. Vieni kūmai vaikus aplankydavo didžiųjų švenčių metu: *pakrikštijus vaikus, krikšto tėvai juos prisimindavo tik per Vėlykas*²³³, kiti per kiekvieną didesnę religinę šventę: *per atlaidus nuperka saldinių*²³⁴ ir svarbiausius vaiko gyvenimo momentus: *retsykiais krikšto tėvai į veselę pakviečiami būti ir svotais*²³⁵. Tačiau dauguma kūmų krikštavaikius pamiršdavo: *krikštėviai nelabai rūpindavosi savo krikšto vaikais. Jei daug turi krikšto vaikų ir jais rūpinsies – saviem neužteks*²³⁶.

²²⁷ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėjas vardas, pavardė nenurodyta g. XX a. pr. Kalvių k.

²²⁸ KŠM B388: Lina Žižliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Ona Pilionienė g. 1908 m. Kapitoniškių k., gyv. Rumšiškėse.

²²⁹ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Marijona Lapinskaitė-Šeškienė g. 1923 m. Sekionių k., gyv. Darsūniškyje.

²³⁰ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Marijona Lapinskaitė-Šeškienė g. 1923 m. Sekionių k., gyv. Darsūniškyje.

²³¹ Paukštytė-Šaknienė R. Vaiko gimties socialinio įtesinimo papročiai // Lietuvos kultūra: Aukštaitijos papročiai. – Vilnius, 2007. – P. 31.

²³² KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Antanina Sausanavičiūtė-Berotienė g. 1927 m. Darsūniškyje.

²³³ KŠM B388: Lina Žižliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėjas Juozas Mareckas g. 1914 m. Dovainonių k.

²³⁴ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Marijona Lapinskaitė-Šeškienė g. 1923 m. Sekionių k., gyv. Darsūniškyje.

²³⁵ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Marijona Lapinskaitė-Šeškienė g. 1923 m. Sekionių k., gyv. Darsūniškyje.

²³⁶ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė, „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Baltramiejus Ramoška g. 1917 m. Domeikiemio k.

Jaunuoliai

Įprastai jaunimas būsimų sutuoktinių žvalgydavosi kaimuose vykusiose *vakaruškose*: pagrindinis dalykas – kur gražesnę mergaitę iš kaimo nugriebti²³⁷, bažnyčiose: *kai aš ženinaus, tai mes susipažinom bažnyčioj Kalviuose*²³⁸. Kartais juos supažindindavo šeimos nariai: *būsimųjų jaunųjų motinos buvo draugės, tai suėjusios ir sušnekėjo veselę*²³⁹, artimesni kaimynai: *su būsima žmona „supiršliavo“ kaimynas. Išgyrė, kad gera kriaučiuvienė*²⁴⁰.

Ieškodami gyvenimo partnerės bernai atsižvelgdavo į merginos darbštumą, charakterio savybes, rečiau į išorinį grožį: *gera mergina privalėjo mokėti gerai austi, verpti. Jei to nemoki – esi prasta mergina. Mokanti dainuoti, turinti gerą balsą mergina taip pat kaime buvo gerbiama, bernų mylima. Merginos grožis buvo antraeilis dalykas*²⁴¹.

²³⁷ KŠM B595: Lina Žizliauskaitė, „Kaišiadorių rajono papročiai, tautosaka, dainos, etnografinių sąvokų aiškinimas“. Pateikėjas Jurgis Gustas, g. 1922 m. Ringailių k.

²³⁸ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

²³⁹ KŠM B427: Lina Žizliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“. Pateikėja Marijona Lapinskaitė-Šeškienė g. 1923 m. Darsūniškyje.

²⁴⁰ KŠM R: pateikėjo vardas, pavardė nenurodyta, g. 1923 m. Kovaicių k.

²⁴¹ KŠM R: pateikėjo vardas, pavardė nenurodyta, g. 1923 m. Kovaicių k.

Teigiamai vertintos drausmingos: *į svetimą kaimą neidavom. Jeigu bernai gali, o jeigu mergom tai draustinės buvo, jau nenuveisi*²⁴², alkoholio nevartojančios merginos: *apie išgėrimus jokius. Mano kaime tokios dvi seserys ar ten alaus, ar kokio samagono biški išgėrė ir atėjo į šokius tai, Jezus Marija, kiek šnekėjo visas kaimas. Gi buvom priėmę, nu, tą blaivybės įžadą, bažnyčioj visos prisižadėjom*²⁴³. Ypatingai nemėgtos pletkininės merginos: *nemėgdavo pletkininkių mergų, jas išsuodindavo, jei sužinodavo, kad kaime „pletkus skleidžia“*.

Vaikinams būdavo smalsu sužinoti būsimos sutuoktinės kulinarius gebėjimus: *seniau minkydavo duoną, va, su rankom merginos. Rankom minkydavo, minkydavo ir ant šokių ateina, šoka. Tai jau bernas pagraibaloja. Jeigu da teslės ant rankų būna, tai gera gaspadinė*²⁴⁴, įvertinti merginų sąžiningumą: *čia pas toki panelė vaikščiojo Stabintišky, nu, ir jis jai išėmė gi, va, kai susišukuoji ir tokias šukas insmeigi, tai jis išėmė kai verpė ji. Jas tam kuodelin linų ir inkišo. Ji nepastebėjo. Ir ateina kitu šeštadienį pas ją ir sako, tai kiek gi kuodelių suverpei. Trečiu, jau jinai pasigyрэ, o, kad šukos kuodelin indėtos. Tai jau nuo to jis jos nelankė*²⁴⁵.

Tuo tarpu merginos būsimus sutuoktinius vertino atsižvelgdamos į jų tvarkingumą: *nu, žiūrim bernui į apsirengimą, a, jeigu ateina čia atirus klešnė kelnų ar marškiniai, nu, tai jau viskas*²⁴⁶ ir charakterio savybės: *kad bernas „bajavas“ būtų, drąsus*²⁴⁷. Vaikinams blaivybės įžadas negaliojo: *seniau būdavo tokie mažiukai pusbonkutai. Tai jei pusbonkį susidėj bernai, tai jau labai pasiutęs gėrimas*²⁴⁸, tačiau save gerbiantys vaikinai turėdavo prisilaikyti to meto etiketo normų: *kaipgi aisi ant šokių ir smirdėsi – negalima. Jau kavalierius ir tai negalima. Aš atsimenu da tokius Cvilikus. Aš žiūriu, kad jis prie spintelės vis sėdi. Sakau, Jonai, kodėl tu neini šokt, sako, kad aš išgėręs, man labai sarmata, kad aš išgėręs, negražu labai bus*²⁴⁹.

Sutuoktinio pasirinkimui įtakos taip pat turėjo amžius. XIX a. pabaigoje – XX a. viduryje merginos tekėjo 20–25 metų, vyrai vedavo sulaukę 25–30 metų amžiaus.

²⁴² KŠM R: pateikėja Adelė Kudeliūnaitė-Ašmenienė g. 1934 m. Žiūkiškių k., gyv. Žostautų k.

²⁴³ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

²⁴⁴ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

²⁴⁵ KŠM R: pateikėja Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

²⁴⁶ KŠM R: pateikėja Elena Rimienė, g. 1939 m. Kaptiškių k., gyv. Stabintiškių k.

²⁴⁷ KŠM R: pateikėjo vardas, pavardė nenurodyta, g. 1923 m. Kovaičių k.

²⁴⁸ KŠM B595: Lina Žizliauskaitė, „Kaišiadorių rajono papročiai, tautosaka, dainos, etnografinių sąvokų aiškinimas“. Pateikėjas Jurgis Gustas, g. 1922 m. Ringailių k.

²⁴⁹ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

Iki 25 metų vaikinai dar buvo laikomi santuokai nesubrendusiais²⁵⁰. Įprastai vaikinai būdavo keletą metų vyresni už merginas.

XX a. pradžioje itin svarbi reikšmė teikta materialinei būsimo sutuoktinio šeimos padėčiai: būdavo, kad jei jaunikis turtingas, tai nori nenori tėvai vis tiek liepia vestis. Anksčiau nuveža iš kur kokią jauniją, nu, ir jaunajai gal ir visiškai nepatinka, bet jis turtingas, turėjo žemės, gerai gyveno, nu, tai ką prievarta apženinio²⁵¹, katra mergina dalį turėjo, jautė, kad tėvai duos gerą pasogą, tai pas ją lėkė ir lėkė piršliai²⁵², dėl merginos derėdavosi kaip ant turgaus dėl avalės²⁵³. Tad vaikinai dažniau dairydavosi žentinių mergų. Joms priklausydavo didesnė pasogos dalis – dalis tėvų žemės arba didesnė nei įprastai pinigų suma, gyvulių skaičius. Žentinėms merginoms taip pat priklausydavo didesnis nei įprastai kraitis – kuparas, pilnas audeklų, rankšluosčių, jaunajam prisiūta marškinių, baltinių su gražiom krūtinėlėm²⁵⁴. Būta atvejų, kuomet vaikinai norėdavo pasinaudoti turtine merginos padėtimi: *sutarė veselę, o jaunasis buvo skolose prapuolęs. Nuotakos nuvažiavo toliau, link Žiežmarių. Vestuvės buvo jau suruoštos. Jaunąją išleido į šliūbą. Šis nuvažiavo pas merginą ir paprašė prieš šliūbą pasogos. Tėvai buvo labai turtingi ir labai save gerbiantys. Tėvas pasakė, kad pasogą duos po šliūbo. Jaunasis apsisuko ir išvažiavo namo, jaunosios neėmė*²⁵⁵.

Tikėdamiesi turtingesnio gyvenimo vaikinai dažnai nutekėdavo užkurysten – apsigyvendavo pas našlę. Tokios santuokos nebūdavo vertintos palankiai. Sakydavo: „Vaikeli, kai eini žentuosna, tai vieną akį išsidurk, o jei užkurin – tai abidvi“²⁵⁶.

XX a. pirmoje pusėje atsižvelgdavo ir į amžiaus principą šeimoje: *nelabai norėdavo, kad išteketų pirma jaunesnė, o ir aplinkiniai vyresnę tada apšnekėdavo, kad „vyresnioji liko, neištekėjo pirmiau, jai jau ne unoras“*²⁵⁷. Kartais tėvai, norėdami pirmiau ištekinti vyresniąją dukterį apgaudavo piršlius: *viena dukra jaunesnė buvo labai graži, antra ne. Nu, tai kaip atvažiavo jau piršliai, pasodino jau gi graži. Nu, ir sutiko ženytis.*

²⁵⁰ Interneto prieiga: <http://www.llt.lt/pdf/papile/etnine-ciklas.pdf> [2015 08 10]

²⁵¹ KŠM R: pateikėja Elena Mikulytė-Jankauskienė g. 1932 m. Prozariškių k.

²⁵² KŠM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“. Pateikėja Adelė Bartkutė-Lisauskienė g. 1915 m. Vilūnų k.

²⁵³ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“. Pateikėja Albina Svetakaitė-Skrockienė g. 1932 m. Lankakio k., gyv. Vilūnų k.

²⁵⁴ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“. Pateikėja Marijona Lapinskienė g. 1923 m. Sekionių k., gyv. Darsūniškyje.

²⁵⁵ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“. Pateikėja Marijona Naginavičiūtė-Černiauskienė g. 1913 m. Darsūniškyje.

²⁵⁶ KŠM R: pateikėjos vardas, pavardė nenurodyta, g. 1923 m. Kalvių k.

²⁵⁷ KŠM R: pateikėjos vardas, pavardė nenurodyta, g. 1923 m. Kalvių k.

*Dabar jau kaip leist in bažnyčių pasodino tų. Jaunikis pasižiūri kap čia yr, ne ta, bet ir apsiženino, bet jie ir laimės turėjo*²⁵⁸.

Tačiau jauni žmonės ne visuomet vykdėdavo tėvų valią ir vedybinę laimę kurdavosi patys: *jaunojo tėvai labai nenorėjo, o jie draugavo, nu, ir tėvai užgynė. Nepatiko tėvam labai, o jis kaip kadaise šipkartę išsipirko užsienin ir nakčiu, matai, kad žiemos metu buvo, atėjo. Jėi susitarę buvo. Jaunąją per langu išsinešė ir išvažiavo užsienin*²⁵⁹ arba *jisai tais laikais, turėjo kumelį ir ne jaunas buvo. Ji buvo labai gražių ilgų plaukų, nu, tai jis ją insižiūrėjo, nu, ir pas ją tada jisai atvažiuodavo ty su tuo kumeliu. Tada mama jau pradėjo nekęst, kad ko jis čia važinėja, nu, senbernis, o šita mergaitė. Nu, ir ką, ir susibendravo, o šitai nelaidžia mūs, kad už seno aini, in didelą šeimą iaini. Tai tada sumanė sumanymą tokį. Kalviuose, čia toj mūs parapijoj, buvo ty koks batsiuvys. Tai šita tada, kad mano bateliai genda, reikia pas tą batsiuvį tuos batelius nešt. Nu, šita, kad nešk. Nu, ir už tų batelių ir išėjo rankoj su tais bateliais, o jau jų viskas sutarta. O tie nuėjo pas kunigą, o kunigas ir davė tą šliubą*²⁶⁰.

²⁵⁸ KŠM R: pateikėja Elena Mikulytė-Jankauskienė g. 1932 m. Prozariškių k.

²⁵⁹ KŠM R: pateikėja Elena Mikulytė-Jankauskienė g. 1932 m. Prozariškių k.

²⁶⁰ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

Sutuoktuvės jaunuolių gyvenime žymėjo naują gyvenimo etapą. Nuotakai tai itin reikšminga, nes ji būdavo atskiriama ne tik nuo savo šeimos, kaimo bendrijos, bet kartu įvedama į nepažįstamą giminę ir svetimą aplinką.

Piršlybos. Piršlys su jaunikiu pas merginą ir jos tėvus važiuodavo tris kartus. Pirmaisiais kartais piršlys turėdavo išgirti būsimą jaunikį: *atvykus piršliams mergelę pakavodavo. Piršlys pradžioje sakydavo: „Tai šakelės atvažiavom pirkti, tai avelės, tai gal turite parduoti“. Mergaitė pasipuošia gražiai ir išveda ją mama. „Tai gal šitą mergelę-žąselę pirksite? Tai gal šitą.“ Tada jau piršlį sodina už stalo, ant stalo dedasi buteliuką. Piršlys derasi, o jaunikis tik šiaip sėdi*²⁶¹. Jeigu piršlys merginos tėvams nepatikdavo, jį išprašydavo sakdami, kad *troba nekūrenta*. Tuomet jaunosios tėvas turėdavo užmokėti už išgertą degtinę. Kartais piršlį su jaunikiu išprašydavo kaimo jaunimas. Jei mergina turėjo savo kaime mylimą bernelį, o pas ją atvykdavo nepažįstami, kaimo jaunimas sukurdavo toje pusėje laužus, iš kurios atvykdavo piršliai. Nueidavo po langais

²⁶¹ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja vardas, pavardė nenurodyta, g. XX a. pr. Kalvių k.

*ir sakydavo, kad tavo jauja dega. Piršliai turėjo susiprasti ir išvykti namo*²⁶². Po piršlio apsilankymo merginos tėvai, kartais ir pati duktė, vykdavo *peržvalgų* į jaunikio ūkį, o trečią kartą atvykęs piršlys tardavosi dėl jungtuvių datos, pasogos ir kraičio dalies. Abiems pusėms galutinai susitarus įvykdavo *žiedavonės* – jaunosios motina piršlį apdovanodavo trivalkte arba gražiu rankšluosčiu, jauniuiui įteikdavo dvi trivalktes. Po *žiedavonių* būsimi jaunavedžiai keliaudavo bažnyčion paduoti *užsaky*.

Palankėj palankėj

*Palankėj palankėj saulutė teka,
Pašilėj mergelė linelius rauna.*

*Atjoja bernelis per lygų lauką,
Šokdydams, mandrydams bėrą žirgelį.*

*Padėk Dievas, mergele, linelius rauti,
Tau ačiū, berneli, kur jodinėj.*

*Pas tavo tėvelį valgiau ir gėriau,
Man tavy tėvelis man pažadėjo.*

*Man tavy tėvelis man pažadėjo,
Margąsias skryneles užrašinėjo.*

*Neprauda, berneli, netiesą kalbi,
Dar mano tėvelio nebuvo namie.*

*Dar mano tėvelis Kaunojo miestely,
Kaunojo miestely suknelą perka.*

*Neprauda, berneli, netiesą kalbi.
Aš jauna mergelė dar netekėsiu.*

²⁶² KŠM B411: Antanina Švabaitė „Lietuvių valstiečių vestuviniai papročiai Kaišiadorių raj. (XIX a. pusėje ir XX I pusėje)“, 1971. Pateikėja P. Zarembienė, g. 1884 m. Pustakiemio k.

Užsakai. Užsakus bažnyčioje skelbdavo tris sekmadienius iš eilės: *kunigas per tris sekmadienius pamoksle sakydavo apie ateinančias vestuves. Kartais kas nors pranešdavo, kad dėl kokių nors priežasčių negalima ženytis: gali būti giminės²⁶³, kartais moteriškės – bažnyčios davatkėlės – išsiaiškindavo: ar kavalierius iš bedieviškos šeimos, ar kitoj parapijoje vaiką kokiai mergaitei padaręs²⁶⁴*. Jei per tris savaites jaunikis nusprendavo neimti merginos, turėdavo jai gražinti gautas dovanas ir neimdavo pinigų už pragertą degtinę. Jei apsigalvodavo jaunoji – jos tėvai vaikinui sumokėdavo už išgertą degtinę.

Sutuoktuvų išvakarės. Kaišiadoryse šį vakarą vadindavo *žilvitvakariu* arba *subatvakariu*, Žasliuose ir Medinų kaime (Kalvių parapija) – *devyniais vakarais*. Sutuoktuvų išvakarėse būsima nuotaka keliaudavo per kaimo pirkias, atsiprašydavo kaimynų už padarytas skriaudas, vakare kartu su kaimo jaunimu surengdavo atsisveikinimo vakaronę: *jaunoji vestuvių išvakarėse užėina kaime į kiekvieną sodybą ir apverkia savo jaunas dienas, atsisveikina su kaimiečiais. Vakare susirenka jaunimas, muzikantas jau groja. Mergos pusėje ir berno pusėje būdavo taip pačiai. Susirinkdavo jaunimas, draugai to pačio kaimo²⁶⁵*. Naujažerio kaime (Žaslių parapija) nuotaka ir jaunikis dalyvaudavo toje pačioje vakaronėje: *būdavo iš vakaro tie devyni vakarai. Tai rinkdavosi jau jaunimas, ten šokdavo, viską. Tą jaunikį visaip lojydavo, visokias ten dainuodavo, visaip bara tą žentą. Tai kitas suprasdavo, juokdavosi, o kitas sako, kalas, kalas, lokit, jau lokit²⁶⁶*. Darsūniškyje iš vakaro pas nuotaką susirinkdavo draugės, ją aprengdavo, papuošdavo. *Tai būdavo atsisveikinimo su mergyste vakaronė²⁶⁷*.

Sutuoktuvės. Išleistuvės į bažnyčią. Sutuoktuvų rytą jaunikis kartu su piršliu ir pabroliais vykdavo į nuotakos namus, kuriuose jo laukdavo nuotaka su pamer-gėmis ir svočiomis: *vestuvių rytą atvažiuodavo jaunikis pas merginą su pabroliais ir piršliu. Jaunikis atvažiuodamas atveždavo vainikėlį ir šilkinę skarelę. Ant tos skarelės buvo vainikėlis padėtas²⁶⁸*. XX a. pradžioje šalia rūtų arba mirtų vainikėlio nuotaka dovanų gaudavo kvietinį karvojų ir didelę skarą, jaunikis – juostą, rankšluostį arba nosinę. Apsikeitus dovanomis pamergės pabroliams į švarko atlapus įsegdavo kaspi-nėlius ir visi sėsdavo už stalo pavalgyti: *pasodindavo pulką pavalgyti, tačiau sodindavo*

²⁶³ KšM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Veronika Morkūnaitė-Morkūnienė g. 1922 m. Vaiguvo k., gyv. Kruonyje.

²⁶⁴ *Daunoraitė* G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 79.

²⁶⁵ KšM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėjas Baltramiejus Ramoška g. 1917 m. Domeikiemio k.

²⁶⁶ KšM R: pateikėja Veronika Červokaitė g. 1922 m. Naujažerio k., gyv. Žasliuose.

²⁶⁷ KšM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėjas Algimantas Lišauskas g. 1928 m. Prienuose, nuo 1958 m. gyv. Darsūniškyje.

²⁶⁸ KšM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

atskirai – jaunoji ir jos pusės pamergės prie vienos pusės, o jaunikis ir jo pabroliai prie kito stalo. Už stalo atsisėdus jaunikiui nuotakos tėvas ir kiti svečiai mesdavo ant žiedo: *kai sumeta ant žiedo, tai vyriausias pabrolys paimdavo pinigus, suskaičiuodavo*²⁶⁹.

Prieš išvažiuojant į bažnyčią jaunieji atsisveikindavo su nuotakos tėvais, kurie jaunavedžius palaimindavo: *prieš važiuojant į šliūbą, tėvai atsisėdavo atskirai ant suolo, jaunieji ateina, atsiklaupia, pabučiuoja kojas tėvams, jie palaimina*²⁷⁰. Naujažerio kaime (Žaslių parapija) atsisveikinti su nuotaka susirinkdavo kaimo merginos: *prieš važiuodama jaunoji sukviečia visas kaimo merginas. Suprašo kaimo merginas. Prieš važiuodama su visom atsisveikina, atsibučiuoja*²⁷¹, Kruonyje – kaimo jaunimas: *išlydėti jaunųjų į šliūbą susirinkdavo neprašytas visas kaimo jaunimas, dainuodavo veselnas dainas*²⁷².

Išvykdama iš namų nuotaka ir kiti vestuvių dalyviai atlikdavo veiksmus, galinčius nulemti netekėjusių merginų vedybinę sėkmę: *eidama iš užstalės jaunoji patempdavo staltiesę, kad visos pamergės tais metais ištektų, o vestuvinkinai paslapčia į jaunosios vežimą įdėdavo šluotą, kad visas to kaimo mergas iššluotų, kad jos tais metais ištektų*²⁷³, *tai būdavo merginos apmėtydavom rūtom*²⁷⁴. Kartais pavydžios kaimo merginos jauniesiems linkėdavo nelaimingo būsimo vedybinio gyvenimo. *Jei bernas palieka merginų, tai būdavo, ji po tiltu laužia grabnyčinę žvakę tuo momentu, kai jie važiuoja į bažnyčią. Jei kur pasitaiko tiltelis, tai šliūbo važiuojant, sako, reikia pažiūrėti, ar kas nelaužia grabnyčios. Gyvenimas sugadintas. Jei ir nemirs, tai gyvendami pjausis*²⁷⁵.

Į bažnyčią nuotaka ir jaunikis važiuodavo atskirais vežimais, rogėmis: *į bažnyčią važiavo arkliais. Važiavo ne su jaunikiu in bažnyčią. Jaunikis su piršliu, o jaunoji su pirmu pabroliu ir pirma pamerge tam jau važy tik sėdėjo*²⁷⁶. Pirmas važiuodavo jaunikio vežimas, iš paskos nuotaka su savo palyda. Vežimus ir roges puošdavo kaspinais, spalvotais popieriukais, arklius apkaišydavo gyvomis arba popierinėmis gėlėmis, apkabinėdavo skambaliukais.

²⁶⁹ KŠM B427: Lina Žizliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja vardas, pavardė nenurodyta, g. XX a. pr. Kalvių k.

²⁷⁰ KŠM R: pateikėja Adelė Kudeliūnaitė-Ašmenienė g. 1934 m. Žiūkiškių k., gyv. Žostautų k.

²⁷¹ KŠM R: pateikėja Veronika Červokaitė g. 1922 m. Naujažerio k., gyv. Žasliuose.

²⁷² B427: Lina Žizliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Ona Radzevičiūtė-Šiugždienė g. 1931 m. Kruonyje.

²⁷³ KŠM B1: Kruonio vid. m-klos mokiniai, vad. Aldona Lišauskienė, „Tradacijos, apeigos, burtai“, ~ 1973. Pateikėja O. Maciulevičienė, 42 m. amžiaus, gyv. Kovaičių k.

²⁷⁴ KŠM R: pateikėja Veronika Červokaitė g. 1922 m. Naujažerio k., gyv. Žasliuose.

²⁷⁵ Marcinkevičienė N. Blogio linkėjimai pasitels Dievą; šaltiniai ir komentarai // Liaudies kultūra 6. – Vilnius, 2006. – P. 84.

²⁷⁶ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

*Atvažiavo svočiutės svetimos šalies
Svočiutės viešnelas svetimos šalies.
O ar gerai svočiutės kelią keliavot?
Ar nesutikot svočiutės širmų zuikelių?
Ar nepabaidė svočiučių širmų žirgelių?
Ar neišbarstėt svočiutės baltų pyragų?
Ar neišlaistėt svočiutės žalio vynelio?
Grazūs svočiučių bridžiukėliai
Vilniuje pirkti krome išrinkti.
Grazios svočiučių stepetėlės, nažutkėlės...
Jei žadat duoti, prašom netrukdyti, o jei neduosit, prašom atsakyti.
Dėkui jumi svočiutės už baltą pyragą.
Dėkui jumi svočiutės už žalią vynelį.*

Sutuoktuvės. Bažnyčioje prie altoriaus nuima vyresniosios pomergės dovanotą vainikėlį, padeda ant lėkštikės, iš šonų žiedai. Kunigas palaimina vainikėlį. Vyriausioji pomergė paima, prisega vainikėlį. Kunigas užmauna žiedus ir liepia pasisveikinti, pasibučiuoti. Grįžtant į namus, pamergės, pabroliai padaro gražų taką²⁷⁸.

Jaunųjų sutikimas. Iš bažnyčios jaunieji grįždavo į nuotakos tėvų namus. Čia juos pasitikdavo jaunosios tėvai: su duona, druska ir in stikliuką mažai inpyldavo. Duona, druska tai, kad jau turtingi būtų, kad duonos visados turėtų²⁷⁹, o svečiai apipildavo saujomis grūdų: ant sugrįžusių iš bažnyčios jaunavedžių vestuvininkai pildavo saują grūdų, kad jų aruodai būtų pilni²⁸⁰. Sutiktus jaunuosius kviesdavo sėstis prie stalo. Tačiau prieš tai jie turėdavo išsipirkti tariamų vestuvininkų užsėstą stalą: *jau po to šliūbo tai kiti apsirengdavo. Tai dilgėlėm apsitaissydavo ir užstodavo stalą, neleisdavo jaunikio. Sako,*

²⁷⁷ KšM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Pranė Zavistinavičiūtė-Žukauskienė g. 1902 m. Darsūniškyje

²⁷⁸ KšM B388: Lina Žizliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Rumšiškių apylinkėje“, 2002. Pateikėjas Ona Pilionienė g. 1908 m. Kapitoniškių k., gyv. Rumšiškėse.

²⁷⁹ KšM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

²⁸⁰ KšM B1: Kruonio vid. m-klos mokiniai, vad. Aldona Lišauskienė, „Tradicijos.apeigos, burtai“, ~ 1973. Pateikėja O. Maciulevičienė, 42 m. amžiaus, gyv. Kovaičių k.

mes turim savo jaunąją, turim savo piršlį, mes jūsų nepažįstam, eikit ir viskas. Na, tai turi pastatyt puslitrį. Turi išsipirkt. Ginčydavosi, kuris piršlys mokėjo ginčytis, tai greitai išsipirkdavo, o kiti tai visaip būdavo²⁸¹. Išsipirkę stalą jaunieji sėsdavo prie vaisėmis nukrauto ir rūtų šakelėmis apkaišyto šventinio stalo: rankšluostis pakabinamas buvo ir vardai iš rūtelių buvo išpinti, ir stalas jaunikio apdėtas rūtelių šakelėmis²⁸². Iš vieno jaunųjų šono sėsdavosi svočios su vyrais, iš kito – pamergės su pabroliais. Vestuvininkus linksmindavo kaimo muzikantai, grojantys armonika, smuiku ar būgnu.

Vakare besilinksminančius vestuvininkus būtinai aplankydavo nekviestas kaimo jaunimas: *kur buvo vestuvės, ty ateidavo da iš kaimo jaunimas. Prieina bernų ir iš aplinkinių kaimų. Taigi „uria“ keldavo. Ant suolo sodina pirmiausia jaunikius, tadų jau svočias, tadų jau pabrolius su pamergėmis ir kelia gi. Tai tadų jiems duoda gi daug arielkos jau tynai už tą, ką pakilnoja visu pulku. Tai jau taigi saldinių duoda, pabroliai po butelį duoda, ir svočios jau ty kokios mėsytės jiems duoda, jau gaspadorius jau namų irgi jau duoda užkandos ir ko nors, nu, ir jie tadų jau eina, nebūna ty, bet eina ir jau jie ten sau ty baliavoja²⁸³. Svočios nesutikusios vaisėmis apdovanoti nelauktų svečių būdavo jaunimo aplojinamos: „//Svočiūtės važiuos karietėlė/ Svočiūtės – niekotėlė/ Manėm – ant žirgelio, / Atvažiavo ant oželio!“²⁸⁴.*

Prieš vidurnaktį svočia nuotakai nuimdavo veliumą ir rūtų vainikėlį ir prisegdavo jį vyriausiajai pamergei, dažniausiai jaunesniajai nuotakos seseriai, o jauniems einant miegoti svečiai paslėpdavo nuotaką: *prieš einant gult paslėpdavo jaunąją arba užguldavo lovą jaunikio. Užguldavo svečiai tėti vestuvių, tai turėjo duot jaunikis saldinių ir buteliuku. Tai tadų jau atlaisvina²⁸⁵.*

Veselnikai taip pat vieni iš kitų vogdavo daiktus: *vogdavo dažniausiai drabužius, batus. Rūbus pakavodavo bravesni veselnikai. Ir kai kada suriša²⁸⁶, miegodavo ant aukšto suręstose lovose: ant žemės prineša šiaudų miegot, kaip seniau šiaudai gi tai kaip su spragilais buvo kulta, tai tokiais pėdais dideliais surišti, nesuglamžyti. Tai priklauso viršun paklodžių, tynai užsiklot, tai jau nešalta būna²⁸⁷. XX a. pradžioje Rumšiškių*

²⁸¹ KŠM R: pateikėja Veronika Červokaitė g. 1922 m. Naujažerio k., gyv. Žasliuose.

²⁸² KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

²⁸³ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

²⁸⁴ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja vardas, pavardė nenurodyta, g. XX a. pr. Kalvių k.

²⁸⁵ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

²⁸⁶ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Ona Radzevičiūtė-Šiugzdienė g. 1931 m. Kruonyje.

²⁸⁷ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

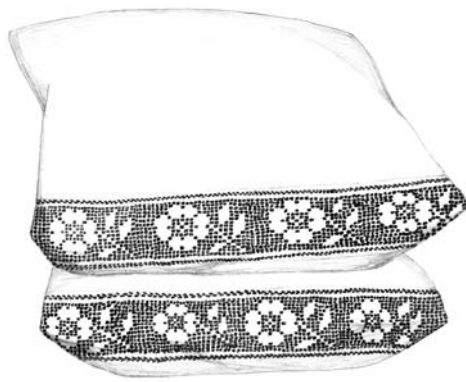
apylinkėse gyvavo paprotys kaimyniškai padėti vestuves keliančiam kaimynui ir apnakvindinti pas save jo svečius²⁸⁸.

Keltuvės. Antrąjį vestuvių rytą jaunuosius triukšmingai keldavo muzikantai ir svečiai: *su skarvada ir kočėlu ateina prie durų ir kelia triukšmą*²⁸⁹. Už tai nuotaka likdavo skolinga dovaną svočiai. Žiūkiškių kaime (Nemaitonių parapija) muzikantų pakelta nuotaka turėdavo iššluoti pirkį: *antrą dieną muzikantai keldavo, kad jau jaunoji pirkį iššluotų. Katra gudri, tai greit šoka, šluoja, nereikia jau dovanos duot, o katra nežino, tai svočia atlekia ir dovaną pasiima*²⁹⁰. Pavalgius šventinius svočios pusryčius vestuviniškai svečius apdovanodavo dovanomis, o jaunieji ruošdavosi keliauti vyro pusėn: *tai ka važiuoji jau šiton pusėn, tai vėl apsivelki, kap jaunoji, kad pamatytų, kad jaunoji*²⁹¹.

Marčios sutiktuvės. Jaunuosius į vyro pusę lydėdavo pulkas, nuotakos tėvai pasilikdavo namuose. Kartu su savimi jaunamartė į naujuosius namus atsiveždavo kraitį: *tada pabroliai jau kap jau važiuoja, tai tą skrynią neša jau in vežimą, o paskui reikėjo kap nuveža in berną reikia išsipirkt, jau tada jaunikiui tą kraitį*²⁹², *vežė skrynią ir paduškas, ir koldrą, ir paklodes, nu, ir lovos paklojimą. Pabroliai pavogė dvi žąsis, vištų pavogė in čia parvežė iš namų*²⁹³.

Kufaras

Pagalvės

²⁸⁸ Vyšniauskaitė A. Vestuvės iš Kauno marių dugno // Liaudies kultūra 11–12. – Vilnius, 1989. – P. 24.

²⁸⁹ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėja Ona Radzevičiūtė-Šiugždienė g. 1931 m. Kruonyje.

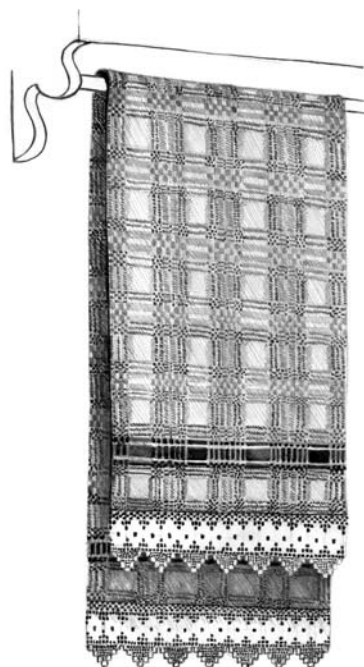
²⁹⁰ KŠM R: pateikėja Adelė Kudeliūnaitė-Ašmenienė g. 1934 m. Žiūkiškių k., gyv. Žostautų k.

²⁹¹ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

²⁹² KŠM R: pateikėja Adelė Kudeliūnaitė-Ašmenienė g. 1934 m. Žiūkiškių k., gyv. Žostautų k.

²⁹³ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

Vyro namuose jaunamartę sutikdavo piršlio oracijomis, vaišindavo jaunikio tėvų kepta duona, druska ir *šlakeliu vyno*, kai kur duonos kepalu: *jaunoji paėmus duonos kepalą turėjo nešti abiem rankom. Po trobos slenksčiu padėdavo šluotą, ji turėdavo peržengti. Jei netikus marti – tai suklups. Atnešus kepalą, jaunoji padėdavo ant stalo. Jei gera marti – iš lėto padės, o jei pikta, tai mes ant stalo viršaus*²⁹⁴. Marti įeidama į naujuosius namus apdovanodavo šių namų šeimininkus ir svečius: *kada pas berną nuvažiuoja, tai dovanoja rankšluosčiais, o jau svočios tai tokio, nu, trivunaktės kap vadinavo anksčiau, medžiagos tokios gabalą duodavo, o jau šitiem pabroliam juostos, tokios siauriukės*²⁹⁵. Prozariškių kaime (Žaslių parapija) anyta marčiai įteikdavo skarelę: *anyta skarikę jau, nes kada jau baigiasi vestuvės, apriša gi jaunąją, kad jau moterim tapo*²⁹⁶. Jaunamartės kaip lygiateisės naujos šeimos narės statusą užtvirtindavo svočia: *ji pakabinavo vieną marčios abrūsą ant vagelio prie durų, antra užmesdavo ant krosnies*²⁹⁷.

Abrūsas

Pasikeitus dovanomis jaunuosius ir svečius sodindavo už marčios staltiese apdengto vaišių stalo. Pasivaikinę šokdavo pagal vestuvių muzikantų grotas melodijas. Jaunąją pirmasis šokti išvesdavo jaunikio tėvas.

Vestuves vainikuodavo simbolinis piršlio juostos rišimas. Darsūniškyje jaunoji apjuosdama piršlį jam atleisdavo už melą apie jaunikio dvarus ir turtus²⁹⁸.

Sugrąžtai. Sugrąžtai vykdavo du sekmadienius po vestuvių. Pirmąjį sekmadienį nuotakos tėvų namuose, antrąjį – jaunikio namuose: *tada už savaitės jau sugrąžtai pas mergą, o pas berną tada jau net kitą sekmadienį. Tik svečius jau užkviečia ne visus, kur vestuvėse buvo*²⁹⁹.

²⁹⁴ KŠM B411: Antanina Švabaitė „Lietuvių valstiečių vestuviniai papročiai Kaišiadorių raj. (XIX a. pusėje ir XX a. I pusėje)“, 1971–1972. Pateikėja L. Markevičienė g. 1892 m. Dainavos k.

²⁹⁵ KŠM R: pateikėja Adelė Kudeliūnaitė-Ašmenienė g. 1934 m. Žiūkiškių k., gyv. Žostautų k.

²⁹⁶ KŠM R: pateikėja Elena Mikulytė-Jankauskienė g. 1932 m. Prozariškių k.

²⁹⁷ KŠM B230: Aldona Kamantauskienė, „Mičiūnų kaimo pravardės, vietovardžiai ir papročiai“, 1999. Pateikėja Domicelė Banevičiūtė-Lazauskienė, g. 1915 m., gyv. Mičiūnų k.

²⁹⁸ KŠM B427: Lina Žižliauskaitė „Vestuvių ir krikštynų papročiai Kruonio apylinkėse“, 2003. Pateikėjas Algimantas Lišauskas g. 1928 m. Prienuose, nuo 1958 m. gyv. Darsūniškyje.

²⁹⁹ KŠM R: pateikėja Adelė Kudeliūnaitė-Ašmenienė g. 1934 m. Žiūkiškių k., gyv. Žostautų k.

Dar XIX a. pabaigoje mirties pranašais laikyti naminiai ir laukiniai paukščiai, gyvūnai. Tikėta, jog prieš kurio nors šeimos nario mirtį gegutė imdavo kukuoti, nusileidusi ant namo stogo kraigo arba nutūpdavo palangėje³⁰⁰. Kaišiadoriečiai stebėdavo šunų elgesį: šuo kasdavo duobę, kas nors mirdavo iš tų namų. Žasliečiai tikėdavo, kad šuo, gulintis galva į stalo pusę, gali prišaukti vieno iš šeimos narių mirtį³⁰¹.

Mirties ženklų apraiškas valstiečiai stebėdavo ir gyvenamojoje aplinkoje. Kaišiadoryse tikėta, kad jei krosnyje deganti ugnis išduoda garsą (braška, cypia, švilpia, šnypščia) arba iškrenta („iššauna“) žarija, tai greit kas nors iš tos šeimos ar giminės mirs³⁰². Nelikdavo nepastebėti ir žmogaus kūno pojūčiai: niežti kelėnai arba nosies žemyn – bus pagrabas³⁰³. Žasliuose stebėdavo medžių sprogimo laiką. Jeigu sode koks medis

³⁰⁰ Vyšniauskaitė A. Laidotuvių papročiai Lietuvoje XIX a. – XX a. pirmaisiais dešimtmečiais // Iš lietuvių kultūros istorijos 3. – Vilnius, 1961. – P. 133.

³⁰¹ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1981.

³⁰² Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1981.

³⁰³ KŠM B64: Marija Čilvinaitė „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėjas Pranas Koklevičius g. 1892 m. Darsūniškyje.

pavėluotai sprogsta, tai to savininko šeimoje kas nors mirs³⁰⁴. Kruonyje manydavo, jog pastačius naują gryčią, kas pirmas jį gyventi įeis, tas pirmas numirs³⁰⁵, tačiau kruoniškiai pirmiausia į gryčią įmesdavo gaidį – taip atitolindavo šeimos nario mirtį.

Gyvenimo trukmę bandydavo nuspėti ir kalendorinių švenčių metu. Kaišiadorių apylinkėse valgant Kūčias traukdavo aplotkas. Jei traukiant nutrūksta didesnė aplotkos dalis, tai ilgai gyvens, jei maža – tuoj mirs³⁰⁶. Visame rajone valstiečiai iš po staltiesės traukdavo šiaudus, kurių ilgumas nusakydavo gyvenimo trukmę. Tikėta, kad tam tikros savaitės dienos gali nulemti laimingą pomirtinį mirusiojo gyvenimą. Jei šeštadienį mirsi – būsi danguje³⁰⁷.

Apie šeimos nario mirtį kaimo bendruomenei ir giminėms pranešdavo vienas šeimos narių arba kaimynas: *anksčiau, kai mirdavo žmogus, jodavo raiti po kaimą, žinias davė. Ba nebuvo su kuom važiuoti. Su arkliu jodavo šeimos narys arba kaimynas*³⁰⁸, šermenys ir laidotuvės trukdavo tris dienas: *vieną dieną miršta, kitą dieną namuose, trečią dieną laidoja*³⁰⁹.

Valstietiškoje kaimo kultūroje mirus viename iš bendruomenės narių kiekvienas kaimo gyventojas skubėdavo išreikšti pagarbą velioniui: *pirmai kaip kaime pašarvotas žmogus, tai suveina visi žmonės. Ir dideli, ir vaikai, ir visi, nu, ir visi gieda, meldžiasi. Visam kaime jau taip kaip šventa būna miręs žmogus*³¹⁰, prisidėdavo prie šeimos gerbūvio kūrimo: *duobkasiai iškasė duobę, staliai padarė karstą, giesmininkai atgiedojo, nereikėjo niekam mokėti*³¹¹. Našlaičiais likusių vaikų tėvus arba artimųjų neturinčius žmones valstiečiai taip pat laidodavo pagal to meto tradicijas: *berniokas buvo gal kokių trylika, keturiolika metų. Motina buvo kalėjime ir tėvas mirė. Liko vienas tas vaikas, a kaip palaidot, tai visi žmonės kaimo suvėjo ir giesmininkas pasakė taip, nu, ir rytoj važiuosim visi į bažnyčią ir kaip grįšim iš bažnyčios, reiškia, visi aisim rožančių pasigiedot ir visi susineškim valgyt, ir atsineškit šaukštus visi. Nu, ir visi susinešė, ką reikėjo ir atgiedojo rožančių. Palaidojo taip, kaip visus žmones. Vaikas vienas liko, tai visas kaimas ir palaidojo, ir dar arklių nuo jo buvo pavogę, da kaip gyveno tėvas, tai irgi visas kaimas susidėjo ir nupirko jam arklių*³¹².

³⁰⁴ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1981.

³⁰⁵ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1981.

³⁰⁶ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1981.

³⁰⁷ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1981.

³⁰⁸ KŠM B561: „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Anelė Glinskaitė-Morkūnienė g. 1924 m., gyv. Bubnių k.

³⁰⁹ KŠM R: pateikėja Apolonija Savickienė g. 1927 m. Niauriškių k., gyv. Žasliuose.

³¹⁰ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³¹¹ KŠM R: pateikėja Apolonija Savickienė g. 1927 m. Niauriškių k., gyv. Žasliuose.

³¹² KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

Velionį pirmiausiai nuprausdavo. Mirusį vyrą įprastai prausdavo du vyrai, moterį – dvi moterys, dažniausiai tai būdavo giminės, kaimynai ar pašalinės neturtingos senelės³¹³. Darsūniškyje mirusiuosius prausdavo ant žemės³¹⁴, kitur – lovoje, ant suolėlio. Nupraustą velionį aprengdavo švariais drabužiais ir guldydavo ant lentos, pastatytos ant dviejų ožiukų arba suoliukų: *ant lentos padeda, baltom tokiom aptiesia lentą iki žemės, į stiklinius grūdų pripilia, juose žvakes instato, aplinkui pastato kokias šešias, būtinai turėjo būt šventytos, gale galvos kryželis ir čia divanas toks ant sienos pakabytas*³¹⁵. Kaišiadorių apylinkėse mirusįjį guldydavo ant pagalvės, prikimštos šventintų žolynų: *dėdavom jų į pagalvę, kuri būdavo po numirėlio galva, kad pakliūtų į dangų*³¹⁶. Mirusįjį šarvodavo didžiausiame pirkios kambaryje. Buvus vienam kambariui – pirkios šone palei sieną. Darsūniškyje mirusiuosius šarvodavo ir laidodavo tik kojine mis apautus³¹⁷. Abi šermenų dienas ir naktis būdavo giedamos giesmės: *giedodavo daug ten, kokios penkios ar šešios kaimo moterys, kurios ten balsus turėjo*³¹⁸.

Ypatingai svarbus darbas tekdavo kaimo staliui, gaminusiam karstus: *mano tėvas karstus darė. Tai kaip numiršta, tada jau klojime ten daro, obliuoja lentas. Per vieną dieną ir padaro, ir per naktį daro, kad ant kitos dienos spėtų padaryt, o mama, atsime nu, dar iš perkelio balto iškarpą tokius dantukais i dar kryželį ir visą karstą apkala tokiu*³¹⁹. Karstus gamindavo iš eglės ir nudažydavo ruda arba juoda spalva³²⁰. Rumšiškių parapijoje karstą darydavo iš baltų lentų, nedažydavo³²¹. Kryžius staliai gamindavo iš eglės, uosio arba klevo medienos.

Žasliuose kiekviena moteris, ateidama į šermenis (pakasynas), atsinešdavo duonos kamputį *almužną*, klaupdavosi ties mirusiojo kojomis, pasimelsdavo už jo vėlę, po to, priėjusi prie stalo, padėdavo duoną ant staltiesės³²². Einantieji į šermenis su

³¹³ Vyšniauskaitė A. Laidotuvių papročiai Lietuvoje XIX a. – XX a. pirmaisiais dešimtmečiais // Iš lietuvių kultūros istorijos 3. – Vilnius, 1961. – P. 137.

³¹⁴ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Uršulė Vaitkevičiūtė-Žukauskienė g. 1897 m. Darsūniškyje

³¹⁵ KŠM R: pateikėja Apolonija Savickienė g. 1927 m. Niauriškių k., gyv. Žasliuose.

³¹⁶ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Mikelina Mulevičiūtė-Perednienė g. 1919 m. Žasliuose, gyv. Kruonyje.

³¹⁷ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Uršulė Naginevičiūtė-Lodienė gyv. Darsūniškyje.

³¹⁸ KŠM R: pateikėja Apolonija Savickienė g. 1927 m. Niauriškių k., gyv. Žasliuose.

³¹⁹ KŠM R: pateikėja Apolonija Savickienė g. 1927 m. Niauriškių k., gyv. Žasliuose.

³²⁰ KŠM B561: „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Anelė Glinskaitė-Morkūnienė g. 1924 m., gyv. Bubnių k.

³²¹ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996, p. 24.

³²² Vyšniauskaitė A. Laidotuvių papročiai Lietuvoje XIX a. – XX a. pirmaisiais dešimtmečiais // Iš lietuvių kultūros istorijos 3. – Vilnius, 1961. – 147.

savimi taip pat pasiimdavo maisto arba stalo įrankius. *Kaip eidavo į laidotuves mano tėvukas, tai jisai šakutę savo, šaukštą į kišenę įdeda ir nešasi savo ton vieton*³²³.

Trečiąją dieną mirusįjį dėdavo karstan, veždavo bažnyčion ir laidodavo kaimo arba miestelio kapinėse. Karstą veždavo paprastame vežime ant šiaudų, uždengdavo jį linine drobule³²⁴. Vežimą puošdavo kirstomis eglėmis: *iš miško pakirstos aglės, didelės. Tai įkišdavo keturias iš kampų vežime, taip jau visą laiką puošdavo*³²⁵. Žiežmarių apylinkėse išnešant karstą iš pirkios šeimos moterys semdavo iš prijuostės sterblės grūdus ir berdavo ant žmonių, sakydamos: „Po smert kviečiais atiduosiu“³²⁶. Rumšiūkių apylinkėse velionį stengdavosi palaidoti pavakare, saulei leidžiantis ar jau nusileidus³²⁷. Žasliečiai tikėjo, kad mirusiojo siela pasilieka namuose iki paskambina varpai, o šeštadienį patenka į dangų.

Po laidotuvių artimieji ir kaimynai sugriždavo į mirusiojo namus, sugiedodavo rožančių bei litaniją, valgydavo paruoštus pietus ar vakarienę. *Kaip jau palaidoja, grįžta iš kapų, tai jau barščių, nu, daugiausia kopūstų, ir visi pavalgo. Tada viską nuimė, ant stalo tik staltiesė ir kryželis, ir tada gieda visas tris dalis rožančiaus, litaniją, da giesmę vieną kitą atgieda, nu, i tada vėl neša valgyt, jau šiltą. Tai mėsos, šaltienos, kas geriau gyvena, tai da paskui medaus, pyrago ir kavos*³²⁸.

Mirusiųjų kapus puošdavo akmenukais, kaskart uždegdavo žvakeles: *gėlių niekas nestatė anksčiau. Gražiai apravėtas, akmenukai didesni žemai, mažesni aukščiau, iš skočkų kryžiukas, žvakutė*³²⁹. Mirusios motinos gedėdavo metus laiko, tėvo – pusmetį: *nešiodavo gedulo drabužius už tėvą pusę metų, a už motiną metai gedulas. Į šokius nuaini, gali nuėjus pasėdėt, bet jau šokti ne. Labai jau išjuokdavo*³³⁰. Mirusįjį prisiminėdavo po laidotuvių praėjus mėnesiui ir metams. Palomenės apylinkėse už mirusiojo vėlę meldavosi po mėnesio, pusmečio ir metų laiko.

³²³ KŠM R: pateikėja Apolonija Savickienė g. 1927 m. Niauriškių k., gyv. Žasliuose.

³²⁴ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1981.

³²⁵ KŠM R: pateikėja Apolonija Savickienė g. 1927 m. Niauriškių k., gyv. Žasliuose.

³²⁶ Vyšniauskaitė A. Laidotuvių papročiai Lietuvoje XIX a. – XX a. pirmaisiais dešimtmečiais // Iš lietuvių kultūros istorijos 3. – Vilnius, 1961. – P. 149.

³²⁷ Vyšniauskaitė A. Laidotuvių papročiai Lietuvoje XIX a. – XX a. pirmaisiais dešimtmečiais // Iš lietuvių kultūros istorijos 3. – Vilnius, 1961. – P. 149.

³²⁸ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³²⁹ KŠM R: pateikėja Apolonija Savickienė g. 1927 m. Niauriškių k., gyv. Žasliuose.

³³⁰ KŠM R: pateikėja Apolonija Savickienė g. 1927 m. Niauriškių k., gyv. Žasliuose.

KALENDORINĖS ŠVENTĖS

Naujieji metai

(Sausio 1 d.)

XX a. pradžioje Naujųjų metų išvakarėse valgydavo bendrą šeimos vakarienę, vadintą *Kūčelėmis*. Šventinei vakarienei šeimininkės paruošdavo riebių gyvulinės kilmės patiekalų, kartais pakviesdavo pasisvečiuoti gimines ar kaimynus. Vakarienės metu žmonės kalbėdavosi apie praėjusių metų vargus ir džiaugsmus, būsimų metų darbus bei troškimus. Nepamiršti ir būrimai, žadantys būsimą vedybinę laimę: *per Naujus metus valgant kleckus, apimdavo į saują tiek, kiek tilpdavo, ir suskaičiuodavo. Jei skaičius būdavo lyginis, tai mergina tais metais ištekės*³³¹. Rusių kaime (Gegužinės parapija) moterys laukdamos vidurnakčio dainuodavo dainas, jaunimas rinkdavosi į *vakaruškas*: *laukia Naujų metų, dainuoja kaip moterys, a kaip jaunimas tai šokiuose būnam, laukiam jau Naujų metų. Lauke visi išėję dainuojam, laužą sukuriam, šokam apsikabinę rankom apie laužą. Da kaip liepia visiems pasibučiuot, tai gi negražu, kur jau su bernais bučiuosies ir dar visi mato, ale, reikia, būtent dvyliktą valandą*³³². Naujųjų metų rytą kiekvienas stengdavosi anksti atsikelti, kad per visus metus nebūtų miegalius³³³. Tądien vengdavo pykčių, nesisavindavo ir nesiskolindavo svetimų daiktų.

Duok, Dieve, geresnius metus!

Būk vikri kaip verpstė per visus metus!

Buvo metai, kad dabar Dievas duotų geresnius!

³³¹ KŠM B88: Danutė Paulauskienė „Smulkioji tautosaka“, 1976. Pateikėja Jadvyga Perednienė g. 1920 m. Laukagalio k.

³³² KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³³³ KŠM B88: Danutė Paulauskienė „Smulkioji tautosaka“, 1976. Pateikėja Nastė Vėželienė g. 1900 m. Pūriškių k.

Trys Karaliai

(Sausio 6 d.)

Trijų karalių šventė primindavo tris išminčius, keliaujančius pasveikinti gimusio Kūdikėlio Jėzaus. Tą dieną bažnyčioje šventindavo kreidą, ant gyvenamųjų namų durų užrašydavo karalių inicialus. Po kaimus vaikščiojantys persirengėliai giedodavo giesmes, sveikindavo valstiečius su beprasidedančiais naujais žemdirbystės metais, linkėdavo geros kloties bei sveikatos: *per tris karalius eidavo daug persirengusių žmonių. Pagrinde susirinkdavo jaunimas. Būtinai kas nors veidą išsipaišydavo suodžiais. Kartais baltom paklodėm apsisupa. Užeidavo į kiekvieną kiemą, tačiau pirmiausia eidavo į tą kiemą, kur mergų yra. Ateidavo į kiemą, pagiedodavo kokią giesmę. Šeimininkas už tai jiems ką nors duodavo – tai mėsos ir dešros, ir šnapso, ir pinigų. Atėję tada užrašydavo tris raides K+M+B ir išeidavo. Užrašydavo ant durų staktos. Rašydavo tik ant gyvenamo namo. Kai apeina visą kaimą ir susirenka vaishes, tai susirenka pas kurį nors kaimyną ir padaro šokius iki ryto*³³⁴. Darsūniškio

³³⁴ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Janina Morkūnienė g. 1935 m. Lapainios k.

apylinkėse išminčiai su palyda vaikščiodavo Trijų Karalių dienos išvakarėse: *vakare prieš Tris Karalius eidavo trys karaliai. Vienas jų – mažiausias – būdavo juodu veidu, kiti du baltais veidais, žilomis barzdomis. Visi jie būdavo gražiai karališkai apsirengę, karališkas karūnas ant galvų užsidėję. Kariškai apsirengusi palyda lydėdavo karalius. Priešais nešdavo žiburį ir žibindavo kelią. Per Tris Karalius karaliai stovėdavo bažnyčioje prie Betliejaus – bažnyčios paruoštos vaikelio Jėzaus gimimo stainelės. Tuo baigdavosi Trijų karalių vaikščiojimas*³³⁵. Tačiau persirengėlių dažnai išsigąsdavo mažiausieji šeimos nariai: *aidavo vyrai trys. Kasparas, Masparas ir Baltasparas. Vienas juodai išsipaišęs, tai kaip buvom vaikai, tai ant pečio lipdavom, bijodavom to juodo*³³⁶. Ši šventė užbaigdavo šventvakarių – jaunimo pasilinksminimų bei poilsio nuo darbų – laiką.

Užgavėnės

(46 dienos iki Velykų)

Užgavėnių diena žymėdavo *mėsiedo* laikotarpio pabaigą ir Gavėnios pradžią. Užgavėnių dieną minėdavo triukšmingai ir linksmai: *tėvas apmokydavo jaunos arklius, juos kinkydavo į roges, uždėdavo barškalus ir važiuodavo važinėti. Per Užgavėnės eidavom ir į svečius, ir pas mus ateidavo daug svečių*³³⁷. Kaišiadoriečių važinėjimas rogėmis ir vežimais nulemdavo gerą būsimų linų derlių: *važinėti labai reikėjo, kad linai geriau dera. Jeigu jau per Užgavėnės namie sėdi, tai jau linų nebus, a jeigu jau ką daugiau privaikščiosi ar privažinėsi*³³⁸. Geru ženklų laikytas ir išvirtimas iš rogių: *ant ežero važinėja vis daugiausia vaikus. Nu, ir tyčia kur apverčia, kad iškristų, ant šono, tai geriau, geras derlius*³³⁹. Važiuojančius vežimu, rogėm ar važeliu būtinai apipildavo vandeniu, kad geresni metai būtų, kad linai gerai augtų³⁴⁰.

³³⁵ KŠM B64: Marija Čilvinaitė „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Ona Stankevičiūtė-Mikalauskienė g. 1889 m. Atmainų k., gyv. Darsūniškyje

³³⁶ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³³⁷ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Leonora Stasiulevičiūtė-Kačinskienė g. 1924 m. Jagelionių k.

³³⁸ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³³⁹ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

³⁴⁰ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Anelė Mockūnienė g. 1925 m. Lapainios k.

Žasliečiai tikėjo, kad Užgavėnių dieną suvaikščiojus į svečius, kuo toliau nuo savo namų, užaugs dideli linai³⁴¹.

Užgavėnėse ypatingą dėmesį skirdavo sočiam valgymui: *per Užgavėnės reikia daugiau valgyti – iš ryto, po pietų, prieš vakarą. Ir kokie šeši kartai išsina. Tai prisikepam blynų kam kokie patinka – miltinius, tarkuotus bulvinius*³⁴². Šventininkų kaime (Kalvių parapija) tądien valgydavo lokšenus: *nu, per Užgavėnės tai pirmas jau valgis būdavo lokšena. Tai iš baltų miltų pikliavotų šitų, tai makaronus padaro. Tokius iškočiojam, džiovinam, sukieta. Nu, tai buvo jau valgis*³⁴³. Sotumas turėjęs lemti gerus metus³⁴⁴.

Linksmausia ir jaunimo laukiamiausia Užgavėnių dienos dalis – persirengėlių eitynės. Lapainios kaime (Darsūniškio parapija) *vaikščiodavo persirengėliai, kurie pasižiūrėdavo, kaip ūkį apsitvarkę, ar pasišlavę. Eidavo jaunimas, daugiausia bernai, ir ne šiaip vaikai, o kokių 20 metų, po „kariuomenės“*. Persirengdavo čigonais, išsisuodindavo *veidą suodžiais, persirengdavo „smerčiumi“, kokių linų ar pakulų ant galvos užsivoždavo*³⁴⁵; Nemaitonių kaime (Užguosčio parapija) *apsirengdavo išverstais kailiniais, dar kokį šaliką užriša, išsisuodina, apsirengdavo karaliumi, pie-menuku*³⁴⁶; Rusių kaime (Gegužinės parapija) *tai kailinius išsiverčia, tai kepurę kap padaro, tai prilipdo kokių linų kaip ūsų*³⁴⁷. Užėję kieman persirengėliai šeimninikus pasveikindavo žodžiais: „Sveikiname su šventėmis, su Užgavėnėmis, laukiame Velykų!“³⁴⁸ ir būdavo apdovanojami maisto produktais: *tai duonos, pyrago duoda*³⁴⁹. Vakaro linksmybes vainikuodavo jaunimo surengta vakaronė ir paskutinis sotas bei riebus pavalgymas.

³⁴¹ Balys J. Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1993.

³⁴² KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Branislava Gataveckaitė-Radzevičienė g. 1941 m. Karveliškų k., gyv. Kruonyje.

³⁴³ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

³⁴⁴ Vyšniauskaitė A. Žiemos palydėjimas // Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1990. – P. 34.

³⁴⁵ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Anelė Mockūnienė g. 1925 m. Lapainios k.

³⁴⁶ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Onutė Levansavičiūtė-Juodienė g. 1932 m. Nemaitonių k.

³⁴⁷ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškų k.

³⁴⁸ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Onutė Levansavičiūtė-Juodienė g. 1932 m. Nemaitonių k.

³⁴⁹ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškų k.

Užgavėnių dieną taip pat pašiepdavo išpuikusias kaimo merginas: *per Užgavėnės bernai išdidžioms, nosį riečiančioms mergoms užkeldavo ant stogo skarulinį dėdą ir su šluota rankose įtūpdydavo į kaminą. Darželin įkeldavo kelmą*³⁵⁰.

Gavėnia

(7 savaites iki Velykų)

Iškart po vidurnakčio prasidėdavusi Pelenų diena sutapdavo su Gavėnios pradžia. Pelenų dieną valstiečiai lankydavosi bažnyčioje, grįžę namo pelenais apibarstydavo namiškių galvas. Darsūniškyje vyrai ir moterys skaudavo dantis: *Pelenų dieną vyrai, kai kurie su bobomis, eidavo alinėti dantų skalauti. Kiti vyrai parsinešdavo alaus į namus ir drauge su kaimynais bei moterimis dantis skaudavo. Mergos neidavo ir dantų skalavime nedalyvaudavo*³⁵¹.

Gavėnios metu žmonės griežtai laikydavosi pasninko: *šventa, pasninkus labai užlaikė. Gavėnia tai sausai pasninkaudavo, net ir pieno nevalgėdavo. Tikrai, va, jau sausai, kad virėdavo kokią sriubą ar ką nors tai be pieno, be mėsos, ten kokį burokėlį įdeda*³⁵², vengdavo linksmybių: *šokių nebūdavo iki Velykų. Per Gavėnių susirinkdavom kartais, taip, va, merginos, bet dirbdavom: megzdavom, siuvinėdavom ką nors, pagyvenusios verpdavo siūlus. Be jokių jau šokių, jokių muzikų*³⁵³. Pasninko laikotarpiu neklausančius vaikus tėvai gąsdindavo. *Jei gersit pieną, valgysit mėsą per Vėlykas pavosim po žlugtu žąsina, gaidį ir negerus vaikus*³⁵⁴.

³⁵⁰ KŠM B64: Marijona. Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972 m. Pateikėja Ona Stankevičiūtė-Mikalauskienė g. 1889 m. Atmainų k., gyv. Darsūniškyje.

³⁵¹ KŠM B64: Marija Čilvinaitė „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972 . Pateikėja Ona Stankevičiūtė-Mikalauskienė g. 1889 m. Atmainų k., gyv. Darsūniškyje.

³⁵² KŠM R: pateikėja Veronika Červokaitė g. 1922 m. Naujojo k., gyv. Žasliuose.

³⁵³ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³⁵⁴ KŠM B64: Marijona. Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972 m. Pateikėja Uršulė Radzevičiūtė g. 1898 m. Darsūniškyje.

Blovieščiai

(Kovo 25 d.)

Liaudyje vadinta Gandro švente. Šią dieną parsiskridavo gandras, nešinas kiele ant uodegos, kuri baigdavo išspardyti likusius ledus³⁵⁵. Kaišiadorių apylinkėse Blovieščiai dar vadinti *Zvestavonėmis* arba *Busilo diena*. Gandrinių dieną valstiečiai ruošdavo vaišes ir lankydavo vieni kitus. Žaslių apylinkėse kaimynai, būdavo, atneša iš namų į ūlyčią, prie tvoros, bandelių ir duoda visiems, kas tik eina pro šalį³⁵⁶. Šią dieną gandro vaišėmis būtinai apdovanodavo vaikus: *kiaušinius išvirdavo, ant medžių padėdavo, pakabindavo*. Arba *blynus kokius tėti iškepa ir kai vaikai da miegam, tada jau tėvas atsikelia ir sako: „Busilas čia lakstė, gal ką atnešė?“* Mama sako: „Nežinau, nemačiau, lėkit, vaikai, jūs pažiūrėt“. A jajai, rados ir kiaušinių, ir bandelių tokių jau. Tai, Dieve, mano kaip buvo skanu tas bandeles rytą ant pečio valgyt³⁵⁷. Žasliuose vaikams sakydavo, kad busilas atnešė raudonus batus ir bandelę³⁵⁸.

³⁵⁵ Vyšniauskaitė A. Kalėdos ir Kalėdinio laikotarpio papročiai // Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1990. – P. 25.

³⁵⁶ Šorys J. Tradicinis kalendorius Žaslių apylinkėse // Paparčių ir Žaslių apylinkės. – Kaišiadorys, 1997. – P. 334.

³⁵⁷ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³⁵⁸ Šorys J. Tradicinis kalendorius Žaslių apylinkėse // Paparčių ir Žaslių apylinkės. – Kaišiadorys, 1997. – P. 334.

Tikėta, jog parskrendantis gandras su savimi gali nusinešti žmonių ligas, netekėjusioms merginoms išpranašauti vedybinę laimę. Tereikėdvo pirmą kartą pamatyti skrendantį, o ne tupintį gandrą. Tądien žmonės privalėdavo laikytis keletos draudimų: *per Blovieščių negalima galvos šukuoti. Kaip mamytė ir tevelis sakydavo, tą dieną busilas net lizdo nesuka. Tada gali nesisekti gyvenime arba į plaukus įsivelti koltūnas*³⁵⁹ ir *Blovieščiaus dieną nereik niekas paliest, kas su plunksnom, nes liksi ubagu*³⁶⁰.

Verbos (Savaitė priešVelykas)

Paskutinis sekmadienis prieš Velykas vadinamas *Verbų* sekmadieniu. Tądien bažnyčioje šventindavo verbų puokšteles padarytas iš kadagių šakelių: *verbą Lomeniuose darydavo iš kadugio ir iš sužaliavusios verbos medžio šakelės. Surišdavo spalvotais siūliukais – kaip kas norėdavo. Kas dar gėlyčių padaro*³⁶¹. Išėję iš bažnyčios žmonės taikydavosi vienas kitą pamušti šventinta verba, sakydami: „*Ne aš mušu, verba muša, lauk nedėlios, už nedėlios jau Velykos!*“³⁶². Šventintą verbą pirkioje užkišdavo už šventojo paveiklo arba laikydavo namo pastogėje. Tikėta, kad ji gali namus apsaugoti nuo piktųjų dvasių ir griaustinio.

³⁵⁹ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³⁶⁰ Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Vilnius, 2011. – P. 21.

³⁶¹ KŠM B692: „Etnografinių žodžių paaiškinimas, tautosaka, papročiai“, 2004. Pateikėja Jadvyga Miknevičienė-Dauksevičiūtė g. 1928 m., gyv. Mikalauciškių k.

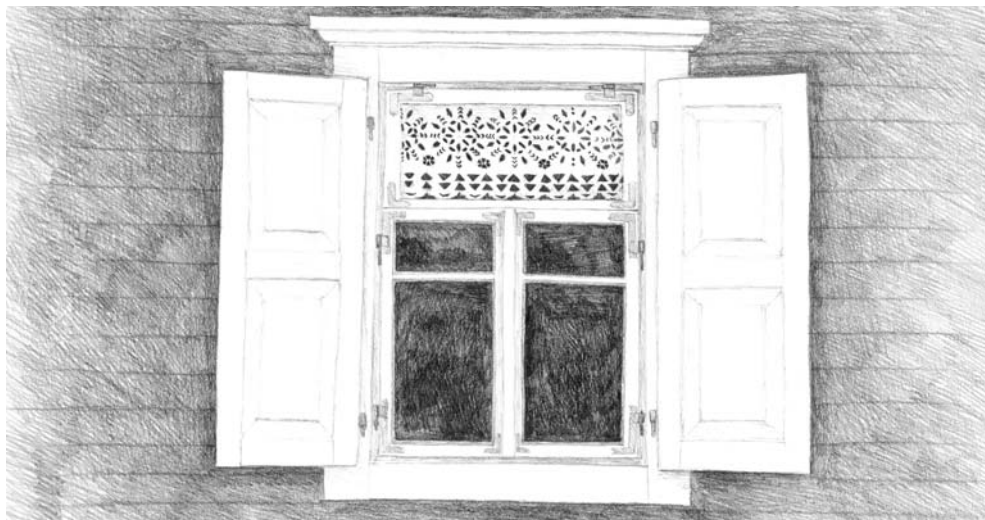
³⁶² KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Onutė Levansavičiūtė-Juodienė g. 1932 m. Nemaitonių k.

Didžioji savaitė

Nuo Verbų sekmadienio iki Velykų žmonės laikydavosi įvairių draudimų, atlikdavo veiksmus, galinčius apsaugoti nuo nelaimių bei blogo derliaus. Didžiosios savaitės metu stengdavosi gražinti skolas, nieko naujo nesiskolindavo bei neskolindavo.

Didysis ketvirtadienis – švaros diena: *išprausi gryčią, o paskui visa išsiprausi, tada, sako, visas nešvarumas, nuodėmės, nusiplauna*³⁶³. Tądien moterys tvarkydavo namus, šluodavo kiemą, skalbdavo drabužius, puošdavo pirkias: *prieš Velykas mama papuošdavo gryčią. Iškarpydavo iš popieriaus visaip gražiai, sukabindavo virš langų, virš kaniko, virš lempos*³⁶⁴. Mikalauciškių kaime (Žaslių parapija) gryčia turėdavo būti sutvarkyta dar iki Didžiojo ketvirtadienio: *susitvarkyti trobą reikia iki Didžiojo ketvirtadienio, o jei vėlai tvarkysies, tai Kristui akis užkrėsi*³⁶⁵.

Po dienos darbų vyrai, moterys ir vaikai skubėdavo pirtin išsiprausti. Tikėta, kad nusiprausus Didįjį ketvirtadienį, visus metus bus labai švarus kūnas³⁶⁶. Rusių kaime (Gegužinės parapija) pirtį kūrėdavo būtinai vogtomis malkomis: *ketvirtadienį, reiškia,*

Karpinys-lango užuolaidėlė

³⁶³ KŠM B692: „Etnografinių žodžių paaiškinimas, tautosaka, papročiai“, 2004. Pateikėja Jadvyga Miknevičienė-Dauksevičiūtė g. 1928 m. Mikalauciškių k.

³⁶⁴ KŠM B692: „Etnografinių žodžių paaiškinimas, tautosaka, papročiai“, 2004. Pateikėja Jadvyga Miknevičienė-Dauksevičiūtė g. 1928 m. Mikalauciškių k.

³⁶⁵ KŠM B692: „Etnografinių žodžių paaiškinimas, tautosaka, papročiai“, 2004. Pateikėja Jadvyga Miknevičienė-Dauksevičiūtė g. 1928 m. Mikalauciškių k.

³⁶⁶ Balys J. Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1993.

turi būt iškūrenta pirtis, bet malkos turi būti vogtos, kad jau geriau viskas seksis, viskas tada jau eis gražiai³⁶⁷.

Didįjį penktadienį ir šeštadienį žmonės laikydavosi sauso pasninko, eidavo bažnyčion. Šeštadienio vakarą bažnyčioje šventindavo ugnį ir vandenį. Šventinta ugnimi aprūkindavo namus, gyvulius, apnešdavo ją aplink trobesius, kad apsaugotų nuo nelaimių³⁶⁸. Šeimininkės parsinešta švęsta ugnimi kurdavo pečių ragaišiui ir kitiems Velykų valgiams gaminti, kiaušiniams dažyti. Šventinta ugnimi taip pat užkurdavo pirtį prieššventiniam šeimos prausimuisi: *prieš Velykas čystoj subatoj būdavo pripilami kubilai vandens ir visi išsimaudydavo. Pirmiausiai tatukas, paskui vaikai*³⁶⁹. Šventintu vandeniu Sekminėse apšlakstydavo gyvulius.

Didįjį šeštadienį, kartais ir anksčiau, šeimos moterys margindavo kiaušinius. Margučius dažydavo natūraliomis, gamtoje randamomis žolelėmis, žiedais, lapais: *kiaušinius dažydavome alksnio lapuose ir semenuose, burokuose, kiaušinių lukštuose, dilgėlių lapuose ir šiaip visokiuose žalumynuose*³⁷⁰, *ramunėm gražiai dažydavosi, toki būna lig gelsvi, paskui labai gražiai dažydavosi šieno pakratais ir tamsiau, ir šviesiau, ir jonažolėm tai tokie lyg ir raudoni*³⁷¹, augalų ir geležies mišiniu: *nuo juodalksnio šakų nuskusdavo viršutinę pilkąją žievę, geltonąją nulupdavo kiaušinių dažymui, iš kalvės paimdavo dzindrų (suodžių, gelžgalių). Viską sudėję kibiran užpildavo barščių (burokų) rūgštimi ir padėdavo šiltai, kad įrugtų. Savaitę parauginę viską išimdavo, į skysčius dėdavo margintus kiaušinius ir šutindavo. Išgriebtus nušluostydavo ir jie būdavo gražiai juodmargiai*³⁷². Kiaušinius taip pat margindavo vašku: *žalius kiaušinius pašildydavo padėję ant krosnies arba plytos. Ištirpydavo, pavirindavo vaško. Plona galvute, špilgute, įkaldavo kotelin ir mirkydami špilgutės galvute vaškan margindavo kiaušinius daugiausia kriputėmis su taškiukais tarpuose. Margindavo ir gėlytėmis, vingiukais – kas išmanydavo*³⁷³. Numargintus kiaušinius dėdavo bendrai ant stalo, vaikams Velykų šventei atskirai padalindavo maždaug po dešimt kiaušinių.

³⁶⁷ KšM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³⁶⁸ Marcinkevičienė N. Pavasario šventės // Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1990. – P. 48.

³⁶⁹ KšM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Anelė Gaigalienė g. 1928 m. Žasliuose, gyv. Kaišiadoryse.

³⁷⁰ KšM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Anelė Gaigalienė g. 1928 m. Žasliuose, gyv. Kaišiadoryse.

³⁷¹ KšM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³⁷² KšM B64: Marijona. Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972 m. Pateikėja Uršulė Radzevičiūtė g. 1898 m. Darsūniškyje.

³⁷³ KšM B64: Marijona. Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972 m. Pateikėja Uršulė Radzevičiūtė g. 1898 m. Darsūniškyje.

Velykos

(Pirmas mėnulio pilnaties sekmadienis po pavasario lygiadienio, kuris būna ne anksčiau kaip kovo 21 d. ir ne vėliau kaip balandžio 26 d.)

Tai gamtos atbudimo, pavasarinio džiaugsmo ir linksmybių šventė.

Dar XX a. pirmoje pusėje žmonės Velykų išvakarėse budėdavo bažnyčiose, o paryčiais skubėdavo namo pasveikinti namiškių su Šv. Velykomis. Vėliau bažnyčion keliaudavo ankstų pirmosios Velykų dienos rytą: *į bažnyčių Velykų rytą eidavo anks-ti, čiut čiut švito. Eidavo į bažnyčių visa šeima. Pašventinti į bažnyčių nešdavosi ma-mutė valgio. Po pamaldų Žasliuose šventoriuje keisdavosi kiaušiniais. Po mišių Velykų pirmą dieną visi skubėdavo namo, nes kas pirmesnis – tas geresnis. Tam ir metai ge-riau sekasi ir darbai greičiau einasi, ir pats žmogus laimingesnis*³⁷⁴. Grįžusi iš pamaldų šeimyna sėsdavo prie šventinio Velykų stalo: grįžus iš bažnyčios mamutė stalą ruošia pusryčiams. Svarbiausia ant stalo turėjo būti marginti kiaušiniai. Susėdus visai šeimynai prie stalo tėtukas persižegnoja, supoteriauja. Reikėdavo susidaužti kiaušiniaus su kitais

³⁷⁴ B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Anelė Gaigalienė g. 1928 m. Žasliuose, gyv. Kaišiadoryse.

*šeimos nariais. Tėtukas kitiems šeimos nariams išdalindavo supjaustytą vieną kiaušinį. Prieš valgant bendrą išdalintą kiaušinį liepdavo tėtukas persižegnoti*³⁷⁵.

Pirmąją Velykų dieną žmonės praleisdavo namuose, šeimos narių draugijoje, tik vaikai keliaudavo aplankyti netoliese gyvenančių krikštatėvių: *ainam dar visi vaikai pas krikšto tėvus kiaušinių. Mano krikšto tėvas buvo turtingas, tai man duoda net keturis, a taip tai visur po du arba vieną. Keturis kiaušinius ir dar tokią blėkutę iškepa, tai tokį gabalą pikliavoto pyrago. Tada jau žaidžiam, žiūrim kieno koks kiaušinis*³⁷⁶ arba artimiausių kaimynų: *kaimynų vaikai pirmąją Velykų dieną bėgdavo velykauti pas kaimynus. Šeimininkės duodavo jiems po vieną margintą kiaušinį*³⁷⁷. Medinių Strėvininkų kaimo (Žiežmarių parapija) vaikams dovanojamus margučius palikdavo Velykų naktį vaikstanti žaliomis šakelėmis apsikaišiusi, rankoje laikanti gluosnio lazda moteris³⁷⁸.

Šią dieną žmonės paisydavo draudimų ir prietarų. Kaišiadorietės nesišukuodavo plaukų, nes viesulas pridarys bėdų, vištos daržus iškapstys. Taip pat nešluodavo grindų – gali piršlius iššluoti. Žasliuose šventinį rytą šeimininkai kiaušiams ir galvijams nešdavo šventinių valgių, kad jie būtų vaisingi ir gerai penėtusi. Norint, kad vasarą gryčioje nebūtų blusų, reikėdavo Velykų rytą anksti atsikelti, dar saulei netekėjus, kai visi kiti miega, nuogai esant iššluoti trobą ir šiukšles išnešus išpilti kaimyno daržan ar svetiman laukan³⁷⁹.

Antrąją Velykų dieną švęsavo triukšmingai: *priekpdavo blynų, pasikinko arklį, susodina visą šeimyną, vaikus ir dainuodami važinėjasi po laukus. Vaikai rėkia, gieda, kaip kas nori*³⁸⁰. Tądien žmonės lankydavosi svečiuose arba kviesdavo gimines, kaimynus pasisvečiuoti pas save: *tada jau eina vieni pas kitus į svečius, tada jau svečiuojasi, sueina pulkais i visi dainuoja*³⁸¹. Vaikai raičiodavo kiaušinius, supdavo si sūpuoklėse: *sūpynės dažnai darydavo tėvelis, medines, storimis ienomis, statydavo lauke. Supdavomės vos ne „iki dangaus“. Daug įsisupti reikėdavo todėl, kad ateinančiais metais nebūtų audrų, kad javai geriau augtų*³⁸². Jaunimas laistydavo vienas kitą

³⁷⁵ B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Anelė Gaigalienė g. 1928 m. Žasliuose, gyv. Kaišiadoryse.

³⁷⁶ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³⁷⁷ KŠM B64: Marijona. Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972 m. Pateikėja Uršulė Radzevičiūtė g. 1898 m. Darsūniškyje.

³⁷⁸ Dundulienė P. Lietuvių pavasario šventės // Lietuvos TSR Aukštųjų mokyklų mokslo darbai, 1972, Nr. 12, p. 159.

³⁷⁹ Balys J. Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1993.

³⁸⁰ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Onutė Levansavičiūtė-Juodienė g. 1932 m. Nemaitonių k.

³⁸¹ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³⁸² KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Anelė Gaigalienė g. 1928 m. Žasliuose, gyv. Kaišiadoryse.

vandeniui. Tikėta, kad šie veiksmai pranašauja gerą būsimų javų derlių ir nuplauna praėjusių metų blogybes.

Trečioji Velykų diena vadinta *Ledy* diena. *Ledy* dieną valstiečiai ilsėjosi, nedirbo jokių ūkio darbų. Tikėta, kad dirbant darbus vasarą ledai gali javus išmušti.

Kaišiadorių apylinkėse pirmosiomis Velykų dienomis buvo paplitęs *lalavimo*/*alalavimo* paprotys. *Lalauninkai/alalauninkai* tai jauni vyrai, lankantys savo ir gretimų kaimų pirkias: *Velykų pirmosios dienos pavakarę bernai šventadieniai apsirengę susitaisydavo, 10 daugiau ar mažiau, pasitelkę armoniką eidavo alalauninkais alalauti sėtuves per pečius pasisiję dovanoms dėti. Atėję prie namų lango pasibelsdavo ir sakydavo: „//Tėveli, karveli, pavelyk palinksminti namelį/. Močiute, gegula, pavelyk palinksminti namelį.*“³⁸³. *Lalauninkai* užsukę į žydų namus giedodavo pamėgdžiojamąsias žydų maldas: „//Vasara praėjo/, žiema atėjo/, žiema praėjo/, vasara atėjo//“³⁸⁴. Įėję į pirkią persirengėliai sveikindavo šeimininkus, dainuodavo dainas, giedodavo giesmes ir šeimininkų būdavo apdovanojami margučiais ir kitais maisto produktais. *Lalauninkų* ypatingai laukdavo netekėjusios, jaunikio besidairančios, merginos.

Kartais *lalauti* keliaudavo ir mokiniai. Morkūnų kaime (Žiežmarių parapija) vaikus *lalauti* vesdavosi pradžios mokyklos mokytojas Pranas Morkūnas: *jaunystėje Pranas Morkūnas su Morkūnų kaimo vaikiais Velykų pirmos dienos pavakaryje – temstant eidavo alalauti, prieš tai dvi dienas pasimokę. Eidavo 5, 6 vaikai. Vienas nešdavo per petį persisvėręs sėtuvę gautoms dovanoms – Velykų vaisėms dėti, jei būdavo, pasikviesdavo mokantį groti. Nuėję prie namų pabelsdavo į langą ir klausdavo: „Ar galima namelius palinksminti?“. Jei išėjęs šeimininkas arba šeimininkė paprašydavo gryčion, tai visi suvėję pagiedodavo aleliuja ir alalavininkų dainą, paskui vadas pasakydavo maldelę: „//Aš mažas vaikelis kaip grikių pėdelis/ Velykų rytelį ėjau į darželį/ Skyniau kvietkėlį ir klojau ant takalio/ Kur alalavininkai ėjo, linksmiai giedojo/ Prašyčia pyragėlio, bijau ilgo botagėlio/ Ne daug prašom kiaušinėlių, tik puskapelį, arielkos butelėlį.*“³⁸⁵.

³⁸³ KŠM B64: Marijona. Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972 m. Pateikėja Uršulė Radzevičiūtė g. 1898 m. Darsūniškyje.

³⁸⁴ KŠM B64: Marija Čilvinaitė „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Pranė Zavistanavičiūtė-Žukauskienė g. 1902 m. Darsūniškyje.

³⁸⁵ KŠM B64: Marijona. Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972 m. Pateikėjas Pranas Morkūnas g. 1894 m. Morkūnų k., gyv. Darsūniškyje.

Atvelykis (Savaitė po Velykų)

Kaišiadorių apylinkėse Atvelykio šventė vadinta *Velykėlėmis, Pravadais*. Atvelykio dieną margindavo kiaušinius, varžydavosi, kieno margutis gražesnis ir stipresnis. Čiobiškyje (palei Neries upę) Atvelykio sekmadienį vykdavo vyrų varžytuvės: *tokis buvo paprotys, kaip per Atvelykis aina Čiobiškin visi bažnyčion ir po viskas muša kiaušinius. Moterys tai ne, bet vyrai sueina jau po mišių, ne ant šventorio, aikštė kur jau lauke, tada jau visi muša kiaušinius. Kas kiek nešasi gi jau iš namų, kas kiek išmuš*³⁸⁶. Kartais vyrai gudraudavo atsinešdami netikrus margučius: *kartais kiaušinio vidų išleisdavo, o pripildavo saku, lydyto cukraus, bet apgaudinėjimas buvo negeras dalykas. Jei bernas berną apžiūrės ir pamatys, kad apgaudinėja – apgavikas gaus į kailį kaip reikiant*³⁸⁷.

Jurginės (Balandžio 23 d.)

Šv. Jurgis – gyvulių globėjas, tad valstiečių kalendoriuje Jurginės sietos su pirmosios ganiavos diena ir žemės ūkio darbų pradžia. Kaišiadorių apylinkėse dar XX a. pradžioje Jurginių dieną seniausias kaimo vyriškis užlipdavo ant kalnelio ir visiems garsiai pranešdavo, kad pavasaris jau atėjo³⁸⁸.

Jurginių rytą žemdirbiai aplink lauką tris, kartais ir dvyliką kartų, apnešdavo du duonos kepalikus, vieną jų užkasdavo žemėn, o kitą išdalindavo šeimos nariams. Taip daryta prašant gero derliaus, saugant gyvulius nuo žvėrių ir ligų³⁸⁹. Gaspadinės šviežiai kepta duona apdalindavo turimus gyvulius, aukodavo jos elgetoms. Tą dieną taip pat buvo svarbūs draudimai bei prietarai. Žmonės nederbo žemės ūkio darbų: *jei žemę dirbsi, tai ta žemė visus metus bus nederlinga*³⁹⁰, nekinkė arklių: *arklys gali koją išsisukti*³⁹¹.

³⁸⁶ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³⁸⁷ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Anelė Gaigalienė g. 1928 m. Žasliuose, gyv. Kaišiadoryse.

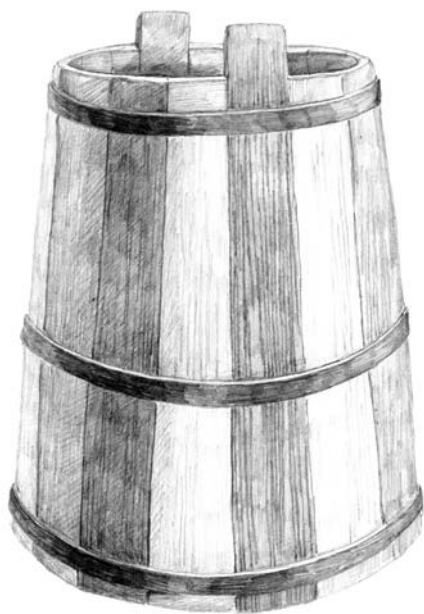
³⁸⁸ Bartninkas M. Liaudies meteorologija. – Vilnius, 2000. – P. 225.

³⁸⁹ Marcinkevičienė N. Pavasario šventės // Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1990. – P. 52.

³⁹⁰ Balys J. Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1986.

³⁹¹ Balys J. Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1986.

Kruonyje Šv. Jurgio dieną bažnyčioje rinkdavo aukas, meldavosi už gyvulių sveikatą: *gyvulių globėjas Šv. Jurgis, tad mišias už gyvulius užpirkdavome, kad jie būtų sveiki*³⁹², šventindavo maisto produktus: *per Jurgį reikėjo ait į bažnyčią, nešt kiaušinių bažnyčion padėt, a ten jau būna pastatytas didelis kubiliukas, kap seniau, ir ten jau deda visi žmonės, nu, kad sektųsi*³⁹³.

Kubilas

Kiaušiniai

Jurginės dažnai sutapdavo su pirmosios ganiavos diena, tad valstiečiai išgindami gyvulius atlikdavo apeigas, lemsiančias gyvulių gerovę bei prieauglį. Darsūniškyje šeiminkės pirmą kartą išgindamos karves į ganyklas įdėdavo šukėn arba puodan anglių, ant jų uždėdavo eglų šventintų verbose, įvairių žolių ir berželių šventintų Sekminėse. Pakišusios karvėm po pilvu atšlaimė (kieme) parūkydavo tais dūmais ir eglų (kadugių) šakele ir išgindavo pro vartus į laukus³⁹⁴. Ši apeiga karves taip pat apsaugodavo nuo raganių: *mat buvo moterų raganių, mokačią savo karvę užšerti ir*

³⁹² KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Mikelina Mulevičiūtė-Perednienė g. 1919 m. Žasliuose, gyv. Kruonyje.

³⁹³ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

³⁹⁴ KŠM B64: Marija Čilvinaitė „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Ona Stankevičiūtė-Mikalauskienė g. 1889 m. Atmainų k., gyv. Darsūniškyje.

užvaržyti (užburti), kad kitų karvių pienas jos karvei tektų. Išgintos karvės pasiuostydavo su ta užteršta bei užburta karve ir dingdavo pienas, o užburtajai prisidėdavo³⁹⁵. Kruonyje pirmą kartą išgenant bandą, gyvulius išvarydavo iš tvarto ir plakdavo su verba (kadugio šakute). Tą rykštę pargindamas piemuo parsinešdavo namo ir užkišdavo tvarte už balkio – tada gyvuliai nesiskirstys, visi pareis namo³⁹⁶.

Žiežmariuose pirmąsyk išvarę avis į lauką parsinešdavo tiek akmenėlių, kiek buvo avių. Tuos akmenėlius papildavo avių tvarte po slenksčiu, kad avys kasdien pareitų namo³⁹⁷. Kruonyje išleisdami paukščius į laukus viename krašte, iš kur pučia vėjas, uždegdavo parako, kad jo kvapu apneštų visus paukščius, tuomet vanagas ar lapė jų nelies³⁹⁸. Kaišiadoretės norėdamos apsaugoti paukščius (žąsiukus, viščiukus ir kt.) nuo vanago ir varnų, prieš išleisdamos į lauką, perkišdavo juos per sijoną. Žiežmarietės apsaugai nuo vanagų pirmąkart į laukus išleidžiamus paukščius pasmilkydavo kiaušinių lukštais, iš kurių tie paukščiai išsiperėjo, arba pakabindavo ant tvoros kuolo seną apverstą puodą. Kartais vakare, paukščiams sumigus, mažus viščiukus išnešdavo ant lauko, o ryte pririnkdavo tiek akmenėlių, kiek buvo viščiukų, ir leisdavo viščiukus po vieną, mėtydamos akmenėlius jiems į užpakalį ir sakydamos: „Tau, varna, akmeniu-kas, man viščiukas“³⁹⁹.

Sijonas

Šv. Jurgio dieną taip pat dažydavo ir mušdavo kiaušinius: *per Jurgines tai Semelišky atlaidai. Ir ant rinkos – didžiausia krūva žmonių. Mušdavo kiaušinius. Lošimas tokis a ja: nu, sumušam. Jeigu tavo kiaušinis trūko, tai ir man atiduok, kad mano drūtesnis*⁴⁰⁰.

³⁹⁵ KŠM B64: Marija Čilvinaitė „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Pranė Zavistanavičiūtė-Žukauskienė g. 1902 m. Darsūniškyje.

³⁹⁶ Balys J. Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1993.

³⁹⁷ Balys J. Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1993.

³⁹⁸ Balys J. Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1993.

³⁹⁹ Balys J. Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1993.

⁴⁰⁰ Janušaitytė R. Papročiai, Kietaviškės, Kaišiadorys. – 1998. – P. 170.

Sekminės

(Septintas sekmadienis po Velykų)

Tai pavasarinių samborių ir piemenų šventė⁴⁰¹. Šią dieną kirstais berželiais puošdavo sodybos vartus, pirklių ir seklių duris, šakomis apkaišydavo lubas, šventųjų paveikslus. Piemenėliai beržų šakų ir lauko gėlių vainikais puošdavo karvių ragus. Šeimininkės karvių akis plaudavo šventintu vandeniu, kad raganės pieno neatimtų. Darsūniškio gyventojai esą matę raganę, kuri anksti rytą, prieš saulės tekėjimą, nueidavo prie kaimynų pririštų karvių, pasimelždavo ir atbula namo parsinešdavo, tuomet jos karvė duodavo pieno už dvi karves – raganės ir kaimyno⁴⁰².

Lankakiemio kaime (Kalvių parapija) Sekminių išvakarėse gyvavo paprotys slėpti karves nuo šeimininkų: *ar suaugusieji, ar vaikai, piemenukai, kur nors toliau paveda karves ir pririša prie medžio arba apdeda įvairiais lapais. Šeimininkė ateina*

⁴⁰¹ Marcinkevičienė N. Pavasario šventės // Lietuvių kalendorinės šventės. – Vilnius, 1990. – P. 56.

⁴⁰² KŠM B64: Marijona. Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972 m. Pateikėja Adelė Tamošiūnienė g. 1921 m. Darsūniškyje.

*melžti – nėra karvės*⁴⁰³. Paslėpusieji gyvulius tikėdavosi gauti dovanų už karvių gražinimą šeimininkams.

Sekminių rytą piemenukai stengdavosi kuo anksčiau atsikelti ir greičiau parginti vainikais išpuoštas karves: *prieš Sekmines piemenukai guldavosi neramūs, kad nepramigtų ir Sekminių rytą kuo anksčiau išgintų gyvulius į ganyklas, nes anksčiau išginusieji, vėliau išgenančius kuilomis vadindavo: „Antai, kuila, kuila!“ – šaukdavo piemenukai ir vaikai*⁴⁰⁴. Šeimininkai arba tėvai už išpuoštas karves vaikams atsidėkdavo kiaušiniais, varškės sūriu arba vienu kitu litu. Susirinkę dovanas vaikai rengdavo iškylas, vadintas *piemenų pautienėmis*: *seniau buvo mada, kad gavę iš šeimininkų vaišių piemenukai gindami bandą nešdavosi tų vaišių į laukus, kepdavo kiaušiniene ir viešėdavo drauge su skredžiumi – visų piemenukų viršininku*⁴⁰⁵. Tuo tarpu šeimos gyvulius ganantiems piemenukams vaišes paruošdavo pastarųjų motinos: *per Sekmines tai kepdavo tokią kiaušiniene, plaktam tokiam bliūde, pečiuj. Tai mama jau tos kiaušininės bliūdą didelį prikepus, valgyk kiek nori, nu, ir pyrago jau būna gero iškepto*⁴⁰⁶.

Rusių kaime (Gegužinės parapija) jaunimas Sekmines švęsavo dvi dienas: *dvi dienos šventa. Tai da pirma tai jau tokia buvo jau rimta, jau namuose, jau niekas niekur nei važiavo, nei nėjo. Netgi mes, mergaitės, tai būdavo pirma diena tai šokiai savo kaime tik jau, tai dar kokis Mykolas, berniokas, armoniką turėjo, tai menu kaip jo tėvas sako, Mikaliūne, tegu visi ateina patansavosit pas mumi. Grįžę iš bažnyčios, ne vakare, patansavojam, o jau antrą dieną tai tada gi jau kur daugiau vietos, kur didesnis namas, tada jau vakarėliai kaip reikia*⁴⁰⁷.

*Kai mažas buvau, keturis vedžiau, kai užaugau, kalnus verčiau,
kai pasenau, visus šokius išvedžiojau.*⁴⁰⁸
(sɪnɐf)

*Du bėga, du veja, Du spokso, du kiokso, Devintas mūkia.*⁴⁰⁹
(əɫɐɪk)

⁴⁰³ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Marė Noreikaitė-Ditkevičienė g. 1930 m. Lankakiemio k., gyv. Vilūnų k.

⁴⁰⁴ B64: Marija Čilvinaitė „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Ona Stankevičiūtė-Mikalauskienė g. 1889 m. Atmainų k., gyv. Darsūniškyje.

⁴⁰⁵ KŠM B64: Marijona. Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972m. Pateikėja Uršulė Radzevičiūtė g. 1898 m. Darsūniškyje.

⁴⁰⁶ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

⁴⁰⁷ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

⁴⁰⁸ KŠM B76: D. Paulauskienė, „Smulkioji tautosaka“, 1976. Pateikėja D. Morkūnienė gyv. Vaiguvos k.

⁴⁰⁹ KŠM B76: D. Paulauskienė, „Smulkioji tautosaka“, 1976. Pateikėja Marytė Cikanavičienė g. 1903 m., gyv. Dalinonių k.

Žolinė

(Rugpjūčio 15 d.)

Žolinė – derliaus ir žolynų šventė. Šią dieną Kaišiadorių apylinkėse vykdavo atleidai, šventintos žolynų ir rugių varpos: *Žasliuose labai švėsdavo anksčiau Žolines. Į bažnyčią šventinti nešdavo tik laukų gėles ir palikdavo savaitei laiko bažnyčioje. Šeimininkė turėdavo didžiausią puokštę, vaikų puokštelės būdavo mažesnės. Per Žolines pašventintų žolių puokštę laikydavo namuose ir įdėdavom jų į pagalbę, kuri būdavo po numirėlio galva – kad pakliūtų į dangų. Rugių varpas nuskindavo ir įdėdavo į puokštę – kad geriau derėtų, kad duonos daugiau būtų. Nešdavome į bažnyčią prisirinkę pataisų Žolinėms*⁴¹⁰.

Žolinių dieną šeimininkės būtinai iškepėdavo šviežios ruginės duonos kepalą, o jei matydavo, kad iki Žolinės grūdai nesunoks, tai nupjaudavo kokius dešimt pėdų, pakabindavo, kad sudžiūtų ir Žolinėms iš jų iškepėdavo duonos⁴¹¹. Norkūnų kaime (Kruonio parapija) tądien gspadinės kepėdavo šviežių bulvių kugelį: *kepėdavo pailguose, aukštuose induose. Tą kugelį iškepėdavo kaip bulką. Į jį mušdavo kiaušinių. Jis nebuvo riebus. Jį labai skanu būdavo valgyti šaltą, ant viršaus dar užsitepus sviesto*⁴¹².

Mirusiųjų minėjimo dienos

(Lapkričio 1 d. ir 2 d.)

Šiomis dienomis žmonės lankydavosi bažnyčioje ir kapuose, meldavosi už artimųjų vėles: *kiekvienas aina ryte į bažnyčią. Grįžę iš bažnyčios visi namie pavalgo, papiketuoja, gyvulius pašeria, susitvarko ir aina visi į kapines, fanarus pakabina ant medžių. Nu, ir visas kaimas tada suveina. Ir visi gieda. Giesminykų buvo daug kaime. Giedojo laidotuvių giesmes ir kaip mes tada vaikai bijojom. Sakė, kad dūšios tą naktį vaikšto. Tai ant pečio sugulam visi ir prie krašto niekas nenori, nes baisu, kad dūšios ateis*⁴¹³.

Fanaras

⁴¹⁰ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Mikelina Mulevičiūtė-Perednienė g. 1919 m. Žasliuose, gyv. Kruonyje.

⁴¹¹ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Mikelina Mulevičiūtė-Perednienė g. 1919 m. Žasliuose, gyv. Kruonyje.

⁴¹² KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Ramutė Tirvaitė-Lapėnienė g. 1930 m. Norkūnų k., gyv. Kruonyje.

⁴¹³ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

Lapainios kaime (Darsūniškio parapija) Vėlinių dieną vaikai *va-duodavo dūšeles: per Vėlines buvo toks pasakymas: kiek kartų į bažnyčią ateini, tiek dūšelių išvaduoji. Tai mes, vaikai, įbėgam į bažnyčią, sukalbam maldelę ir išbėgam iš bažnyčios – jau vienai dūšiai atpirkimas duotas. Ir vėl į bažnyčią...*⁴¹⁴. Kaišiadoryse ant artimųjų kapo uždegdavo ranko darbų žvakeles: *pamenu mažytę, mamai už rankos pasiėmus viena ranka, tėčiui kitą ranką padavus, einam visi trys, nešamės savo darbo vaškines žvakeles ir tik vien tos žvakelės žibėdavo per Vėlines kapuose*⁴¹⁵.

Rumšiškių koplytėlė

Visų Šventųjų dienos pjaudavo avis, kepdavo ragaišius, kuriais vaišindavo prie bažnyčios susirinkusias elgetas: *per Visų šventes visada pjaudavo baroną, pjaudavo ant šventės, ir kepa ragaišį arba pyragą. Tai pripjausto to pyrago gabalų, sudeda į maišelį drobinį pasiūtą, buvo užtraukt ant virvelės, nu, ir eidavom į bažnyčią. Iškilmingai su tėvu ir nueidavom. Mama duodavo tą procedūrą, išimt mėsos duoti ir to pyrago ubagam*⁴¹⁶.

Adventas

(Ketrios savaitės prieš Kalėdas)

Tai rimties, susikaupimo ir pasninko laikotarpis, trunkantis iki Šv. Kalėdų. Pirmoji Advento diena liaudies kalendoriuje sutapdavo su jaunimo, ypač merginų, mėgstama Šv. Andriejaus diena: *Andriejus – Advento pradžia. Adventas prasidėdavo*

⁴¹⁴ KŠM B64: Marijona. Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972 m. Pateikėja Anelė Mockūnienė g. 1925 m. Lapainios k.

⁴¹⁵ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁴¹⁶ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

12 val. nakties. Tai, kai kas nors nemato, atsukame laikrodį, kad ilgiau galėtume pasilinksinti⁴¹⁷.

Pirmoji Advento naktis – merginų vedybinės laimės spėjimų metas. Rokiškių kaime (Kalvių parapija) *mergaitės suveinam in krūvą visos. Suveinam vakaraut, prisipilam vandenio in puodukus, o tada nakvojam pas tą žmogų. Pasipilam aviųžų pali puodukus, pasidedam veidrodį, pasivagiam berniukų kelnes, ė pasidedam po galvas. Ė tada jau sumigę visos. Katra pirmoji prabudom, ką tu sapnavai? Ar atėjo bernelis in šulinį tą padėtą ant lango su avižom, ar atsivedė žirgelį? Ne. Tai, reiškia, neištekėsi, o jeigu jau atsivedė, jau su tuom draugausi tuos visus metus*⁴¹⁸. Būsimą santuoką išpranašaudao ir nuskinta vyšnios šakelė: *per Andriejų atsinešam vyšnios šakutę nusipjovę, vandenio. Ir tada Kūčios dienoj pasižiūrom. Jei pražydi – ištekęsi, o jei nepražydi – ne*⁴¹⁹. Jei ji tik išsprogs, tai jaunystė tavo bus visus metus gera, išsprogusi bėgiosi po kaimą, tu visiem būsi žavi ir graži, o jau jei šakelė nudžiūvo, tai negerai metai, tai jau mergaitė susidarkys⁴²⁰.

Advento laikotarpiu jaunimas, suaugę vyrai ir moterys su vaikais rinkdavosi vakaroti: *mergaitės nešams ratelius, mezgimus einam in krūvą. Berneliai nešas plaktukus, nešas kirvukus, kas klumpes dailino, kas drožė šaukštą, kas samtį gražų drožė, o vaikai mažieji ant pečio sėdėdavo ir pro koptūrą galvas iškišę žiūra, ką darydavo suaugusieji*⁴²¹. Vakaronėse giedodavo giesmes, žaisdavo ramius žaidimus.

Kiekvieną ankstų Advento šventadienį kaimuose vykdavo *rarotinės* pamaldos: *rarotos eidavom naktį, šeštą valandą. Yra mišios ir ant tos šeštos valandos ėjom naktim. Ėjom kas tik galėjom. Vienas žmogus iš namų turėdavo išeiti ant rarotų, o likusieji žmonės sueidavom in vieną pirkią ir visi atsiversdavom knygelas. Kas mokėjo skaityt ir visi poteriaudavom rarotas*⁴²².

Advento laikotarpiu žmonės prisilaikydavo draudimų: *per Adventą niekas nepylė plunksnų ir niekas nevijo botagų, nes jei vysi botagus, tai liga bus, susivysi, o jei prisi-pildysi plunksnų, tai bus galvai negerai tau; jei advente nukirpsi avelą, tai vilna neaugs, išpliks toji vilna*⁴²³.

⁴¹⁷ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Leonora Stasiulevičiūtė-Kačinskienė g. 1924 m. Jagelionių k.

⁴¹⁸ KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

⁴¹⁹ KŠM B692: „Etnografinių žodžių paaiškinimas, tautosaka, papročiai“, 2004. Pateikėja Domicelė Vitkauskaitė-Genienė g. 1931 m. Užuguosčio k.

⁴²⁰ KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

⁴²¹ KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

⁴²² KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

⁴²³ KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

Kūčios – paskutinė Advento diena, kurios metu valgyta ritualinė senųjų metų vakarienė: *ant stalo padėdavom šieno, o likusį šieną padėdavom po stalu. Ten bus gyvulėlam. Pasipuošdavom gražiausiais rūbais, pasimelsdavom Jiezaus vardo litaniją ar kas nuok širdies savo susikurtas maldas ir visi susėsdavom. Ant stalo turėjo būt dvylika valgių. Būtinai turėjo būti kruopos, tai vadinom grucinu, būtinai turėjo būt žyrnių. Tai kokių bus iš ankštinių javų padėta ant stalo, tokie javai turės užaugt vasarą. Visi pasimeldi susėsdavom. Susilaužydavom plotkelą, persižegnodavom ir visi vaišindavomės. Turėjom būtinai paragaut visų valgių, o tada jau pabaigoj taigi jau tuos švilpitus kap vadinom, tai užmerktus atnešdavo mama ant stalo. Tada pasrėpdavom visi*⁴²⁴. Žasliuose tarp visų patiekalų būtinai turėdavo būti obuolys, nes Adomą ir Ievą Dievas išvarė iš rojaus dėl obuolių. Norint sulaukti sėkmės būsimais metais, reikėdavo Kūčių vakarienei patiekti šutintų bulvių⁴²⁵. Jei šeimoje būdavo neseniai miręs žmogus,

⁴²⁴ KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

⁴²⁵ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Stasė Vasiliauskienė g. 1928 m. Žasliuose.

ant stalo dėdavo tuščią lėkštę, šaukštą, į *kerčiukę* padėdavo eglės šaką. Kaišiadoryse turtingesni žmonės kaskart *per Kūčias* kviesdavo *kokį nors vieną vienišą, neturtingą, vargšą žmogų*⁴²⁶.

Kūčių dieną moterys pirkias išpuošdavo eglių šakomis ir spalvotais popierėliais: *buvo madoj aglučių įsikaisiot už paveikslų ir labai gražiai puošdavo popieriais, tampomi buvo popieriai, paskui roželėm tokiom*⁴²⁷, vaikai skubėdavo papuošti tėvo iš miško parneštą eglutę: *kaip mama Kūčioms kepdavo pyragą, tai duodavo teslos, o mes iš tos teslos darydavom įvairias baronkas, karpydavome iš popieriaus saulutes, jei kas moka, padaro liktorius iš šiaudų, sodus. Kiaušinį žalią pramušdavo, išleisdavo trynį, padarydavo iš teslos paukščio galvą, pakabina prie tuščio lukšto, aplipdo popieriukais ir tokį padarytą paukštį pakabina ant eglutės*⁴²⁸, *saldainiukų poperukus išsiklostinam ir pasidedam dėžutėj, o Kūčių dieną švilpikėlį insukam ir pakabinam, ir dar aplipdydavom apie aglutę sieną snaigėm visokiom iškarpytom*⁴²⁹, *turėdavom pirktų žaislų, kadangi močiutė buvo išvažiavusi į Ameriką, tai parvežė tokių burbulų*⁴³⁰.

Pavalgius vakarienę mažiausieji šeimos nariai sulaukdavo *Kalėdų bobulės* arba *Kalėdų senelio* dovanų. Kruonio apylinkėse tėvai mažiems vaikams duodami dovanėles klausdavo: „Ar tu eisi pas kitą poną, ar liksi pas šitą?“. Vaikai, žinodami, kad gaus dovanų, sakydavo: „Pas šitą poną, pas šitą“. Ir būdavo apdalijami pinigais⁴³¹. Kartais dovanas vaikai rasdavo Kalėdų rytą: *Kalėdų senelis po egluke tupėjo, bet kad jis bėdinas buvo. Nu, bet vaikai kolei miegodavo, tai ty palįsdavo koks maišelis*.⁴³² Valstiečių vaikus aplankęs *Kalėdų senelis* pastariesiems dažniau palikdavo kepinių ar saldainių: *ar kokių švilpikų, ar ty saldainiuką indėdavo į maišelį*⁴³³, *penkias baronkas tokias nemažas padaro ir penkius gaidžiukus. Nu, gaidžiukus tuos suriša tokiu mazgu i čia padaro tokią skulptūrėlę, čia cimbuliuką ir tarbeles siūdavo jiems sudėt*⁴³⁴, o pasiturinčioms šeimoms būdavo kiek dosnesnis: *tai tokie albumėliai, kur poeziją rašydavo vaikai atminimui ir knygos supakuotos gražiai. Ten buvo „Skrudėlytės Greitutės nuotykiai“*,

⁴²⁶ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁴²⁷ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

⁴²⁸ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Julė Lenortavičiūtė-Pilipauskienė g. 1921 m. Bijautonių k., gyv. Kaune.

⁴²⁹ KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

⁴³⁰ KŠM R: pateikėja Veronika Jankūnaitė-Lekavičienė g. 1940 m. Gudžiankos k., gyv. Kaišiadoryse.

⁴³¹ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Marytė Žilinskaitė-Šapranavičienė g. 1935 m. Sevelionių k., gyv. Kruonyje.

⁴³² KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

⁴³³ KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

⁴³⁴ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė g. 1928 m. Zūbiškių k.

paskui buvo „Ganyklų vaikai“, nu, kokios būdavo geros knygos. Paskui „Mažasis lordas Fontlerojus“⁴³⁵.

Kūčių vakaras – maginis laikas, kurio metu galima sužinoti savo lemtį. Ringailių kaime (Užuguoščio parapija) *po vakarienės bėgi ant želmenio, jei mažai sniego yra. Jei iš-girsi muziką, tai ženyšies. Jei verkiant – greit bus laidotuvės*⁴³⁶. Gyvenimo trukmę žmonės spėdavo traukdami šiaudus iš po staltiesės: *kas ilgiau gyvens, tai ištraukiam, matuojam, kieno ilgesnis šiaudas*⁴³⁷, stebėdami savo šešėlį: *kai pavalgai Kūčias, pažiūrėk ant sienos. Jei tavo šešelis didelis, tai kitų Kūčių sulauksi. Jei šešelio nėra – nesulauksi*⁴³⁸. Tikėta, jog Kūčių naktį, vidurnaktį, prakalba gyvuliai ir pasako, kiek gaspadoriui lieka metų⁴³⁹.

Jaunimo atliekami maginiai veiksmai pranašaudavo vedybinę laimę: *jauni, ne-ženoti berniukai ir mergaitės sustodavo. Ir visi turėdavo nusiauti batus. Ir ratu sustoja, meta batą į durų pusę – jeigu negriūdavo smailumu į durų pusę, tai lieka namuose dar neištekėję*⁴⁴⁰, *kleskus sudedam ant pečiadangtės, kur mama pyragus kepa, ir inleidžiam šunį. Katra merga tais metais ištėkės, tos klecką šuo suėda*⁴⁴¹, *eidavome malkų nešti. Iš eilės paimame ir nešame, ir po to „skaitome“ – vis po porą, vis po porą, jeigu lyčnas – neištėkėsi, neapsivesi*⁴⁴², *glėbiu apimdavo štankietus. Jei poromis apglėbė – ištėkės, ne poromis – neištėkės*⁴⁴³, *visi padėdavom šaukštus kniubščius, o rytą jei rasim šaukštą aukštiełniką, tas jau tais metais ir ištėkės*⁴⁴⁴, *kai valgai Kūčių vakarienę, reikia kiekvie-no valgio po truputėlį paimti ir, susukus į popieriuką, padėti po pagalvę. Jei suspanuoja, kas ateina valgyti pas tave Kūčių – už to ištėkėsi*⁴⁴⁵.

⁴³⁵ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁴³⁶ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Aldona Žarnauskaitė-Vidonienė g. 1937 m. Ringailių k.

⁴³⁷ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

⁴³⁸ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Stasė Vasiliauskienė g. 1928 m. Žasliuose.

⁴³⁹ KŠM B692: „Etnografinių žodžių paaiškinimas, tautosaka, papročiai“, 2004. Pateikėja Domicelė Vitkauskaitė-Genienė g. 1931 m. gyv. Užuguoščio k.

⁴⁴⁰ KŠM B692: „Etnografinių žodžių paaiškinimas, tautosaka, papročiai“, 2004. Pateikėja Jadvyga Miknevičienė-Dauksevičiūtė g. 1928 m. gyv. Mikalaučiškių k.

⁴⁴¹ KŠM B692: „Etnografinių žodžių paaiškinimas, tautosaka, papročiai“, 2004. Pateikėja Domicelė Vitkauskaitė-Genienė g. 1931 m. gyv. Užuguoščio k.

⁴⁴² KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Julė Lenortavičiūtė-Pilipauskienė g. 1921 m. Bijautonių k., gyv. Kaune.

⁴⁴³ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Adelė Tamošiūnienė g. 1921 m. Darsūniškyje.

⁴⁴⁴ KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

⁴⁴⁵ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Stasė Vasiliauskienė g. 1928 m. Žasliuose.

Merginos, norėdamos sužinoti būsimo vyro vardą: *papila avių ir miežių, čia Povilas, čia Jonas, čia Antanas, čia Pransys, ir inlaidžia vištą. Iš katros krūvelės višta les, tai tą draugą turėsi visus metus*⁴⁴⁶, plaukų spalvą: *mergos eidavo iš pečeliaus traukti vištos. Jei ištrauki vištą juodą – bus vyras juodas*⁴⁴⁷.

Kartais merginoms atlikus tam tikrus veiksmus pasivaidendavo būsimi jaunikiais. Rokiškių kaime (Kalvių parapija) *Kūčių dieną susišluosi sąslavas, susipils potkelį ir eik apie grinčią tris kartus. Jei sutiksi, akyse pasivaidens jaunuolis, išteksi, o jeigu ne, liksi da ant kitų metų*⁴⁴⁸. Žasliuose *per Kūčias ant aukšto eina aplink kaminą. Žiūri, ką sutiksi – jei pasirodys merginai koks nors vaikinys, tai už to išteksi*⁴⁴⁹. Vedybinę laimę taip pat išpranašaudavo artimiausi kaimynai: *reikia Kūčių vakarą eiti pas kaimyną ir daužytis į langą. Jei pasako: „Eik, eik“, kitais metais išteksi. Jei pasako: „Sėdėk, sėdėk“ – kitais metais neišteksi*⁴⁵⁰.

Kalėdos

(Gruodžio 25, 26, 27 d.)

Kalėdos – žiemos saulėgrįžos šventė bažnytiniame kalendoriuje sutapatinta su Jėzaus Kristaus gimimo diena.

Valstiečių šeimose Kalėdų rytas prasidėdavo kelione į bažnyčią. Sugrįžusi iš bažnyčios šeima sėsdavo prie šventinio stalo: *pirmą dieną Kalėdų lėkdavom in bažnyčią. Jokiū būdu nemažnėjo valgyt, nes visi eisim komunijos, o parvažiavę iš bažnyčios jau tada būdavo. Padarydavo diedukas alaus, qsočių ant stalo pastatydavo. Visi susėsdavom, o mažieji vaikai, kas nebūdavo bažnyčioje, laukdavo lauktuvės. Kas kleckelį, kas Panniukę keptą, o gal kas bagotesni ir saldainę kokią*⁴⁵¹. Tai būna bekonas papjautas, tai kopūstai išvirti, paskiau da tų kleckelių pavalgyt⁴⁵².

⁴⁴⁶ KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

⁴⁴⁷ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Anelė Mockūnienė g. 1925 m. Lapainios k.

⁴⁴⁸ KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

⁴⁴⁹ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Stasė Vasiliauskienė g. 1928 m. Žasliuose.

⁴⁵⁰ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Stasė Vasiliauskienė g. 1928 m. Žasliuose.

⁴⁵¹ KŠM B881: „Advento papročiai“, 2014. Pateikėja Ona Gataveckienė g. 1929 m. Rokiškių k.

⁴⁵² KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

Kalėdų rytą šeimininkai tikėdamiesi pagerinti gyvulių gerovę juos šerdavo Kūčių vakarienės maistu: *šeimininkas nuimdavo šieną nuo Kūčių stalo, sudėdavo krepšelin po stalą, paimdavo plotkelę ir nunešęs tvartan išdalydavo karvėms bei avelėms, o arkliui ir ožiui šieno. Nei plotkelės neduodavo todėl, kad jie nesiklaupia ir Jėzui gimus nesiklaupė*⁴⁵³, vištoms parūpindavo plotkelių trupinių: *trupinius nuo Kūčių stalo parupinę ir plotkelės duodavo sulesti vištoms, kad paukščiai sektųsi*⁴⁵⁴. Bijautonių kaime (Žiežmarių parapija) karvių ir avelių maistą pagardindavo silkių galvomis.

Antrąją Kalėdų dieną žmonės lankydavo gimines, jaunimas linksmindavosi vakarėliuose: *Kalėdų antrą dieną visi eidavome į bažnyčią. Prisirinkdavo merginų, vaikinų visa bažnyčia. Po bažnyčios mišių susipažįsta jaunimas, pakviečia į šokių. Užuguosčio kaimo (Užuguosčio parapija) valstiečiai laukdavo pirmojo svečio vyro. Jei pirmas Kalėdų svečias būna vyras, tai telyčia kitais metais atsives veršį, o jei moteris – tai telyčią atsives*⁴⁵⁵.

Trečioji Kalėdų diena vadinta *Ledų diena*. Tądien žmonės vengdavo dirbti ūkio darbus, kad neapsigimtų nesveiki gyvuliai ir kad ledai neišdaužytų javų.

Šventvakariai

(Laikotarpis nuo Kalėdų iki Trijų karalių)

Šventvakariai tęsdavosi nuo Kalėdų iki Trijų Karalių šventės. Šiuo laikotarpiu dažnam valstiečio vaikui baigdavosi samdos laikas, o besimokantieji kalėdinėms atostogoms sugrįždavo namo. Jaunimas rengdavo vakarėlius, prasidėdavo piršlybų metas. Tuo tarpu vyriausieji ilsėdavosi, svečiuodavosi pas gimines, kaimynus.

Šventvakariai – draudimų metas. Moterys bijodamos pakenkti šeimos narių ir gyvulių gerovei vengdavo dirbti buities darbus. Neverpdavo, kad gyvuliai negaištų arba veršiukai kojų neišsisuktų; nelopydavo, kad ėriukai negimtų margi; nevydavo siūlų į kamuolį, kad naujagimiai tvirtai laikytų galvą.

⁴⁵³ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Adelė Tamošiūnienė g. 1921 m. Darsūniškyje.

⁴⁵⁴ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Adelė Tamošiūnienė g. 1921 m. Darsūniškyje.

⁴⁵⁵ KŠM B692: „Etnografinių žodžių paaiškinimas, tautosaka, papročiai“, 2004. Pateikėja Domicelė Vitkauskaitė-Genienė g. 1931 m., gvv. Užuguosčio k.

Oi, keno dvari, leliumoj

*Oi keno dvari, leliumoj,
Ugnelė žibėjo.*

*Vilkiškių dvari, leliumoj,
Ugnelė žibėjo, leliumoj.*

*Oi kų tį darė, leliumoj,
Jauna mergelė, leliumoj.*

*Marškinėlius siuvė, leliumoj,
In bernelį nešė, leliumoj.*

*Būsi nebūsi, leliumoj,
Nor panešiosi, leliumoj.*

*Nor panešiosi, leliumoj,
Mani paminėsi, leliumoj.*

*Oi keno dvari, leliumoj,
Ugnelė žibėjo, leliumoj.*

*Vilkiškių dvari, leliumoj,
Ugnelė žibėjo, leliumoj.*

*Oi kų tį darė, leliumoj,
Jaunas bernelis, leliumoj.*

*Kamašėlius siuvė, leliumoj,
In mergelį nešė, leliumoj.*

*Būsi nebūsi, leliumoj,
Nor panešiosi, leliumoj.*

*Nor panešiosi, leliumoj,
Mani paminėsi, leliumoj.*

Oi an kalno bačkelė, kalėda

*Oi an kalno bačkelė, kalėda.
O po kalnu alų varė, kalėda.
O po kalnu alų varė, kalėda.
Sėdzi vyrai užu stalo, kalėda.
O moterys – ant zoslano, kalėda.
O mergelės – ant krėsralio, kalėda.
O berneliai – priešais pečių, kalėda.
Valgo vyrai baltų duonų, kalėda.
O moterys – pyragėlių, kalėda.
O mergelės – baronkėlas, kalėda.
O berneliai – pelų košį, kalėda.
Geri vyrai arielkėlių, kalėda.
O moterys – alužėlių, kalėda.
O mergelės – vynužėlių, kalėda.
O berneliai – katių pienų, kalėda.*

Elgetos

Kaimo bendruomenėje elgetas skirstydavo į *tikrąsias*: *tikri elgetos, kurie elgetauja, nes neturi kito pragyvenimo šaltinio*⁴⁵⁶, *kurie nieko neturėjo arba gyveno mažuose namuliuose (pirtyse), bet ir tie namuliai jiems nepriklausydavo*⁴⁵⁷, *kurie šeimas turėdavo, bet vaikai jais nesirūpindavo*⁴⁵⁸, *kurie nusendavo, neturėdavo vaikų, kurie juos*

⁴⁵⁶ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Edelina Kalvinskaitė-Skorskienė g. 1903 m. Purvininkų k., gyv. Kruonyje.

⁴⁵⁷ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Pilimena Pacvenskaitė-Juškevičienė g. 1933 m. Varkalių k., gyv. Kalviuose.

⁴⁵⁸ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Marijona Verbickaitė-Zudrevičienė Kuvaičių k., gyv. Kalvių k.

*prižiūrėtų*⁴⁵⁹ ir *laikinąsias* elgetas: kurie nukentėję nuo gaisro ar nederliaus tik kurį laiką prašydavo išmaldos⁴⁶⁰, kurie dažniausiai turėdavo šeimas, bet negalėdavo jų išmaitinti⁴⁶¹. Nukentėję nuo gaisro elgetos vadinti *padegėliais*. Prie laikinų elgetų taip pat priskirdavo neturtingus našlius ir našles su vaikais, karo metu po kaimus klajojusius pabėgėlius⁴⁶².

Tikrieji elgetos – senyvo amžiaus vyrai ir moterys, psichinę negalią turintys žmonės arba *elgetos iš prigimties*⁴⁶³. Jie išmaldą gaudavo maisto produktais, drabužiais, kartais pinigais. Laikini elgetos – vidutinio ir senyvo amžiaus žmonės, kurie su savimi dažnai vedžiodavosi 4–6 metų vaikus⁴⁶⁴. Pastarieji išmaldą dažniau gaudavo maisto produktais.

Kaišiadorių apylinkėse elgetos vadintos *ubagai*⁴⁶⁵ ir *žebrokais*⁴⁶⁶, o žmonių suteikta išmalda – *almužna*⁴⁶⁷. Elgetos dėvėdavo nudriskusius ir sulopytus drabužius, avėdavo vyžas iš liepos karnų arba nagines iš virvelių ir senų kailių. Žiemos metu dėvėdavo senus kailinius, kojas apvyniodavo senų drabužių autais. Elgetos su savimi nešiodavosi vieną arba dvi medžiagines terbeles ir lazda: *gautą išmaldą dėdavo į terbą, kurią turėjo vieną. Terbą nešiodavo persimetęs per petį, o kartais perkišę per lazda ir tada dėdavo ant peties*⁴⁶⁸, *terbos viršuje užsitraukdavo virvele. Turėdavo po dvi terbas. Persimesdavo per petį, viena terba nugaroje, kita iš priekio*⁴⁶⁹. Lazdomis elgetos atsigindavo nuo šunų arba pasiramsčiuodavo eidami.

⁴⁵⁹ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Domicelė Petkevičiūtė-Darmolavičienė g. 1928 m. Uzūkalnių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁶⁰ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Edalina Kalvinskaitė-Skorskienė g. 1903 m. Purvininkų k., gyv. Kruonyje.

⁴⁶¹ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Pilimena Pacvenskaitė-Juškevičienė g. 1933 m. Varkalių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁶² *Džekčioriūtė V.* Elgeta XIX a. pabaigos–XX a. pirmosios pusės Lietuvoje // Liaudies kultūra 6. – Vilnius, 2013. – P. 78.

⁴⁶³ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėjas Antanas Melkūnas g. 1914 m. Kalvių k.

⁴⁶⁴ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Antanina Naujalytė g. 1918 m. Kalvių k.

⁴⁶⁵ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Ona Grigonytė-Kelimskienė g. 1935 m. Saulučių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁶⁶ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėjas Antanas Melkūnas g. 1914 m. Kalvių k.

⁴⁶⁷ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Antanina Naujalytė g. 1918 m. Kalvių k.

⁴⁶⁸ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Antanina Naujalytė g. 1918 m. Kalvių k.

⁴⁶⁹ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Marijona Verbickaitė-Zudrevičienė Kuvaičių k., gyv. Kalvių k.

Išjęs pirkion elgeta pirmiausiai pagarbindavo Kristų: „*Garbė Jėzui Kristui*“⁴⁷⁰ arba „*Tegul bus pagerbtas Jėzus Kristus*“⁴⁷¹, pirkioje buvę šeimininkai arba vaikai atsaikydavo: „*Per amžius, amen*“⁴⁷². Prašydami išmaldos elgetos iš karto atsiklaupdavo ir meldavosi: *prašydamas išmaldos meldavosi* „*Tėve mūsų*“, „*Sveika Marija*“⁴⁷³, „*Tikiu į Dievą Tėvą*“, jeigu giedodavo tai „*Marija Švenčiausia lelija*“ arba skaitydavo iš *kantičų*⁴⁷⁴, *kalbėdavo rožančių*. Pasimeldusius elgetas kviesdavo atsisėsti ant prie durų esančio suoliuko ar kėdės, retais atvejais prie bendro stalo. Duodami išmaldą žmonės elgetos prašydavo pasimelsti už mirusius, ligotus šeimos ir giminės narius: *jis meldavosi tuose namuose, kur duodavo išmaldą arba ten, kur pats gyveno*⁴⁷⁵. Tačiau padėti galėdavo tik *tikrųjų* elgetų maldos. Už gautą išmaldą elgetos dėkodavo žodžiais: „*Dieve, duok tau sveikatos*“, „*Viešpatie, palaimink šiuos namus*“⁴⁷⁶, „*Ačiū, kad Dievas duotų sveikatos*“⁴⁷⁷. Neduodančius išmaldos elgetos palydėdavo bloga mintimi, už juos nesimeldavo: *žmonės sakydavo „ubagas prakeikė“. Ypatingai merginos, jei neištekėdavo*⁴⁷⁸.

Vakare išmaldos atėjusią prašyti elgetą šeimininkai priimdavo nakvoti. Prieš tai pavalgindavo, kartais nuvesdavo pirtin išsimaudyti, išsiplauti drabužių. Guldydavo ant plataus suolo palei sieną, poros sustumtų suolų, medinės sofos, retais atvejais į lovą kartu su vaikais, apklodavo prasta marška. Atsikėlęs elgeta pusryčių nevalgydavo, gaudavo išmaldos ir keliaudavo kaiman. Nakvojančių elgetų prisibijodavo vaikai, nes pastarieji jiems pripasakodavo baisių istorijų: *vienas senas elgeta pasakodavo, kad eidamas naktį sutiko seniai mirusius žmones ir, kad jie vaikšto naktimis po šias apylinkes, tai po to*

⁴⁷⁰ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Ona Proškevičiūtė-Savickienė g. 1924 m. Kalvių k.

⁴⁷¹ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėjas Antanas Melkūnas g. 1914 m. Kalvių k.

⁴⁷² KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Ona Proškevičiūtė-Savickienė g. 1924 m. Kalvių k.

⁴⁷³ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Marijona Verbickaitė-Zudrevičienė Kuvaičių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁷⁴ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėjas Antanas Melkūnas g. 1914 m. Kalvių k.

⁴⁷⁵ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Pilimena Pacvenskaitė-Juškevičienė g. 1933 m. Varkalių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁷⁶ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Ona Proškevičiūtė-Savickienė g. 1924 m. Kalvių k.

⁴⁷⁷ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Antanina Naujalytė g. 1918 m. Kalvių k.

⁴⁷⁸ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Ona Proškevičiūtė-Savickienė g. 1924 m. Kalvių k.

vaikai bijodavo išeiti į lauką⁴⁷⁹ arba nakvodami pasakodavo baisių istorijų. Viena moteriškė, kad pas ją atėjo „dinorčikas“ ir pasakojo, kad jis prie kūdros matęs poną, kuris sakė atėjęs iš aukštybių. Ji paklaususi, kaip tas ponas atrodė. Jis buvo apsvilkęs išėiginiu kostiumu ir su skrybėliu. Ir ponas pasakė, kad kai saulė vėl nusileis, jis vėl ateis. Tai po tokių pasakojimų vaikai bijodavo kojas nuo suolo pakelti⁴⁸⁰. Žmones, nepriėmusius nakvoti elgetos, kaimynai pikta apšnekėdavo: tie, kurie nepriėmėdavo elgetų nakvynei, būdavo kaimynų apkalbami, sakydavo, kad gali ir tam taip atsitikti gyvenime⁴⁸¹.

Darbymečiu po kaimus vaikščiojantys elgetos gaudavo geresnės išmaldos, o stipresnės sveikatos elgetų kartais prašydavo padirbėti. Būta atvejų, kuomet elgetos pergudraudavo šeiminkus: *pati didžiausia darbymetė buvo rugiapjūtė, nu, ir sužinojo algeta jau, kad toji senutė pradės skilandį, kada bus darbymetis. Dabar ateina pas tą močiutę ir sako, dabar darbymetis, reikia skilandį pradėt, a tie talkininkai buvo išėję rugių pjaut. Tai ji kamaron nuėjo, atnešė skilandį, pradėjo pjaut, o kaip pradėjo, tai ir tam nepagailėjo. Tai jisai jau ten jai padėkojo, kad, va, ir palės neužpuls, ir duona balta bus, ir grūdai nesupalės, ir aruodas skalsus bus. Jau jis prilinkėjo, senutė džiaugiasi. Dabar pareina darbinykai jau iššienavę, nu, tai jau sako darbymetis, taigi atnešk skilandį, pradėsim. Atneša tą skilandį, kad jau pusę to skilandžio ne*⁴⁸².

Kalendorinių švenčių metu elgetos daugiausiai rinkdavosi prie bažnyčios: *prie bažnyčios, prie babinčiaus sėdėdavo, tarpusavyje riedavosi dėl vietos*⁴⁸³, *sėdėdavo prie bažnyčių takelių ir vienos už kitą smarkiau melsdavosi, vyrai ir moterys skirtingose pusėse*⁴⁸⁴, *sėdėdavo prie bažnyčios išėjimo, vartų, abeiose takelio pusėse, bet į bažnyčios vidų neidavo*⁴⁸⁵, *prie bažnyčių elgetos grodavo su armonika, smuikeliu*⁴⁸⁶. Po namus vaikščiodavo praėjus porai dienų arba antrą, trečią šventės dieną⁴⁸⁷.

⁴⁷⁹ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Edolina Kalvinskaitė-Skorskienė g. 1903 m. Purvininkų k., gyv. Kruonyje.

⁴⁸⁰ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Domicelė Petkevičiūtė-Darmolovičienė g. 1928 m. Užkalnių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁸¹ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Antanina Naujalytė g. 1918 m. Kalvių k.

⁴⁸² KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁴⁸³ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Ona Proškevičiūtė-Savickienė g. 1924 m. Kalvių k.

⁴⁸⁴ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Edolina Kalvinskaitė-Skorskienė g. 1903 m. Purvininkų k., gyv. Kruonyje.

⁴⁸⁵ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Pilimena Pacvenskaitė-Juškevičienė g. 1933 m. Varkalių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁸⁶ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Ona Grigonytė-Kelimskienė g. 1935 m. Saulučių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁸⁷ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Pilimena Pacvenskaitė-Juškevičienė g. 1933 m. Varkalių k., gyv. Kalvių k.

Velykų dieną elgetoms duodavo geresnę išmaldą – *šalpą*⁴⁸⁸: *per Velykas duodavo kiaušinių, pyragėlių*⁴⁸⁹, *prašoma pasimelsti už gyvuosius*⁴⁹⁰. Jurginių dieną šalia bažnyčios lūkuriuojančioms elgetoms žmonės aukodavo bažnyčioje pašventintus maisto produktus. Tikėta, kad per Jurgines elgeta susitapatina su gyvulių globėju Šv. Jurgiu, o suteikta išmalda garantuoja gerą javų derlių bei gyvulių gausą. Itin svarbi Žolinės šventė. Šią dieną elgetoms aukodavo *šventintus grūdus*⁴⁹¹, *vaisius, daržoves*⁴⁹². Visų Šventųjų ir Vėlinių dienomis elgetoms aukotos gausesnės nei įprastai aukos: *per Visus Šventus specialiai kepdavo duoną, ją suraikydavo ir su mėsos gabaliukais duodavo elgetoms*⁴⁹³, *per Vėlines prie bažnyčios vaikai paduodavo terbelę ubagams*⁴⁹⁴. Vėlinių dieną elgetų prašyta pasimelsti už giminaičių vėles. Tikėta, kad elgetų maldos padeda mirusiųjų vėlėms patekti į dangų⁴⁹⁵. Per Kalėdas elgetos išmaldos gaudavo mėsiskų patiekalų ir buvo prašomos pasimelsti už šeimos narių sveikatą.

Kaišiadorių apylinkėse šeimos švenčių metu elgetos buvo nelaukiami svečiai: *per vestuves, krikštynas nepageidaujami būdavo, bet jeigu ateidavo, tai duodavo išmaldos*⁴⁹⁶. Elgetai pasveikinus jaunuosius ar krikštatevius pastarieji vaišinti *samagonu, naminiu alumi*⁴⁹⁷, mėsa ir kitu maistu, tačiau prie bendro stalo nebuvo sodinami. Elgetai užėjus į namus, kuriuose neseniai gimė kūdikis, gimdyvė ir kūdikis buvo slepiami.

Į šermenis elgetos taip pat nebuvo kviečiami, tačiau *atėję melsdavosi kartu su visais*⁴⁹⁸ arba *jam duodavo išmaldos, bet bendrai prie visų nekviesdavo*⁴⁹⁹.

⁴⁸⁸ Džekčioriūtė V. Elgeta XIX a. pabaigos–XX a. pirmosios pusės Lietuvoje // Liaudies kultūra 6. – Vilnius, 2013. – P. 45.

⁴⁸⁹ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Ona Proškevičiūtė-Savickienė g. 1924 m. Kalvių k.

⁴⁹⁰ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Marijona Verbickaitė-Zudrevičienė Kuvaičių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁹¹ Džekčioriūtė V. Elgeta XIX a. pabaigos–XX a. pirmosios pusės Lietuvoje // Liaudies kultūra 6. – Vilnius, 2013. – P. 46.

⁴⁹² KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Ona Grigonytė-Kelimskienė g. 1935 m. Saulučių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁹³ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Ona Grigonytė-Kelimskienė g. 1935 m. Saulučių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁹⁴ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁴⁹⁵ Džekčioriūtė V. Elgeta XIX a. pabaigos–XX a. pirmosios pusės Lietuvoje // Liaudies kultūra 6. – Vilnius, 2013. – P. 48.

⁴⁹⁶ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Ona Proškevičiūtė-Savickienė g. 1924 m. Kalvių k.

⁴⁹⁷ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Marijona Verbickaitė-Zudrevičienė Kuvaičių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁹⁸ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Marijona Verbickaitė-Zudrevičienė Kuvaičių k., gyv. Kalvių k.

⁴⁹⁹ KŠM B564: „Elgetos ir elgetavimas. Anketavimas Kruonio seniūnijoje. VPU ekspedicija“, 2003. Pateikėja Edalina Kalvinskaitė-Skorskienė g. 1903 m. Purvininkų k., gyv. Kruonyje.

Piemenavimas

Samdomais piemenimis dažniausiai tapdavo mažžemių arba bežemių valstiečių, taip pat našlaičiais likę vaikai: *likai našlaitis, tave paims tarnauti, kur nors karvių ganyti*⁵⁰⁰. Pirmaisiais metais samdyti piemenukai ganydavo žąsis arba aveles, kiek ūgtelėję ganyklose prižiūrėdavo kiaules ir karves: *eidavo žąsis ganyt tai šešių metų tokie vaikutai. Nu, ir karves ganyt jau didesni aidavo, dešimt metų, vienuolikos*⁵⁰¹. Vidutines pajamas gavusių valstiečių vaikai savus gyvulius ganyti pradėdavo gerokai vyresni.

Įprastai piemenys ganydavo iki 15–16 metų amžiaus, vėliau eidavo dirbti samdiniais: merga ar bernu. Miškingose Kaišiadorių apylinkių vietose vaikinai piemenaudavo iki 20–21 metų, nes miškuose būdavo daug vilkų. Darsūniškyje dar XX a. pradžioje bendrose kaimo ganyklose ganantiems piemenims vadovavo kaimo išrinktas skerdžius: *skerdžius paskirdavo, kam ganyti kiaules, kam karves, kam avis. Karves ganydavo du piemenukai, kiaules ir avis vienas. Už visus piemenukus atsakingas būdavo skerdžius*⁵⁰².

⁵⁰⁰ KŠM R: pateikė J. Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁵⁰¹ KŠM B886: pateikė Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁵⁰² KŠM B64: Marijona Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972 m. Pateikė Uršulė Radzevičiūtė g. 1898 m. Darsūniškyje.

Samdomų piemenėlių ganiavos pradžia sutapdavo su Jurginėmis (Šv. Jurgis), o baigdavosi lapkričio pirmosiomis dienomis: *iki lapkričio pirmos, reiškia, lapkričio pirmą jau visi šventi, tai jau baigi tą pirmą gynimą*⁵⁰³. Tarnaujantiems didesniuose ūkiuose tarnyba prasidėdavo nuo Kalėdų ar Trijų Karalių šventės ir tęsdavosi iki kitų metų to pačio laikotarpio. Dėl samdinio tarnybos trukmės ir atlygio ūkininkai tardavosi su piemenėlio tėvais. Lemiamą žodį tardavo šeimo galva – tėvas. Alfonsas Slanina atitarnavęs pas keletą ūkininkų prisimena: *nu, taip su tėvais. Atvažiuoja tas ūkininkas, nu, girdėjom yra paauglių, gal sutiktumėt išleisti piemenaut. Nu, ir dera-si. Reiškia, užprašo jau*⁵⁰⁴. Suderėtą algą ūkininkai užmokėdavo atitarnavus sutartą laiką. Piemenėliams atlygį mokėdavo *pinigais ir grūdais*⁵⁰⁵, tačiau dar XX a. viduryje didžiausią atlyginimo dalį sudarydavo grūdai: *algos daugiausia būdavo grūdais, centneriais, nu, tai trys centneriai. Tie centneriai tai po penkiasdešimt kilų, nu, tai reiškia, šimtas penkiasdešimt kilogramų rugių*⁵⁰⁶. Pačioms vargingiausioms piemenukų šeimoms ūkininkai prie algos pridėdavo žaliavos drabužėliams pasisiūti: *net ir linais duoda, kad galėtų susiverpt ir susiaust rūbus*⁵⁰⁷ arba pačių pagamintus ar nupirktus drabužėlius: *numegzdavo, nupirkdavo tenai kokias šilkinės kelnikes ar kokį švarkelį, kokio kartūno nupirkę*⁵⁰⁸. Retais atvejais piemenukai prie algos gaudavo mokyklos reikmenų: *užsidirbi sąsiuvinius, ant kokios terbelės, ant knygos*⁵⁰⁹. Kartais tėvai su ūkininkais išsiderėdavo porą laisvų sekmadienio pusdienių, kad vaikas galėtų nueiti į bažnyčią. Kitokia padėtis buvusi savų šeimos piemenų, dažniausiai dirbdavusių lengvesnius darbus, gyvenusių gimtojo kaimo bendruomenėje ir jį auginančioje šeimoje⁵¹⁰.

Samdyto piemens rytas prasidėdavo labai anksti: *tik saulutė patekėjo ir prikelia*⁵¹¹. Vasaros metu keltis tekdavo 4 valandą, pavasario ir rudens mėnesiais 5–6 valandą ryto. Vaikus keldavo šeimnininkės arba kiti samdiniai. Giliai įmigusiems ir negirdintiems šeimnininkės ar kitų samdinių šūksnių samdiniams kaskart iškrėsdavo išdaigas – piemenukus aplaistydavo šaltu vandeniu. Prikeltam piemenukui šeimnininkė duodavo

⁵⁰³ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵⁰⁴ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵⁰⁵ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁵⁰⁶ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵⁰⁷ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁵⁰⁸ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵⁰⁹ KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., gyv. Livintų k.

⁵¹⁰ Interneto prieiga: http://www.lkma.lt/site/archive/metrastris/XXXIII/33_133-154.pdf [2015 07 30].

⁵¹¹ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

stiklinę pieno ir duonos riekę: *pikelia tai ten duoda biski kažką. Tai kokio pieno stikliniukę, ten duonos suvalgai*⁵¹². Patekusieji pas šykštesnius ūkininkus pusryčiams gaudavo lieso pieno puodelį: *tai jisai vedasi, na, einam Alpuk, reiškia, jau prieš ginant karves duonos riekutę tokią jau jisai atpjauna, duoda ir to pieno iš to uzbono. Tai sau tokį didelį puoduką, grietinėlę nusistovi, o aš jau sėdžiu, tai man toks puodukas mažesnis. Tai kai pila, jisai tai pučia orą, tai grietinėlės nebėra*⁵¹³. Priešpiečiams šeimininkės vaikams įpildavo pieno butelį: *pieno bonką inpilą*⁵¹⁴ arba į terbelę įdėdavo sumuštinį: *sviesto riekutę užtepa ir sūrio gabaliukas*⁵¹⁵. Tačiau vaikams ne visada pavykdavo išsaugoti maisto produktus: *pieno bonką nešioji kišenėj, tai susimuša sviestas pasidaro arba surūgsta*⁵¹⁶.

Papusrųčiavę, šeimininkų ar samdinių kieman suvarytus gyvulius, vaikai išgindavo ganyklon. Ganyklose piemenukai prižiūrėdavo gyvulius, kad jie ėsdami žolę ar vaikščiodami po laukus neužeitų į kito ūkininko daržus, neėstų svetimų javų. Rudenį karves ypatingai reikėdavo saugoti nuo „grybavimo“: *karvės būdavo rudenį jau žolė pasibaigia, tai išeina in mišką ir grybauja*⁵¹⁷. Norėdami ganomas karves išlaikyti vienoje vietoje piemenys netoliese jų išmeigdavo pagalį, ant kurio užmesdavo skarą arba savo drabužėlį: *karvės galvodavo, kad tai žmogus stovi, ir niekur neidavo*⁵¹⁸. Kiaulėms prižiūrėti prirėdavo daugiau pastangų, mat, *karštomis dienomis jos rausdavosi dumble*⁵¹⁹.

Vasaros metu pirmasis dienos ganymas trukdavo iki vidurdienio, iki 11–12 valandos. Gyvuliams pradėjus zyloti piemenys pargindavo juos namo: *tos karvės, kada jau pradeda kaist, pradeda ten bimbalai tie kandžioti, jau paėdę jos, jau nori į tvartą kažkiek*⁵²⁰. Sugrįžę pas šeimininkus piemenys pietaudavo. Pietus vaikai dažniausiai valgydavo kartu su šeimininko šeima. Vincas Sidaras, tarnavęs Medinų kaime (Žaslių parapija) prisimena: *visi susėdo už stalo, lašinių pripjaustė torielką kaupiną. Susėda, visi valgo. Duona naminė, viską*⁵²¹. Buvęs piemuo Alfonsas Slanina

⁵¹² KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵¹³ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵¹⁴ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁵¹⁵ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵¹⁶ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁵¹⁷ KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., gyv. Livintų k.

⁵¹⁸ KŠM B287: Erika Nenartavičiūtė, „Kaimo gyventojų audiniai ir drabužiai Kaišiadorių rajone“, 2000. Pateikėja: Adelė Urmulevičiūtė-Rauluševičienė, g. 1924 m. Kalniškių k.

⁵¹⁹ KŠM B287: Erika Nenartavičiūtė, „Kaimo gyventojų audiniai ir drabužiai Kaišiadorių rajone“, 2000. Pateikėja: Adelė Urmulevičiūtė-Rauluševičienė, g. 1924 m. Kalniškių k.

⁵²⁰ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵²¹ KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., gyv. Livintų k.

taip pat prisimena sočius šeiminingus pagamintus pietus: *sriuba kokia. Tai kopūstai, tai burokėlių kokia, barščiai. Daugumoj tai mėsa, reiškia, kokia skerdiena, tai kokia paukštiena, koksai gabaliukas. Nu, blynai koki bulviniai. Tai kugelio jau kokia šeiminykė iškepavo*⁵²². Priklausomai nuo šeiminingo gerumo po valgio vaikai gaudavo porą laisvų valandų atokvėpio arba dirbdavo kitus ūkio darbus: *gaudavai, reiškia, tokį laisvesnį laiką, tai su kitais apylinkės piemenimis, su vaikais, kur nors, prie kokios upės ar, nu, buvo tenai ažeras toksai, nu, tai gauni tris, porą valandų pasimaudyt nueit ten jau kur toki*⁵²³.

Pavakarę, apie 3–4 valandą, piemenukai gyvulius išgindavo antram ganymui. Kiek pailsėję nuo dienos darbų vaikai vėl prižiūrėdavo ganomus gyvulius, saugodavo ūkininkų pasėlius. Mažieji stengdamiesi nuraminti gyvulius dainuodavo jiems daineles, vadintas raliavimais. Raliavimuose vaikai kalbėdavosi su ganomais gyvuliais. Dainuotos ir liaudiškos vaikams žinomos dainelės: *aš tai matai turėjau labai neblogą balsą i mėgau dainą, tai būdavo išgenu tai, kad neužmigt ir užtraukiu visas dainas, kokias mokėjau iš ailės*⁵²⁴. Ganyklose skambėdavo ne tik dainos, bet ir muzika: *peiliukus, kad jau geras ūkininkas, gerai gano, saugo nuo pasėlių, tai peiliuką nuperka. Tokį pavidalo žuvies. Nu, tai droždavo. Išsidrožia iš medžio žievės, tokius pasidaro švilpukus. Švilpiauna. Tai katrie jau moka, tai melodiją tokią dainelės išdainuoja, išvilpauna. O paskiau armonikėliai tokie didumo būdavo lūpiniai, tai ir tuos turėdavo kai kurie*⁵²⁵. Sumanūs piemenys iš karvės šerių susisukdavo kamuoliukus, su kuriais žaisdavo patys ir apdalindavo jais kitus vaikus. Berniukai susiėję krūvon žaisdavo imtynes: *tai susiimi katras stipresnis, pasiimi katras katrą ant lapatkių paguldys*⁵²⁶. Itin mėgstamas piemenukų žaidimas – „Kiaulikė“.

Taršdynė

⁵²² KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškų k., gyv. Kauno r.

⁵²³ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškų k., gyv. Kauno r.

⁵²⁴ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškų k., gyv. Kauno r.

⁵²⁵ KŠM 886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁵²⁶ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškų k., gyv. Kauno r.

Piemenų dainos

I

Šių namo ganiavon
Duos mamutė pieno,
O berniukam kap šuniukam
Supuvusio šieno.
O mergaitėm po džiūvėsį
O berniukam po špygelą
Va kap jum reikia!
Šių namo ganiavon
Duos mamutė pieno,
O mergaitėm kap katėm
Supuvusio šieno.
O berniukam po džiūvėsį
O mergaitėm po špygelą
Va kap jum reikia!

II

Šviesi aušra prašvita, prašvita,
Jau gaideliai pragyda, pragyda.
Vieversėliai po dangiais, po dangiais,
Kurkia vištos po langiais, po langiais.
Eina jaučiai baubdami, baubdami,
Juodu žemių kasdami, kasdami.
Geri geri kazokėli šokdami šokdami,
Piemenėliai žalmargėles gindami, gindami.
Šių karvytės ganyklon, ganyklon,
Duokit pienu po viedrais, po viedrais.

III

Mažas piemenėlis,
Didis vargdienėlis.
Negauna sau vietos,
Kaip gyvūnėlis.

Niekas prie stalo nesodina,
Tankiai badas primarina.
Kas gal, apsakysit,
Kaip linksma ganyti.

Jau ėriukai riuglinėja,
O veršiukai šokinėja.
Kas gal, apsakysit,
Kaip gražu ganyti.

Piemenaičių žaidimai būdavo kiek ramesni. Jos žaisdavo medžiaginėmis lėlėmis, siūdavo joms drabužėlius, rinkdavo uogas.

Pasitaikydavo, kad pervargę vaikai atokvėpio valandėlę užsnūsdavo. Tuomet ganimi gyvuliai užeidavo į svetimus pasėlius ir juos nuėsdavo: *nukritęs kur užsnūsti, tiktai gauni rykštę, tai ką miegi, supranti, šoki, o jau gyvuliai javuose kur*⁵²⁷, *karvės sugulė ir aš po tom aglėm atsiguliau, jau ir užmigau. Atsibundu, o mano karvės jau Vilkyškių Jakšto. Atlėkiau, išvariau, nu, kur matyt, bet tas Jakštas labai korekt buvo žmogus. Tai kaip jau nupjovėm savo kviečius, su tėvu prikrovėm vežimą, nuvežėm tiem žmonėm ir pastatėm skriaudą*⁵²⁸.

Samdyti piemenys elgdavosi pavyzdingai, kadangi nuo jų elgesio priklausydavo jų gyvenimo sąlygos. Tačiau pasitaikydavo atvejų, kuomet tarnaujantys pas gerus šeiminkus iškresdavo vieną kitą išdaigą: *šeiminykė rūbus valėjo ir atėjo gi, šitas, skandnykas. Ant lentos atsistojo. Kap atsistojo, tai tik pūkšt ta moteriškė. Sijonas išsipūtė ant vandenio*⁵²⁹. Savi piemenys išdaigas krėsdavo kur kas dažniau: *kai ganydavau labai norėjau jot. Pririšdavo tėvas jau tą arklį. Tai aš nueidavau, pasiimdavau, pasivesdavau prie tų eglų, užsilipdavau į tą eglę, tada ant to arklio. Ir tada už plaukų užsikabindavau ir duodavau aplinkui tenai po tą Gojų*⁵³⁰, *aš jau ganau tas karves, o mama labai mėgo ait į kaimą su tom mažesnėm seserim. Aš, vargšė, su tom karvėm. Nu, i sakėm žaidžiam krautuvę. Nu, ką nueinu, atsidarau skrynią, pasiimu skareles, atsinešu, a ta, va, kur Juodmargė karvė, ji priėjo ir ėdė rūbus. Kai griebė už tų viršutinių dviejų skarelių. Mes pradėjom ją vaikytis, mušti. Išspjovė. Sužaliuota, sukramtyta ji*⁵³¹. Pastarieji taip pat dažniau pagudraudavo: *būdavo kaip jau nusibosdavo, tai aš karvėm pagaliuką praskeldavau, į tešmenį įdedu, jos pradėdavo spardyti ir lėkdavo į namus*⁵³².

Vakarop, nurimus gyvuliams, piemenėliai laukdavo saulėlydžio, reiškiančio darbo dienos pabaigą. Pavasario ir rudens mėnesiais ganymo diena buvo trumpesnė – iki 7–8 valandos, vasarą – iki 8–9 valandos vakaro. Kaišiadoryse užaugusi pateikėja Aleksandra Žitkutė prisimena, kaip miesto vaikai laukdavo iš ganyklų sugrįžtančių pažįstamų piemenukų: *miestely dauguma laikė karves ir vaikų pareiga būdavo laukti, kol karves atgins. Tai pargindavo, tai vaikai laukdavo*⁵³³.

⁵²⁷ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵²⁸ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵²⁹ KŠM R: pateikėja Janina Sidarienė, g. 1933 m. Livintų k.

⁵³⁰ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵³¹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵³² KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵³³ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

Įprastą dieną piemenys parginę gyvulius namo pavalgydavo vakariene: *tai zacyrkų kokių, pikliavotų miltų, kleckeliai su pienu užbaltyti, nu, arba ten bulvinė košė su koku tai raugintu pienu ar varške*⁵³⁴ ir apie 11–12 valandą nakties eidavo miegoti. Samdytų piemenėlių lovos skirtingai nei savų būdavo paklotos atokiame prastesnio kambario kampe arba tiesiog po valgomojo stalu: *visada paklota, klausyk, tynais po stalu i tynais atsiguli, pamiegi*⁵³⁵.

Dėl miego trūkumo ir per didelio fizinio krūvio samdyti piemenys sirgdavo dažniau nei savi, ypatingai šaltesniu metų laiku. Tai lėmė menka samdytų piemenėlių apranga bei apavas: *kelnikės iki kelių, širokinės, trumpos*⁵³⁶, *da ilgų i nepasiūva, iki pusę blauzdų, o jei katro ilgesnės, tai bėgioja, sušlampa, užsiraitoja*⁵³⁷, *austos, baltos drobės, biški pamargina, padažo. Tai tokios rubaškėlės, bliuskutės kaip pasakyt*⁵³⁸. Vasarą piemenukai ganydavo basi, atvėsus orams avėdavo klumpes: *turi, duoda, padaro klumpes, medines klumpukes*⁵³⁹, *tai klumpės didelės būdavo kulniukus apsidaužau*⁵⁴⁰. Dažniausiai pasitaikančios vaikų ligos buvo plaučių uždegimas ir kojų pleišėjimai: *basi, šalta, tai kojos suskyla, skauda. Vakare, kai pareini, net kraujas bėga*⁵⁴¹. Skeldėjimus šeimininkės gydydavo naminėmis priemonėmis: *nuplauna švariai, muilu patepa, riebalais kokiais trupučiuoką, grietine ištepa*⁵⁴². Šaltomis rudens dienomis gelbėdamiesi nuo šalčio ir darganų piemenys susikurdavo lauželį, sužvarbusias kojas šildydavosi gyvulių šlapime: *ryte išgeni, šalna, supranti, tai žiūri, kur karvė pasišlapina, tai nuveini, atsistoji*⁵⁴³.

⁵³⁴ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵³⁵ KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., g. Livintų k.

⁵³⁶ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵³⁷ KŠM 886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁵³⁸ KŠM 886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

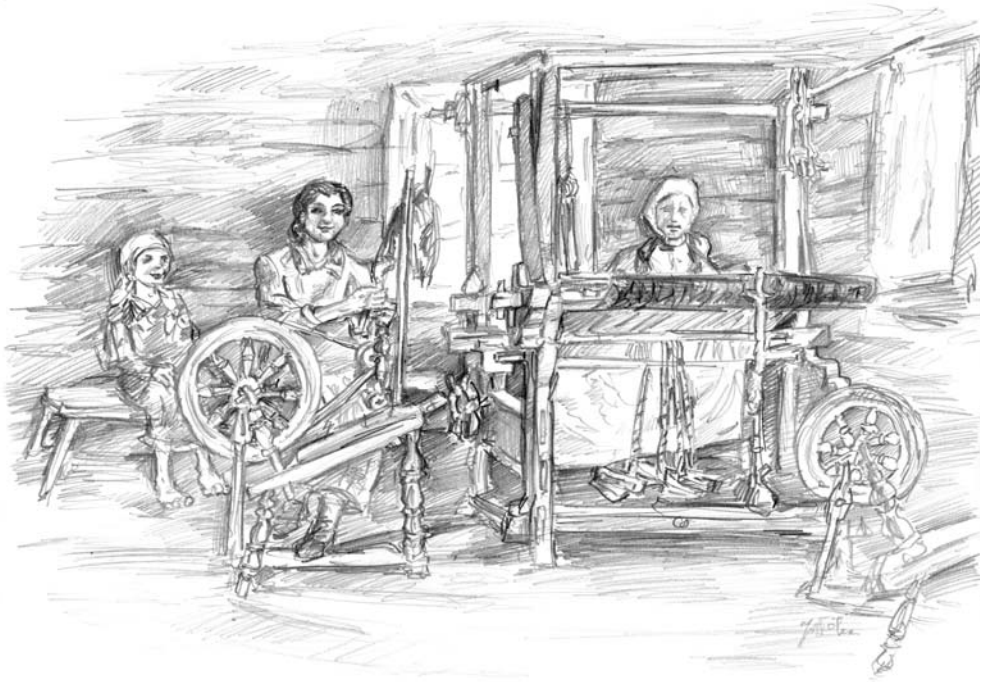
⁵³⁹ KŠM 886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁵⁴⁰ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵⁴¹ KŠM 886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁵⁴² KŠM 886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁵⁴³ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

Dar XX a. pirmoje pusėje tarp moterų gyvavo keletas tarpusavio bendravimo papročių. Darsūniškyje ir aplinkiniuose kaimuose buvo įsigalėjęs *vaišinimosi* paprotys: *katra ką turėjo dalinoti ir vaišinoti su artimiausiomis, geriausiomis kaimynėmis. Išsikepa duoną, išsiima iš krosnies ir tuoj atpiovusi kepalo galą, kyšt, kaimynei. Apšutino pirmas bulves ir įkrėtusi dubenėlin nunešdavo kaimynei paragauti. Iškepusi ragaišio arba blynų ant kopūstlapių, papjovus kiaulę, avinuką ar kitą gyvuliuką motina nepamiršdavo kaimynių. Apsiteliavus karvei primilžusi krekenos kibirą bėgdavo pas kaimynes pilstydama ir ragindama pasikepti krekenų*⁵⁴⁴. Ilgesnėmis vasaros dienomis moterys mėgdavo susirinkti būrelin, aptarti kiekvienos rūpesčius ir bėdas. Susirinkimai vykdavo sekmadieniais: *gerosios kaimynės – sublaškančios moterys – sekmadieniais eidavo pas kits kitą, net kitoje gatvėje gyvenančios, susėsdavo prie namų arba ant griovio kranto ir kalbėdavosi, kuri ką šiomet išaudė, kaip daržai auga, koks vanduo*

⁵⁴⁴ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Uršulė Vaitkevičiūtė-Žukauskienė, g. 1897 m. Darsūniškyje.

*Liutikoj skalbimui*⁵⁴⁵. Besišnekučiuodamos moterys vaišindavosi blynais: *sekmadienyje dažniausia keptavo blynus ir šeiminkė duodavo susėdusioms viešnioms blynų paragauti*⁵⁴⁶, kartais gamindavo sudėtinius patiekalus: *sumaniusi kurti krosnį bulvinei košei šaukia kaimynėms: atsineškit bulvių košės, kursiu krosnį, drauge išsikepsim! Iškeptą košę katra sau išsinešdavo ir kaimynės pavaišindavo*⁵⁴⁷.

Žiemos vakarais kaimo moterys kartu su mažais vaikais pasisvečiuoti rinkdavosi vienon pirkion. Su savimi jos pasiimdavo rankdarbius, kuriuos dirbo namuose: *negražu būdavo nuėjus tik plepėti, tad eidamos nešdavosi ką siuvinėti, megzti, nerti, drobes mereškavo, bruzguliukus mezgė*⁵⁴⁸. Moterys taip pat ausdavo sudėtinį audinį: *buvo siūlų tolka, o tai buvo keturiasdešimt posmų. Tai dabar aš turiu suverptų siūlų, tu turi keturias tolkas ir tu keturias tolkas irgi maždaug tokio verpimo siūlų. Tai iš tų siūlų deda sudėtinį. Visos mes po tas visas tolkas in vieną metimą ir išeina jau to audeklo ten penkiolika metrų*⁵⁴⁹, verpdavo, plėšydavo plunksnas, kartais linksmus pokštus iškrėsdavo: *patiesdavo paklodžių, atnešdavo obuolių, sueidavo kaimo moterys su vaikais ir jos ten dainuodavo, šposus krėsdavo, kartais persirengdavo vyrais, nueidavo pažiūrėti, ką ten vyrai daro*⁵⁵⁰. Vakarojimų metu moterys gamindavo vakarienę, kurios valgyti pakviesdavo savus vyrus.

Kalėdiniu laikotarpiu kaimo merginos rinkdavosi bendram verpimui, mezgimui: *verpt visadu, megzt, va, ratelį po pažagčia ir pašol pas kaimynę*⁵⁵¹, kartais plunksnų plėšymui. Merginų verpimas dienomis Darsūniškio apylinkėse vadintas *viešniavimu*, Paparčių – *dienavojimu*. Verpimas vakarais Kaišiadorių apylinkėse vadintas *vakaravimu*.

Žibalinė lempa

⁵⁴⁵ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Pranė Žukauskienė-Zavistanavičiūtė, g. 1902 m. Darsūniškyje.

⁵⁴⁶ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Adelė Černiauskaitė, g. 1900 m. Darsūniškyje.

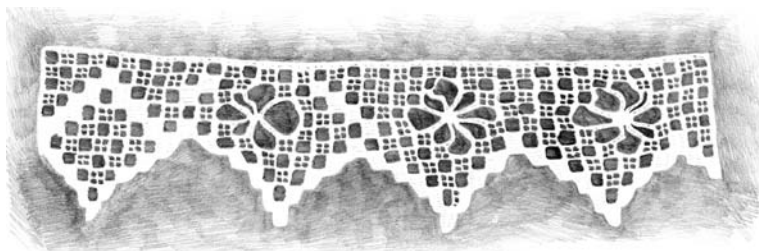
⁵⁴⁷ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Adelė Černiauskaitė, g. 1900 m. Darsūniškyje.

⁵⁴⁸ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Adelė Tamošiūnienė, g. 1921 m. Darsūniškyje.

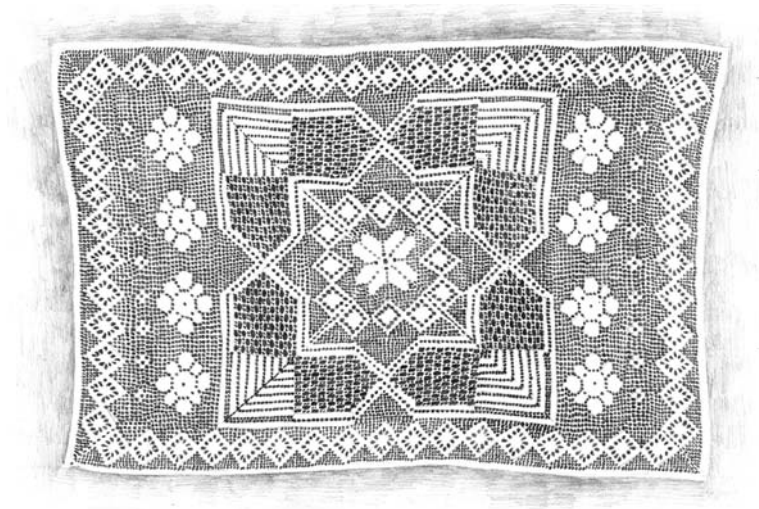
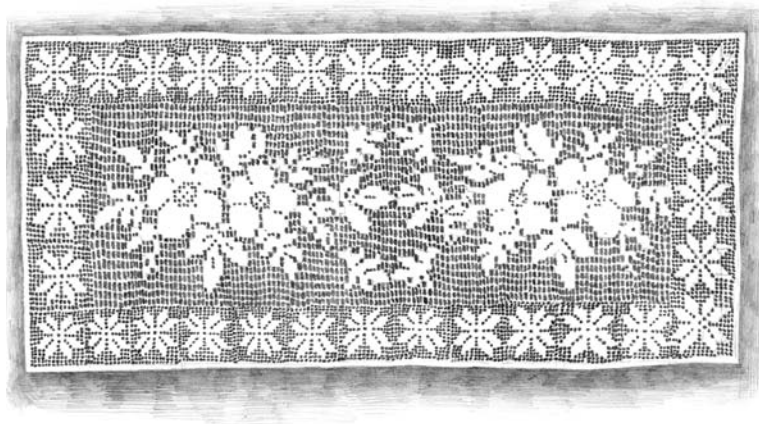
⁵⁴⁹ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁵⁵⁰ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵⁵¹ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

Nėrinys

Staltiesės

Dar XX a. pradžioje merginos vakaruodavo prie žibalinų lempų: *degindavo mažytes žibelines lemputes vilnonio skudurėlio kantuką įsukę*⁵⁵², jų darbą pagyvindavo garsiai dainuotos dainos, Advento metu – giesmės.

Merginos kaskart varžydavosi tarpusavyje: *verpdamos mergės tarpusavy lenk-čiuodavo, kuri pirmiau tolką priverps*⁵⁵³ ir su kaimynų namuose vakarojusiomis kitomis kaimo merginomis: *vienas būrelis mergių stengdavosi pravakarauti kitą būrelį tyčia uždengdamos langus, kad kitas būrelis nematytų šviesos ir manytų jas gulti nuėjusias. Kito būrelio mergės nebematydamos kaimyninių šviesos, imdavo žiovauti ir ragintis: – „Tos jau gulti nuėjo, eikim ir mes“. Ratelius palikusios jos bėgdavo namo. Tuomet kaimynės atidengdavo langus ir pasirodydavo, kad jos pravakaravo*⁵⁵⁴.

Viešniavimas ir vakaravimas trukdavo iki vidurnakčio. Dauguma merginų likdavo nakvoti tuose namuose, kuriuose viešniaudavo ar vakaruodavo. Darsūniškio apylinkėse vakarienei merginos virdavo bulves: *šutindavo bulvių ir valgydavo su žaliais barščiais arba rūgusiu pienu*⁵⁵⁵, kepdavo blynus. Pakalniškių kaime (Paparčių parapija) kepdavo *švilpikus*⁵⁵⁶. Bernai sužinoję apie gaminamą vakarienę dažnai pergudraudavo merginas: *bernai stengdavosi pritykenti, blynus pagauti ir išsinešti*⁵⁵⁷, *mergos dainuoja ir jos negirdžia, kad patykiai inėjo, o tie bernai puodą išsitraukia iš pečio i nusineša. Suvalgė, suvalgė, puodan popierio pridėjo, ant viršaus tik ailelų tų švilpių, atnešė i pastatė pečiun*⁵⁵⁸.

Viešniavimo ir vakaravimo tradicijos labiau sietos su valstietiška kultūra: *turtin-gos moterys vakaroti neidavo ir samdininkų mergių vakaroti neleisdavo ir kitos pas jas negalėjo ateiti*⁵⁵⁹. Miestietės moterys ir merginos, gyvenusios Kaišiadorių mieste, laisvalaikį dažniau leisdavo visuomeninėse organizacijose: *buvo šaulės moterys, buvo*

⁵⁵² KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Adelė Tamošiūnienė, g. 1921 m. Darsūniškyje.

⁵⁵³ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Pranė Žukauskienė-Zavistanavičiūtė, g. 1902 m. Darsūniškyje.

⁵⁵⁴ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Pranė Žukauskienė-Zavistanavičiūtė, g. 1902 m. Darsūniškyje.

⁵⁵⁵ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Ona Stankevičiūtė-Mikalauskienė, g. 1889 m. Atmainų k., gyv. Darsūniškyje.

⁵⁵⁶ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁵⁵⁷ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Ona Stankevičiūtė-Mikalauskienė, g. 1889 m. Atmainų k., gyv. Darsūniškyje.

⁵⁵⁸ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁵⁵⁹ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Adelė Tamošiūnienė, g. 1921 m. Darsūniškyje.

„Kūdikų gelbėjimo draugija“ tokia labdaringa. Mama ten labai atsakingas pareigas ėjo, ji buvo kasininkė ir turėdavo rinkti aukas. Duodavo kažkas arklių kaip sako padvadą, vežimą ir važinėdavo ji po dvarus, pas ūkininkus. Kas ką paaukodavo. Kas pinigų, kas tenai daržovių, reiškia, produktų surinkdavo ir, vat, išlaikė tos moterys vaikų darželį patiems neturtingiausiems miestelio vaikams⁵⁶⁰, keliaudavo pasivaikščioti po miestelį arba Kaišiadorių geležinkelio bėgius.

Vyrų laisvalaikis

Vyrai laisvu nuo darbo metu taip pat rinkdavosi pabendrauti: *buvo mada vyrai ir moterys rinkdavosi atskirai*⁵⁶¹. Moterims susirinkus į kaimynės namus vyrai traukdavo į kaimyno namus: *moterys kituose, a vyrai jau suveidavo kituos namuos*⁵⁶². Zūbiškių kaime (Gegužinės parapija) vienuos namuos susirinkę vyrai atsinešdavo

⁵⁶⁰ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁵⁶¹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵⁶² KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

naminės tabokos ir traukdami dūmą aptardavo dienos naujienas: *tabokos savo prisiaugina togi, pridžiovina ant aukšto, paskui suveina vakare, nu, stalą aplink susėda, nu, ir pilna grinčia, nu, ir sėdi, pypkvoja ir šnekasi visokiais*⁵⁶³. Smilgių kaime (Palomenės parapija) vyrai rinkdavosi pas siuvėją Misikonį, kurio namuose skambėdavo gramofono skleidžiama muzika: *jis gramofoną ant lango pastatydavo ir grodavo, o susirinkę vyrai lošdavo „Atčko 21-ną“ iš degtukų*⁵⁶⁴. Pakalniškių kaime (Paparčių parapija) vyrai lošdavo degtukais ir kortomis: *buvo tokis žaidimas „Ačko“ ir „Loto“*⁵⁶⁵. Vieni jų kortomis žaisdavo statydami pinigų sumas: *kas pirmas uždengia, ten stafkė yra pinigų, tas išlošia*⁵⁶⁶, kiti – be pinigų statymų: *be pinigų mėtųdavo i viskas, kas te turėjo tų pinigų*⁵⁶⁷.

Kartais vyrų pomėgis žaisti kortomis juos „išgelbėdavo“ nuo buities darbų: *šeštadienį, sekmadienį eidavo uogaut į Ramotą, tai sakau, tėvai einam kartu. Pasikinkė arklių, vežiman susodino. Čia per Palomenę, Lomenius, ten mišku, dar ten pusiasalis eina, nu, uogaunam, renkam mes tas mėlynės. Žiūrim, ką tas tėvas daro. Jau uogavo, uogavo, atsiklaupė, paskui žiūrim ant pilvo atsigulė, paskui jau nēr kaip jam sakyt tai sako, vaikai, užteks čia tų uogų, aš eisiu pagrybaut, a paskui šituo taku ateisit. Einam tuo taku ir žiūrim jis kažkokį žmogų sutikęs kortom lošia*⁵⁶⁸.

Vyrų kompanijoje buvus pasakoriui jų susirinkimus pagyvindavo pasakotos būtos ir nebūtos istorijos: *vienas brolis buvo labai toksai mokėjo pasakot, tai jis būdavo visokias baikas, visokius striokus pripasakoja*⁵⁶⁹. Domeikiemio kaime (Kalvių parapija) vienas gaspadorius kaskart gaudavo sūnaus laišką iš Amerikos ir kviesdavo vyrus bei jų žmonas pasiklausyti naujienų iš tolimojo užsienio: *tai žiemos vakarais būdavo pilna gryčia prisirinkusių žmonių ir tėvas garsiai skaitydavo. Prirūkydavo tiek, kad kirvį būdavo galima kabinti palubėje*⁵⁷⁰.

⁵⁶³ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁵⁶⁴ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵⁶⁵ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁵⁶⁶ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁵⁶⁷ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurkonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

⁵⁶⁸ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵⁶⁹ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁵⁷⁰ KŠM R: pateikėjo vardas, pavardė nenurodyta, g. 1917 m. Domeikiemio k.

Atlaidai – itin svarbi religinė šventė dažno valstiečio ir miestiečio gyvenime. Atlaiduose lankydavosi parapijiečių šeimos: *tėvas susisodinęs tris panelas, aš gimnazistė jau, važiuojam*⁵⁷¹, seneliai: *toki žmonės senesni tai apsevė vyželiais ir varo in atlaidus*⁵⁷², jaunimas: *jaunimui buvo proga užmegzti naujas pažintis*⁵⁷³. Šventėse taip pat lankydavosi giminės ir draugai atvykę iš gretimų: *ne tep toli, nu, trys, keturi kilometrai, tai pėsčios aidavom*⁵⁷⁴ ir tolimesnių parapijų: *mes in Gegužinę iš Mackūnų važiuojam būdavo. Tai vežimukas gražus, jaunimo susėda kiek lenda ir važiuojam*⁵⁷⁵.

Atlaidų dieną bažnyčios altorius, durys, paveikslai bei šventoriaus varteliai būdavo apkabinėti pintais klevo lapų arba eglės šakų vainikais: *į bažnyčią prisinešam ir visos pina vainikus. Nupinam keturis plonus ilgus „šniūrus“ ir nuleidžiam nuo bažnyčios centro. Taip*

⁵⁷¹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵⁷² KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., gyv. Livintų k.

⁵⁷³ KŠM B230: „Mičiūnų kaimo pavardės, vietovardžiai ir papročiai“, 1999. Pateikėja Domicelė Banevičiūtė-Lazauskienė, g. 1915 m. Mičiūnų k.

⁵⁷⁴ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁵⁷⁵ KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., gyv. Livintų k.

*pat pindavo iš qžuolo lapų didelį vainiką ir jį pakabindavom ant bažnyčios įėjimo durų. Per atlaidus išnešdavom sakyklą į lauką. Tą sakyklą taip pat apdėdavom vainiku*⁵⁷⁶.

Tiek moterys, tiek vyrai keliaudami į atlaidus rengdavosi gražiausiais drabužiais. Moterys apsisėgdavo platų palinį anderoką, apsivilkdavo palaidą juodo kangero nažutką, užsijuosdavo baltą prijuostę, kad nesudulkėtų, apsigobdavo baltą arba raibą skarelą⁵⁷⁷. Darsūniškietės merginos dėvėdavo puošnius sijonus: *spadnyčios būdavo vilnonių siūlų ataustais su padelkom puoštom juodo aksomo juostomis*⁵⁷⁸, pirktnes *bliuskes*⁵⁷⁹, apsigaubdavo plačiomis skaromis, ant sijono užsijuosdavo prijuostę: *siūdavosi juodus žiurstus priešakyje su krūtinele, užpakalyje su nugarėle*⁵⁸⁰. Plaukus supindavo į dvi kasas, susidėdavo jas aplink galvą ir sutvirtindavo šukomis. Vėliau merginos dėvėdavo sukneles: *nuperka štapelio, pasiūna suknelą, tokias baltas rūbines basanoškes, škerpetkėlas. Tai basanoškėlas ir škerpetkėlas nešam rankoj, gi sudulkės, negražūs bus*⁵⁸¹. Vyrai apsivilkdavo išeiginius kostiumus, dėvėdavo skrybėles.

Atlaidan važiuodavo šeimomis, jei šalia gyveno vienišas kaimynas, jį paimdavo drauge. Atskirai dažniausiai važiuodavo jaunimas, kartais ūkininkai su samdiniais. Kad kelias neprailgtų, keliaujantieji lenktyniaudavo tarpusavyje, dainuodavo dainas. Atvykus arklius palikdavo pas giminaičius arba aikštėj prie šventoriaus: *pariša, ienas iškelia ir prie tų vežimų pririša arklį*⁵⁸². Į vežimus pridėdavo pašarų arkliams ėsti.

Į atlaidus vykstantys kinkomuoju transportu kruopščiai ruošdavo vežimus: *prieš atlaidus pataisydavo šienvežį, ilgom laiperēm vežimą, virvēm išregždavo dvisėdenes, prikimšdavo jas šieno, viršuje uždėdavo šieno prikimštus maišus, o mergės tas sėdėnes užklodavo gražiom paklodēm*⁵⁸³, puošdavo arklius: *atlaidan kaip važiuoji biški paprausia arklį, iššukuoja, karčius supina, vuodegą supine*⁵⁸⁴, pridėdavo varpelių tokių,

⁵⁷⁶ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2003. Pateikėja Marė Noreikaitė-Ditkevičienė g. 1930 m. Lankakiemio k., gyv. Vilūnų k.

⁵⁷⁷ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Uršulė Vaitkevičiūtė-Žukauskienė g. 1897 m. Darsūniškyje.

⁵⁷⁸ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Uršulė Vaitkevičiūtė-Žukauskienė g. 1897 m. Darsūniškyje.

⁵⁷⁹ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Uršulė Vaitkevičiūtė-Žukauskienė g. 1897 m. Darsūniškyje.

⁵⁸⁰ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Uršulė Vaitkevičiūtė-Žukauskienė g. 1897 m. Darsūniškyje.

⁵⁸¹ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁵⁸² KŠM R: pateikėja Vladislava Bicinauskaitė-Gataveckienė g. 1942 m. Truseikiškių k., gyv. Plaskūnų k.

⁵⁸³ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Uršulė Vaitkevičiūtė-Žukauskienė g. 1897 m. Darsūniškyje.

⁵⁸⁴ KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., gyv. Livintų k.

kap važiuoja tai skamba⁵⁸⁵ ir kinkydavo juos į šorkes: šorkės būdavo prie išeiginių. Tai užsimaudavo tokios iš odos skūros ant visų pečių arkliui ir sujungtos jos tokiais odu diržais, tokiom blizgančiom gelažėlėm geltonom⁵⁸⁶.

Į tolimesnę parapiją vykstantys valstiečiai iš namų išvažiuodavo išvakarėse: iš vakaro važiuodavo visi ir tenai, tam vežime, ir miega žmonės, ten jau valgo⁵⁸⁷. Keliaudami pėsčiomis išeidavo prieš parą: ankstų rugpjūčio 14 – rytą grupelės jaunimo, pagyvenusių būdavo pasiruošę kelionei į Pivašiūnus. Įsidėdavo maisto. Pusiaukelėje susėdavo pailsėti, užkąsdavo, merginos eidavo prie upelio praustis. Prausdavosi prie to upelio, kurio vanduo tekėdavo prieš saulę. Tikėta, kad nusiprausus tokiu vandeniu ilgai išliks gražios, nesens. Keliaudavo pagal amžiaus grupes. Jaunimas – daugiausia merginos, vienoje grupėje, vidutinio amžiaus moterys – vėl atskirai, bernai tai pavydavo mergas, tai vėl atsilikdavo. Pivašiūnus pasiekdavo jau temstant. Nuėję į bažnyčią tris kartus ant kelių apeidavo altorių, pasimelsdavo ir ieškodavosi nakvynės. Priimdavo vietos gyventojai pernakvoti į kluonus. Kartais nakvodavo ir prie atvažiavusiųjų pažįstamų vežimų po atviru dangumi⁵⁸⁸. Moterys į kelionę įsidėdavo maisto produktų: namuose kepto pyrago, duonos, mėsos ir gėrimų: naminės giros, alaus ar krūminės⁵⁸⁹.

Pasibaigus Šv. Mišioms ir procesijai maldininkai bendraudavo su seniai matytomis giminėmis, vaišindavosi atsineštu maistu: po pamaldų žmonės susėdavo ant vežimų arba ant atsivežtos paklodės kur nors pievoje ir valgydavo, gurkšnodavo⁵⁹⁰. Jaunimas kiek pabendravęs su suaugusiais atsiskirdavo ir rengdavo šokius: per atlaidus visada vykdavo vakarėliai kurioj nors kaimo troboj. Jaunimas prieš mėnesį žinodavo, kur vyks šokiai. Vieną kartą buvo 7 muzikantai ir didelis būgnas⁵⁹¹. Darsūniškyje jaunimo šokiams būdavo įrengiama speciali aikštelė: būdavo speciali teritorija šalia bažnyčios⁵⁹². Merginos pasirūpindavo maistu, vaikinai gėrimais.

⁵⁸⁵ KŠM R: pateikėja: Marytė Dauksevičiūtė-Makarevičienė, g. 1937 m. Ilgakiemio k., gyv. Stabintiškių k.

⁵⁸⁶ KŠM R: pateikėja: Marytė Dauksevičiūtė-Makarevičienė, g. 1937 m. Ilgakiemio k., gyv. Stabintiškių k.

⁵⁸⁷ KŠM R: pateikėja Vladislava Bicinauskaitė-Gataveckienė, g. 1942 m. Trūseikiškių k., gyv. Plaskūnų k.

⁵⁸⁸ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2003. Pateikėja Elena Melkūnienė g. 1921 m. Sevelionių k., gyv. Žiezmaruose.

⁵⁸⁹ KŠM B437: „Vilniaus pedagoginio universiteto etnografinė ekspedicija Kruonio seniūnijoje“, 2003. Pateikėja Ona Savickienė g. 1924 m. Basionių k., gyv. Kalvių k.

⁵⁹⁰ KŠM B437: „Vilniaus pedagoginio universiteto etnografinė ekspedicija Kruonio seniūnijoje“, 2003. Pateikėja Antanina Tamošiūnaitė g. 1919 m. Užgirėlio k., gyv. Kruonyje.

⁵⁹¹ KŠM B437: „Vilniaus pedagoginio universiteto etnografinė ekspedicija Kruonio seniūnijoje“, 2003. Pateikėja Ona Degutienė, g. 1939 m. Sapijoniškių k., gyv. Kalvių k.

⁵⁹² KŠM B437: „Vilniaus pedagoginio universiteto etnografinė ekspedicija Kruonio seniūnijoje“, 2003. Pateikėja Antanina Tamošiūnaitė, g. 1919 m. Užgirėlio k., gyv. Kruonyje.

Neatsiejama atlaidų dalis – kermošiai: per atlaidus vykdavo kermošius. Smetonos laikais visko pardavinėdavo. Būdavo ledų, alaus, saldainių, rožančių, paveikslų, skarelių, papuošalų moterims, dirbtinių iš molio dėdelių⁵⁹³. Amatininkai ir prekybininkai įsikurdavo atokiau nuo šventoriaus, pardavinėjantys devocionalijas arčiau šventoriaus. Ledus pardavinėdavo vežimėliuose ant ratų: atvažiuodavo vežimėliai, padėta ledų, viduj tokia blėkinė su ledais. Formelė kaip kūgis toks vaflukas i ten paskui ant viršaus labai skanūs⁵⁹⁴.

Nuvykus į kitos parapijos atlaidus žmonės aplankydavo ten gyvenančius gimines: atsimenu iš Rumšiškių atvažiuodavo, buvo mamos pusseserė su vyru, buvo jų dukra ir sūnus, jau buvo merga ir bernas, labai gražūs, labai gražiai pasipuošę ir priveža mum limonado⁵⁹⁵. Tarpukariu mergaitės ypatingai džiaugdavosi lauktuvėms gavusios atlaidinių saldainių „Panelė“: tokios ruožavos Panelas, jos ne popieriukyje⁵⁹⁶, berniukai – „Gaidelių“ arba „Arklių“: arklių buvo vaikam iškeptų, gražūs arkliukai⁵⁹⁷. Šeimininkai svečius vaišindavo iš anksto paruoštais patiekalais, alumi, gira: pyragų iškepa ir mėsos kokios išverda, tai kumpius, tai te lašinius, tai skilandį⁵⁹⁸, spurgas, blynus ant kopūstų lapų pašildo, gamino gaivą⁵⁹⁹, alaus kartais pasidarydavo⁶⁰⁰. Pasisvečiavusios šeimos tos pačios dienos vakarą važiuodavo namo ir pakviesdavo gimines į jų parapijoje vykšančius atlaidus. Sapijoniškių kaime (Nemaitonių parapija) buvo paprotys: grįžtant iš atlaidų parsivežti „svečių“ ir „viešnių“, kurie namo išvykdavo tik kitą dieną⁶⁰¹.

Tarpukariu Kaišiadoryse vykdavo Atsimainymo atlaidai: labai gražu buvo tas, kad atlaidai Atsimainymo. Visas miestelis tiesiog atrodėdavo, kad koks jomarkas pasidarydavo, sugūžėdavo iš parapijos daug labai kaimo jaunimo. Tokios gražios kaimo mergaitės su atlasinėm ilgom sukniom, pačios prisigarbiniavusios gražiai plaukus, prisitrindavę šaknelėm kažkokiom, kur miške auga, veidus. Truputį pasiryškindavo jos ir lūpas, ir labai gražūs bateliai būdavo arba lakuoti, arba zomšiniai, nu, o vaikinai su kostiumais, su gražiai atvertom baltinių apykaklėm. Visi rasdavo užėigą pas miestelėnus, jeigu ne pas lietuvius, tai pas žydus⁶⁰².

⁵⁹³ KŠM B437: „Vilniaus pedagoginio universiteto etnografinė ekspedicija Kruonio seniūnijoje“, 2003. Pateikėja Ona Savickienė, g. 1924 m. Basionių k., gyv. Kalviuose.

⁵⁹⁴ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁵⁹⁵ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁵⁹⁶ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁵⁹⁷ KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., gyv. Livintų k.

⁵⁹⁸ KŠM R: pateikėja Regina Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje

⁵⁹⁹ KŠM B437: „Vilniaus pedagoginio universiteto etnografinė ekspedicija Kruonio seniūnijoje“, 2003. Pateikėja Adelė Datkevičienė g. 1938 m. Nemaitonių k., gyv. Šventininkų k.

⁶⁰⁰ KŠM B437: „Vilniaus pedagoginio universiteto etnografinė ekspedicija Kruonio seniūnijoje“, 2003. Pateikėjas Antanas Melkūnas, g. 1914 m. Kalvių k.

⁶⁰¹ KŠM B437: „Vilniaus pedagoginio universiteto etnografinė ekspedicija Kruonio seniūnijoje“, 2003. Pateikėja Ona Degutienė, g. 1939 m. Sapijoniškių k., gyv. Kalvių k.

⁶⁰² KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

Turgus – pagrindinė miestiečių, amatininkų ir valstiečių susibūrimo vieta. Šalia bažnyčių esančiose turgaus aikštėse valstiečiai prekiaudavo maisto produktais: *aliežumi, riebalais, lašiniais, dešromis, skilandžiais, kiaušiniais, sūriais, sviestu*⁶⁰³, javais: *miežiais, avižomis*⁶⁰⁴. Stambesni ūkininkai siūlydavo įsigyti gyvulių: *paršų, avių, karvių*⁶⁰⁵, amatininkai – medžio dirbinių: *šaukštų, dečků, boikų, ratų, rogių, akėčių, plūgų, dalgių, šakių, mintuvų, spragily, ratelių*⁶⁰⁶.

Tarpukariu Kaišiadorių apylinkėse buvo įsigalėjusi taisyklė, jog aplinkiniuose miesteliuose turgūs turi vykti vieną, bet ne tą pačią savaitės dieną⁶⁰⁷. Tad didžiausi turgūs vykdavo antradieniais, ketvirtadieniais ir sekmadieniais: *antradieniais būdavo*

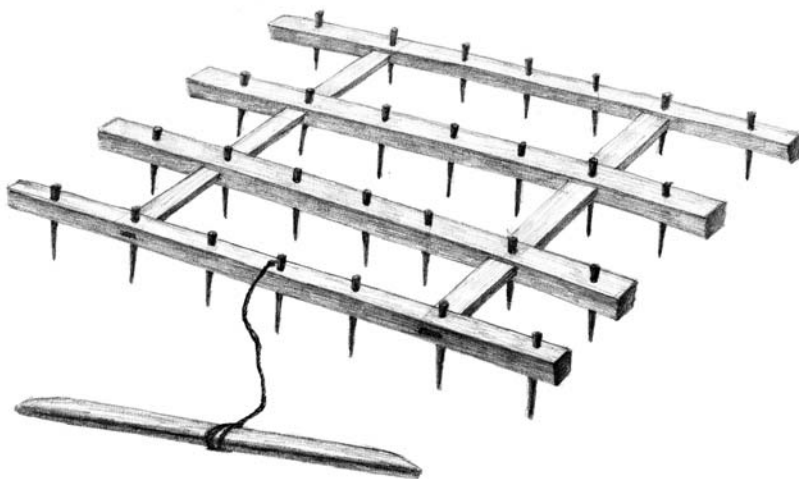
⁶⁰³ KŠM B227: „Kietaviškių kaimo butis“, 1998. Pateikėja Jadvyga Ramanauskaitė g. 1913 m. Kietaviškių k.

⁶⁰⁴ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė Kurgonytė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

⁶⁰⁵ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė Kurgonytė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

⁶⁰⁶ KŠM B227: „Kietaviškių kaimo butis“, 1998. Pateikėja Jadvyga Ramanauskaitė g. 1913 m. Kietaviškių k..

⁶⁰⁷ Straševičienė E. Prekyba Žaslių miestelio turguje ir šventoriuje // Paparčių ir Žaslių apylinkės. – Kaišiadorys, 1997. – P. 310.

Akėčios

Ratas

Diečka

Šakė mėšlui

Šakė

Žasliuose, ketvirtadieniais Žiezmaruose⁶⁰⁸, Kaišiadoryse penktadienį buvo turgai⁶⁰⁹. Gyvenantys arčiau Kruonio kaskart galėdavo apsilankyti Kruonio turgelyje: *Kruony buvo turgus, bet toks mažesnis*⁶¹⁰.

Prekeiviai turgun vykdavo dviese – vyras ir žmona arba tėvas ir vyriausias sūnus. Pirkėjai keliaudavo šeimomis: *tokios didelės rogės, koriukai kap vadina, tai jau atsisėdam du prieky, vyresni jau, tai tėvas ir mama, a jau užpakaly jau du atsisėda, jau mažesni vaikai. Tai į turgų važiuojam. A kalnas gi toks didelis, tai kuriausia nuvažiuojam ir apvirsim, o paskui tuos koriukus užtraukt reikia, kad nori ant to kalno, nu, bet traukiam visi*⁶¹¹.

Turgavietėse vežimus statydavo vieną šalia kito, galais prie šaligatvio. Turguje arklių iškinkydavo, ienas pakeldavo į viršų, surišdavo, arklių apgręždavo ir pririšdavo prie vežimo. Vežimo priekin pamesdavo glėbiuką žolės ar dobilų⁶¹². XX a. ketvirtajame dešimtmetyje prie kiekvieno vežimo gardies krašto turėdavo būti pritvirtinta lentelė, kurioje būdavo nurodyta valstiečio vardas, pavardė ir kaimas, iš kurio pastarasis atvykęs. Turintys nepaklusnius arklius prie vežimo prikaldavo lentelę su užrašu „Atsargiai“⁶¹³.

Turgavietėse šalia vežimų ūkininkai išrikiuodavo bulvių, javų ir kitų maistinių kultūrų maišus, iš vežimų iškeldavo parduodamus pavienius gyvulius ir dėžes, kuriose laikė paukščius. Smulkesnius maisto produktus moterys pardavinėdavo sėdėdamos vežimuose: atsisėdusi viename pasostės krašte greta pasistatydavo vieną pintinę su kiaušiniais, už jos, antrajame pasostės gale, kitą – su sūriu, sviestu⁶¹⁴. Netoliese turgaus gyvenusios valstietės sūrį, sviestą ir kiaušinius atsinešdavo krepšiuose ir pardavinėdavo juos *bobturgiuose*, įsikūrusiuose šalia turgaus: *su kiaušiniais, su sviestu, su sūriu sutūpusios ant šaligatvio, prie gatvės*⁶¹⁵. Prie pavienių ir moterų grupelių dažnai prisijungdavo ir vežimu atvykusios prekeivės.

Turgaus aikščių pakraščiuose, *ant rinkelės*, ir palapinėse, vadintose *balaganais*, prekes išdėstydavo prekybininkai. Jie Kaišiadorių apylinkėse vadinti *balagančikais*, *bagamazninkais*, *karabelninkais*, *špikulenta*is arba *targovčikais*⁶¹⁶, kartais

⁶⁰⁸ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

⁶⁰⁹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁶¹⁰ KŠM R: pateikėja Vladislava Bicinauskaitė-Gataveckienė, g. 1942 m. Truseikiškių k., gyv. Plaskūnų k.

⁶¹¹ KŠM: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

⁶¹² *Straševiečienė E.* Prekyba Žaslių miestelio turguje ir šventoriuje // Paparčių ir Žaslių apylinkės. – Kaišiadorys, 1997. – P. 310.

⁶¹³ *Straševiečienė E.* Prekyba Žaslių miestelio turguje ir šventoriuje // Paparčių ir Žaslių apylinkės. – Kaišiadorys, 1997. – P. 310.

⁶¹⁴ *Straševiečienė E.* Prekyba Žaslių miestelio turguje ir šventoriuje // Paparčių ir Žaslių apylinkės. – Kaišiadorys, 1997. – P. 310.

⁶¹⁵ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁶¹⁶ *Straševiečienė E.* Prekyba Žaslių miestelio turguje ir šventoriuje // Paparčių ir Žaslių apylinkės. – Kaišiadorys, 1997. – P. 310.

*baronkininkais*⁶¹⁷. *Balagančikai* pardavinėdavo saldumynus ir kepinius: *atvažiuodavo tie, vadinami baronkininkai, tai ir mažyčių, ir didelių ten pilnas vežimas*⁶¹⁸, *kiškio pyragai dar kepti, spalvotais dažais padažyti, cukrum pabarstyti arkliukai, ančiukai visokių formų*⁶¹⁹, *bižuterijos gaminius: tokia didžiulė palapinė, stalas ir ten pardavinėdavo visokias smulkmenas. Tai kokias sagutes, tai kokie karoliukai stikliniai*⁶²⁰, *galanterijos ir odos dirbinius. Kaišiadorių mieste balagančikai* prekiaudavo turgaus dieną ir sekmadieniais: *prie bažnyčios šventoriaus atvažiuodavo, tai mes, jau vaikai, stovėdavom, galėdavom valandų valandas prastovėt, prasidžiaugt tais visais tokiais daikteliais*⁶²¹. Amatininkai sudarė atskirą prekeivių grupę ir būdavo įsikūrę viename turgaus kampe. Jie prekiaudavo iš vežimų arba dirbinius išsidėliodavo ant grindinio šalia vežimo, kartais vaikščiodavo po turgų ir siūlydavo prekes.

Žasliuose porą kartų per metus vykdavo specializuoti turgūs, kuriuose pardavinėdavo galvijus: arklių turguje arklius, karvių turguje – karves ir avis. Didieji Žaslių metų turgūs pasižymėdavo gausiomis atrakcijomis ir turėdavo specialius pavadinimus. Velykų turgus dėl prekybininkų ir lankytojų gausos vadintas *Didžiuoju* turgumi, Kalėdų – dėl parduodamų saldžių produktų – *Saldžiuoju* turgumi arba *Saldziaturgiu*. Saldziaturgyje jaunimas nevengdavo ir vieni į kitus pasidairyti, juk artėjo piršlybų metas.

Dažnam valstiečiui turgus būdavo ne tik prekiaavimo, bet ir susitikimo vieta. Šalia turgaviečių buvusias karčemas ir arbatines turgaus dieną lankydavo gausios vyrų kompanijos. Vyrų prie alaus bokalo ar pusbonkio *aptardavo naujienas, ateinančius darbus, apsisėdavo patarimais ir išvadomis, tardavosi dėl samdinių, kartais čia buvo vedamos ir piršlybos*⁶²². Žiežmarių turguje besilankusios moterys kaskart *užbėgdavo į kromelę nupirkti namiškim lauktuvių, kokių saldumynų, bandelių*⁶²³.

Iš artimiausios gyvenamosios vietovės vykusią turgų valstiečiai grįždavo pavakarę, iš tolimesnių turgų – paryčiais: *viską išparduoda ir grįžtam tada jau namo, jau su tuščiu vežimu. Tai jau netoli Petrašiūnų jau pasidaro kokia penkiolika vežimų, vienas paskui kitą. Tai vyrai, kompanija jau pasidarius, eina kompanijoj pasišnekučiuodami, o arkliai gražiai eina vienas paskui kitą*⁶²⁴.

⁶¹⁷ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁶¹⁸ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁶¹⁹ KŠM B227: „Kietaviškių kaimo buitįs“, 1998. Pateikėja Jadvyga Ramanauskaitė g. 1913 m. Kietaviškių k.

⁶²⁰ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁶²¹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁶²² KŠM B227: „Kietaviškių kaimo buitįs“, 1998. Pateikėja Jadvyga Ramanauskaitė g. 1913 m. Kietaviškių k.

⁶²³ KŠM B227: „Kietaviškių kaimo buitįs“, 1998. Pateikėja Jadvyga Ramanauskaitė g. 1913 m. Kietaviškių k.

⁶²⁴ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė, g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

Rugių auginimas

Rugiai – svarbiausia valstiečių auginta javų kultūra. Iš ruginių miltų kepavo ruginę duoną, gamindavo kitus miltinius patiekalus.

Žolinės dieną bažnyčioje pašventintus rugius valstiečiai sėdavo per Marijos gimtadienį (rugsėjo 8 d.) arba trys dienos prieš, tris dienas po Marijos šventės⁶²⁵. Žasliuose valstiečiai rugius sėdavo ant seno mėnulio. Tikėta, jog tuomet būsimi grūdai nekirmys. Žiežmariečiai sėjos laiką nustatydavo pagal *murmučių* gausą ir jų išvaizdą: kada *murmučiai* (grybai) esti gražūs, sveiki ir jų daug, tada rugių derlius bus geras, o jeigu *murmučiai* supuvę, tai reikia palaukti⁶²⁶. Darsūniškietiai stebėdavo vabzdžius: *pavasari* ieškodavo *šūdvabalių* – *kietų vabalų mėšluose ir apvertę žiūrėdavo, kur jo*

⁶²⁵ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1986.

⁶²⁶ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1986.

vaikai. Jei po pirmutinėmis kojomis – reikia javus sėti anksčiau, jei po paskutinėmis – vėliau⁶²⁷. Geriausia savaitės diena sėjai – antradienis.

Valstiečiai norintys sulaukti gausaus būsimų rugių derliaus sėjos dieną laikydavosi prietarų bei draudimų. Kruonyje sėjėjas nesiskusdavo barzdos ir nekirpdavo plaukų, kad geriau derėtų rugiai. Žiežmariuose sėjėjų žmonos ir dukros negalėdavo skalbti, kad vėjas rugių neišlaužytų.

Būsimo derliaus skalsą žadėjo ir laukuose atliekamos apeigos. Žiežmariuose ir Kruonyje prieš pradėdami sėti valstiečiai parūkindavo švęstomis žolėmis sėjos įrankius (prijuostę, kraitelę) arba pradėdami sėti pirmiausiai kryžiskai berdavo po saują į visas keturias puses⁶²⁸. Sėjos grūdus taip pat saugodavo nuo arklių, kad negestų būsimi rugiai.

Kraitelė

Prijuostė

Kaišiadorių apylinkėse, kaip ir visoje Lietuvoje, gyvavo tikėjimas, kad jeigu išėjus sėti rugių, ateina sėti ir kaimynas, tai jis „užsės“ pirmojo vagą, t.y. užsėjusiam pereis jo derlius. Kad taip neatsitiktų, valstiečiai stengdavosi pergudrauti kaimynus. Žasliuose ūkininkas pamatęs, kad paskui jį javus sėja kaimynas užrišdavo maišą, apversdavo kitą galą, jį perpjaudavo ir tada skaitosi, kad pirmas sėja iš naujo⁶²⁹. Kruonyje pirmutiniam ūkininkui išėjus sėti, kitas jį pamatęs pasiimdavo javų saują ir apsėdavo su ja visą lauką⁶³⁰.

⁶²⁷ KšM B64: Marija Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėjas Pranas Koklevičius, g. 1892 m. Darsūniškyje.

⁶²⁸ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1986.

⁶²⁹ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1986.

⁶³⁰ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos, Vilnius, 1986.

Augančių rugių lauką kaskart aplankydavo ūkininkai, o liepos mėnesį tikrindavo, ar rugiai tinkami šienauti. Rugiai laikyti subrendusiais, jei saujoje patrynus kelias varpas grūdai greitai išsitrina arba jei perkąstas grūdas yra kietas ir traškus.

Rugius pjauti pradėdavo liepos pabaigoje, nuo Onos arba Jokūbo vardinų: *būdavo, sako, nuog Jokūbo polna gūba. Tai Jokūbas būna liepos dvidešimt penktą tai taip maždaug in liepos pabaigoj ir jau pradeda šienaut. Tai ant Jokūbo pilna sauja jau*⁶³¹. Tikėta, kad geriausios dienos rugiams šienauti buvusios pirmadienis, penktadienis ir šeštadienis⁶³².

Mažesniuose ūkiuose rugius pjaudavo ir apdirbdavo šeimos nariai. *Jeigu jau laikas, nuveina tynai vyrai ir šienauja, o moteris renka, vaikai padeda*⁶³³, didesniuose kviesdavo talką: *kokios būna keturios, penkios poros šienauja, vaikai padeda*⁶³⁴. Rugienojus šienauti pradėdavo nukritus rasai: *kap rasa jau nugriūna pradeda šienaut, nes jeigu rasa tai šlapi tie šiaudai, šlapi grūdai bus tai tadu ilgai labai džiūt reikės jiems ir sudygt da gali. Tai apie kokią vienuoliktą valandų prasideda, bet jei jau pagada, tai šienauja ligi vakaro*⁶³⁵. Rugienojus dar iki XX a. vidurio pjaudavo pjautuvais, vėliau dalgėmis.

Dalgis

Pjautuvas

⁶³¹ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁶³² Petrulis J. Rugiapjūtės papročiai // Mūsų tautosaka. – Kaunas, 1934. – T. VIII. – P. 91.

⁶³³ KŠM R: pateikėja Albina Dementavičiūtė-Barkauskienė, g. 1931 m. Užtakų k., gyv. Rumšiškėse.

⁶³⁴ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁶³⁵ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

Karštomis dienomis talkininkai dėvėdavo lengvus šviesius drabužius, galvas dengdavo skarelėmis ir šiaudinėmis skrybėlėmis: *vyrams balti lininiai marškiniai, šeroko kelnės, o moterims ilgomis rankovėmis lininės bliuskutės, šerokinis sijonas*⁶³⁶. Talkininkai avėdavo vyžas: *a vyrai nulupdavo žieves, balanas padarydavo, išdžiovindavo ir vyžos buvo*⁶³⁷ arba dirbdavo basi: *parinkinėdavo moterys basos per rugieną*⁶³⁸. Rumšiškių apylinkėse moterys avėdavo marškonės kojines ir iš audeklo pasiūtas čempes⁶³⁹. Vaikams lauko darbams dirbti pasiūdavo kadokus: *bobutė kadokus pasiūna iš kokių vyrų sunėsiotų kelnų, tai apsiauni ir eini pėdelių rišt*⁶⁴⁰.

Rugiapjūtės metu talkininkai pasiskirstydavo darbais. Vyrų darbas buvęs nupjauti rugius: *vyras šienauja su dalge, kad gultų tas pradalgys ant tų rugių, kurie da nenušienauti stovi*⁶⁴¹, moterų – juos surinkti, rišti pėdus, statyti gūbas: *boba aina iš paskui to vyro ir renka su rankom. Prirenka toki jau pėdu, tadu iš to pačio rugių pasėma saujelą, suriša pėdą kap ryšulį tokį, deda šonan ir vėl renka. Tų pėdų daug pridaro, a tadu tuos pėdus, jau kap tą lauką nušienauja, tai eina ir stato. Vienu pastato vidurin, aplinkui da dešim pėdų pastato, a tadu užlankia varpas ir gražus toks stove, tep lygiai ailēm gražiai sustato*⁶⁴². Vaikai talkose rišdavo pėdus: *pas vienu mes su broliu rinkom rugius, nu, du už vienu žmogu. Aš renku ir dedu rugius in ryšį, a brolis aina ir riša tą ryšį, nu, ir mes suspėjam. Tai abudu ėjom ir už vieną dirbom*⁶⁴³, statydavo mendelius: *a paaugliai jau eidavo, nešiodavo ir statydavo jau tuos mendelius*⁶⁴⁴, grėbodavo ražienas: *ir mum, vaikam, dar reikia sugrėbt tas rugienas irgi gražiai, kad neliktų niekur nė šiaudo*⁶⁴⁵.

Talkose valstiečiai taip pat lenktyniaudavo, kuris greičiau ir daugiau pėdų suriš. Žiežmariuose talkininkai sakydavo: *jei paskutinį pėdą riši, tai tais metais neapsivesi*⁶⁴⁶ arba kas paskutinį pradalgį varo ar paskutinį pėdą riša, tai tą šunes dažnai užpuola⁶⁴⁷. Kruonyje merginos vengdavo surišti paskutinį pėdą, nes susilauksiančios vaiko (ben-

⁶³⁶ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996, p. 25.

⁶³⁷ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁶³⁸ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁶³⁹ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996, p. 25.

⁶⁴⁰ KŠM R: pateikėja: Elena Mikulytė-Jankauskienė, g. 1932 m. Prozariškių k.

⁶⁴¹ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁶⁴² KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

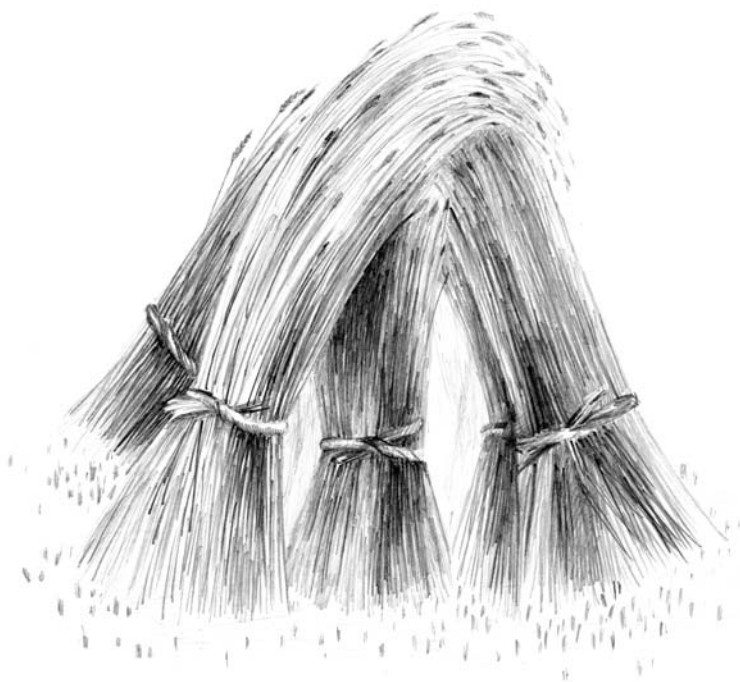
⁶⁴³ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁶⁴⁴ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁶⁴⁵ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

⁶⁴⁶ Mirončikienė E. Meilės magija: lietuvių vedybiniai ir meilės burtai. – Vilnius 2000. – P. 105.

⁶⁴⁷ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1986.

Mendelis

karto)⁶⁴⁸. Pėdus skaičiuodavo kapomis. Žiežmariečiai sakydavo: jei per dieną vienas kirtikas nukerta 15 kapų, tai labai gerai⁶⁴⁹. Pjaudami rugius talkininkai taip pat galėjo pakenkti kaimynų derliui. Norint, kad pas kaimynus kitamet nederėtų rugiai ar būtų prasta sėkla, reikėdavo iš pirminės gubos abiejų šonų pavogti po du pėdus rugių.

Rugiapjūtės pabaigtuves vainikuodavo talkininkų nupintas pabaigtuvių vainikas: *jau prieš baigiant statyt paskutinį mendelį gaspadorius lakia namo su gaspadine ir jau ty paruošia stalą, o talkininkai, tėti jau kaimynai, kurie jau ty šienavo, nupina tam jau gaspadoriui iš varpų vainikų ir ateina su tuo vainiku. Neša ir gieda. Menu tik žodžius: plion žyta plion. Tai jau čia pabaigti javai pjauti išeina. Tadu tam ant galvos gaspadoriui uždeda vainiką tą. Tas jau dėkavoja, prašo, už stalo sodina*⁶⁵⁰. Rusių kaimė (Gegužinės parapija) parinkėjos pabaigtuvių vainiką išpuošdavo vogtomis gėlėmis: *da buvo madoj, kad gėlių vainikui ne savo darželio, ale, pavogt iš kito, kad derėtų*

⁶⁴⁸ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1986.

⁶⁴⁹ Petrulis J. Rugiapjūtės papročiai // Mūsų tautosaka. – Kaunas, 1934. – T. VIII. – P. 110.

⁶⁵⁰ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

gerai. *Vogdavo parinkėjos*⁶⁵¹. Kaišiadoryse pjovėjas atsistodavo ant slenksčio ir gospadinėi sakydavo prakalbą: „//*Kentėjau nuo žiemos laikų šaltį, pavasario laike vandenį, vasaros laike karščius/ Atėjo jaunas ponas, pakirto man kojas ir aš pavirtau dirvoj/ Pailsęs, pagulėjęs atsikėliau, parėjau gospadinės priėmimo prašyti, nes aš jums duosiu peną*//“⁶⁵². Rumšiškėse šeimininkai pjovėjus pasitikdavo rankose laikydami naminės duonos kepalą.

Spragilas

Šeimininkams įteikus pabaigtuvių vainiką pastarieji vainiko nešėją aplaistydavo vandeniu. Žiežmariečiai tikėjo šiuo veiksmu galintys prišaukti lietu kitų metų derliui. Kruoniškiai laistydami vandenį kalbėdavo: „*Yra duonos, turi būti ir gėrimo!*“⁶⁵³ Žasliuose pabaigtuvių vainiką kabindavo ant sienos: *jau ateik po rugiapjūtei, tai kiekvienam name ant sienos garbingoj vietoj jau vainikas kabo, iš varpų nupintas*⁶⁵⁴. Pirmą surištą ir namo parneštą pėdą pastatydavo kampe už stalo.

Laukuose sustatytus mendelius palikdavo išdžiūti: *stovėdavo jie ten, džiūdavo kokią savaitę ir ilgiau sustatyti*⁶⁵⁵, paskui kraudavo vežiman: *paima paklodę ir ant kampų pririša. Vienam prie rūčkos ir kitam gale, kad niekur nenubyrėtų joks grūdas. Deda varpom in vidurį vežimo, galais in lauką. Sudeda, sudeda tokį kap kupetoj labai gražiai, apvaliai ir kap užbaigia, tai tadu paima virvį, suriša nuo rūčkos iki rūčkos*⁶⁵⁶ ir veždavo klojiman, tuomet *sudėdavo prėsluosna*⁶⁵⁷.

Rugių kūlimui turtingesni valstiečiai samdydavo talką, vargingiau gyvenantys javus išsikuldavo patys: *spragilai toki buvo. Toks kotas ir tokia, an tokio lig odinio diržo pritaisyta tokia spragila. Jau ta storesnė už tą kotu. Padas būdavo kietas labai. Tai ant to prisideda ir tas varpas pilia, pilia ir iškulia*⁶⁵⁸. Žiežmariuose pabaigę kulti rugius darydavo šventę, kurios metu pjaudavo gaidį, kad gaidys negiedotų ir leistų ramiai miegoti⁶⁵⁹.

⁶⁵¹ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

⁶⁵² „*Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos.* – Vilnius, 1986.

⁶⁵³ *Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos.* – Vilnius, 1986.

⁶⁵⁴ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁶⁵⁵ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁶⁵⁶ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁶⁵⁷ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁶⁵⁸ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁶⁵⁹ *Petrulis J. Rugiapjūtės papročiai // Mūsų tautosaka.* – Kaunas, 1934. – T. VIII. – P. 110.

Vėtyklė

Rėtis

Iškultus rugius ilgais rudens vakarais rūšiuodavo vėtyklėmis: *turėjo tokias vėtyklas, padarytas iš medžio ir vėto. Nuveina vakarais klojiman, fanfarą užsidega ir vėto. Kur toli nulakia, tai tie labai švarūs būna javai, o čia, prieky, liekna su šiukšlėmis tokiom. Tai tuos su šiukšlam tai veždavo, atiduodavo, kur jau laikydavo gi tų vištų, o tuos gražius jau tadu gražiai. Da per setus kokius pasijoja, tadu jau sumala ir duonos kepa, ir pyragus.*⁶⁶⁰

Linų auginimas ir apdirbimas

Dar XX a. pirmoje pusėje linai valstiečius rengė ir maitino: išdirbtas lino pluoštas naudotas drabužių ir tekstilės gamyboje, linų sėmenų aliejus – maisto gamyboje.

Valstiečiai ūkiuose sėdavo mėlynžiedžius, rečiau baltažiedžius linus. Kruonio apylinkėse sėjos pradžia sutapdavo su Domicelės diena, minėta gegužės septintą

⁶⁶⁰ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

dieną: *sėja gegužės mėnesį, Domicelės dienoj, tik jeigu lietus, tada jau laukt reikia*⁶⁶¹. Kitur linus sėdavo vėliau, tačiau būtinai gegužės mėnesį. Tinkamiausias sėjos laikas – ankstyvas rytas arba vėlyvas vakaras.

Sėjant linus atsižvelgdavo į dangaus ir gamtos reiškinius. Giedras dangus žadėjo švarius būsimus linus, o krentantys gluosnių arba karklų pūkai ar danguje pluoštais prasitęsę debesys nulemdavo gerą linų augimą bei pluošto ilgumą⁶⁶². Apie būsimo derliaus gausą valstiečiai spręsdavo stebėdami paukščių elgesį: *anksčiau buvo reikalinga, kad geriau derėtų ir būtų dideli linai, tai labai svarbu anksti pavarai pamatyti paukštelį kieluokę. Jeigu kieluokė skrenda aukštai, tai bus dideli linai, o jei tupi žemai, tai žemi linai*⁶⁶³. Kruonio apylinkėse valstiečiai norėdami pasėlius apsaugoti nuo bet kokio pikto paskutine sėmenų sauja apibarstydavo pasėtą linų lauką⁶⁶⁴, o tikėdamiesi gero javų derliaus sėdami linų sėmenis valgydavo *šutintus kiaušinius*⁶⁶⁵.

Linų pasėlius ravėdavo porą kartų per metus: prieš linų žydėjimą ir jiems pražydus. Valstiečiai norėdavę linus apsaugoti nuo piktžolių pavogdavo iš kaimyno šluotą, dukart ją apvilkdavo aplink linų lauką, paskui atgalia ranka nusviesdavo kaimyno namų link⁶⁶⁶. Norėdami kaimyno derlių atsivilioti į savo lauką pirmiau nei kaimynas nuogi apibėgdavo aplink pastarojo javus, paskui aplink savo javų lauką⁶⁶⁷.

Linus rauti pradėdavo *rugpjūčio pabaigoj arba rugsėjo pradžioj*⁶⁶⁸, giedromis dienomis, nukritus rasai⁶⁶⁹. Linų rovimui talkos vadintos *linaroviu*. *Linarovis* – moterų ir merginų darbas. Šeimose, turėjusiose mažus pasėlių plotus, linus raudavo šeimos moterys, didesniuose ūkiuose *linaroviui* kviesdavo kaimo moteris ir merginas. Talkose lauką suskirstydavo į barus, kuriuos vesdavo *barvedės*. *Barvedėmis* dažniausiai tapdavo jaunamartės arba gabesnės rovėjos. Jų pareiga buvusi rodyti visoms talkininėms gerą darbo pavyzdį⁶⁷⁰.

⁶⁶¹ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanvičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁶⁶² *Balys J.* Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1981.

⁶⁶³ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Leonora Stasiulevičiūtė-Kačinskienė g. 1924 m. Jagelionių k.

⁶⁶⁴ *Vyšniauskaitė A.* Lietuvių lininkystės papročiai // Valstiečių verslai. – Vilnius, 1983. – P. 118.

⁶⁶⁵ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Branislava Gataveckaitė-Radzevičienė, g. 1941 m. Karveliškų k., gyv. Kruonyje.

⁶⁶⁶ *Vyšniauskaitė A.* Lietuvių lininkystės papročiai // Valstiečių verslai. – Vilnius, 1983. – P. 122.

⁶⁶⁷ *Daunoraitė G.* Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 154.

⁶⁶⁸ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanvičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁶⁶⁹ *Vyšniauskaitė A.* Lietuvių lininkystės papročiai // Valstiečių verslai. – Vilnius, 1983. – P. 122.

⁶⁷⁰ Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje. – Vilnius, 1975. – P. 206.

Nurautus linus moterys rišdavo į pėdelius ir sustatydavo į mendelius. Paskutinio pėdo rišimas lydėtas įvairių, dažniau nemalonių, spėjimų. Kruonyje tikėta, kad paskutinį pėdą rišanti mergina susigaus vaiką⁶⁷¹, nes paskutinis pėdas buvęs mažiausias.

Linarovio talkose sustačius paskutiniąją krūvelę rovėjos pindavo pabaigtuvių vainiką, kurį puošdavo žydinčiomis linų galvutėmis arba lauko gėlėmis. Vainiką įteikdavo šeimininkei. Žasliuose šeimininkė paskutinį gėlėmis išpuoštą linų pėdelį pastatydavo kirkštasuolėje⁶⁷².

Linų pėdelius laukuose palikdavo išdžiūti, vėliau kraudavo vežiman ir veždavo kluonan iškulti. Kaišiadoryse linų kūlimo talkos vadintos *linamušiu*. Pirmuoju kūlimu nukuldavo linų galvutes, naudotas sėmenų aliejui spausti, o nukultų linų stiebus *dargindavo*. Siekiant išgauti kokybišką linų pluoštą stiebus *dargindavo* dvejais būdais: klodavo ant žemės ar pievos: *kloja ratukėliais ar eilutėm. Ratukėliais, kai sukloja, ne taip vėjas nešioja. Drėgnu ar lietingu oru linai atsiguli per penkias savaites, o jei sausa, tai guli ir septynias*⁶⁷³ arba mirkydavo *linmarkoje* ar kūdroje. Rumšiškių apylinkėse *ant žemės pakloti linų stiebai buvo nuolat suliejami vandeniu ir išdžiovinami tik prieš pat vežant juos į pirtį*⁶⁷⁴. Sudargintų linų stiebų patvarumą moterys tikrindavo tarp rankų trindamos linų stiebelius: *nuveina mama, paima ir patrina tarp rankų. Jau šiaudas tas atšoksta nuo lakno ir tada jau skaitosi jie išsigulėję tie linai*⁶⁷⁵, o jei perguli, tada jau būna nedrūtas pluoštas⁶⁷⁶.

Laukuose atgulėjusius linus rišdavo krūvelėmis: *vedasi mumi, jau vaikus, ir tada suimam tuos linus, surišam*⁶⁷⁷. Tuomet pasitelkus vyrų pagalbą juos sukraudavo vežiman ir veždavo džiovinti pirtin arba linpirtin: *tada jau užsako pirtį. Buvo kaime pas vieną, bet užsisakyt reikėjo, ba, užimtos dienos tokiu metu i reikia malkų nuvešt. Tėvai, jau jie, ir tas jau savinykas prižiūri, tada i per naktį išdžiūsta*⁶⁷⁸. Pirtyje linus dėdavo ant palotkų: *pirty buvo sudėtos palotkos vadydavosi, i tuos linus tada iš ryšulukų išleidžia ir tada sustato ant tų palotkų*⁶⁷⁹.

⁶⁷¹ Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 164.

⁶⁷² Vyšniauskaitė A. Lietuvių lininkystės papročiai // Valstiečių verslai. – Vilnius, 1983. – P. 122.

⁶⁷³ Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 170.

⁶⁷⁴ KŠM R: pateikėja Albina Dementavičiūtė-Barkauskienė, g. 1931 m. Užtakų k., gyv. Rumšiškėse.

⁶⁷⁵ KŠM R: pateikėja Marija Melkunaitė-Venskienė, g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

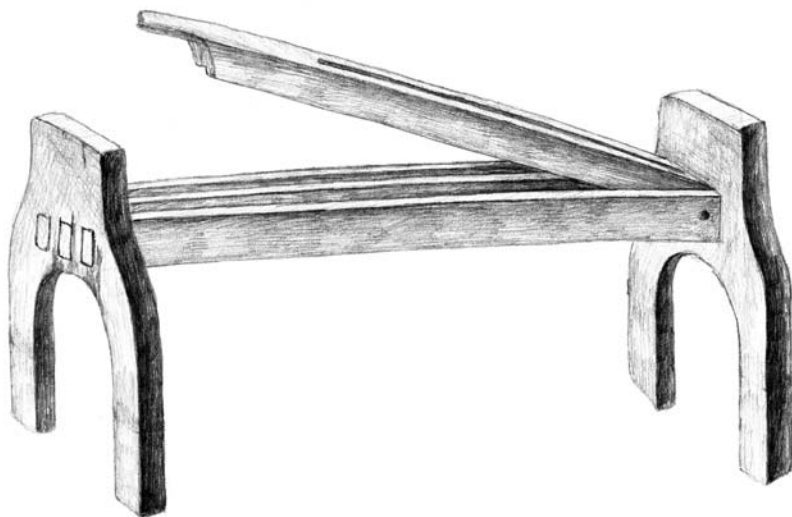
⁶⁷⁶ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanvičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁶⁷⁷ KŠM R: Marija Melkunaitė-Venskienė, g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

⁶⁷⁸ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanvičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁶⁷⁹ KŠM R: Marija Melkunaitė-Venskienė, g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

Pirtyse išdžiovintiems linams išminti valstiečiai kviesdavo talkas: *jau suveina užprašytos mynikės, koki dešimt, dvylika mynikių*⁶⁸⁰. Linus moterys mindavo pirties priemenėje: *paimi saują tų linų ir tada in tuos mintuvus, kur stove priemenukėj, nu, kiši ir raškai, ir trauki. Iš pradžių lėtai, o paskiau toliau smagiau trauki, nu, ir išbyra po tais mintuvais tie spaliai, o čia lieka tas jau laknas*⁶⁸¹. Linamynio talkos prasidėdavo vėlyvą rudenį ir trukdavo keletą mėnesių: *tai kaip prasideda linamynis, tai iki Visų Šventų i da po Visų Šventų*.⁶⁸²

Mintuvai

Vienas paskutiniųjų linų apdirbimo darbų – linų brukimas: *buvo taip vadinos bobalės ir taip vadytos bruktuvės, nu, jos tai panašiai kap peilis, smailai nusmailyta. Nu ir tada dedies ant tos bobalės saują linų ir daužai ta bruktuve. Tada išsidaužo tēi spaliai ir išsidaužo tada tos, nu, pakulos vadydavo tokios, o lienka tas jau stiprus, tas jau laknas*⁶⁸³. Galiausiai išbruktus linus peršukuodavo įvairaus tankumo šepėčiais. Nušukuotas linų saujas susukdavo mažomis grįžtelėmis ir supindavo į kasas ar pyragus. Saugojimui paruoštus linus laikydavo sausoje vietoje iki tol, kol jie įgaudavo blizgesį.

⁶⁸⁰ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanvičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁶⁸¹ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė, g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

⁶⁸² KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanvičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

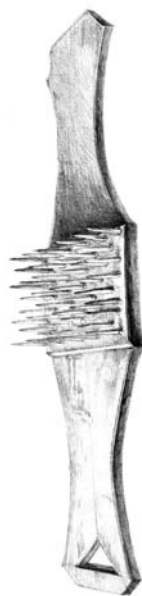
⁶⁸³ KŠM R: Marija Melkūnaitė-Venskienė, g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

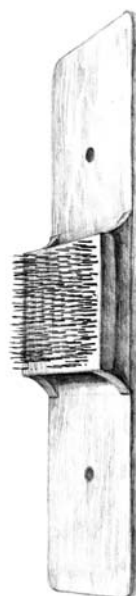
Bruktuvė vienašmenė

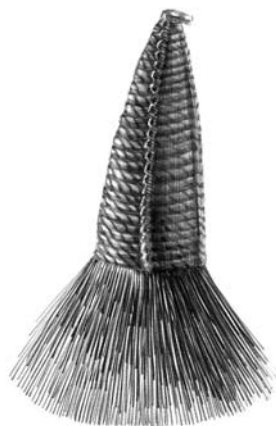
Bruktuvė

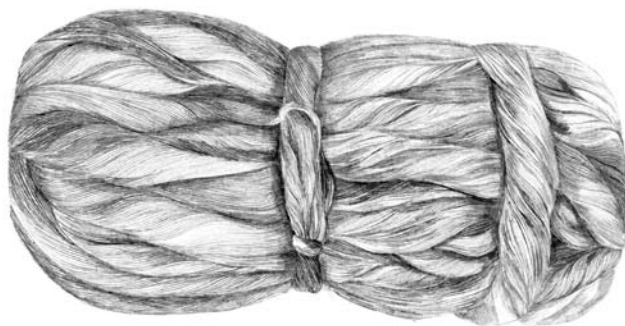
Medinis šepetys
linams šukuoti

Metalinis šepetys
linams šukuoti

Šerinis šepetys linams
šukuoti

Linų pyragas

Kanapių auginimas ir apdirbimas

Kanapių pluoštas – itin stipri žaliava, naudota ūkio ir buities padargams gaminti. Iš jo dirbdavo arklio pakinkto dalis, vydavo virves, tinklus, gamindavo audimo nytis. Kanapių sėklos naudotos maistinio aliejaus gamyboje.

Kaišiadorių apylinkėse auginavo dviejų rūšių kanapes – *plaiskanines* ir *grūdines*. *Plaiskanines* naudotos padargams gaminti, iš *grūdinių* spausdavo aliejų. Žiežmariuose ūkininkai, norintys sulaukti gero kanapių derliaus, prieš sėją turėdavo be kelnų apsižergti kačergą ir tris kartus apjoti aplink pasėtą lauką, o apsaugai nuo kanapes puolančių žvirblių statydavo *kryžiokus: padaro kryžioką, užrengia kaip žmogų. Brizgą kepurę padaro, balanas in rankas pririša. Tos balanėlės tabaluoja ir žvirblius baido*⁶⁸⁴ arba jų pėdelius apstatydavo šiaudais.

Pirmosios sunokdavo *plaiskaninės* kanapės. Jas raudavo rugsėjo mėnesį, tuomet ilgai mirkydavo vandenyje ir išdžiovindavo pirtyje: *jas turi išraut, kol dar mažiukės, jų viršūnes surišti ir sustatyti palei sieną. Sustatyti reikia lauke, kad jos išdžiūtų. Tada neša į kokią balą pamerkti. Pamerkia, kokių storų pagalių prideda, kad vanduo būtų paviršiuoj. Savaitę pabūna. Tada pažiūri, patrina ar išsilukštėna valaknos. Kai jau išsilukštėna, tada jau ištraukia, nuvarvina jas. Vėl pastato palei sieną, insivarvina jos, išsistovi. Kai išdžiūsta tai pirtį iškūrena*.⁶⁸⁵ Išdžiūvusias kanapes kuldavo ir brukdavo bruktuve. Išbruktų kanapių pluoštą naudojo ūkio ir buities padargams gaminti.

Grūdinės kanapės sunokdavo vėliau. Jas taip pat mirkydavo, džiovindavo ir kuldavo. Išskultus grūdus naudodavo maisto gamyboje, pluoštą apdirbdavo toliau. Išbrukta ir išsukuota kanapių žaliava naudota lovatiesių ir takų gamybai.

Grūdų apdorojimas

Svarbiausia valstiečių javų kultūra – rugiai, mažiau vertingi – miežiai, kviečiai ir avižos. Dar XIX a. pabaigoje iš išskultų grūdų maldavo miltus, gamindavo kruopas.

Seniausias valstiečių buityje naudotas įrankis kruopoms išgauti – rankinė piesta, dar vadinta piestele: *apšutintus grūdus supildavo į piestą ir grūstuvu grūsdavo pies-*

⁶⁸⁴ KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Anelė Glinskaitė-Morkūnienė, g. 1924 m. Bublių k.

⁶⁸⁵ KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Anelė Glinskaitė-Morkūnienė, g. 1924 m. Bublių k.

toje, kol nusilupa nuo grūdų lupynės⁶⁸⁶. Patvaresnėmis laikytos piestos, pagamintos iš ąžuolo arba uosio medienos. Vienu metu didesnėje piestoje grūsti galėdavo iki keturių žmonių, tačiau tai reikėdavo daryti sinchroniškai, visiems laikantis vienodo takto. Prieš grūdžiant grūdus piestos dugną išklodavo plokščiais akmenimis arba titnago skeveldromis. Vėliau rankines piestas pakeitė kojines piestos, kuriomis dažniau naudodavosi vyrai. Jie kojinėmis piestomis grūsdavo *gru-cę*, spausdavo sėmenų aliejų.

Piesčiokas ir piesta

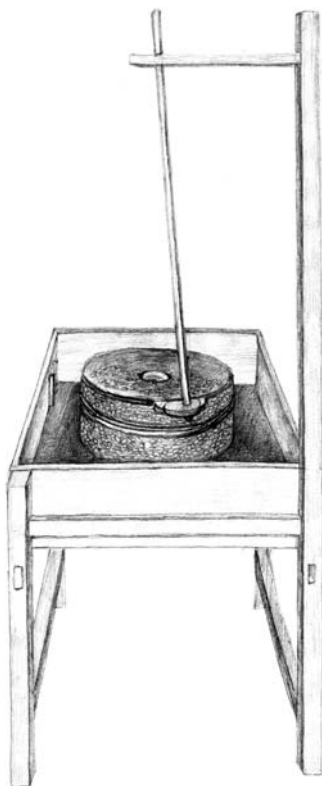
XX a. pradžioje dažno valstiečio kamaroje arba priemenėje stovėjo rankinės gynos. Jos susidėdavo iš dviejų apskritų, apie 40–60 cm skersmens, akmeninių girnapusių, kurias įstatydavo į išskobtą medinį lovį arba iš lentų sukaltą dėžę. Apatinę girnapusę įtvirtindavo nejudinamai, viršutinę palikdavo judėti laisvai. Atstumą tarp girnapusių reguliuodavo varžtu, priklausomai nuo norimo malamų grūdų smulkumo. Viršutinėje girnapusėje, ties centru, būdavo išdrožta skylutė, į kurią berdavo grūdus. Pačią girnapusę apjuosdavo mediniu arba geležiniu lanku, prie kurio pritaisydavo „medinę ausį“. „Medinė ausis“ laikydavo pagalį, kuriuo sukldavo viršutinę girnapusę. Sumalti miltai ar stambesnės kruopos byrėdavo į girnų dėžę – giralovį. Senieji giraloviai skobtiniai, naujesni – sukalti iš lentų. XX a. pirmoje pusėje valstiečių darbą palengvino arkliais sukamos, prie maniežo pritaisytos gynos.

Malimas – labai sunkus darbas, tačiau jį dirbdavo visi šeimos nariai: *namuose su nuosavom girnoms sumaldavom grūdus. Tačiau prieš tai grūdus padžiovindavom pečiuje, supylę ant blėkos. Paskui, vakare, sumaldavom grūdus. Maldavom pamainom – tai vienas, tai kitas pamala. Buvom pasidarę „normeles“, kad niekam nebūtų skriauda*⁶⁸⁷. Grūdus taip pat džiovindavo pakurose, ant krosnių. Juos maldavo ištisus metus, ypačingai dažnai žiemos laikotarpiu, nes reikėdavo prisidaryti kruopų vasaros darbymečiui. Vidutiniškai per vieną valandą vyras sumaldavo apie 20 kilogramų grūdų.

⁶⁸⁶ Baltrušaitis V., Žižliauskaitė L. Kaišiadorių etnografinis žodynelis. – Kaišiadorys, 2006. – P. 84.

⁶⁸⁷ KŠM B446: „Kalendoriniai liaudies papročiai Kaišiadorių rajone“, 2004. Pateikėja Mikelina Mulevičiūtė-Perednienė, g. 1983 m. Žasliuose, gyv. Kruonyje.

Vėliau valstiečiai grūdus maldavo vandens ir vėjo malūnuose. Kaišiadorių apylinkėse miltus maldavo ant Strėvos upės kranto stovėjusiame Tadaravos vandens malūne ir Lapainios paupyje įsikūrusiame Lapainios vandens malūne. Grūdus veždavo ir į kitapus Neries buvusį Liaukiškių kaimo vėjo malūną: *tėvas turėjo malūną. Malūno sparnai buvo apie 6 metrų dydžio. Sparnams audeklą išaudė pačios moterys. Tą audeklą raikštėmis pritvirtindavo prie sparnų. Malūne buvo 8 stulpai, pušiniai. Malūno stoge buvo „ąžuolinis prosas“ – malūno sutvirtinimams. „Ąžuolinis prosas“ buvo naudojamas malūnui sustabdyti, tada medžiagą susukdavo ant sparnų ir pririšdavo prie žemės. Malūnas buvo 3 aukštų. Maldavo visiems žmonėms. Už centnerį imdavo pusę litro užmokesčio*⁶⁸⁸. Malūnuose grūdus maldavo nuo 1 iki 3 kartų: *razavai – maldavo 1 kartą grūdus, pikliavodavo – permaldavo 3–4 kartus ir valcuodavo*⁶⁸⁹.

Girnos

⁶⁸⁸ KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Emilija Sindarienė, g. 1914 m. Liaukiškių k., gyv. Žostautų k.

⁶⁸⁹ KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Emilija Sindarienė, g. 1914 m. Liaukiškių k., gyv. Žostautų k.

Tai vienas sunkiausių moterų ir merginų buities darbų. Skalbavo retai: *prieš Vėlykas, prieš Kalėdas*⁶⁹⁰, kartais prieš Sekmines.

Gaspadinės nešvarius skalbinius laikydavo *rūbkubilyje*: *didelis, iki dviejų metrų aukščio, padarytas iš lentelių, į apačią truputį platėjantis, apjuosiamas keturiais lan- kais su ausimis kubilas*⁶⁹¹ arba vėdinamose, vėjo neperpučiamose patalpose: klėtyje, ant aukšto, rečiau – užkrosnyje, maišuose arba krepšiuose⁶⁹². Visi per ilgą laiką su- kaupiti ir vienu metu skalbti skalbiniai vadinti žlugtu. Žlugtą kaip procesą sudaryda- vo: skalbinių mirkymas, šutininimas, trynimas, velėjimas⁶⁹³.

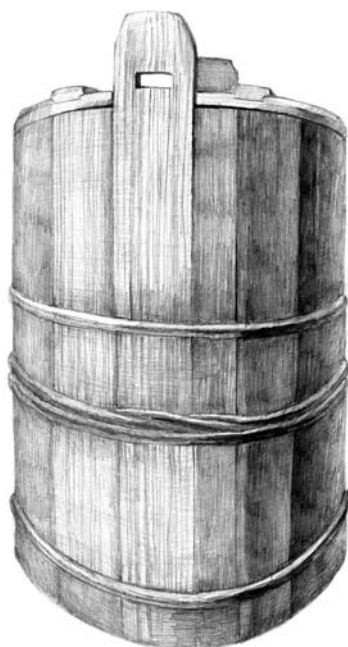
Pirminis žlugto darbas – skalbinių mirkymas. Skalbinių ryšulius arba maišus mirkydavo tekančiame upės vandenyje 2–3 dienas, stovinčiame vandenyje – 4–5 dienas.

⁶⁹⁰ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Žūbiškių k.

⁶⁹¹ KŠM B692: „Etnografinių žodžių aiškinimas“, 2005. Pateikėjas Ofblevičius g. 1931 m. Kapitoniškių k., gyv. Rumšiškėse.

⁶⁹² Lazauskaitė E. Skalbimas // Etnografija 13-14. – Vilnius, 2006. – P. 10.

⁶⁹³ Lazauskaitė E. Skalbimas // Etnografija 13-14. – Vilnius, 2006. – P. 10.

Kraičkubilis

Neturintys priėjimo prie vandens telkinių skalbinius mirkydavo šulinio vandenyje. Gerai išmirkyti skalbiniai laikyti pusiau išskalbtais⁶⁹⁴.

Po skalbinių mirkymo sekdamo pastarųjų *šutinimas* (virinimas). Iki XX a. pradžios skalbinius šutindavo specialiaame mediniame kubile – *žlugte*: *toks buvo kubilas ir apačioj būdavo toks kuolas inkištas*⁶⁹⁵, kurio dugne arba šone būdavo išgręžta skylė, skirta vandeniui išleisti. Pasak pateikėjos Elenos Paulauskaitės, augusios Zūbiškių kaime (Gegužinės parapija), valstiečiai, neturintys žlugto, skalbinių šutinimui naudodavo maisto gamybai skirtą *sagoną*: *a, mūsų tai neturėjo to žlugto, tai tuos rūbus dėdavo sagonan, kur bulvės virė. Išplauna, tada ant viršaus uždeda tokią, kad nepridegtų*⁶⁹⁶. Skalbinius *žlugte* arba *sagone* suklodavo eilėmis, užpildavo karštu šarmu arba subarstydavo pelenais ir užpildavo karštu vandeniu⁶⁹⁷. Tuomet *žlugtą* 1–3 dienas kaitindavo duonkepėje krosnyje: *įdėda pečiun i pasitušindavo*⁶⁹⁸ arba kaskart uždėdavo karštais akmenimis. Šarmą *žlugte* keisdavo 3–4 kartus.

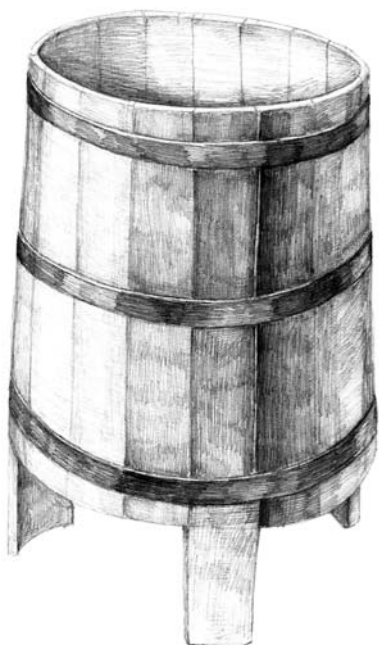
⁶⁹⁴ Lazauskaitė E. Skalbimas // Etnografija 13-1. – Vilnius, 2006. – P. 11.

⁶⁹⁵ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Zūbiškių k.

⁶⁹⁶ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Zūbiškių k.

⁶⁹⁷ Lazauskaitė E. Skalbimas // Etnografija 13-14. – Vilnius, 2006. – P. 12.

⁶⁹⁸ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Zūbiškių k.

Žlugtas

Sagonas

Šarmą šeimininkės ruošdavo iš lapuočių malkų pelenų: *pirmiausia tuos pelenus, nu, sudegina, kad būtų geri pelenai. Tada karštu vandeniu užpili, kad jėi pašustų. A, paskui didesniam puodan tuos supili. Tei angliai viršun iššoksta. Aprenka su ranka ar ten su kuo. A, paskui tų šarmu kuošdavo*⁶⁹⁹. Alksnio ir beržo pelenų šarmas skalbdavo balčiausiai. Spygliuočių pelenus naudodavo retai, nes nuo tokio šarmo skalbiniai įgaudavo gelsvą atspalvį⁷⁰⁰. Šarmo stiprumas priklausydavo nuo šarmo ir vandens santykio: *šarmas būna stipresnis, jei daugiau jo užpila*⁷⁰¹.

Dar XX a. viduryje namų sąlygomis pagamintą arba pirktinį muilo gabalėlį naudodavo tik išeiginių drabužių gražiausioms dalims pamuiluoti: *vyrų buvo čia tokios krūtinėlės, nu, ir čia menketėlės, ant kokio korseto pamuiluodavo, a tep tai su šarmu*⁷⁰². Muilą gamindavo iš riebalų ir pirktinio mėlynojo akmens: *mama darydavo muilą, ūkišką muilą. Būdavo kažkokio akmenėlio. Virdavo riebalus ir in tuos riebalus tada dėdavo akmenėlį ir tada, žinau, pyldavo in degtukų dėžutę*⁷⁰³.

⁶⁹⁹ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Zūbiškių k.

⁷⁰⁰ Lazauskaitė E. Skalbimas // Etnografija 13-14. – Vilnius, 2006. – P. 10.

⁷⁰¹ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Zūbiškių k.

⁷⁰² KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Zūbiškių k.

⁷⁰³ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė, g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

Iššutintus skalbinius versdavo iš *žlugto* arba *sagono* ir rankomis velėdavo (gniauzydavo) *nekočiose*: *nekočiose anksčiau gi viskas su rankomis*⁷⁰⁴, vėliau – šulelinėse arba metalinėse balėjose. Tuomet skalbinius dar kartą apipildavo šarmu arba vandeniu, išgniauzydavo, išbrūžindavo nekočios kraštuose ir išdaužydavo kultuve tol, kol pasišalindavo paskutiniai nešvarumai: *mes kap velėjom tai tik, va, padedi ant vieno šono, ant kito šono arba kniūpščių sudedi. Vieną šoną pavelėji, kitą*⁷⁰⁵. Išvelėtus skalbinius išgręždavo ir džiovindavo gryname ore, kad būtų švaresni, baltesni, kad saulė panaikintų dėmes, likusias po skalbimo⁷⁰⁶.

Kočėlas

Valstiečių šeimose skalbinius velėdavo ir skalausdavo ūgtelėjusios dukterys: *mama many ir seserį varydavo tuos rūbus jau išplaut. Nu, tai mes išvelėdavom, kibiruosna atnešdavom, tai mama tadu išgrįždavo juos*⁷⁰⁷. Gegužinės apylinkėse merginos, velėdamos drabužius ir audinius, atlikdavo vestuvinį burtą: *paima viena vieną galą audinio, kita kitą ir abi gręždamos suka. Ties kuria susisuka guzas iš audinio, tos anyta bus kuprota*⁷⁰⁸.

Šeimos, gyvenančios netoli vandens telkinių, skalbinius velėdavo ir skalausdavo paupyje ar paežerėje: *per Darsūniškio vidurį į Nemuną tekėjo upelis Liutika. Per upelį buvo tiltas ir po tuo tiltu Darsūniškio moterys žiemą, vasarą skalbdavo žlugtą*⁷⁰⁹. To-

⁷⁰⁴ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Žūbiškių k.

⁷⁰⁵ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Žūbiškių k.

⁷⁰⁶ Lazauskaitė E. Skalbimas // Etnografija 13-14. – Vilnius, 2006. – P. 17.

⁷⁰⁷ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Žūbiškių k.

⁷⁰⁸ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Žūbiškių k.

⁷⁰⁹ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Adelė Černiauskaitė, g. 1900 m. Darsūniškyje

kios galimybės neturėjusios velėdavo savo kiemuose. Stambesni ūkininkai prie namų išsikasdavo švarius prūdus *sodžialkas* su įtaisytais liepteliais skalbimui.

Susikaupus itin dideliame žlugto kiekiui moterys darydavo talką, vadintą *žlugtuvėmis*. *Žlugtuvėse* dalyvaudavo 4–6 kaimo moterys ir merginos. Kviečiančioji savo talkininkėms atsilygindavo pagalba skalbiant pastarųjų *žlugtą*.

Prieššventinis, kalėdinis žlugtas, itin sunkus. Užšalus ežerams ir tvenkiniams vyrai iškirsdavo moterims eketes, padarydavo užuovėjas, kuriose jos velėdavo skalbinius. Kad nešaltų rankos, skalbėjos kaskart jas pasitepdavo žąsų taukais, apsipildavo žibalu arba pasivilgydavo šiltu vandeniu, kurį turėjo su savimi: *veža ant ažero. Nusiveža, eketę išsikerta. Nusiveža šilto vandens, kad rankom jau būtų biški šilčiau*⁷¹⁰.

Tarpukariu Kaišiadorių mieste pasiturinčių šeimų moterys samdydavo skalbėjas. Skalbėjoms mokėdavo algą ir suteikdavo maitinimą. Darbininkės šeiminkų namuose lankydavosi kartą per mėnesį. Tarnautojo Žitkaus šeimoje augusi pateikėja Aleksandra Žitkutė prisimena, kaip vaikystėje kaskart laukdavo ateidavusios skalbėjos ir stebėdavusi jos atliekamą darbą: *pirma rankom ištrina ant tos gi lentos. Paskui verda. Virina, dar su mediniu tokiu maišo. Paskui išvirusi vėl tam šarme. Paskui kelis kartus skalauja, nu, ir paskui kiemas buvo didelis ir sodas. Lauke džiaudavo, o jeigu žiema, tai buvo aukštas. Tai ten buvo virvės ant aukšto, tai džiaudavo baltinius*⁷¹¹.

⁷¹⁰ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Zūbiškių k.

⁷¹¹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

Drobių balinimas

Pagrindinė valstiečių žaliava audiniams gaminti – linai ir vilnos. Iš suverptų vilnonių siūlų moterys megzdavo kojines, pirštines ir kitus šiltus drabužius, iš pakulinių linų ausdavo prastesnius viršutinius drabužius: *iš tų pakulų, prastesnių siūlų, audžia viršutines kelnės, kokius švarkus šiokiadienius*⁷¹², taip pat lovų apklotus, kilimus. Vertingiausiais laikyti trečio šukavimo pašukiniai linai: *jau iš geresnių pašukinių tai marškinius, kokias vėl suknutes pasimargina*⁷¹³, *audžia staltieses jau iš jų, kokias servietines, aštuoniantes*⁷¹⁴, *iš jos siūdavo užvalkalus*⁷¹⁵.

Išastos linų drobės buvusios tamsios spalvos, tad moterys norėdamos pasiūti baltus drobinus marškinius ar dailesnius lovų užklotus drobes balindavo. Jos balintos natūraliomis lauko sąlygomis: *saulėj, ant lauko*⁷¹⁶. Prieš tiesiant drobių ritinius ant pievos juos dvi, tris paras mirkydavo pelenų šarme: *tą audeklą išaudžia, tada jį morkia jin tą pelenų skystį, kad jau šiek tiek jau nubalyt ir mirko tynai, dvi kokias ir tris paras mirksta. Tada išskalauna*⁷¹⁷. Tuomet šlapius drobės ritinius patiesdavo saulės

⁷¹² KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁷¹³ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁷¹⁴ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁷¹⁵ KŠM R: pateikėja Vladislava Bicinauskaitė-Gataveckienė, g. 1942 m. Truseikiškių k., gyv. Plaskūnų k.

⁷¹⁶ KŠM R: pateikėja Marytė Dauksevičiūtė-Makarevičienė, g. 1937 m. Ilgakiemio k., gyv. Stabintiškių k.

⁷¹⁷ KŠM R: pateikėja Vladislava Bicinauskaitė-Gataveckienė, g. 1942 m. Truseikiškių k., gyv. Plaskūnų k.

atokaitoje, kaskart suvilgant juos šaltu vandeniu: *išdžiūvo ir vėl suliejam, tai bėgam ir bėgam vis liet, nes tankiai reikia*⁷¹⁸. Balinančių savybių taip pat turėjo ryto rasa: *rasa toji išėda ir drobė bąla*⁷¹⁹. Nakčiai drobes parnešdavo namo: *vakare vėl surangom, nes gali gi kas nors nujot*⁷²⁰. Tinkamiausias laikas drobei balinti – gegužės ir birželio mėnesiai: *gegužė, kada saulė, birželį labai balint tinka*⁷²¹, *jau kaip stipri saulė, kaip karštis*⁷²². Drobes balindavo apie dvi savaites.

Vilnos apdirbimas

Avys kirptos du, rečiau tris kartus per metus. *Pavasarinę* vilną kirpdavo iš *pavasario*: per Šeštines arba Sekmines⁷²³, *rugininę* – rudenį, dažniausiai spalio mėnesio pradžioje, *kalėdinę* – gruodžio mėnesio pabaigoje. Baroniukus kirpdavo vieną kart per metus *apie rugiapjūtę*⁷²⁴.

⁷¹⁸ KšM B866: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁷¹⁹ KšM R: pateikėja Vladislava Bicinauskaitė-Gataveckienė, g. 1942 m. Trūseikiškių k., gyv. Plaskūnų k.

⁷²⁰ KšM R: pateikėja: Marytė Dauksevičiūtė-Makarevičienė, g. 1937 m. Ilgakiemio k., gyv. Stabintiškių k.

⁷²¹ KšM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁷²² KšM R: pateikėja: Marytė Dauksevičiūtė-Makarevičienė, g. 1937 m. Ilgakiemio k., gyv. Stabintiškių k.

⁷²³ *Vitauskas* A. Kaimo nešysta // *Gimtasai kraštas*, 1939, Nr. 1 (21), p. 486.

⁷²⁴ KšM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., g. Kruonyje.

Dar XIX a. pabaigoje kirpdami avis valstiečiai atsižvelgdavo į dangaus kūnų išsidėstymą danguje. *Pavasarinė* vilna kirpta atėjus jaunam mėnuliui po trijų ar keturių dienų, *rudeninė* – priešpilny ir nevėliau kaip *ant paėmimo delčios*⁷²⁵. Kalėdinė vilna buvusi tankiausia ir švelniausia, nes per rudenį avys pariebėdavo ir užsiaugindavo tankiausią kailį. Pastarąją kirpdavo Kūčių dieną⁷²⁶. Prasčiausia vilna – pavasarinio kirpimo, nes avims pražiemojus tvarte jų kailis išsitepdavo, o vilna sutrumpėdavo.

Avių kirpimas – moterų ir vaikų darbas. Moterys su avikirpėmis žirkėmis kirpdavo avies vilną, o vaikai laikydavo gyvulio galvą: *vaikas, katras mažesnis jau, tai sėskis, galvą laikyk*⁷²⁷. Ramesnes avis kirpdavo vien moterys: *būna, kad ir viena gali kirpt, jinai pririšta, kojos surištos*⁷²⁸. Samdinės merginos kirpdamos avis lenktyniaudavo tarpusavyje. Kai kuriose vietovėse avis prieš kirpimą išprausdavo upės ar ežero vandeniu. Kruonio apylinkėse valstiečiai tikėdavo, kad avis pakankamai gerai *išplauna lietus*⁷²⁹.

Kirpdamos *pavasarinę* ir *rudeninę* vilną moterys darbuodavosi kieme, žiemą patalpoje. Pradėdamos kirpimą avį paguldydavo ant paklodės arba šiaudų. Tuomet surišdavo dvi jų kojas, galvą palikdavo laisvai judėti. Kirpti pradėdavo nuo galvos arba nuo kairiosios ar dešinėsios užpakalinės kulkšnies galvos link. Kirpdavo atsargiai, *kad smailos avikirpės in vylną neįlistų, nesukarpytų kailio*⁷³⁰. Nukirptas vilnas rūšiuodavo ir dėdavo į skirtingas krūveles. Pakojų, papilvės ir galvos vilnos buvusios prasčiausios, tinkančios tik *ant kojinių paprastų, puskojinių, ant škerpetų*⁷³¹. Nukirptas ir surūšiuotas vilnas laikydavo dokluose, krepšiuose arba maišuose iki kol jas pradės ruošti verpimui.

Prieš verpimą vilnas nuplaudavo ir išskirstydavo į atskirus pluoštus. Moterys, gyvenusios prie vandens telkinio, vilnas velėdavo paupiuose ar paežerėse, neturinčios priėjimo prie vandens – nekočiose, vėliau balėjose: *į balėją sudedam, vandeniui užpilam, nu, ir spaudom*⁷³². Jauniklių avių vilnos išsiplaudavo geriau ir greičiau, jos *ne taip byrėdavo*⁷³³. Išplautas vilnas džiovindavo saulės atokaitoje, kas porą valandų jas pavartant.

⁷²⁵ Vaitauskas A. Kaimo nešysta // Gimtasai kraštas, 1939, Nr. 1 (21), 1939, p. 486.

⁷²⁶ Vaitauskas A. Kaimo nešysta // Gimtasai kraštas, 1939, Nr. 1 (21), 1939, p. 486.

⁷²⁷ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k, g. Kruonyje.

⁷²⁸ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k, g. Kruonyje.

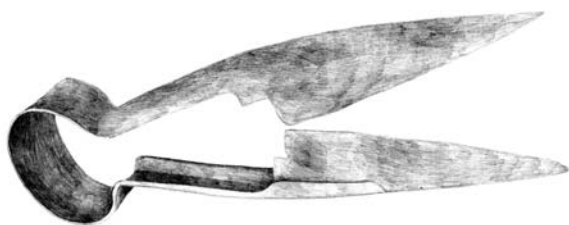
⁷²⁹ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k, g. Kruonyje.

⁷³⁰ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k, g. Kruonyje.

⁷³¹ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k, g. Kruonyje.

⁷³² KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k, g. Kruonyje.

⁷³³ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k, g. Kruonyje.

Žirkės, naudotos avims kirpti

Doklas

Išplautas vilnas ilgais rudens vakarais kedendavo mažiausieji šeimos nariai: *čia vaikam daugiausia duoda*⁷³⁴. Vilnos kedentos imant po mažą pluoštelį ir plėšant jį, kad neliktų į gumuliukus sušokusį vilnos pluoštelį.

Paskutinis darbas prieš vilnų verpimą – karšimas. XIX a. pabaigoje valstiečiai vilnas karšdavo namuose. Šis darbas reikalavo didelių laiko sąnaudų bei įgūdžių. Karšdami vilnas jas kaskart tikrindavo prieš šviesą: jei išsikaršusios, tada vilnos permatomos, nesimato *sušokusių kleckų, gamulkų*⁷³⁵. Atsiradus pirmosios vilnų karšykloms valstiečiai iškedentas vilnas veždavo karšti karšyklon: *atvažiuoji tai žmonių yra ir turi laukt eiliose, katras pirmas. Jeigu turi daug vilnos tai ir dvi valandas reikia, visą dieną kartais prabūni eilioj*⁷³⁶. XX a. viduryje vietinės reikšmės karšyklos buvo Kruonyje ir Žasliuose. Norintys vilnas išsikeisti į siūlus važiuodavo Kaunan, į Petrašiūnių fabriką: *toks fabrikėlis buvo, kur vilnas pakeisdavo ant gatavų medžiagų, siūlų*⁷³⁷.

Dar XX a. viduryje turtingesni ūkininkai ruošdavo bajorišką vilną. Nukirptas paprastos avies vilnas išskalbdavo, nudažydavo skirtingomis spalvomis ir išdžiovindavo jas tarpusavyje sumaišytas.

⁷³⁴ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k, g. Kruonyje.

⁷³⁵ *Vitauskas A.* Kaimo nešysta // *Gimtasai kraštas*, 1939, Nr. 1 (21), p. 489.

⁷³⁶ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k, g. Kruonyje.

⁷³⁷ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k, g. Kruonyje.

Verpimas

Šeimai reikalingą kiekį audimo žaliavos verpdavo moterys. Joms talkindavo paauglės dukros. Verpimo sezonas prasidėdavo lapkričio–gruodžio mėnesiais, kuomet pabaigiami derliaus nuėmimo ir apdorojimo darbai. Verpdavo vakarais šeimose ir moterų vakaronėse. Per žiemą kiekviename ūkyje priverpdavo vidutiniškai 20–30 sruogų lininių siūlų⁷³⁸.

Išsukuotą linų ir kanapių pluoštą iki XIX a. pabaigos verpdavo verpstuku. Verpstukas – medinis, ties viduriu išplatėjantis tekintas kotelis, kurio gale užmautas verpstuko smagratis arba ištekintas skritulio formos sustorėjimas⁷³⁹. Verpstuką su verpalų kuodeliu pritvirtindavo ant verpstės, kuri verpiamus siūlus vyniodavo ant verpstuko koto.

Vėliau verpstukus pakeitė verpimo rateliai. Kaišiadorių apylinkėse dažniau naudoti gulstieji verpimo rateliai, susidedantys iš dantelių, žirklių, špūlios, šniūro, striukos, čigoniuko ir triūbos⁷⁴⁰. Juos gamindavo tiek iš kietos, tiek iš minkštos medienos: uosio, liepos, alksnio. Ščebnicos kaime (Žiez marių parapija) buvo žinomas verpimo ratelių meistras Balandis: *Ščebnicoje gyveno garsus verpimo ratelių meistras Balandis. Jis atlikdavo ir labai sudėtingus tekinimo darbus. Jį vadino ratelninku*⁷⁴¹. Tarpukariu gero amatininko pagamintas ratelis kainuodavo iki 50 litų⁷⁴².

Prieverpstė

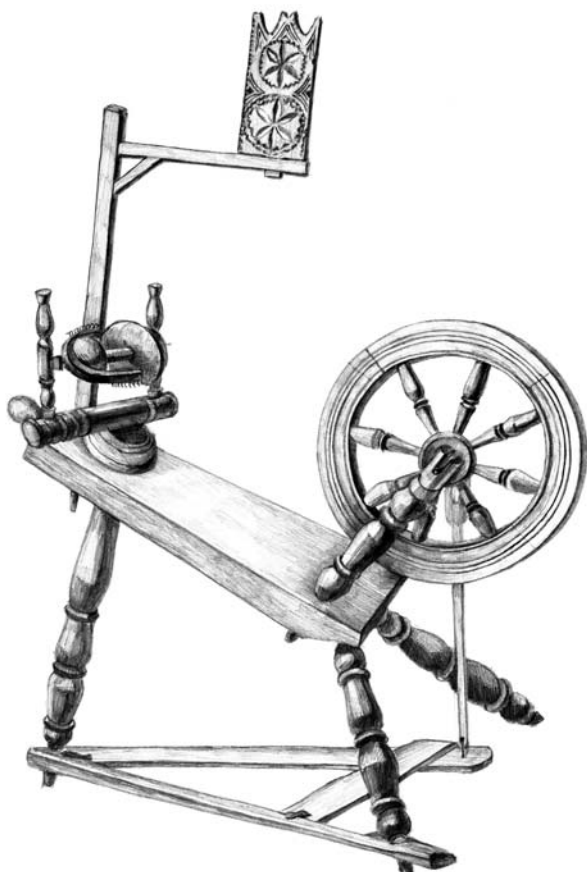
⁷³⁸ Nenartavičiūtė E. Naminių audinių gamyba XX a. pirmajame – ketvirtajame dešimtmetyje // Paparčių ir Žaslių apylinkės. – Kaišiadorys, 1997. – P. 286.

⁷³⁹ Baltrušaitis V., Žizliauskaitė L. Kaišiadorių etnografinis žodynėlis. – Kaišiadorys, 2006. – P. 125.

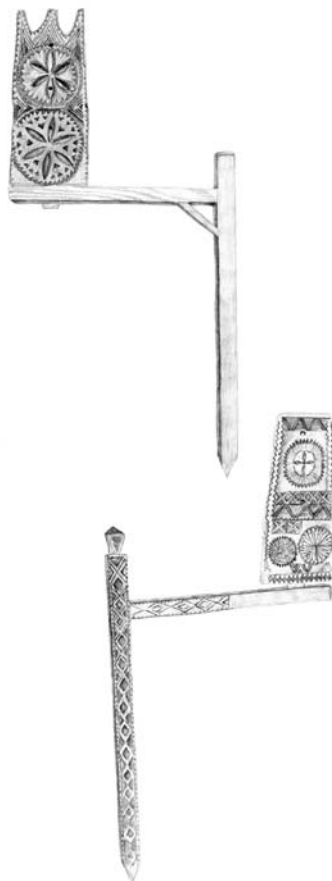
⁷⁴⁰ Baltrušaitis V., Žizliauskaitė L. Kaišiadorių etnografinis žodynėlis. – Kaišiadorys, 2006. – P. 92.

⁷⁴¹ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁷⁴² Lukoševičius O. Palomenės istorija. – Kaišiadorys, 2015. [rankraštis].

Verpimo ratelis su prieverpste

Prieverpstės

Suverptus siūlius sukdamo į špūlę, iš špūlės vydavo ant lankčio. Ant lankčio suvytus siūlus skaičiuodavo tolkomis. 40 vieno ilgio siūlų tolkoje sudarė vieną posmą. Tolkas iki pavasario laikydavo sausose, vėdinamose patalpose, o pavasarį skalbdavo ir džiovindavo: *tolkas drobei bei aštuonyčiams merkdavo maišelin, kur būdavo įpiltas suvirintas šiltas sėmenų skystimas ir išėmusios po vieną tolką vėlėdavo gryčioje į suolą. Vėlėdavo vieną tolkos pusę, kol siūlai lygiai kaip popierius gulėdavo. Paskiau apversdavo kitą pusę ir taip pat vėlėdavo. Tuomet suversdavo galus ir vėl vėlėdavo. Suvėlėtas tolkas, jei gražus oras, suverdavo lauke ant karčių, jei blogas, gryčioje ant vinių*⁷⁴³. Vėliau dažydavo įvairiomis spalvomis.

⁷⁴³ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja: Pranė Zavistanavičiūtė-Zukauskienė, g. 1902 m. Darsūniškyje.

Vilnas, skirtingai nei linų ir kanapių pluoštą, verpdavo tik šiltoje patalpoje, arčiau šildomos krosnies. Taip darydavo, kad išilusi vilna geriau slystų tarp verpėjos pirštų ir susiverptų išlaidus siūlas.

Lanktis

*Bėgdama avelė priėda.⁷⁴⁴
(Ratelio špūle)*

Audimas

Ausdavo taip pat šeimos moterys balandžio–liepos mėnesiais. Dukros austi pradėdavo sulaukusios 16–17 metų amžiaus⁷⁴⁵. Iki pat XX a. vidurio manyta, kad austi nemokėjusi mergina netinkama kandidatė į būsimas žmonas.

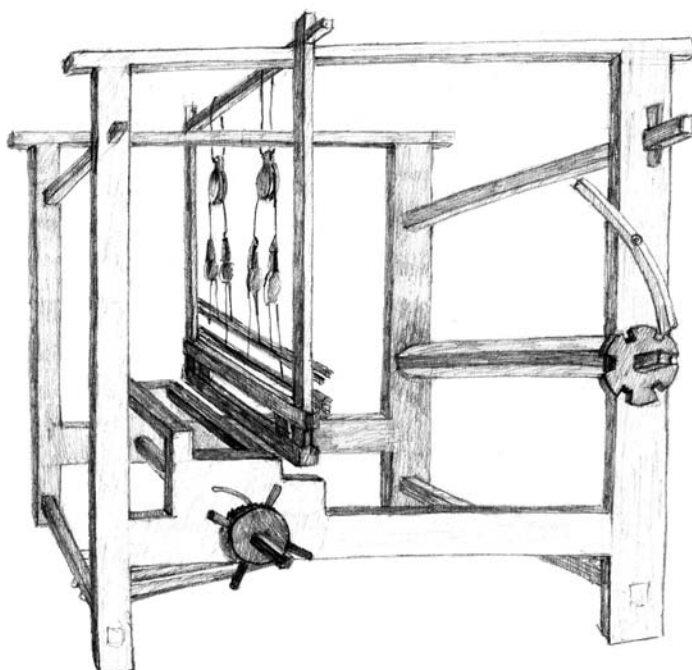
Audinius ausdavo staklėse, pastatytose viename iš pirkios kampų. Dideles stakles gamindavo iš uosio, mažesnes iš eglės medienos. Šį audimo įrenginį sudarydavo nytyš, bruzguliukai, pakojai, skietai, rietkos, velenai, lapės (susukti velenui) ir šeivos (šaudyklės). Vėliau į šaudyklę vietoj pagaliuko dėdavo dratelį⁷⁴⁶.

Prieš mesdamos siūlus ant mestuvų audėjos juos suvyniodavo ant krijelių ir užmaudavo ant į sieną pritaisytos ašies. Kai kuriose Kaišiadorių apylinkių vietovėse siūlus

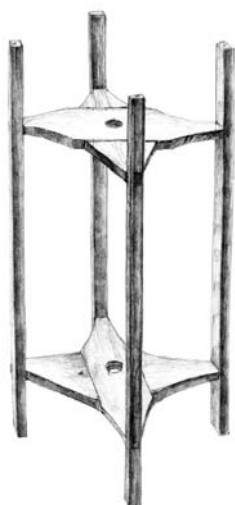
⁷⁴⁴ KŠM B2: „Mįslės, priežodžiai, patarlės, padavimai“. Pateikėja: O. Kudrevičienė, gyv. Morkūnų k.

⁷⁴⁵ Nenartavičiūtė E. Naminių audinių gamyba XX a. pirmajame – ketvirtajame dešimtmetyje // Paparčių ir Žaslių apylinkės. – Kaišiadorys, 1997. – P. 288.

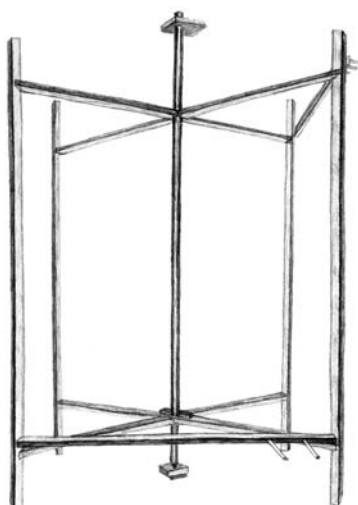
⁷⁴⁶ KŠM B561: Lina Žižlauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Marytė Gedminaitė-Šliužienė, g. 1945 m. Beištrakių k.

Audimo staklės

Krikelis

Mestuvai

Vytuvai

vydavo ant vytuvų. Tuomet siūlus apmesdavo ant mestuvų ir suskirstydavo skiemenimis. Šį darbą atlikdavo dvi ir daugiau moterų: *seniau metimą darė ant sienos. Moterys mesdamos lakstė išilgai gryčios nuo kuolo iki kuolo, kol po du siūlus užvynioja 20 posmų, o dargi ne po vieną sieną metė. Kuo daugiau sienų metė, tuo daugiau lakstymo išilgai grinčios, sukamus mestuvus pradėjo naudoti apie 1920 m.*⁷⁴⁷. Skiemenimis suskirstytus siūlus riedavo į staklių stovus. Tuomet verdavo į nytys bei skietą. Priklausomai nuo suvertų nyčių kiekio ausdavo aštuonnyčius, dvyliknyčius, rinktinis ir kaišytinius raštus.

Milo vėlimas

Milas – išaustas storas vilnonis audinys, skirtas šiltų moterų ir vyrų drabužių bei avalynės audiniui gaminti. Dar iki XX a. antros pusės išaustas milas buvo veliamas namų darbo veltuvuose *moglėse*.

Dirbant namų sąlygomis milą pirmiausiai dėdavo kubilan ir užplikydavo karštu alksnių ar beržo pelenų šarmu, jam pravėsus veldavo⁷⁴⁸. Vėlimas – daug fizinės jėgos ir ištvermės reikalaujantis darbas, tad jį atlikdavo vyrai. Pastarieji paeiliui įsilipdavo į kubilą ir kojomis mindydavo milą. Išmindytą milą dėdavo krosnin ir *pašutindavo*. Tuomet dar karštą dėdavo ant veltuvų ir traukydavo per veltuvuose įstatytus akmenis.

Veliamas milas įgaudavo pūką ir sutankėdavo, o tai būsimam drabužiui ir apavui suteikdavo daugiau šilumo bei patvarumo.

Švaros darbai ir asmens higiena

Iš pagrindų namai tvarkyti prieš didžiąsias metų šventes – Vėlykas ir Kalėdas, o aptvarkyti kiekvieną *nedėlią: kap jau būna nedėlia, tai babutė atsikelia, apsitvarko ir išeina su prijuostėm bažnyčion*⁷⁴⁹. Svarbiausias darbas tvarkant namus būdavo aslos šlavimas. Pirmiausia plūktinę aslą suvilgydavo vandeniu, tuomet nušluodavo nešvarumus ir apibarstydavo naujai atneštu smėliu: *kas te pripylė, da gi vištos vaikščiojo po grinčią, tai aslu*

⁷⁴⁷ Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 190.

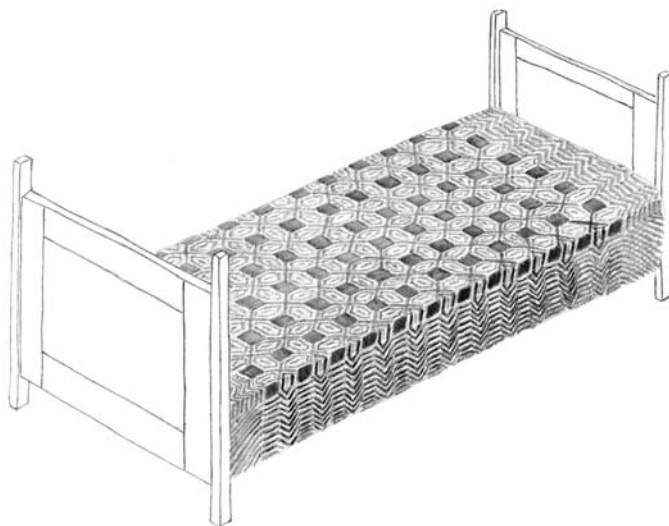
⁷⁴⁸ Lietuvių etnografijos bruožai. – Vilnius, 1964. – P. 315.

⁷⁴⁹ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

palieji, kad nedulkėtų ir sušluoji tuos visus šiukšles ir tada da ant galo smėlį pabarstai⁷⁵⁰. Aslą kaskart apibarstydavo ajerų lapais, kad blusos nepultų: kad ajerų pripjausto, primeta ajerų, tadu nebuvo blusų⁷⁵¹. Vėliau, atsiradus medinėms grindims, jas trindavo ražais⁷⁵².

Didžiųjų metų švenčių išvakarėse moterys keisdavo lovose esančius šiaudus, ant kurių miegodavo, dar iki XX a. vidurio: *naujus kūgius šiaudų padeda, sulankia, nuožulniai padeda, o vienu galu suriša*⁷⁵³, vėdindavo ant šiaudų tiesiamas pakulines paklodes: *maršką išnešt, išdulkint*⁷⁵⁴ bei plunksnomis arba pūkais pripildytas pagalves.

Pakulines paklodes ir pagalvių užvalkalus žiemos metu keisdavo kas mėnesį ir dažniau, vasaros metu kas dvi savaites ir dažniau. Antklodes kasmet persiūdavo naujai: *jos gi neišplausi iš pakulų, tai tik vienai žiemai. Tai kada jos apsinešioja, minkštesnės pasidaro, tai išplovė jau jas. Viršus būna tas baltas antklodės, a jau čia apačioj tai jau kaip būna ant pakulų išausta tokio minkštesnė. Tai ten biški nudažo mėlynai. Mama jau rudenį visiem pasiuvo tas koldras. Rudenį šviežios pakulos, jau lino atsiranda ir siuva*⁷⁵⁵. Saugodamiesi nuo parazitų antklodes ir pagalves iškaitindavo pirtyse: *pas mus utėlių nebuvo, nes taip tėvas darė. Prikūrena pirtį, tai čia kaimynai ateina. Visi mato,*

Divonas

⁷⁵⁰ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁷⁵¹ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁷⁵² Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 131.

⁷⁵³ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁷⁵⁴ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁷⁵⁵ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

*kad jau kūrena, malkų atneša. Tai tėvas prikūrena ir kartys tokios buvo, tos koldras nunešė, pakabino, garo užduoda, nu, ir neša atgal*⁷⁵⁶ arba pečiuose: *koldras padeda ton blėton, kur javus džiovina. Padeda koldru ton blėton i pečiun kiša, degina. Tai skaitosi, kad blusas išdegina*⁷⁵⁷. Moterys kartas nuo karto vėdindavo ir suaugusiųjų bei vaikų drabužius: *parėjus iš bažnyčios ar iš kur buvo iki nuogumo nurengiama, viskas buvo iškabinama ant obels ar tvoros, kad išsivėdintų*⁷⁵⁸. Vilnonius audeklus ir divanus skalbdavo retai, grindų takus vasaros metu iškratydavo kieme, žiemą voliodavo sniege.

Moterims tvarkytis padėdavo ūgtelėjusios dukterys, kurios šveisdavo suolus ir stalus, valydavo langus. Šveitimui valstiečiai naudodavo smėlį arba žvyrą: *to žvyro nebuvo daug, bet kad būtų sausesnis, imdavome nuo saulėtos vietos, prie gonkų buvo*⁷⁵⁹ ir gulvonan susuktus ruginius šiaudus⁷⁶⁰: *griovuku susuki, susuki i viskas*⁷⁶¹.

Pavalgius šaukštus, samčius ir kitus naudotus indus plaudavo moterys arba vaikai: *skubėdavau valgyt kuo greičiau, nes kas paskutinė valgo, tai reikia šaukštą išmazgoť*⁷⁶². Stalo įrankius ir indus plaudavo nekočiose: *nekatelių pridarydavo tėvas. Išskabtuoja, padaro didesnės, tai čia jau ty bulbēm tarkuot, paskui kitos jau indus plaut. Tokios gilios ir nedidalės*⁷⁶³. Nešvarumams pašalinti naudodavo sodą.

Valstiečių šeimos, turinčios pirtis, jose prausdavosi kas antrą šeštadienį, didžiųjų švenčių išvakarėse, po linamynio ir kūlimo talkų: *pagal seną tradiciją į pirtį pirmi ėjo vyrai, o jiems išsiprausęs eidavo moterys su vaikais. Nusirengę priepirtyje sueina į pirtį, užsidarę duris, suvilgę vantas karštame vandenyje, vanodavosi. Stipresni ant palotkų, kiti atsistoję pirties viduryje. Laikas nuo laiko ant įkaitintų akmenų pylė vandenį, kad būtų karščiau. Suaugusieji vanojosi, „mažiai“ tupėjo prie durų. Vasarą nusivanoję atsigaivina kūdroje, o žiemą užsipila karštu vandeniu*⁷⁶⁴. Pirtyse moterys ir merginos taip pat atlikdavo grožio procedūras: *moterys trynėsi pačių pasigamintais vaistais, merginos trynė skruostus krienų arba baltašaknės šaknimis, kad būtų skaisčiai raudonais veideliais*⁷⁶⁵. Vyrai skrandį pamalonindavo gaiviaisiais

⁷⁵⁶ KŠM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

⁷⁵⁷ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁷⁵⁸ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁷⁵⁹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁷⁶⁰ KŠM B595: Lina Žizliauskaitė, „Kaišiadorių rajono papročiai, tautosaka, dainos, etnografinių sąvokų aiškinimas“, 2005. Pateikėja Domicelė Vitkauskaitė-Genienė, g. 1931 m. Dovainonių k.

⁷⁶¹ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁷⁶² KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje

⁷⁶³ KŠM R: Regina Griesiūtė-Nartautilienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁷⁶⁴ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

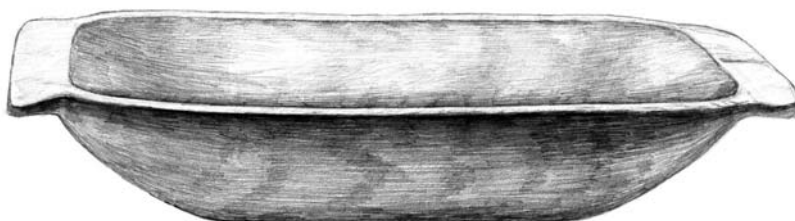
⁷⁶⁵ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

Kaušas

Šaukštas

Nekočia

gėrimais: vyrai gerdavo džiovintų obuolių, sulą, jei po pirties skaudėdavo galvą, gerdavo burokėlių rasalą⁷⁶⁶.

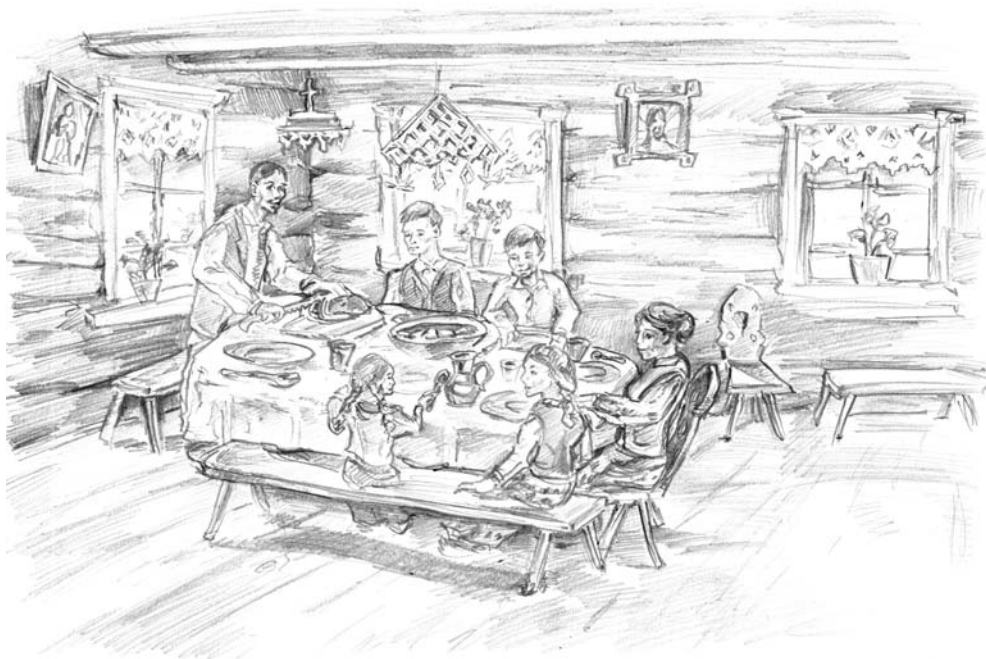
Neturintys pirčių valstiečiai vasarą maudydavosi vandens telkiniuose arba tik apsiprausdavo šulinio vandeniui: *Darsūniškio apylinkėse pirčių nebuvo. Maudydavosi prieš Kūčias, Velykas, Sekmines. Vasarą maudydavosi ežere, upėje, Nemune. Jei arti nebūdavo ir vasarą tik apsiprausdavo*⁷⁶⁷. Žiemą prausdavosi medinėse praustuvėse: prieš metines šventes maudydavosi medinėse balėjose prisipylę pašildyto vandens. Viename vandenyje nusimaudydavo vienas žmogus, maudydavosi antras. Nusimaudęs persipildavo švariu vandeniu. Vaikai vienoje balėjoje nusimaudydavo ir keli, paskiau juos perpildavo švariu vandeniu⁷⁶⁸.

⁷⁶⁶ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

⁷⁶⁷ KŠM B64: Marija Čilvinaitė „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Uršulė Radzevičiūtė g. 1898 m. Darsūniškyje.

⁷⁶⁸ KŠM B64: Marija Čilvinaitė „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Uršulė Radzevičiūtė g. 1898 m. Darsūniškyje.

Valgymo etiketas ir indai

Valstiečių šeimose valgyti visa šeima sėdavo kartu. Tėvo vieta prie stalo visuomet būdavo ta pati: *tėtis jau iš galo stalo jau visados sėdėdavo*⁷⁶⁹. Motina sėdėdavo kitame stalo gale, vaikai – šonuose, kartais vienas jų šalia motinos. Šeimose buvus močiutėms ir seneliams pastarieji sėdėdavo stalo gale priešais tėvą, motina stalo šone šalia vaikų. Iki XX a. pradžios ant stalo padėtą duonos kepalą visuomet raikydavo tėvas arba vyriausias sūnus.

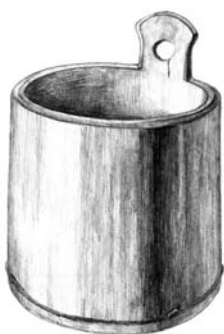
Valstiečių šeimose XX a. pirmaisiais dešimtmečiais maistą patiekdavo viename dideliame moliniame dubenyje, iš kurio motinos padalintais šaukštais valgydavo

⁷⁶⁹ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

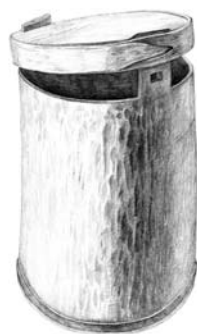
kiekvienas šeimos narys: *pripyla bliūdą, duoda šaukštus. Tai vaikai, mes jau toli, nepasiekiam. Tai mama mum patraukia arčiau tą bliūdą, tai susimušam valgydami, kad tu priliejai, tu man išliejai šaukštu*⁷⁷⁰. Pieną, girą ir alų pilstydavo į didesnius bei mažesnius ąsotėlius: *ąsočiai būdavo toki moliniai, toki pagražiti. Buvo su viena rankena, buvo ir su dvejom tokiom rankenom. Tei visai dideli ir maži*⁷⁷¹. Prie stalo gėrimus gerdavo iš emaliuotų puodelių ir stiklinių. Vėliau, atsiradus daugiau prekių ir prekeivių, valstiečiai pirkdavo emaliuotas lėkštes, skirtas maistui dėti: *Kaišiadoryse buvo ūkinės parduotuvės, tai iš ten pirkdavo puodą, lėkštę kartais. Iš kermošiaus jau kaip parvažiuoja, tai jau tada, jeigu parduoda ką nors nuvežę, tai jau nusiperka kokį porą lėkščių*⁷⁷².

Terlė

Druskinė

Liepinė

Palivonas

Ąsotis

⁷⁷⁰ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁷⁷¹ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁷⁷² KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

Pasiturinčios šeimos indų gausa bei etiketo taisyklių išmanymu galėjo pasigirti kiek anksčiau nei vargingiau gyvenantys valstiečiai. Kaišiadoryse augusi Janina Lankienė prisimena: *niekada negersi arbatos be lėkštutės. Stovėjo visada specialiai arbatai užplikinti čeinikėlis. In jį užplikindavo visada arbatą. Kiaušinio niekada nemušėm, kad, va, tukšt. Visada šaukšteliu turėdavai sumušti gražiai kiaušinį. Paskui duona duoninėj lėkštėj būdavo. Šakutes visi turėjom, peilius, o jau staltiesė būtinai turėjo būt užtiesta*⁷⁷³.

Kasdieninis valgis

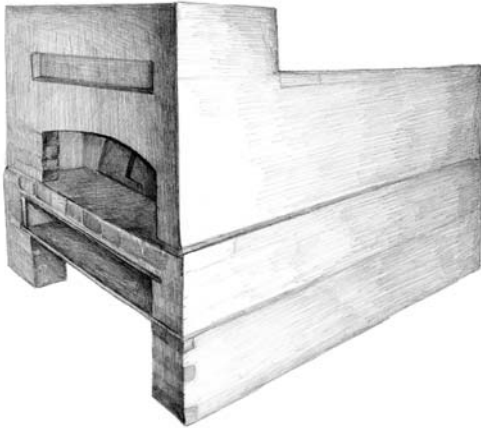

Maistas ir jo gamyba – neatsiejama moters gyvenimosios dalis. Tarpukariu Kaišiadorių apylinkėse valstietės moterys maistą gamindavo iš ūkyje augintų javų, daržovių, skerdienos. Maisto racioną papildydavo sode augančių vaismedžių vaisiais, miškuose rinktomis uogomis, vandens telkiniuose pagautomis žuvimis. Kartais įmantresnių maisto produktų šeimnininkės nusipirkdavo iš prekeivių žydu: *cukraus kartais nupirkdavo, nu, tas žydas atveždavo ir cukraus, ir silkių*⁷⁷⁴.

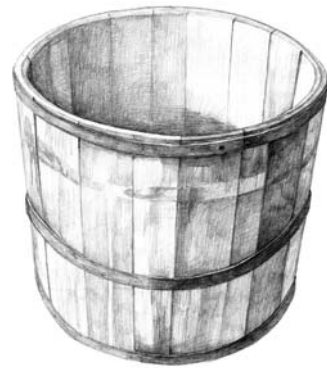
⁷⁷³ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁷⁷⁴ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

Maistą šeiminiškės gamindavo pirkioje, kepdavo duonkepėje krosnyje: *kur jau kiaulėm verda, tai inkemša už malkų ten tą didelį puodą pastato, o prieky virdavo valgyt*⁷⁷⁵, vasaros metu ir lauko virtuvėje – viralinėje. Maisto gamybai naudotos beržinės arba alksninės malkos, rečiau eglinės: *eglė buvo negerai, nes ji labai spraga*⁷⁷⁶.

Duonkepė

Duonkubilis

XX a. viduryje Kaišiadorių apylinkėse pusryčiams virdavo dvi sriubos: *pusryčiams tai visados buvo sriubos. Burokėliai, kopūstai arba kruopos kokios*⁷⁷⁷. Burokėlių sriuba vadinta *batviniais*: *a batviniai tai turi kokių sūdytų kaulų, nu, tai tą kaulą inmetė nuogą in vandenį. Jau tas sultinys toksai išverda, o jau paskui burokų tynai ir pagrinde smetonos inpylė, prabaltino ir skanu. Burokai raugyti būdavo daugiausiai, tai to rasalo inpila da dėl rūgšties, druskos ir valgis*⁷⁷⁸. Į kopūstų sriubą taip pat įmesdavo vieną kitą mėsos gabaliuką. Kruopų sriubą visuomet baltindavo pienu. Smilgių kaime (Palomenės parapija) sriubą *pražilindavo* plaktu kiaušiniu: *vietoj pieno tai išplaktu kiaušiniu baltindavo, pražilindavo*⁷⁷⁹.

Antrajam pusryčių patiekalui kepti blynai: *paskui blynų pakepa, miltinius ir razavus arba tarkuotų bulvių*⁷⁸⁰. Vasaros metu tarkuotų bulvių blynus kepdavo ant žalio, žiemą – džiovinto kopūsto lapo. Blynus gardindavo aguonų: *tuos blynus apkepa, jeigu*

⁷⁷⁵ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

⁷⁷⁶ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

⁷⁷⁷ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūšų k., gyv. Palomenėje.

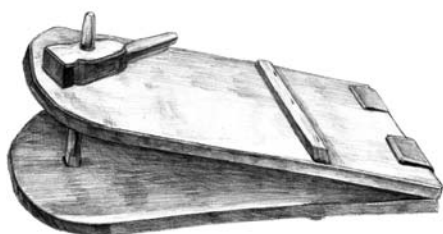
⁷⁷⁸ KŠM R: pateikėja Vladislava Bicinauskaitė-Gataveckienė, g. 1942 m. Trūseikiškių k., gyv. Plaskūnų k.

⁷⁷⁹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁷⁸⁰ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

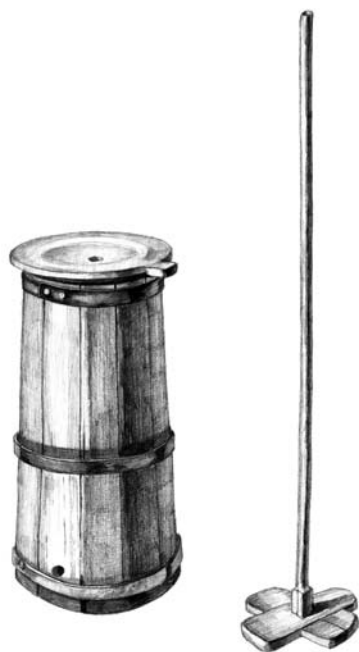
Keptuvė

Sūrspaudis

Kašikai

Boikelė su kryžiu

grietinės neturi, tai pieną prišutina, aguonų pripilia ir prideda sviesto arba riebalų ir tadu vylgo tuos blynus. Sudeda puodan ir pašunta⁷⁸¹ arba spirgučių padažu: su taukais, nu, su spirgeliais⁷⁸². Pagardams taip pat naudoti kiaušiniai, varškė, grietinė. Pusryčių racioną šeimnininkės kaskart pajvairindavo keptu omletu: dažnai labai plaktą kiaušienę į puodą ir valgom⁷⁸³. Neravų kaime (Paparčių parapija) vietoj arbatos ar kompoto valstiečiai gerdavo pienoškos stambių kruopų sriubos⁷⁸⁴.

⁷⁸¹ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁷⁸² KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.,

⁷⁸³ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁷⁸⁴ Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografijos bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 201.

Pietums valgydavo ryte virtos sriubos ir joje išvirtos mėsos, *batvinių*. Sekmadieniais kepdavo *košę*: *košės iškepa pečių, kepdavo tiktai sekmadieniais*⁷⁸⁵ arba *kakorus: bulves sutrini, pridedi morkų vidurin. O ne, tai kopūstų deda kai kas. Ar bent vieny bulvių sutrini, su miltais išvolioji, padarai ir kepi pečiuje*⁷⁸⁶. Kartais pakepdavo skrylius: *nuplauna tiktai su lūpynom burokus. Paskui juos išvyrdavo tuos burokus. Lupyna labai greit nusimauna, nu, ir tada supjaustydavo, kepdavo tokiais ant keptuvės*⁷⁸⁷. Iš kopūstų ir mėsos virdavo balandėlius: *apverda kopūsto galvu, paskui tuos lapus nusėma, tuos kotelius nupjausto, mėsos prisimala, tadu dadeda kiaušinį arba miltą, saują kokią. Sumynko, nu, jir vynioja. Ir apkepdavo da pirmiausia ir tadu jau tušina*⁷⁸⁸. Aliejuje kepdavo svogūnų laiškų. Kepimui įprastai naudodavo namuose spaustą sėmenų aliejų: *pasiūna iš drobės labai stiprų sūrmaišį. Ty kokį nedidelį padaro, menu, kad vadina varstotu, klynus kala jir ant jo prideda jau apvirtos tos masės, ir bėga*⁷⁸⁹. Garnyrai patiekdavo šviežius svogūnų laiškų, džiovintus agurkus: *skindavo svogūnus, agurkų kur tuščiaviduris, žiedais supjaustydavo juos ir džiovintus vietoj agurkų salatoms dėdavo*⁷⁹⁰, raugintus burokus: *žalių priskuta, šaltu vandeniu pasūdytu užpilia ir medinėse statinėse raugia*⁷⁹¹.

Vakarienei valstiečiai dažniausiai valgydavo šutintas bulves: *vakare būdavo virtos bulvės dažniausiai arba ten su raugintais kopūstais, arba ten su burokėliais*⁷⁹², *bulvės šutintas tai su pienu, sviesto jeigu būna tai jau sumuša tadu su sviestu, kas norim su grietine*⁷⁹³, *labai skanu buvo keptos bulvės ant žarijų*⁷⁹⁴. Iš sriubų vakarienei virdavo pienišką miltinių ar bulvinių kukulaičių sriubą, vadintą *zacirka*, arba pienišką *lokšeny* sriubą: *iš baltų miltų pikliavotų makaronus padaro, iškočiojam, džiovinam, sukietėja jie, tada susmulkinam*⁷⁹⁵.

Iš skerdienos valstiečiai daugiausiai vartodavo kiaulieną, avieną, rečiau jautieną ir paukštieną. Iš kiaulienos virdavo *košelėnq*: *ką papjauna paršą, tai šaltienq, košelėna*

⁷⁸⁵ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁷⁸⁶ KŠM B292: Erika Nenartavičiūtė, „Etnografinė medžiaga apie audimą ir drabužius“, 2000. Pateikėja Adelė Bagdonaitė-Ščerbavičienė, g. 1927 m. Naujos Slabados k.

⁷⁸⁷ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.,

⁷⁸⁸ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁷⁸⁹ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁷⁹⁰ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

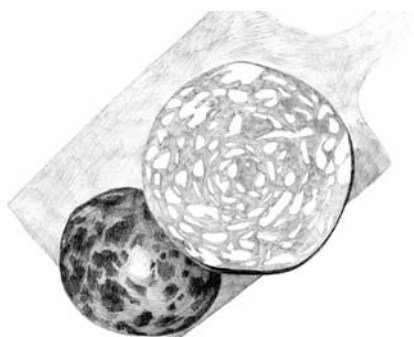
⁷⁹¹ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁷⁹² KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

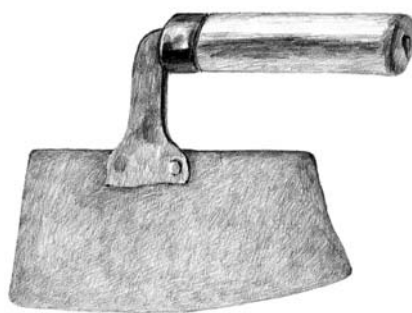
⁷⁹³ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁷⁹⁴ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

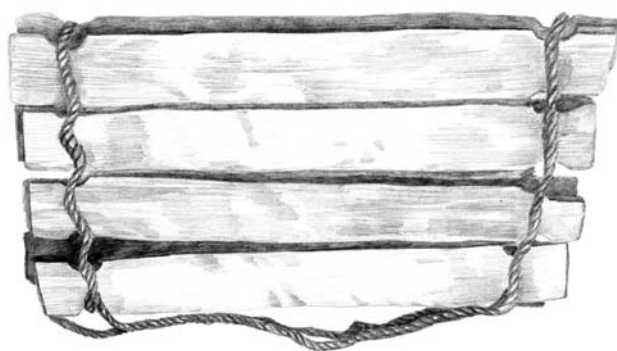
⁷⁹⁵ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

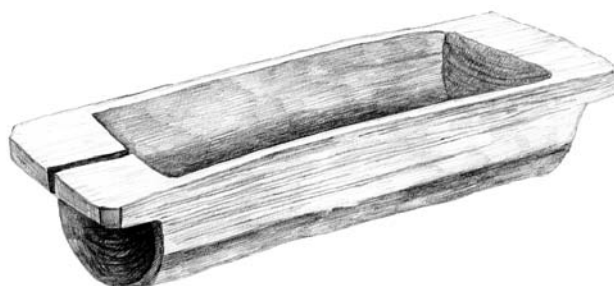
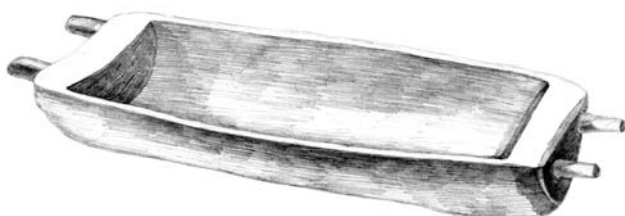
Skilandis

Kapoklė

Prietaisas mėsai rūkyti

Loviai mėsai sūdyti

vadino, virdavo, tai vėdarus kepdavo⁷⁹⁶, rūkydavo kumpį: kur stora žarna, tai dešrų prisidaro. Pilvas kap būna kiaulės, tai skilandį prikiša, lašinių išrūkina⁷⁹⁷. Avieną var-todavo tiktai šviežią: iš avienos padaryt ant ilgiau negali, ją tik pasūdo, pasūdo ir ver-da⁷⁹⁸. Iš karvienos gamindavo dešras: mama prisidaro dešrų, tokias blėtas, kap pečių buvo. Šiaudų patiesia ir tas apdžiūvusias dešras, kur iš karvės žarnų, ton blėton sudeda gražiai ir kaip pečių iškūrena, čiut biški pravėsina ir instumia, o kokios gražios pasida-ro, jos ty kap išrūkina ir tadu sukaria jas ir laikosi jos⁷⁹⁹.

Apsiveršiavus karvei moterys kepdavo kiaušiniene, paskanintą krekenų pienu: į krekenas moterys įkuldavo kiaušinių, išplakdavo, įdėdavo druskos, įpildavo ištirpytos žegunės-taukų subėgusių spirginant spirgus. Gerai išplakdavo, supildavo seniau į mo-linį puodą, vėliau į koki indelį ir pakepdavo krosnyje. Šusdamos, kepdamos krekenos išpurdavo, iškildavo. Iškeptas valgydavo vienas arba su duone⁸⁰⁰.

Saldumynų vaikai valgydavo retai. Didžiausi desertai buvo cukriniai runkeliai: cuk-rinis burokas tai buvo saldumynas⁸⁰¹, cukrus: paberia ant stalo cukro biski ir su duonos rieke dažai⁸⁰², džiovintos slyvos: džiovindavom slyvas, vengerkos slyvos būdavo. Tai tėtis padaręs buvo skardas tokias ir ant tų skardų paklodavo šiaudų, tokių nesutrintų, tiesiai iš kūlio, ant tų šiaudų gražiai prikarpydavo ir sudėdavo slyvas ir tada įstūmdavo į krosnį. Tos slyvos labai gražiai išdžiūdavo⁸⁰³. Kruonio apylinkėse kepdavo avižines arba žirnines bandeles: mama iškepa avižinių bulkučių. Taip pat bulkutes kepdavo ir iš žirnių, kuriuos sumaldavo girnomis. Iškrečia į puodą, įdėda kokius tris kiaušinius. Išplaka ir prikepa aps-kritų bulkučių. Tada prideda sviesto – kaime labai buvo mėgstamos tokios bulkutės⁸⁰⁴.

Atsigėrimui gamindavo naminę duoninę girą: cukraus prideda, vandens priviri-na, po to apynių indeda ir išverda, o spalvų, tai cukraus puodelį arba duonos plutų pride-da. Tokia ruda pasidaro ir tadu pastovi kelias dienas. Jinai inrūgsta. Jeigu be apynių pa-daro, tai tadu gerai, jau gali ir vaikai gert, o jeigu su apyniais, tai jau vaikai negeria, nes ji galvu suka jau⁸⁰⁵. Taip pat gerdavo sulą, gaivą, ąžuolo gilių kavą: kavą pasidarydavo

⁷⁹⁶ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

⁷⁹⁷ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁷⁹⁸ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁷⁹⁹ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁸⁰⁰ KŠM B64: „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Uršulė Vaitkevičiūtė-Žukauskienė g. 1897 m. Darsūniškyje

⁸⁰¹ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

⁸⁰² KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁸⁰³ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁸⁰⁴ KŠM R: pateikėjos vardas, pavardė nenurodyta, g. 1927 m. Bromo k.

⁸⁰⁵ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

*iš žaldukų. Padžiovina, sumala ir buvo kava*⁸⁰⁶. Iš alkoholinių gėrimų – naminę degtinę: degtinę darydavo iš ruginių miltų. Virina vandenį ir ant tų miltų plikina. Vis maišo, kol pasidaro skysta tyrelė. Pora gerų valandų ji pastovi užplikyta. Išnešame į lauką ją ataušinti. Ji atšąla, kol lieka vasaros vandens šiluma. Nešam tada į kubilą, statom gale kuknios ir supilam kokį puslitrį mielių ant to kabilo, kartais daugiau. Tada ji pradeda „dirbti“, iškyla burbulai. Ją reikia gerai uždengti. Košė kartais per kraštus bėga. Prarūgsta iki savaitės laiko. Jei oras šiltesnis, rūgimas vyksta greičiau. Išrūgsta ir nustoja dirbti. Tada tyrelė tampa tyki, nusėda. Tada tą samagoną varyti neša. Tyrelė pervaroma per vadinamą šaldytuvą ir pradeda varvėti šnapsas. Iškart, kaip pradeda varvėti, būna labai skanus spiritas. O po to leidžia tokį, koks reikalingas gerti. Daugiausia sukdavome kluone ant grendymo⁸⁰⁷.

Miestietės moterys maisto produktus pirkdavo parduotuvėse, rečiau turguose. Pasiturinčios kaišiadorietės įsigyti šviežios mėsos keliaudavo į kitapus geležinkelio įsikūrusias mėsos parduotuves: būdavo labai šviežia mėsa, šviežios mėsos parduotuvės anoj pusėj geležinkelio. Ir kiauliena būdavo, ir veršiena būdavo, ir jautiena būdavo, ir aviena būdavo⁸⁰⁸. Pieno produktus pirkdavo specializuotoje parduotuvėje: anoj pusėj geležinkelio, Kauno link, buvo pieninės parduotuvė. Tai mama siųsdavo grietinės pirkt su koku tai indu ir ten buvo dideli tokie bitonai ir su samčiu tokiu pasemia⁸⁰⁹. Šviežią duoną ir bandeles kas rytą į namus pristatydavo parduotuvių savininkai arba pardavėjai: buvo trys ar keturios parduotuvės. Iš ryto eina tas jau savininkas ar pasamdytas su tokiu dideliu krepšiu, pilnu pridėtu bandelių, duonos. Jau visi žino ir prieini, ir nusiperki šviešios, traškančios⁸¹⁰. Kiek sudėtingiau būdavo įsigyti sviesto ir balto varškės sūrio: sviestą turgų pirkto ir būdavo baltas sūris⁸¹¹, tačiau laikantieji karves pieno produktų nepristigdavo: iš pradžių tų maisto parduotuvių ne per daugiausia buvo, tai žmonės karvių laikė⁸¹².

Pusryčiams miestiečiai valgydavo manų, perlinių kruopų arba bulvių košės su padažu, kiaušinius: *sumuši gražiai kiaušinį, druska, pipirai visada būdavo ant stalo, paskui duona duoninėj lėkštėj*⁸¹³.

⁸⁰⁶ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁸⁰⁷ KŠM B388: Lina Žizliauskaitė, „Krikštynos, vestuvės Rumšiškių apylinkėje“, 2002. Pateikėja Jadvyga Litvinaitė-Sadauskienė g. 1929 m. Rumšiškėse.

⁸⁰⁸ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸⁰⁹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸¹⁰ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸¹¹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸¹² KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸¹³ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

Pietums gaspadinės pateikdavo sriubos ir sotų antrą patiekalą: *pietums visuomet būdavo sriuba ir geras antras patiekalas, mėsos patiekalas*⁸¹⁴, *bulviniai blynai*⁸¹⁵. Vir-davo *zacirką*, burokėlių, kopūstų ir kitų daržovių sriubas. Laikantieji kiaules kaskart išsivirdavo *juką*, pagardintą džiovintomis slyvomis: *vengerkos slyvos išdžiūdavo ir kai jau papjauna paršiuką, tai tėtis mėgo labai, jau ir man skanu būdavo, virdavo tokiąjuką, iš kraujų ir įdėdavo tų slyvų, labai skanu būdavo*⁸¹⁶.

Vakarienei valgyti lengvesni maisto produktai: *tai šaltą pieną su kokia bandele ar su juoda duona. Ar virintą pieną, šiltą ir dar medaus turėjom, tai būdavo to medaus. Tai pienas, duona, medus*⁸¹⁷. Kaip garnyrą šeimininkės žiemą pateikdavo raugintus kopūstus, agurkus, vasarą – salotas iš ridikėlių, pomidorų, kalafiorų, šparaginių pupelių: *kalafiorų, šparaginių pupelių jau mes auginome daržė*⁸¹⁸.

Desertams vaikai ir suaugusieji valgydavo sviestu perptus riestainius: *didelį tą riestainį, tą baronką, perpjauna skersai, patepa sviestu ir tas baltas sūris, tai buvo skanėstas*⁸¹⁹, medų: *vienam kambary buvo kibirai tie emaliuoti medaus, tai kaip jau būdavo geras derlius, tai su merliu uždengta. Tai mano brolis buvo labai saldumynų mėgėjas. Atbėga iš lauko pasiėmęs duonos kriaukšlę ir tas duonas į tą kibirą makt*⁸²⁰, obuolinius blynus: *kepdavom obuolinius blynus. Didelę didelę ilgą lėkštę*⁸²¹, vaisius: *turėjom sodą, tai dar obuolį duodavo kokį ten, kriaušę*⁸²², pirktinius pyragus: *buvo toks krautuvininkas žydas. Mileris jo pavardė, anoj pusėj. Ten sekmadieniais jie pateikdavo keptą tokį apvalų ragaišį. Tai būdavo labai balinta kava netikra ir tas ragaišis, šviežias su sviestu ir baltu sūriu, o dar tėvelis kaip bites turėjo, tai kartais dar ir su medum*⁸²³.

Iš gėrimų įprastomis dienomis kaišiadoriečiai gerdavo arbatą: *stovėjo visad tas specialiai arbatai užplikinti čeinikėlis, kaip mes jį vadinom, ir in jį užplikydavo visada arbatą*⁸²⁴, girą, kompotą: *kadangi turėjom savų vaisių, labai daug džiovindavom obuoliukų ir visada turėdavom ką nors atsigerti*⁸²⁵. Sekmadienio rytais miestiečiai

⁸¹⁴ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸¹⁵ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁸¹⁶ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁸¹⁷ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸¹⁸ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁸¹⁹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸²⁰ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸²¹ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁸²² KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸²³ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸²⁴ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁸²⁵ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

pasilepindavo balinta netikra miežine kava: *sekmadienį būdavo ta netikra, miežinė kava su pienu arba su grietine*⁸²⁶.

Miesto kultūroje trumpam užėjusius svečius vaišinti skanėstais buvo neįprasta: *bendrai svečiui atėjus paprašyt, kad ką nors padirbtų arba šiaip užeidavo kaimiečiai, tai arbatos ar vandens visada paduodavom, stovėdavo visada kibiras vandens*⁸²⁷. Tik sutartu laiku ir ilgesniam pasibuvimui atėjusius svečius vaišindavo arbata ir pyragu: *pyrago, kad vakare Brazauskai ateis, tai, reiškia, reikia iškept*⁸²⁸.

Kaišiadoryse tarp vietos gyventojų gyvavo graži vaišinimosi tradicija: *buvo tokios gonkos, tai išnešam kibirą vandens, pastatom, kad žmogus eidamas pro šalį atsigertų, jei jis nori, a kaip turėdavom daug obuolių, tai dažnai padėdavo ir obuolių, jeigu nori pro šalį eidamas gali pasiimti*⁸²⁹.

Pasninko valgis

Dar XX a. pradžioje valstiečiai pasninkaudavo tris kartus per savaitę: *močiutės ir diedukai, nevalgydavo mėsos ir trečiadienį, ir penktadienį, ir šeštadienį*⁸³⁰. Darsūniškyje pasninko laikotarpiu *riebios dienos būdavo antradienyje, ketvirtadienyje ir sekmadienyje. Galėjo valgyti mėsą ir pieną. Pirmadienyje, trečiadienyje ir šeštadienyje galėjo valgyti užspirgintą sriubą ir pieną. Penktadienyje – sausas pasninkas*⁸³¹. Kalvių parapijoje pasninko dienomis valstiečiai *net pieno negerdavo, nė kiaušinių nevalgydavo*⁸³². Vėliau pasninko dienų skaičius per savaitę mažėjo: *pasninkas tik penktadienį*⁸³³.

Pasninko laikotarpiu pagrindiniai valgiai buvo žirniai: *pasninko dienų anksčiau labai buvo madinga žirniai*⁸³⁴ ir bulvės: *pagrindiniai bulvės buvo arba bulvių košė*⁸³⁵ su

⁸²⁶ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸²⁷ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁸²⁸ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸²⁹ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁸³⁰ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k.m gyv. Kruonyje.

⁸³¹ KŠM B64: Marijona. Čilvinaitė, „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972 m. Pateikėja Adelė Tamošiūnienė g. 1921 m. Darsūniškyje.

⁸³² KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k.m gyv. Kruonyje.

⁸³³ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k.m gyv. Kruonyje.

⁸³⁴ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁸³⁵ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

*raugintais kopūstais*⁸³⁶. Bulvės taip pat valgytos su burokėlių sriuba *cvikliene*: *cvikliene buvo raudonų burokėlių. Tie raudoni burokėliai jie buvo iššutunami, išverdami, nulu-pami, supjaustomi ir tada, nu, puodan. Tada užpila verdančiu vandeniu jau pravėsytu ir raugina, ir inrūgsta, a paskiau svogūną nulupa, supjausto. Tą svogūną su druska bliūde patrina, kad išsilaistų skystis ir kvapas, ir paskui tada buvo cvikliene*⁸³⁷. Pasi-turintys valstiečiai ir miestiečiai valgydavo silkes su šutintomis bulvėmis, vargingiau gyvenantys teisgalėjo nusipirkti silkių skystimo: *skystimo silkių parsineša kai kas iš parduotuvės ir su bulvėm labai skanu*⁸³⁸.

Gyvenantys netoliese ežero ar upės pasninkinio maisto racioną papildydavo eže-ruose bei upėse sugautomis žuvimis: *ty ėjo Nota, tai labai žuvų buvo tam. Lydekos buvo, vijūnai, lyg gyvatės tokie buvo. Nulupa juos ir išverda, tadu apkepa, toki margi, stori, ilgi buvo*⁸³⁹. Kruonio apylinkėse Gavėnios metu raugindavo pieną, kurį valgy-davo pirmosiomis Velykų dienomis: *toks kubiliukas buvo medinis, tai į tą kubiliuką vis pieno pildavo, tai suraugina. Toks jau didelis per septynias savaites, o paskiau, per Velykas, valgo tą pieną*⁸⁴⁰.

Iš sriubų virdavo barščius su grybais, *saldę: ją darydavo iš ruginių miltų. Apie svarą miltų įplakdavo vandenin, kad būtų poskystė tyrė ir supylę puodan įkišdavo kros-nin. Kai tyrė pasidarydavo tamsiai ruda, ją supildavo duonkubilin, praskiesdavo virin-tu vandeniu ir nuo ryto iki vakaro saldę įrūgdavo, nes duonkubilio pakraščiais būdavo duonos raugo. Įrūgusių saldę laikydavo šaltai. Saldė būdavo labai gardi gerti ir su kros-nyje keptomis bulvėmis valgyti iš vieno dubens šaukštais pasisemiant*⁸⁴¹.

Atsigėrimui moterys virdavo kisielių: *mama virdavo kisielių spanguolių, avižinį kisielių kartais išverda*⁸⁴², džiovintų obuoliukų girą: *taip atsigert ar kada ty su kokia duona, ar su bulka biski pasisaldyt valgyt*⁸⁴³.

⁸³⁶ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁸³⁷ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė, g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

⁸³⁸ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁸³⁹ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

⁸⁴⁰ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁸⁴¹ KŠM B64: Marija Čilvinaitė „Kalendoriniai papročiai Darsūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Pranė Zavistanavičiūtė-Žukauskienė g. 1902 m. Darsūniškyje.

⁸⁴² KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

⁸⁴³ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

Kiekvienos talkos metu šeimininkai talkininkus vaišindavo gausiomis vaišėmis. Ypatingai gausios rugiapjūtės pabaigtuvių ir linų mynimo vaišės.

Didesnėse talkose šeimininkės talkininkus maitindavo du kartus per dieną: *jau talka kaip būdavo tai pietūs, a paskui vakarienė jau*⁸⁴⁴. Mažesnėse talkose valgydavo tik pietus. Pietų metu valgyta sriuba ir virta mėsa su daržovėmis: *kopūstų sriubos duoda, priverda mėsos didžiausių bliūdą, vidury stalo pastato. Duonos iškepa ruginės. Su tai mėsai raugintų kopūstų vietoj salotų ir viskas*⁸⁴⁵. Gaspadinės taip pat kepdavo košę: *kap kadaise, tai vadydavo tokios tarlės, tokios molinės buvo, tai kepdavo tose arba puode kur kokiam. Tai tą puodą iškepa košės, tada su peiliu jį nuo kraštų biski pragremžia ir paskiau in bliūdą koki paima ir išverčia, ir paskui jį peiliu pjausto*⁸⁴⁶, kiaušiniene: *kiaušiniene prikepa būtinai talkose*⁸⁴⁷. Košę gardindavo varškės ir grietinės mišiniu:

⁸⁴⁴ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

⁸⁴⁵ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

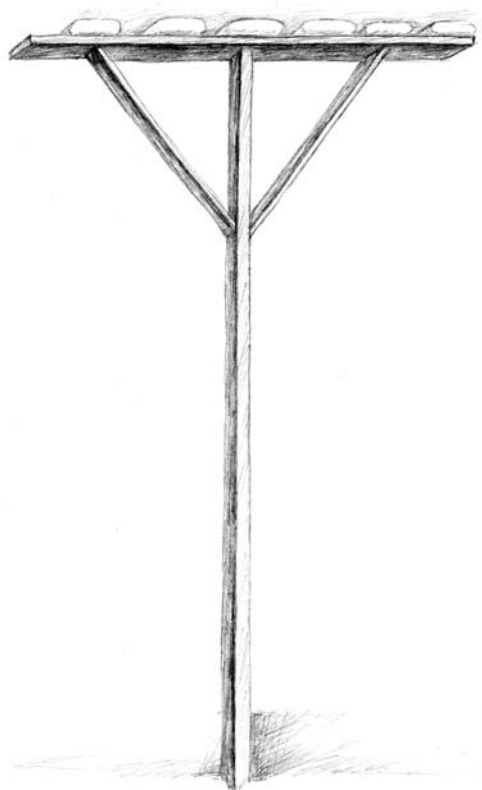
⁸⁴⁶ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė, g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

⁸⁴⁷ KŠM R: Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

ir padaro tada bliūdą kokį varškės. Toji varškė sausa. Tada in tą varškę inpila grietinės ir ją tada da patrina, ji tada pasidaro tokia vientisa masė. Ir tada tą košę valgydavo su tai varške⁸⁴⁸. Talkų metu visuomet būdavo prapjaunamas skilandis: *skilandį darė, ale, skilandį čėdydavo rugiapjūtei*⁸⁴⁹. Antrųjų Basionių kaime (Kalvių parapija) talkinininkus vaišindavo avienos mėsa, Žaslių apylinkėse žąsiena ir antiena⁸⁵⁰.

Antrojo valgymo metu šeimininkai patiekdavo saldėsių: *vakarienei tai ten būdavo pyragą iškepa ten kokį*⁸⁵¹, pieno produktų: *sumušdavo sviestą, pastatydavo. Sūrį padarydavo*⁸⁵².

Iš gėrimų gerdavo girą: *giros atsigert padaro, ruginės giros irgi iš rugių*⁸⁵³, obuolių kompotą: *obuoliukų džiovytų primerkia vandenin, tai toks rūgštelnas be cukro*⁸⁵⁴, naminių alų: *alų darydavo iš cukrinių runkelių. Tuos runkelius nuskuta, sutarkuoja per tą gyvulinę tarką ir paskiau tada puodas vandens. Užvirina tuos cukrinius runkelius, tuos sudeda, pavirina, pavirina, tada nukošia tą vandenį ir pavėsina, deda tada mielių ir raugina, nu, ir pasidaro gira tokia. Ji ir galvon trenkia ir runkeliu trenkia*⁸⁵⁵, naminę degtinę: *kap anksčiau arielkos biski pastato*⁸⁵⁶

Sūrį džiovyklė

⁸⁴⁸ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė, g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

⁸⁴⁹ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

⁸⁵⁰ *Daunoraitė G.* Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 167.

⁸⁵¹ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

⁸⁵² KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

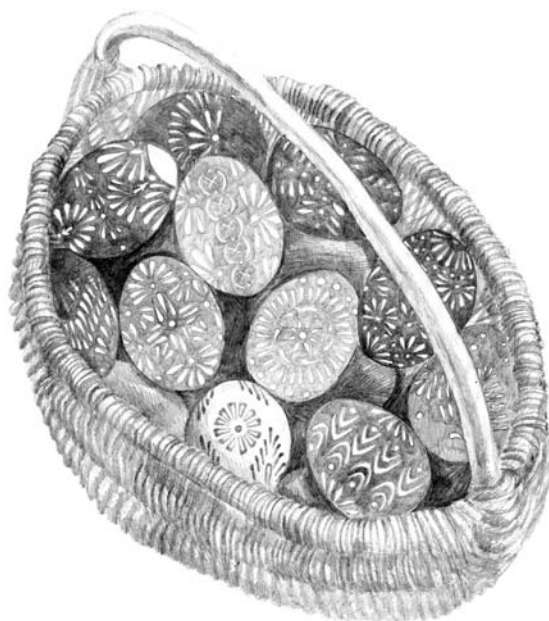
⁸⁵³ KŠM R: pateikėjas Zigmantas Rimas, g. 1931 m. Pamierio k., gyv. Stabintiškių k.

⁸⁵⁴ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁸⁵⁵ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė, g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

⁸⁵⁶ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, g. 1928 m. Zūbiškių k.

Marginti kiaušiniai – pagrindinė Velykų stalo puošmena ir valgis. Virtus kiaušinius valgydavo su naminiais krienais. Kaišiadorių apylinkėse ant šventinio stalo taip pat puikuodavosi veršienos arba kiaulienos kumpis, rečiau virta višta: *jau tē vištą ar gaidį cielą deda*⁸⁵⁷. Valstietės šeimininkės Velykų vaišėms troškindavo kopūstus, išvir-davo košelėnos, suvyniodavo karką, padarydavo kilbasos.

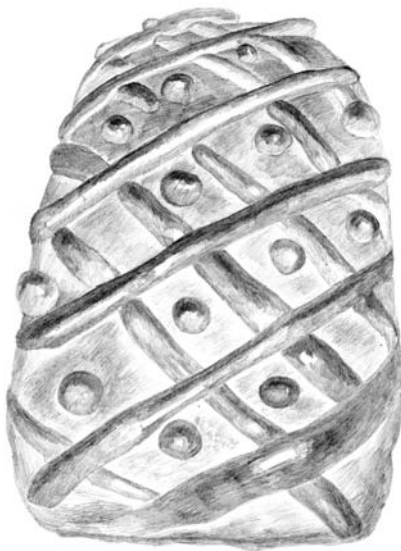

Margučiai

Iš pieno produktų ant stalo patiekdavo sviesto, varškės, balto sūrio. Zūbiškių kaime (Gegužinės parapija) pirmąją Velykų dieną valgydavo pyragą, iškeptą iš Gavėnios metu suraugintos varškės: *pienas tas jau būna su išrūgom tam kubiliuky, tada labiau nusunkia jį ir varškė jau būna, paskiau jau atpjauna ir iškepa pyragą su ta varške*⁸⁵⁸. Iš skanėstų valstiečiai taip pat valgydavo mielinus pyragus su aguonomis, sausainius, žagarėlius.

⁸⁵⁷ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁸⁵⁸ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

Pyragas

Miestiečių velykinis stalias buvo prašmatnesnis ir gausesnis: *per metus būdavo kukliai, bet jau per Velykas tai būdavo*⁸⁵⁹. Be margučių miestiečiai kaip pagrindinį patiekalą valgydavo keptą kalakutą: *per Velykas būdavo būtinai keptas kalakutas ir visą jį nepjaustytą ant stalo padėdavo ir dar kur kojos iškeltos, ten užrištas būdavo popierinis, iš to popieriaus tampomo, toks kaspinas, bantas toksai padarytas*⁸⁶⁰ arba veršiuko kumpį: *pagrindinis veršiuko kumpis su įdaru arba be įdaro*⁸⁶¹. Ant stalo taip pat dėdavo kiaulės galvos slėgtainį, farširuotą lydeką⁸⁶².

Saldų stalą puošdavo šakotis, namuose kepti tortai, pyragai, *babkos*: *nu, ir būdavo daug tortų, kokie trys, keturi ir pyragų. Mozūrai ploni tokie kaip plokštainiai, mazurkom vadino. Paskui tos bobos, babkos vadinamos, liukru apipiltos*⁸⁶³.

⁸⁵⁹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸⁶⁰ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

⁸⁶¹ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁸⁶² KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁸⁶³ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

Gyvuliai ir jų priežiūra

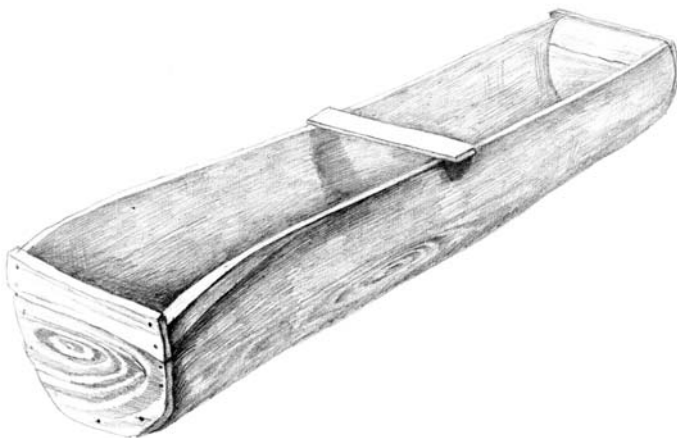
Valstiečių ūkiuose laikyti gyvuliai ir paukščiai žmonėms teikė visokeriopą naudą: gyvuliai buvo kaip traukiamoji jėga žemės ūkio darbuose, mėsa ir pienas maistui gaminti, vilna ir kailis viršutiniams drabužiams siūti. Gyvulių prieauglis šeimoms suteikdavo papildomų pajamų. Laikomų gyvulių kiekis priklausydavo nuo turimo žemės ploto bei rūšies.

Arkliai. Iki pat XX a. pradžios žemę ardavo ir akėdavo ariamaisiais jaučiais, vėliau valstiečių ūkiuose visus žemės apdirbimo darbus atlikdavo arkliais⁸⁶⁴. Arklių tempiais vežimais ir rogėmis taip pat veždavo malkas, mėšlą, vasarojų. Priklausomai nuo

⁸⁶⁴ Merkienė I. R. Musninkai. Kernavė. Čiobiškis // Lietuvos valsčiai. – Vilnius, 2005. – P. 866.

arklio amžiaus jam buvo priskiriami skirtingi vardai ir darbai. Arkliai, kuriais jodavo arba važiuodavo, įkinkytais į važelį ar briką, vadinti žirgais. Jauni, neseniai gimę arkliukai – kumeliukai. Veisliniai, jauni ir vidutinio amžiaus, energingi arkliai – eržilai, kumeliai, drigantai. Seni, nukaršę arkliai – kuinai. Moteriškos lyties arkliai bet kokiam amžiaus tarpsnyje vadinti – kumelėmis. XX a. antrajame ir trečiajame dešimtmečiuose darbingi, vidutinio amžiaus arkliai kainuodavo tris šimtus ir daugiau litų: *pas mus buvo Trakėnų veislės arkliai. Arkliai tada buvo brangūs, Lietuvos laikais penki šimtai litų*⁸⁶⁵. Gerokai brangesni Ardėnų veislės arkliai. Jie kainuodavo iki 2 000 Lt.⁸⁶⁶

Šaltuoju metų laiku arklius laikydavo švariausioje ir šilčiausioje tvarto vietoje, atskirai nuo kitų gyvulių, šerdavo geresniu pašaru: šienu ir kapojumi, pagamintu iš avižinių šiaudų ir žirnienojų, taip pat kratiniu iš šieno, pagardinto ruginiais arba miežiniais šiaudais, pagrabstais. Pašarus dėdavo į prie sienos pritvirtintas ėdžias, vadinamas *žabalu*. Vandenį pildavo į apačioje ėdžių stovintį ilgą skobtinį lovį. Tikėta, kad arklys negalės būti sauso pašaro, nuo jo apsergęs, užtat kiekvieną šieno kąsnį turįs pasidažyti į vandenį⁸⁶⁷. Vasaros laikotarpiu gyvulius ganydavo laukuose: bendrose ganyklose kartu su kiaulėmis ir žąsimis, vienkiemiuose – atskirai. Rudenį arkliai ganyti rugienose ir vasarojuose. Laukuose besiganantys arkliai ėsdavo žolę, šeimininkas kartas nuo karto gyvulius palepindavo vandenyje mirkytomis arba sausomis avižomis. Prieauglį iki arklio užauginę valstiečiai jį parduodavo.

Žabalas

⁸⁶⁵ KŠM R: patekėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., gyv. Livintų k.

⁸⁶⁶ Lukoševičius O. Palomenės istorija. – Kaišiadorys, 2015. [rankraštis].

⁸⁶⁷ Merkienė I. R. Musninkai. Kernavė. Čiobiškis // Lietuvos valsčiai. – Vilnius, 2005. – P. 870.

Bublių kaime (Rumšiškių parapija) arklius mylintys ir saugantys ūkininkai laikėsi italų, arklių psichologo, sukurtų arklio prašymų savo šeiminiui:

Kas dieną atidžiai apžiūrėk mano kojas ir valyk jas.

Kai nebeėdu, apžiūrėk mano dantis – gal vilkdančiai trukdo.

Dažnai duok man gerti švaraus ir tyro vandens, ypač darbo metu.

Kalbėk man: tavo balsas mane daugiau veikia negu botagas ar pavadžiai. Dažnai mane glostyk.

Neužlaužk man galvos aukštyn, nuo to skauda galvą ir gerklę, tai sumažina mano jėgas.

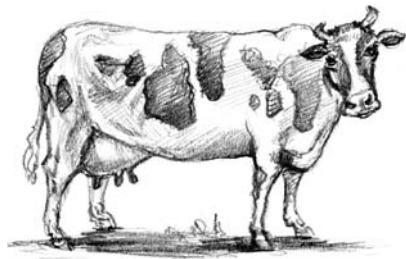
Nekirpk uodegos – neatsiginsiu nuo musių ir bimbelių.

Nespardyk manęs, nemušk, kai nesuprantu, ko tu nori, bet elkis taip, kad galėčiau greičiau tave suprasti, apžiūrėk žąslus, pakinktus ir kojas.

Jei pasibaidau – nemušk manęs, bet apžiūrėk: gal kas nors trukdo žiūrėti arba apskritai blogai matau.

*Stenkis pridengti mane nuo smarkių saulės spindulių ir kai šalta*⁸⁶⁸.

Raguočiai. Karvės buvusios pagrindinės šeimos maitintojos: *džiovindavo daug sūrių, pridėdavo puodynes sūdyto sviesto*⁸⁶⁹ ir papildomų pajamų teikėjos: *pieno produktus sviestą, sūrį, grietinę – veždavo į Kauną turgun*⁸⁷⁰. Kaišiadorių apylinkėse turtingesni ūkininkai laikydavo keturias ir daugiau karvių: *vienas kitas turėjo palivarkėlį, ten medinis namelis, kokių*

Karvė

*30 hektariukų ir pagrinde keturios karvukės*⁸⁷¹, mažžemiai ir miestiečiai vieną, retais atvejais dvi karves: *keli kaišiadoriečiai laikė karvę. Tai mūsų gatvėj vieni Kučiauskai turėjo, paskui seniūnas Sakalauskas*⁸⁷². Karvės vadintos Juodmargės, Birutos, Margutės, Margės ar Blindos vardais. Tarpukariu vidutinė 2–4 metų melžiamos karvės kaina buvo apie 180 litų. Jaučius ūkininkai augino pardavimui, rečiau darbams dirbti.

Galvijus žiemos metu laikydavo tvartuose, prištus pasieniais. Šerdavo kapojais, burokais, virtomis bulvėmis, žalių bulvių lupynomis, kiaulėms netinkamais miežiniais pelais. Darbiniams jaučiams prieš darbymetį duodavo geresnio pašaro – šieno,

⁸⁶⁸ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

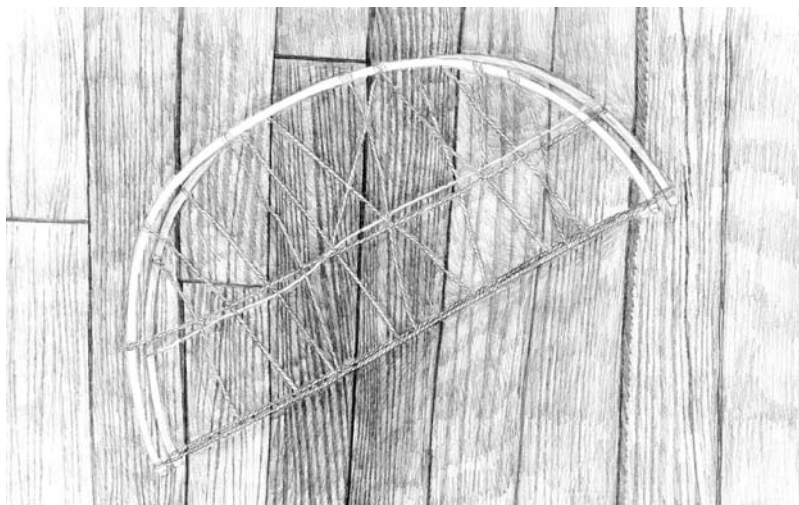
⁸⁶⁹ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

⁸⁷⁰ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

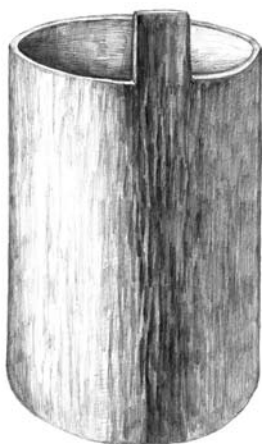
⁸⁷¹ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁸⁷² KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

kapojų su trupučiu grūdų, o darbymečiu – pašienautos žolės⁸⁷³. Smilgių kaime (Palomenės parapija) žiemą karves kaskart išleisdavo pasivaikščioti laukan: *kiekvieną dieną žiemą išleisdavo karves pasivaikščioti. Tai jei sniegas ten prie klojimo, tai greit pareina*⁸⁷⁴. Vasaros metu galvijus ganydavo ganyklose kartu su avimis ir ožkomis. Ganyklose įrengdavo *stovynas*, kuriose šeimininkės melždavo karves.

Rezginės

Melžtuvė

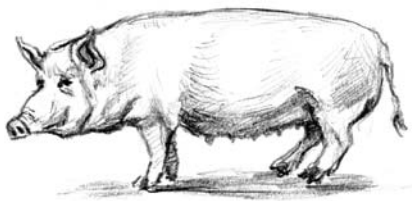

Cebras

⁸⁷³ Merkienė I. R. Musninkai. Kernavė. Čiobiškis // Lietuvos valsčiai. – Vilnius, 2005. – P. 871.

⁸⁷⁴ KŠM R: pateikė Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

Kiaulė. Kiaulės kiekvieno valstiečio augintas gyvulys. Jos žmones aprūpindavo mėsa ir taukais: *jų augino pagal šeimos dydį, nes reikėjo pasiruošti maisto žiemai, o pavasarį ir vasarai turėdavo lašinių, kumpių, skilandžių javapjūte*⁸⁷⁵. Sumanūs ūkininkai kiaulienos perteklių pardavinėdavo turguose. Palomenės apylinkėse valstiečiai itin mėgo jorkšyrų veislės kiaules.

Kiaulė

Kiaules žiemos metu laikydavo tvarte, aptvertame garde arba atskirai pastatytoje kaulidėje *dangtelyje*. Vasarą kiaulės ganydavosi ganyklose kartu su kitais gyvuliais. Mažus paršiukus išleisdavo pasiganyti po ūkinį kiemą: *vasarą labiausiai pykdavau, kai mažus paršiukus palakstyt išleisdavo ir reikdavo mum, vaikam, ganyti, kad nepabėgt. Pievoj tu su jais nesusišnekėsi*⁸⁷⁶. Kiaules šerdavo grūstų virtų bulvių jovalu, kurį pagardindavo nugriebtu pienu, miltais, dobilų pelais, šieno pabirais arba tarkuotais pašariniais burokais. Dar XIX a. pabaigoje penimas ir pardavimui skirtas kiaules šerdavo pirkioje arba priemenėje ant aslos papildami krūvą žirnių ar rugių⁸⁷⁷. Kaišiadoryse vaikų pareiga buvusi iš laukų pririnkti kaulėms pašaro: *rinkom žolių ar arklio mėšlo nuo Lomenos pievų. Rudenį su tėčiu traukėm į miškelius, kur augo ažuolai, rinkom giles kaulėms*⁸⁷⁸.

Avys. Avių vilnos šeimoms suteikdavo žaliavą aprangai, rečiau maisto atsargų: *tai kailis, vilna ir mėsa. Iš vilnonių siūlų mezgė ir audė. Iš kailių siūdavo kailinius, liemenes, pirštines ir kepures*⁸⁷⁹. Rudenį iš ėriukų būdavo geros avienos⁸⁸⁰ arba papildomų pajamų juos pardavus: *kai baroniukų būna jau, tai jau tada parduo-da*⁸⁸¹. Tarpukariu avis kainavusi apie 25 litus.

Avis

XX a. pradžioje valstiečiai savo ūkiuose augino paprastąsias, pilkąsias ir juodąsias avis. Pilkąsias avis Kruonio apylinkėse vadino *šriubšinėmis*: *šriubšyrų vardas*

⁸⁷⁵ KšM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

⁸⁷⁶ KšM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁸⁷⁷ *Merkienė I. R.* Musninkai. Kernavė. Čiobiškis // Lietuvos valsčiai. – Vilnius, 2005. – P. 871.

⁸⁷⁸ KšM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁸⁷⁹ KšM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

⁸⁸⁰ *Vitauskas A.* Kaimo nešysta // Gimtasai kraštas, 1939, Nr. 1 (21), p. 486.

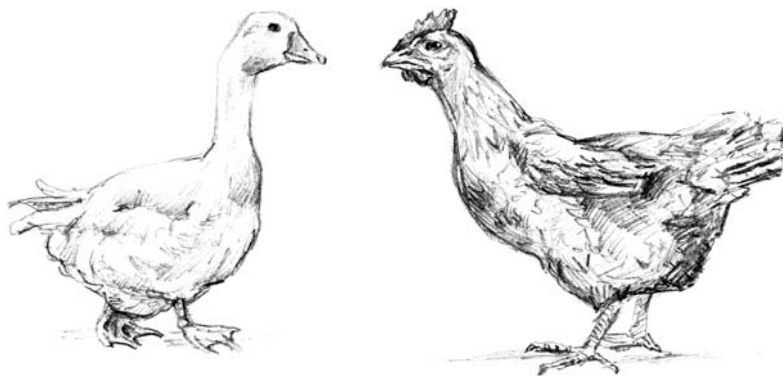
⁸⁸¹ KšM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

buvo⁸⁸². Pasak pateikėjos Elenos Zavistanavičiūtės, paprastos avys *tai mažutės, trumputės ir vylna tokia daugiau buvo šerties. Tokia nelabai jau tikus*⁸⁸³. Tinkamesnėmis laikytos juodosios avys. Jos buvo didesnės ir gražesnės, o vilna tankesnė ir švaresnė. Vėliau atsirado *zelskinės* baltosios didelės avys, kurių vilna švelnesnė ir minkštesnė⁸⁸⁴.

Avis žiemą laikydavo tvarte kartu su kitais gyvuliais, vasarą – ganyklose. Žiemą buvus dideliems šalčiams motinines avis ir ėriukus atsivesdavo į pirkias, laikinuosius gardelius. *Jeigu žiemos didelis šaltis, tai jeigu avis ėriuojasi, tai tada atvesdavo į kamarą, kad jau tie vaikai neužšaltų. Tai palaikydavo kažkiek tai, kol jie sustiprėja, kol išmoksta jau maitytis iš tos mamos. Tada vėl išveda į tvartą*⁸⁸⁵. Valstiečiai avis ir ėriukus šerdavo du–tris, kartais keturis kartus per dieną. Pagrindinis pašaras – šienas, ruginiai, avižiniai ir miežiniai šiaudai. Dar XX a. pradžioje rudenį ganyklon avis kartu su galvijais išgindavo trims ar net keturioms savaitėms.

Paukščiai. Paukščiai valstiečių maisto racioną papildydavo kiaušiniais ir mėsa, kartais papildomomis pajamomis: *visi laikė daug vištų. Pavasarį perino viščiukus. Gaidžiukus rudenį pjaudavo, o vištytes augino dėti kiaušiniams. Kalakutus ir žąsis augino pardavimui. Daug žąsų augino gyvenantys prie Strėvos upės. Iš žąsų plunksnų pasidarydavo purių pagalvių*⁸⁸⁶. Palomenės apylinkėse dažnam valstiečio ūkyje augintos lehronų veislės vištos. Tarpukariu naminių paukščių kaina svyravo nuo 3 iki 8 litų.

Vištas žiemą laikydavo pirkioje *papečkėje*, vasarą – kieme ir tvarte. Žąsys ir kalakutai taip pat laikyti kiemuose arba prie sodyboje iškasto tvenkinio *sodžialkos*. Naminius paukščius lesindavo įvairiais grūdais, žolynėliais, kuriuos rasdavo kieme

Žąsis

Višta

⁸⁸² KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m., Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁸⁸³ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m., Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁸⁸⁴ Vitas A. Kaimo nešysta // Gimtasai kraštas, 1939, Nr. 1 (21), p. 486.

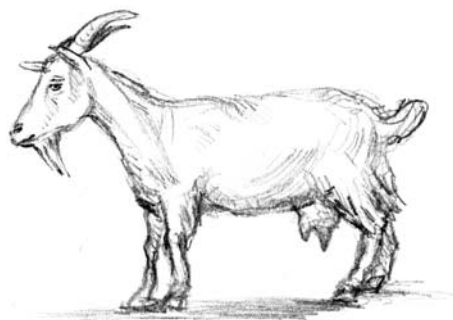
⁸⁸⁵ KŠM R: pateikėja Marija Melkūnaitė-Venskienė, g. 1939 m. Liepynės k., gyv. Mičiūnų k.

⁸⁸⁶ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

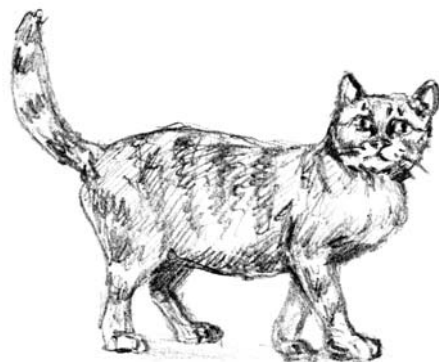
arba laukuose. Laikant paukščius šeimnininkė arba vaikai kaskart turėję apeiti kiemą bei tvartą ir susirinkti paukščių padėtus kiaušinius: *in vakaru vištos pareidavo, bet jos kiaušinius mėtydavo visur. Reikėdavo žiūrėt, pristatydavo, sakydavo, šitą reik sekt. Vaikšiot paskui ir žiūrėt, kur kiaušinių deda. Kartą visą krūvą radom ir rugiuose, ir ant šieno, ir ant aukšto*⁸⁸⁷.

Ožkos. Ožkas laikantys valstiečiai pastarųjų pieną gerdavo arba naudodavo kaip vaistą. Ožkos šaltuoju metų laiku laikytos tvartuose, atšilus orams – ganydavosi laukuose kartu su avimis. Gyvulius valstiečiai šerdavo šieną, į kurį įmaišydavo medžio šakelių ir šakniavaisių. Besiganančios ožkos ėsdavo žolę, krūmų šakeles. Ožkas dažniau laikydavo vargingai gyvenantys ir bežemiai valstiečiai. Jas įsigydavo bepradedančios arba bebaigiančios ūkininkauti šeimos.

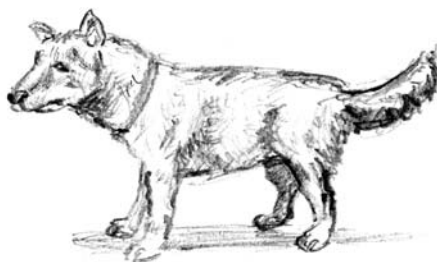
Šunys ir katės. Iki XX a. pradžios valstiečių turtą ir gyvulius saugodavo kiemuose arba bendrai kaimuose laikomi šunys. Vienuose kiemuose jie lakstydamo palaidi: *jo nerišom. Jis nelodavo. Atėjo žmogus, mes prie vieškelio gyvenom netoli, tai ant vieškelio jis neina, ant keliuko sėdi*⁸⁸⁸, kituose buvo rišami prie būdos: *šunys visą laiką buvo pririšti*⁸⁸⁹. Įprastai šunis valstiečiai gaudavo vieni iš kitų, tačiau turguje turėjo galimybę įsigyti dresiruotų gyvūnų: *vienąkart mano tėvukas nuvežė teliuką parduot ir parsivežė šunį už tuos pinigų. Bet šuo buvo mokytas. Tada pasišaukė jau gi kaimynus pasigirti, kokį šunį pirkto. Sumetė kepures, sumaišė. „Atnešk man mano“. A jau tėvukas net dreba,*

Ožka

Katinas

Šuo

⁸⁸⁷ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

⁸⁸⁸ KŠM R: pateikėja Marytė Daukševičiūtė-Makarevičienė, g. 1937 m. Ilgakiemio k., gyv. Stabintiškių k. Vilniuje.

⁸⁸⁹ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

*kad pasiteisintų gi. Tas šuo nuėjo, išdraskė, išdraskė ir atnešė tą kepurę*⁸⁹⁰. Dažniausiai pasitaikantys šunų vardai – Bobikas, Sargis, Margis, Molis. Kaimuose gyvavus piemenavimo tradicijoms palaidi šunys kaskart bėgdavo pas piemenis padėti jiems prižiūrėti ganomų gyvulių.

Dažname valstiečio ar miestiečio kieme augintos katės. Jos laikytos graužikams naikinti: *katę tai turėjom, Papta buvo viena katė tokia. Ji labai žiurkes gaudydavo*⁸⁹¹. Medžiokliniais instinktais labiau pasižymėjo margaspalvės katės: *kelių spalvų, panašios į tigrą. Ruda spalva, oranžinė tokia spalva dar*⁸⁹². Tiek kates, tiek šunis šerdavo šeimininkų valgytu maistu, kartais pagardintu mėsos ar pieno kąsneliu.

Gyvuliai ypatingai saugoti nuo blogų akių, nužiūrėjimo. Žiežmariečiai pakerėtus gyvulius *parūkindavo drožlėmis, skustomis nuo samčio, skujinės ar žarsteklio*⁸⁹³ arba *numazgodavo kryžmai keturis stalo kampus ir durų klemką. Tą vandenį perpildavo per šluotą ir paskui numazgodavo gyvulius arba duodavo gyvuliams išgerti*⁸⁹⁴. Negaluojančius gyvulius gydydavo maginėmis priemonėmis. *Jei karvės tešmuo tinsta, reikia trinti „Perkūno kulka“*⁸⁹⁵.

Žiemą skurdžiau gyvenantiems valstiečiams ne visuomet užtekdavo pašaro gyvuliams išmaitinti. Tuomet jie raguočius atiduodavo šerti giminėms: avį šerdavo už ėriuką, karvę už pieną, kartais atsilygindavo pinigais⁸⁹⁶.

Pašarų kainos Kaišiadorių miestelio turguje (1939 m. gruodžio 15 d.)

50 kg dobilų pašarui – 6, 50 Lt.

50 kg šieno – 9, 50 Lt

50 kg vasarojaus šiaudų – 2, 25 Lt

1 kg Linų pluošto, brukto, vid. rūšies – 1, 40 Lt

⁸⁹⁰ KŠM R: pateikėja Marytė Dauksevičiūtė-Makarevičienė, g. 1937 m. Ilgakiemio k., gyv. Stabintiškių k. Vilniuje.

⁸⁹¹ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

⁸⁹² KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

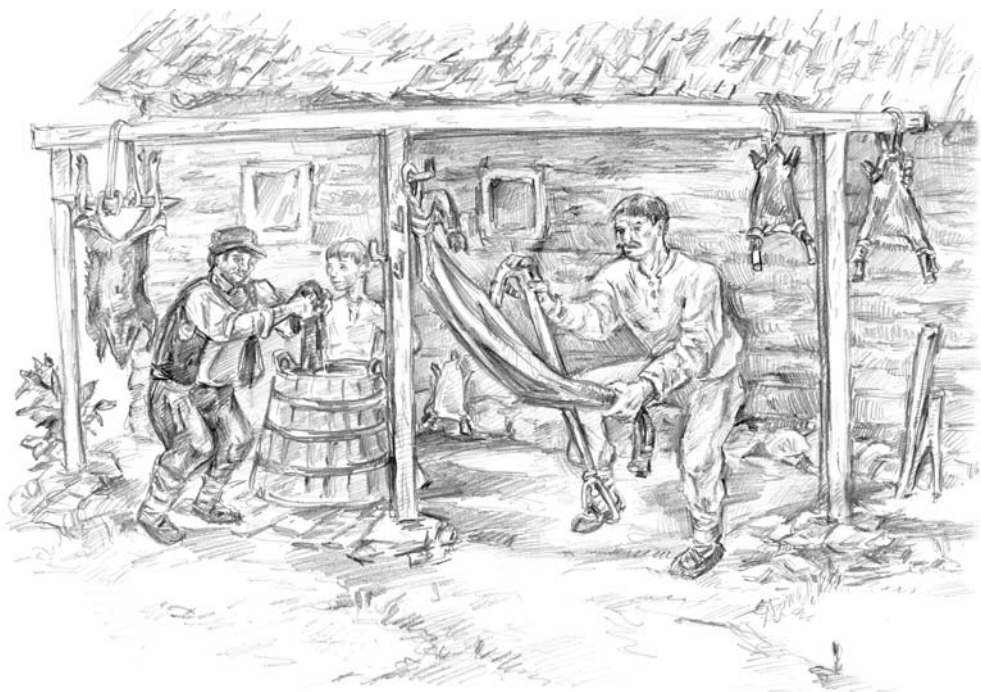
⁸⁹³ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1986.

⁸⁹⁴ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1986.

⁸⁹⁵ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1986.

⁸⁹⁶ Merkienė I. R. Musninkai. Kernavė. Čiobiškis // Lietuvos valsčiai. – Vilnius, 2005. – P. 872.

Kailiadirbio amatas

XIX a. antroje – XX a. pradžioje namudiniu kailiadirbystės amatu daugiausiai versdavosi mažažemiai arba vidutiniai lietuvių valstiečiai. Tai buvo sezoninis darbas, atliekamas žiemos laikotarpiu pirkios patalpose. Nuo XX a. pradžios augant išdirbtų kailių poreikiui šiuo amatu ištisus metus ėmė verstis Lietuvoje gyvenantys totoriai, rečiau žydai. Sezoniškai į atokesnes arba toliau nuo pagrindinių miestelių įsikūrusias gyvenvietes atvykdavo Rusijos gubernijų kailiadirbiai.

Kailiadirbystės amato žinios buvo perduodamos iš kartos į kartą, stengiantis išlaikyti šeimos tradicijų tąsą. Kartais kitataučiai amatininkai apmokydavo lietuvius valstiečius: *prisipratino totorių ir tas totorius jį išmokino avikailius dyrbt*⁸⁹⁷. Pas stambius

⁸⁹⁷ K&M R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

ūkininkus tarnaujantys samdiniai taip pat pramokdavo kailiadirbystės amato pradmenų: *šituos visus darbus ir skust, i miezdruot, i šukuot ten, reiškia, pilnai. Tai visus tuos darbus, dyrbdavo jisai, bet dalinai duodavo man, nu, Alpuk, ateik*⁸⁹⁸.

Kaišiadorių apylinkėse kailiadirbiai buvo įskūrę Žiežmarių, Kruonio ir Žaslių apylinkėse: *prie Žaslių tai tokis kupriukas, jis kuprotas, bet labai išdirbinėjo kailius jau gerai mokėjo*⁸⁹⁹. XX a. 3–4 dešimtmečiais Prienuose kailiadirbių kursus organizuodavo Žemės ūkio rūmai ir Švietimo ministerija.

Avikailių išdirbimo procesą sudarė du etapai: kailių išdžiovinimas, atliekamas pačių valstiečių, ir kailių išdirbimas, dažniau atliekamas amatininkų. Kailio lupimo procese darbuodavosi keletas žmonių, dažniausiai tėvas su sūnumi arba samdiniu, mokiniu. Kailį dirbti pradėdavo nuo galinių gyvulio kojų link priekinių. Nulupus kailį iki kulnų gyvulį kabindavo po balke⁹⁰⁰ ir toliau jį dirdavo. Nudirtą kailį išversdavo vilna į vidų ir maudavo ant kailiamaučio. Kailiamautis tai dvišakė lapuočio medžio šaka Kaišiadorių rajone vadinta *šake* arba *raguočiu*⁹⁰¹. Užmauto kailio galinių kojų galus surišdavo virvelėmis, o kaklo skylę ir priekines kojas prikimšdavo šiaudų ir galuose taip pat surišdavo virvelėmis. Kailį džiovindavo šiltoje patalpoje. Valstiečiai įprastai kailius džiovindavo gyvenamoje patalpoje, 4–5 dienas⁹⁰². Džiovinamus avikailius itin saugodavo nuo rūkstančių krosnies dūmų, nes tokius kailius buvę sunku išdirbti⁹⁰³.

Pirmasis kailių išdirbimo darbas – rauginimas. Kailius rauginavo senuoju duoniniu būdu. Duoninį raugą gamindavo iš vandens, druskos ir ruginių, avižinių arba miežinių miltų. Kartais į jį įberdavo sėlenų. Kailius rauginavo plačiame, į apačią smarkiai plėtojame kubile. Vilnom į vidų sulenktus kailius išklo-davo kubilą dugne, tuomet ant kiekvieno jų užbars-tydavo dešimtą dalį turimų miltų. Rauginavo nuo 9 dienų iki 2 savaičių: dažniausiai po dvi savaites⁹⁰⁴. Duoniniu raugu rauginti kailiai buvo baltos spalvos, minkšti, tačiau neatsparūs drėgmei⁹⁰⁵.

Kubilas

⁸⁹⁸ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškių k., gyv. Kauno r.

⁸⁹⁹ KŠM R: pateikėja Veronika Verbutė-Šakienė, g. 1934 m. Pakalniškių k., gyv. Vareikonų k.

⁹⁰⁰ Vitauskas A. Kailių ir odos išdirbimas // Gimtasai kraštas, 1939, Nr. 2-3 (22-23), p. 594.

⁹⁰¹ Morkūnienė J. Kailių išdirbimas Lietuvoje XIX a. antroje – XX a. pirmoje pusėje // Lietuvos etnologija. – Vilnius, 1997. – T.2. – P. 141.

⁹⁰² Vitauskas A. Kailių ir odos išdirbimas // Gimtasai kraštas, 1939, Nr. 2-3 (22-23), p. 594.

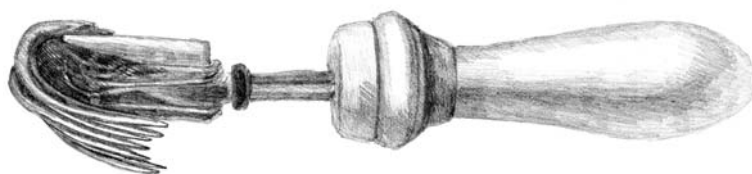
⁹⁰³ Interneto prieiga: http://www.llt.lt/pdf/kvedarna/etnine_kvedarna_isdirbimas.pdf [2015 06 08].

⁹⁰⁴ Vitauskas A. Kailių ir odos išdirbimas // Gimtasai kraštas, 1939, Nr. 2-3 (22-23), p. 594.

⁹⁰⁵ Interneto prieiga: http://www.llt.lt/pdf/kvedarna/etnine_kvedarna_isdirbimas.pdf [2015 06 08].

XX a. antrajame dešimtmetyje kailiai pradėti rauginti žieviniu, o XX a. 4 dešimtmetyje – cheminiu būdu. Tačiau tikslūs dedamos chemijos kiekiai kailiadirbių buvo kruopščiai slepiami: *patį pagrindą, užrauginimo tą operaciją tą, kiekį, kiek reikia chemikalų tų slėpė*⁹⁰⁶. Nežinantys tikslaus chemikalų kiekio kailį greitai sugadindavo: *tam tikra norma, reiškia, ant kailio reikia. Kad vilnos nenuslinktų. Mažiau tai neištirpins jie riebalų. Kaip žalias kailis, reiškia, per daug tai išdegins, suės tuos riebalus ir pačią odą, jie gausis silpni*⁹⁰⁷. Išraugintus kailius džiovindavo pirtyse: *kada išrūgsta, reikėdavo džiovyt. Tai jis ant kartelių ten, tą pirtį pakuria ir jie išdžiūdavo*⁹⁰⁸.

Po kailių džiovinimo sekė kitas darbas – skutimas (vokavimas). Išrūgusius kailius imdavo iš kubilo ir tvirtindavo prie sienos ar prie jon įkaltos medinės gembės⁹⁰⁹. Tuomet kaisena juos skusdavo, kol pasišalindavo mėsos likučiai ir plėvės, iki likdavo grynas kailis: *paskiau ant kailių būna mėsų, riebalų, tai reikia nuimt tuos, nu, numiezdruo*⁹¹⁰. XX a. pirmoje pusėje kailius skusdavo dalgiais, kurie buvo pusės metro ilgio, užapvalintais kraštais, medine rankena. Nuskustus kailius plaudavo, išdžiovindavo ir išskuodavo.

Mezdravimo įrankis

Pagal kliento arba šeimos narių poreikius kailiadirbiai išdirbtus kailius dažydavo. Primityviausi kailių dažai buvo gaminami iš kreidos miltų, sėmenų ir kaniapių aliejaus mišinio. Mišinį suplakdavo į vidutinio tirštumo košelę ir pasitiesę kailį ant stalo jį daug kartų įtrindavo košele. Kreidos mišiniu nudažyti kailiai būdavo baltos spalvos. Palomenės apylinkėse išdirbti ir siuvėjo pasiūti kailiniai kainuodavo apie 150 Lt⁹¹¹.

⁹⁰⁶ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškų k., gyv. Kauno r.

⁹⁰⁷ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškų k., gyv. Kauno r.

⁹⁰⁸ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškų k., gyv. Kauno r.

⁹⁰⁹ Vitauskas A. Kailių ir odos išdirbimas // Gimtasai kraštas, 1939, Nr. 2-3 (22-23), p. 594.

⁹¹⁰ KŠM R: pateikėjas Alfonsas Slanina, g. 1931 m. Kairiškų k., gyv. Kauno r.

⁹¹¹ Lukoševičius O. Palomenės istorija. – Kaišiadorys, 2015. [rankraštis].

Kalvio amatas

XX a. pirmoje pusėje paplitus geležies naudojimui kalvio amatas tapo itin svarbus. Kalviai metalu apkaustydavo žemės ūkio padargus, kinkomųjų transporto priemonių dalis, gamino meninius geležies dirbinius: durų užraktus, skrynių apkaustus, stogastulpių ir koplystulpių dalis, kryžius. Po vieną ir daugiau kalvių, būta beveik kiekviename Kaišiadorių apylinkių miestelyje, didesniuose kaimuose.

Kalviais dažniausiai tapdavo bežemiai arba mažžemiai valstiečiai. Retais atvejais – vidutinį ūkį turintys valstiečiai. Valstiečiai kalvėse dirbo laisvu nuo žemės ūkio darbų metu. Amato mokydavosi pas senuosius amatininkus: *kalvystės jis mokėsi čia pat, Žasliuose, pas kalvį Boleslovą Paulauską*⁹¹² arba šeimos narius: *kadangi tėvas buvo kalvis, reikia palaikyt geležį ir plaktuku suduoti dviese, ypač kai ratus apkausdinėja, tai tėvo patarimų klausiau*⁹¹³. Kalvystės amato taip pat mokydavo dvarų kalvių amatininkai. Dvarų kalvėse amato besimokantys jaunuoliai vadinti *gizeliais*. *Gizeliai* privačių amatininkų kalvėse dirbdavo po 8–9 valandas per dieną, dvarų ir kaimų kalvėse 1–2 valandomis ilgiau. Tarpukariu už sutartą dvejų metų kalvio mokslą tėvai mokėdavo apie 200 Lt⁹¹⁴.

⁹¹² Jokšas V., Stravinskas A. Kalviai ir kalvės // Paparčių ir Žaslių apylinkės. – Kaišiadorys, 1997. – P. 296.

⁹¹³ KŠM R: pateikėjas Povilas Gumbis, g. 1944 m. Karlūfos k., gyv. Kaišiadoryse.

⁹¹⁴ Jokšas V., Stravinskas A. Kalviai ir kalvės // Paparčių ir Žaslių apylinkės. – Kaišiadorys, 1997. – P. 296.

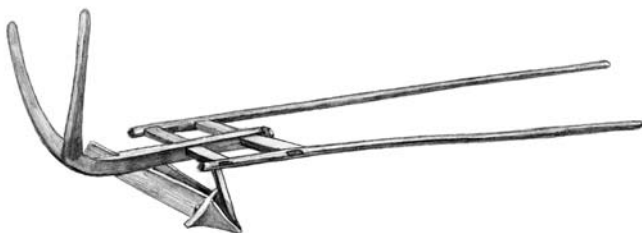
Klemka

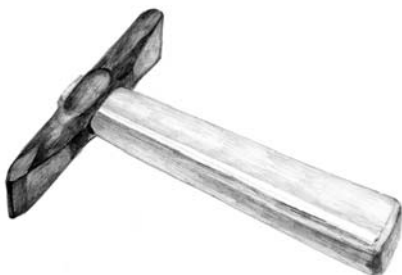
Vedega

Knablius

Arklas

Girnakalis

Kalvio dirbtuvė vadinta *kuznia*. *Kuznios* dažniausiai stovėdavo kaimelių ir miestelių galuose, prie pagrindinio kelio. Žasliuose gyvenusio kalvio Petro Gumbio kalvė stovėjo netoliese ežero: *nuo kalvės kokių aštuoniasdešim, šimtą metrų. Tai padirbi vasarą ir į ežerą*⁹¹⁵. Tai būdavo vienos patalpos pastatas, kurio sienos dažniausiai sukalotos iš lentų ar skiedrų, rečiau suręstos iš rąstų ar plūktos moliu, be lubų, stogas iš lentų ar skiedrų, durys visada gale⁹¹⁶. Kartais prie kalvių pastatydavo pastoges. Dirbtuvėse ištisus metus dirbdavo 2–3 žmonės: kalvis ir padėjėjai.

Kalvėse amatininkai laikydavo šiuos darbo įrankius: *pagrindiniai įrankiai kalvėj tai yra penki tokie, kurie būtini. Žaizdras turi būt, jei nori ką nors padaryt, turi metalą įkaitint. Gręžt įrankis rankinis. Būtinios kalvėj dumplės, mūsų buvo jaučio odos. Tada spaustuvus, į kurį įsispaudžia metalas ir jisai apdirbamas, ir tekilas, kur su rankena suki ir gali kirvį geląst, peilį geląst. Anksčiau tai vadindavo šmiregelis. Kiti te gi visokie plaktukai visokių rūšių, replės, jeigu arklius kaustai įrankių dėžė su visais tais uknoliais ir dildėm, ir plaktukas specialus, ten kur nagą gramdyt*⁹¹⁷.

Nagingesni amatininkai gaudavo daug ir įvairių užsakymų: *Žasliai, Lomeniai, žmonės gyvendavo pagrindas iš žemės ūkio, tai ir tie vežimai, ir plūgai, ir plūgeliai padaryt reikėjo, peilį pagąlast, kirvį pagąlast atnešdavo*⁹¹⁸, tačiau jų atlygis buvo menkas. XX a. pradžioje už darbą valstiečiai kalviams atsiskaitydavo maisto produktais arba būdavo, kad ūkininkai atsiskaitydavo ne pinigais, o ten malkų atveža, ar atveža šieno, ar ten kiaulėm kokių miltų šėrimui jau⁹¹⁹.

Laisvu nuo užsakymų metu kalviai išdirbtus gaminius veždavo parduoti turgun: *tai kauptukų, žinau, pridarom savaite, o šeštadieny Žiežmariuose turgus būdavo. Tai iš Žaslių į Žiežmarius su arkliuku, kur nors gaudavom, ir veždavom parduoti tuos padarytus kauptukus, taip pat bulves kapot tokius prietaisus*⁹²⁰. Gizeliai papildomą pinigą užsidirbdavo kaustydami arklio kanopas: *arklį pririši stipriai, nemažiau kaustai dviese. Vienas turi laikyt už kojos ir labai stipriai, o kitas kausto. Pirmiausia nuvalo kanopą labai gražiai su specialiu įrankiu, nes kanopa tai ten ir to žvyro, ir to mėšlo. Tada pritaikai pasagą. Atsimatuoji pirktinę arba pačio pasidarytą pasagą, tada aini kaitini. Ją padarai lygiai, kad tilptų ant kojos. Kai padarai, susuki ten tuos grifus vienas, antras, trečias. Jeigu jau šitas prigulė skuti su tuo skutiku, da nušlifuoja. Tada pasagą su*

⁹¹⁵ KŠM R: pateikėjas Povilas Gumbis, g. 1944 m. Karlūfos k., gyv. Kaišiadoryse.

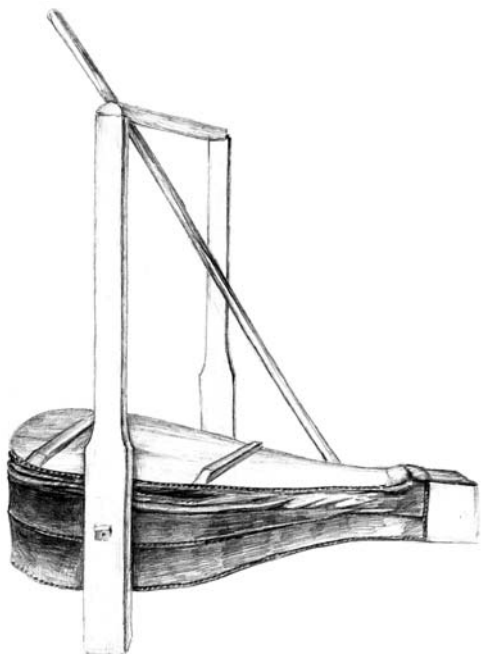
⁹¹⁶ Lietuvių etnografijos bruožai. – Vilnius, 1964. – P. 167.

⁹¹⁷ KŠM R: pateikėjas Povilas Gumbis, g. 1944 m. Karlūfos k., gyv. Kaišiadoryse.

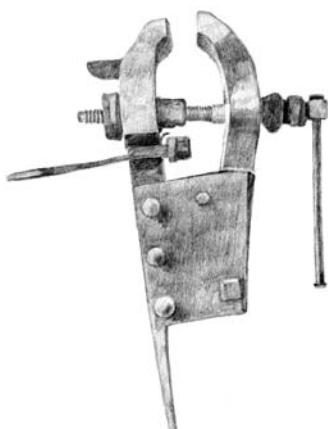
⁹¹⁸ KŠM R: pateikėjas Povilas Gumbis, g. 1944 m. Karlūfos k., gyv. Kaišiadoryse.

⁹¹⁹ KŠM R: pateikėjas Povilas Gumbis, g. 1944 m. Karlūfos k., gyv. Kaišiadoryse.

⁹²⁰ KŠM R: pateikėjas Povilas Gumbis, g. 1944 m. Karlūfos k., gyv. Kaišiadoryse.

Dumplės

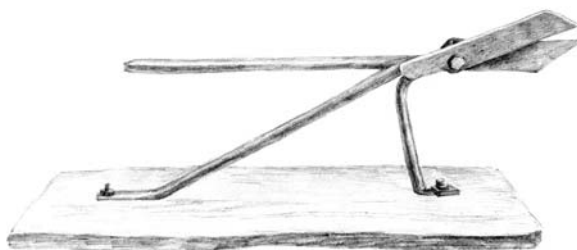
Spaustuvas

Priekalas

Replės

Žirklės skardai kirpti

uknoliais kali, kad tik uknolius eitų į šoną, nykaip nenueitų į šerdį. Šešiais, septyniais tais uknoliais prikali. Tada toks prietaisas yra. Jį pristatai, iš viršaus su plaktuku pastukseni, tie uknoliai prilimpa prie to nago arklio, prie kanopos. Užlygini. Po to specialus įrankis yra, kad aplink kanopą apdirbi, kad jis būtų labai dailus, lygus. Jei geras padėjėjas ir gerai laiko, tai vienos kojos pats kaustymas trunka dešimt–penkiolika minučių⁹²¹.

Pasaga

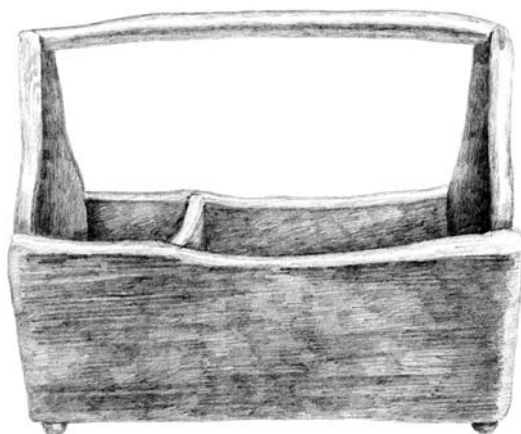
Pasagvinės

Kirstukas

Įrankis kapoti kanopą

Dėžė kaustymo įrankiams sudėti

⁹²¹ KŠM R: pateikėjas Povilas Gumbis, g. 1944 m. Karlufkos k., gyv. Kaišiadoryse.

Medžio apdirbimo meistrai – gausiausias XIX a. pabaigos – XX a. pirmos pusės amatininkų sluoksniš. Tai lėmė didelis kiekis valstiečių buityje ir žemės ūkyje naudotų daiktų, įrankių, padargų bei aukštos, daugumai valstiečių neįperkamos geležies kainos.

Amatininkai, gaminę medines kinkomąsias transporto priemones, darbinius ir išieiginius ratus bei atskiras jų dalis, vadinti račiais. Račiais tapdavo bežemiai arba turėję mažą sklypelį žemės šalia namų valstiečiai. Jie įsikurdavo nuošaliau vienas kito, nes tai garantavo didesnes pajamas bei gausesnę užsakymų kiekį. Miestelyje ar kaime buvus porai račių pastarieji papildomai dirbdavo staliaus, dailidės, kalvio darbus⁹²².

Račiaus amatą dažniausiai paveldėdavo iš tėvų, vyresniųjų brolių, senelių⁹²³. Teorines ir praktines žinias būsimi amatininkai įgaudavo dar vaikystėje stebėdami gamybos procesus. Daugiavaikėse stambesnių ūkininkų šeimose račiaus amato dažniausiai mokydavosi jauniausi šeimos vaikai, nes išleistajam į mokslus ar į amatus šeimos nariui

⁹²² Morkūnienė J. Valstiečių rogės, pakinktai ir jų gamyba. – Vilnius, 1994. – P. 112.

⁹²³ Morkūnienė J. Valstiečių rogės, pakinktai ir jų gamyba. – Vilnius, 1994. – P. 10.

neberekėjo duoti pasogos⁹²⁴. Būta ir račių savamokslių, kurie matydami meistro atliktą darbą patys perprasdao amato subtilybes: *nerodydavo, nu, gi pats prisižiūri*⁹²⁵.

Račiaus dirbtuvė vadinta *ratine*, kai kur *lazaune*. Kaišiadorių apylinkėse ratines įsirengdavo pašiūrėse, pristatytose prie kluono, tvarto ar svirno galo⁹²⁶. Ratinės dažniausiai buvo nešildomos, tad šaltuoju metų laiku račiai gaminius dirbdavo namuose, vienoje gyvenamojo namo patalpy.

Vasaros darbymečiu račiai valstiečiams gamino žieminės rogės ir darbinius bei išeiginius vežimus. Kaišiadorių apylinkėse darbinės žiemos rogės vadintos *šlajomis*⁹²⁷, o trumposios rogės, skirtos vežti rąstus, – *koreliais* arba *koriukais*⁹²⁸. Išeiginiams vežimams pagaminti prireikdavo kiek daugiau laiko ir kruopštumo. Šios transporto priemonės Gegužinės apylinkėse vadintos *brikomis*: *atsimenu į Žaslius, į atlaidus važiuojam, nu, tėvas turėjo tokią briką jau, išeiginį vežimą*⁹²⁹, Palomenės – *vežimukais*: *mano tėvelis tai gražų vežimuką turėjo*⁹³⁰. Račių pagamintus šventinius vežimus ir rogės puošniomis detalėmis išpuošdavo patys valstiečiai: *vežimų viršų apkaldavo mažom lentelėm*⁹³¹, *sėdynes aptraukdavo*⁹³², *prieky padarydavo dar ir suolelį tokį*⁹³³. Darbiniai vežimai ir rogės dažniausiai būdavo nedekoruoti ir nedažyti.

Skirtingoms rato dalims gaminti račiai naudodavo skirtingos rūšies medieną. Rumšiškių apylinkėse darbinius ratus gaminęs račius Jurgis Sidaras ratlankių gamybai naudodavo uosio, špykiams – ąžuolo, stebulei – beržo medieną. Uosio ir ąžuolo mediena buvusi lanksti, tvirta ir atspari drėgmei: *šerdę išskaldo, a, čia tik lieka balana, o balana lieka tai jei ją iššutina ir užlenkia, ir viskas*⁹³⁴, o beržo kiek minkštesnė. Ratų gamybai naudota tik gerai išdžiūvusi seno medžio mediena.

XIX a. pabaigoje Rumšiškių apylinkėje buvo žinomas namudininkas račius Jurgis Sidaras⁹³⁵. Gyvenantys arčiau Žaslių ratlankius išgydavo pas račių, turintį dirbtuvę Žaslių miestelyje: *Žasliuose lankė, šitus, ratlankius*⁹³⁶. XX. viduryje Žiežmariuose taip pat buvo susikūręs išeiginių vasaros ir žiemos susisiekimo priemonių dirbimo centras⁹³⁷.

⁹²⁴ Milius V. Kaimo amatų etnografinio tyrinėjimo klausimu. – P. 202.

⁹²⁵ KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., gyv. Livintų k.

⁹²⁶ Milius V. Kaimo amatų etnografinio tyrinėjimo klausimu. – P. 208.

⁹²⁷ Morkūnienė J. Valstiečių rogės, pakinktai ir jų gamyba. – Vilnius, 1994. – P. 15.

⁹²⁸ Morkūnienė J. Valstiečių rogės, pakinktai ir jų gamyba. – Vilnius, 1994. – P. 27.

⁹²⁹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., g. Vilniuje.

⁹³⁰ KŠM R: pateikėja Janina Sidarienė, g. 1933 m. Livintų k.

⁹³¹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., g. Vilniuje.

⁹³² KŠM R: pateikėja Janina Sidarienė, g. 1933 m. Livintų k.

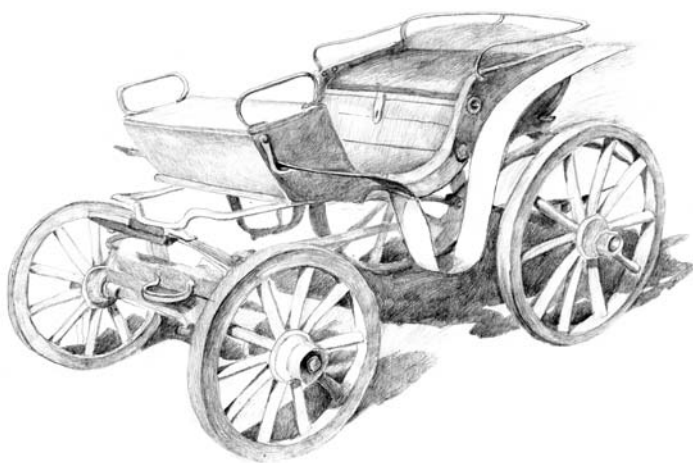
⁹³³ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., g. Vilniuje.

⁹³⁴ KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., gyv. Livintų k.

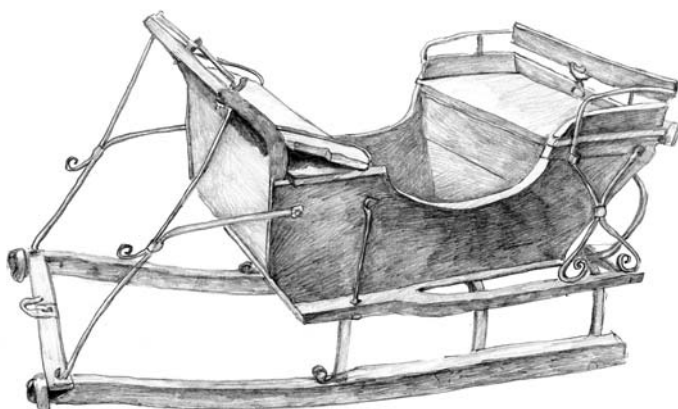
⁹³⁵ KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., gyv. Livintų k.

⁹³⁶ KŠM R: pateikėjas Vincas Sidaras, g. 1926 m. Mackūnų k., gyv. Livintų k.

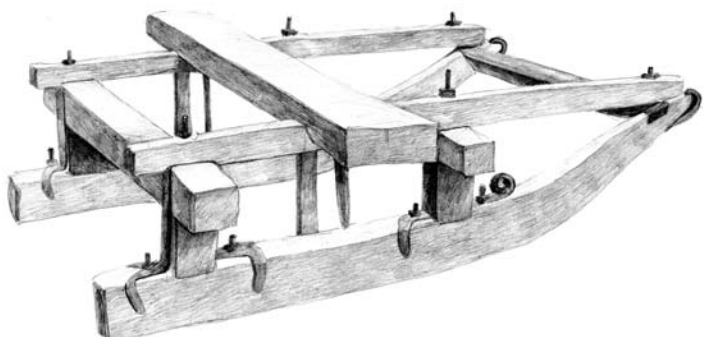
⁹³⁷ Milius V. Kaimo amatų etnografinio tyrinėjimo klausimu. – P. 206.

Brička

Važelis

Darbinės rogės

Siuvėjo amatas

Siuvėjas – vienas populiariausių amatininkų tarpukario laikotarpiu. Šio amato svarbą lėmė parduotuvių, kuriose būtų pardavinėjami pasiūti drabužiai, trūkumas bei žmonių noras puošniau apsirengti. Kaišiadorių apylinkėse siuvėjai vyrai vadinti *kriaučiais*, siuvėjos moterys – *kriaučiuvienėmis* arba *kriaučkomis*.

Šiuo amatu siuvėjai versdavosi ištisus metus. Vieni jų turėdavo pastovias darbo vietas savo namuose, kiti keliaudavo siūti pas užsakovus į namus: *kriaučius tai galima buvo į namus pasiprašyt*⁹³⁸. Namuose dažniau siūdavo moterys *kriaučkos*, kurios apsiūdavo vietinio kaimo gyventojus, vyrai *kriaučiai* dažniau apkeliaudavo gretimus apylinkių kaimus. Siuvėjai taip pat būdavo pasiskirstę darbo sritimis: moterys siuvo moteriškus ir vaikiškus drabužius, vyrai – vyriškus kostiumus, kailinius, moteriškus paltus. Kartais *kriaučkos* šiuo amatu versdavosi tik iki vedybų.

Siuvėjo amato mokydavosi įvairaus amžiaus žmonės, tačiau dažniausiai tai buvo jaunesnio amžiaus arba fizinę negalią turintys žmonės. Livintų kaimo (Rumšiškių parapija) siuvėjas Petras Sidaras *kriaučiaus* amato mokėsi pas amatininką siuvėją, gyvenusį Guronių kaime (Palomenės seniūnija): *a vienas, Sidaras Petras, tiek jis įsimokė siūt. Kaip jis tik parvažiavo tai daug važinėjo. Kostiumus siuvo ir moterim suknelas, viską, nu, vienu žodžiu, ant visų rankų. O jis pasimokė Guronyse gal kokias tris savaites a keturias*⁹³⁹. Kitur mokslas trukdavo iki metų laiko. Siuvėjai amato subtilybes perduodavo jaunesniems šeimos nariams.

Užsakovo namuose siuvėjai būdavo dvi–keturias savaites, kol apsiūdavo visą šeimyną: *būna įvairiai, kol apsiūva, paskui kiti ateina. Paprašo, kad atvažiuotų apsiūt, aplopyt*⁹⁴⁰. Stambesnių ūkininkų namuose *kriaučiai* išbūdavo net iki šešių savaičių, nes drabužius siūdavo ir ūkininko samdiniams. Siuvėjai nakvodavo ir maitindavosi užsakovo namuose. *Kriaučiai* siūdavę drabužius užsakovo namuose užsakymus atlikdavo greičiau, nes šeimnininkams ir samdiniams nereikėdavo kaskart važiuoti pas siuvėją prisimatuoti siuвамų drabužių.

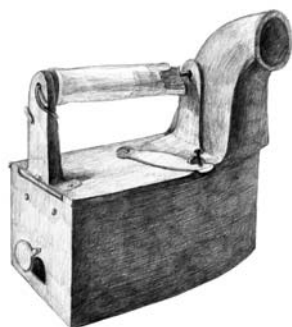
Pagrindiniai siuvėjų darbo įrankiai buvo rankinės ir kojinės siuvimo mašinos, adatos ir adatinės, antpirščiai, žirkklės, lygintuvai. Po namus keliaujantys siuvėjai siuvo atsivežtine arba užsakovo namuose buvusią siuvimo mašiną: *mes turėjom mašiną rankinę, tai siuvėją parveža su kojine mašina, tai jau katros nori. Jau ne daug ką,*

⁹³⁸ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁹³⁹ KŠM R: pateikėja Janina Sidaraitė-Sidarienė, g. 1933 m. Livintų k.

⁹⁴⁰ KŠM R: pateikėja Janina Sidaraitė-Sidarienė, g. 1933 m. Livintų k.

kokias sukutes, ty marškinukus tai rankine pasiuva, a jeigu jau kostiumus vyriškus, tai kojine mašina⁹⁴¹. Šventininkų kaime (Kalvių parapija) užaugusi pateikėja Elena Zavistanavičiūtė mena, jog siuvėjo darbas kainuodavęs brangiai: imdavo nepigiai ir dar maitinti reikėdavo, tai gaudavosi brangus pasiuvimas⁹⁴².

Lygintuvas

Centimetras

Žirklės

Antpirščiai

Siuvimo mašina

Manekenas

Štipai

⁹⁴¹ K&M B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

⁹⁴² K&M B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

Žvejyba – sunkus fizinis darbas, kurį valstiečiai atlikdavo laisvu nuo žemės ūkio darbų metu. Vieniems tai buvo pragyvenimo šaltinis, kitiems verslas ar pramoga. Tikėta, kad žvejo sėkmė priklausydavo ne tik nuo įgūdžių, bet ir nuo jo ar šeimos narių atliekamų veiksmų. Žvejams žvejybos metu drausta tarti tam tikrus žodžius, spjaudyti į vandenį, švilpti⁹⁴³. Žmonoms nevalia šluoti aslos vyrui išėjus į žvejybą, peržengti žūklės įrankių.

XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje Kaišiadorių apylinkių žvejai žvejoti plaukdavo luotais. Tai iš vientiso medžio gabalo išskabtuota valtis. Vienas luoto galas iš apačios buvo patašomas bei pariečiamas, kad būtų mažesnis vandens pasipriešinimas, kitas galas būdavęs status, nepatašytas⁹⁴⁴. Pusiausvyrai išlaikyti luoto šonuose prikaldavo medines lentas – sparnus. Šia valtimi žvejodavo naktį, tad jos viduryje įstatydavo katilą ugniai kūrenti. Luotan sulipdavo du vyrai: vienas viename gale ilga kartimi, pasispirdamas ežero dugnan, irdavosi, o kitas stovėdavo su žeberklu kitame

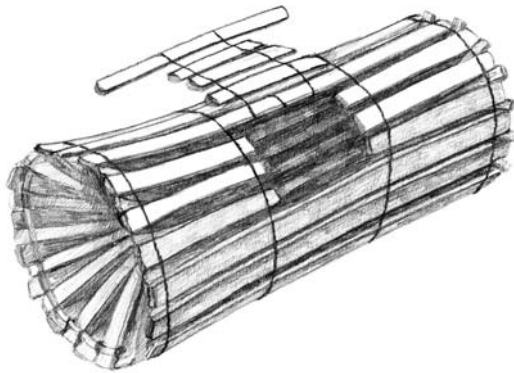
⁹⁴³ Piškinaitė-Kazlauskienė L. Žvejų tikėjimai ir verslo magija // Liaudies kultūra, 4. – Vilnius, 2011. – P. 18.

⁹⁴⁴ Vitauskas A. Žvejyba padubysio valsčiuje // Gimtasai kraštas, 1939, Nr. 2-3 (22-23), p. 562.

gale ir stebėdavo dugną, kurį gerai apšviesdavo ugnis⁹⁴⁵. Vėliau luotus pakeitė didesnės, maždaug 5 metrų ilgio, irklais valdomos medinės valtys.

Žuvims pasmeigti naudoti žeberklai. Padalės kaime (Žaslių parapija) žeberklais žvejodavo prasidėjus šalnoms: *jauni vyrai po 2–4 susiburdavo prasidėjus šalnoms plaukti ant lučinės, t.y. Neryje badyti žuvų žeberklais*⁹⁴⁶. Žvejota ir kabliukais. Prie luoto *uodegos* ant stiprios ir ilgos virvės pririšdavo kabliuką, ant kurio užmaudavo mažą žuvytę ar kitą masalą. Laimikiui užkibus jį virvele pritraukdavo prie luoto galo ir rankomis nuimdavo nuo kabliuko. Plaukiant luotais daugiausia žvejota ramiuose, netekančiuose vandenyse.

Tarpukariu valstybei leidus gyventojams išsinuomuoti vandens telkinius kito žvejybos įrankiai, atsirado daugiau prekyautojų žuvimi: *kai kurie žmonės net leidimus išsiimdavo žvejoti. Žuvis veždavo parduoti į Kauną*⁹⁴⁷, *tėvai turėjo nuosavą ežerą 40 ha ploto. Tai buvo Asonas. Už vandenį turėjo mokėti mokestį*⁹⁴⁸. Taip pat pradėti gaudyti vėžiai, kuriuos eksportuodavo į Vokietiją: *eidavo vėžiauti su balanomis. Sugautus vėžius parduoti nešdavo apie 9 km. Vienoje kapoje (60 vienetų vėžių) turėjo būti ne daugiau kaip 16 patelių. Vėžius nešdavo parduoti pasiūtoje tarboje. Supirkėjai vėžius siųsdavo į Vokietiją. Už kapą vėžių mokėdavo 6 litus. Rugių centneris kainavo 7 litus. Vėžiai turėjo būti 4 cm lukšto*⁹⁴⁹.

Bučiukas vėžiams gaudyti

⁹⁴⁵ Vitauskas A. Žvejyba padubysio valsčiuje // Gimtasai kraštas, 1939, Nr. 2-3 (22-23), p.563.

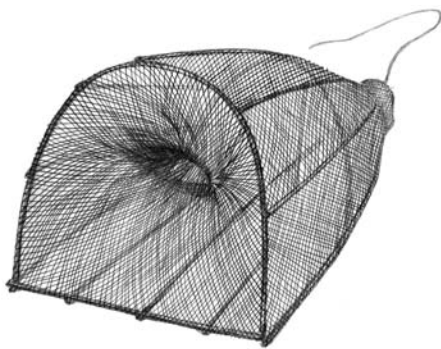
⁹⁴⁶ Piškinaitė-Kazlauskienė L. Lietuvos žvejai XX a. (2) // Mūsų kraštas, 1995, Nr. 2 (7). – P. 48.

⁹⁴⁷ KŠM B561: Lina Žizliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Ona Mažeikaitė-Maciulevičienė, g. 1926 m. Guogų k., nuo 1930 m. gyv. Sekionių k.

⁹⁴⁸ KŠM B561: Lina Žizliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Emilija Sindarienė, g. 1914 m. Liaukiškių k., gyv. Žostautų k.

⁹⁴⁹ KŠM B561: Lina Žizliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Emilija Sindarienė, g. 1914 m. Liaukiškių k., gyv. Žostautų k.

Žvejai žuvis gaudydavo pintais bučiais: iš žilvyčių neluptų bučius pindavo. Bučiuko lankas kaip kašės. Kokia 1,3 m aukščio. Ir tada antras lankas mažesnis toks kaip šakės. Trečias dar mažesnis. Ir tada viršuje, vidury padaro tokį įdubimą. Mažytę skylutę viršum to lanko. Apatinė skylė būna kaip kašės. Jie būna prišti šniūriukais. Tai jau kokia žuvis įlenda, tai atgal neišlenda⁹⁵⁰ ir megztais bučiais: buvo ir megztų bučiukų iš siūlų, kaip tinklas. Tokius bučiukus plokščius darė. Tai juos irgi megzdavo vyrai patys. Keturi lankai, plokščias, in jį pildavo žvyrą. Kai neužtvėntas Nemunas, kai žiobriai eidavo, tai vyrai padarydavo tokias duobes. Viršų ir apačią padaro plokščią, užtempia audeklą. Tai čia kiek tų žuvų prieidavo⁹⁵¹. Žuvis taip pat gaudydavo kabliukais, pritvirtintais ant virvės: pasidarydavo ilgą šniūrą, ant jo sukabindavo tokius raiščiukus, kaip skepetos. Ant raiščiuko pakabindavo po kabliuką ir slieką arba varlytę mažytę. Su varlikėm gaudydavo šamus, vėgeles. O ant tų kablių būdavo daug ūsorių. Jei upės kraštas smėlėtas, tai kokius 30 metrų darydavo tokius šniūrus. Kuo ilgesnis, tuo daugiau užkibdavo žuvų⁹⁵² ir tinklais, vadintais brindikėmis.

Bučius

Megztuvė tinklams megzti

⁹⁵⁰ KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Ona Mažeikaitė-Maciulevičienė, g. 1926 m. Guogų k., nuo 1930 m. gyv. Sekionių k.

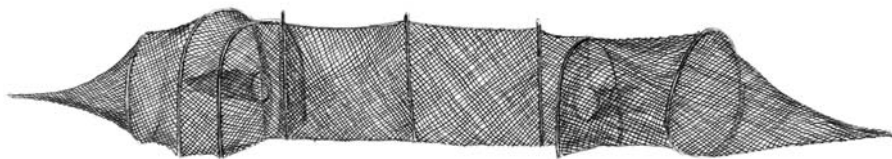
⁹⁵¹ KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Ona Mažeikaitė-Maciulevičienė, g. 1926 m. Guogų k., nuo 1930 m. gyv. Sekionių k.

⁹⁵² KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Ona Mažeikaitė-Maciulevičienė, g. 1926 m. Guogų k., nuo 1930 m. gyv. Sekionių k.

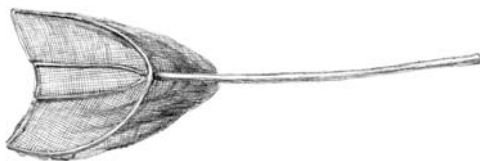
Liaukiškių kaime (kitapus Neries) žuvis gaudydavo pirktiniais arba pačių megztais tinklais, vadintais *trubicomis*: *prie tinklų dar buvo pritvirtinti „skandukai“ – iš molio padaryti ir išdeginti, kad tinklas nepaskęstų. Tinklą laikydavo „plavūkai“ – medinė lentelė*⁹⁵³.

Ringailių kaime (Užuguosčio parapija) žvejai statydavo tinklus vadintus *venteriais*: *tai jau pastatei ir lauki kokią vieną dieną, dvi dienas. Kai lydekų nerštai buva, tai užtenka kelių valandų pastovėti ir prilekia žuvų*⁹⁵⁴, naudodavo samčius. Įprastai žvejoti tinklais rinkdavosi maždaug 4–5 vyrų kompanija.

Žvejai, besiverčiantys žvejybos verslu, pasigamindavo ir kitų darbą lengvinančių žvejybos įrankių. Jie turėdavo specialias dėžes didesnėms ir mažesnėms žuvims laikyti: *varžas – iš lentų padarytos 2 m ilgio dėžės didelėms žuvims sudėti ir kojko – dėžės mažoms žuvims laikyti*.⁹⁵⁵ Taip pat *buldogą*, skirtą žuvims gąsdinti: *įrankis žuvims gąsdinti, kad jos eitų „motnion“*. „Buldogas“ buvo pagamintas iš medinio koto ir buožės. Šiuo įrankiu vyrai žuvis apglušindavo⁹⁵⁶.

Venteris

Samtis

Pramogine žvejyba daugiausia užsiimdavo vaikai ir seneliai, kurie žvejodavo savadarbėmis meškerėmis: *berniukai meškeres pasidaro patys. Rykšteles tokias aukštas, ilgas, tiesias, tokias gražias paima. Paskiau kaip kiaulę pjauna, tai būna toks šerys. Paskui žiemą pasidaro valus, nu, ir ant to valo tokią skauką kaip pas mum vadina kabliuką tokį. Kabliuką jau darydavo suaugę*⁹⁵⁷.

⁹⁵³ KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Emilija Sindarienė, g. 1914 m. Liaukiškių k., gyv. Žostautų k.

⁹⁵⁴ Baltrušaitis V., Žižliauskaitė L. Kaišiadorių etnografinis žodynelis. – Kaišiadorys, 2006. – P. 124.

⁹⁵⁵ KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Emilija Sindarienė, g. 1914 m. Liaukiškių k., gyv. Žostautų k.

⁹⁵⁶ KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Emilija Sindarienė, g. 1914 m. Liaukiškių k., gyv. Žostautų k.

⁹⁵⁷ KŠM B886: pateikėja Elena Zavistanavičiūtė, g. 1923 m. Šventininkų k., gyv. Kruonyje.

Amatininkai Rumšiškių apylinkėse (1935 m.)⁹⁵⁸

Amato rūšis	Amatininko vardas, pavardė	Gyvenamoji vieta
Batsiuovys	Vaisas Šmuila	Rumšiškių m.
Batsiuovys	Abramavičius Jonas	Rumšiškių m.
Siuvėjas	Kravecas Boruchas	Rumšiškių m.
Siuvėjas	Lvovas Šmuila	Rumšiškių m.
Siuvėjas	Purvienė Civė	Rumšiškių m.
Siuvėja	Alionytė Veronika	Rumšiškių m.
Siuvėja	Petrauskaitė Zosė	Rumšiškių m.
Siuvėjas	Šimkūnas Jonas	Rumšiškių m.
Siuvėjas	Marčiulionis Petras	Rumšiškių m.
Siuvėjas	Ivanauskas Izidorius	Pievelių k.
Siuvėjas	Gagas Jonas	Bantiškių k.
Siuvėjas	Juršė Kazys	Gastilionių k.
Siuvėjas	Aleksandravičius Andrius	Gastilionių k.
Siuvėja	Bačiauskienė Marijona	Pravieniškių k.
Kalvis	Kacas Cemechas	Rumšiškių m.
Kalvis	Codikovas Heselis	Rumšiškių m.
Kalvis	Samatauskas Juozas	Rumšiškių m.
Kalvis	Puras Ignas	Leliušių k.
Kalvis	Dručiūnas Petras	Jurgiškių k.
Kalvis	Čiurinskas Jonas	Pašulių k.
Kalvis	Sidasas Bernardas	Šilinių k.
Stalius	Ribačenka Juozas	Gastilionių k.
Stalius	Alionis Bernardas	Guronų k.
Stalius	Sutkaitis Kazys	Milžinų k.
Stalius	Sadauskas Jonas	Užtakų k.
Staliai	Vincevičiai: Vlad. ir Vikt.	Rumšiškių m.
Stalius	Kaganas Motelis	Rumšiškių m.
Stalius	Valionis Jonas	Pašulių k.
Stalius	Megelinskas Vincas	Užtakų k.
Stalius	Susteris Smuilas	Rumšiškių k.
Kailiadirbis	Šarafuninas Bernardas	Rumšiškių m.
Kailiadirbis	Radlinskas Jonas	Rumšiškių m.
Fotografas	Codikovas Mendelis	Rumšiškių m.

⁹⁵⁸ Kauno apskrities archyvas (KAA). F. 210 ap. 4 B. 6.

Gyvenviečių tipai

Žasliai

Kaišiadorių apylinkėse iki pat XIX a. pabaigos vyravo gatviniai-rėžiniai kaimai, įkurdinti prie ežerų arba upelių. Gatviniuose kaimuose pastatus statydavo taisyklingai abiejose gatvės pusėse: gyvenamieji namai ir klėtys vienoje, ūkiniai pastatai – kitoje gatvės pusėje. Didėjant gyventojų skaičiui ėmė trūkti vietos gyvenamųjų ir ūkinių trobesių statybai, tad rėžiai imti dalyti išilgai. Dalijimo riba tapo gatvė. Visus sodybos pastatus pradėta statyti vienoje gatvės pusėje: šalia gatvės stovėdavo gyvenamieji namai ir klėtys, atsukti galais į gatvę, o toliausiai nuo gatvės, sodybos gale – kluonai. Kaimų gatvių galuose būdavo įrengiamos aikštelės, kuriose vykdavo valstiečių susibūrimai ir jaunimo šokiai. Bendros pirtys stovėdavo atokiau nuo sodybų, palei upę ar vandens telkinį.

Žasliai

Darsūniškyje gatvinio tipo gyvenvietės išsilaikė iki XX a. pirmojo dešimtmečio: iki I-ojo Pasaulinio karo Darsūniškio gyventojų namai daugiausiai šiaudiniais stogais, buvo galais gatvėm sustatyti ir taip arti, kad kaimynai vieni su kitais kiemuose bei pro gryčių langus galėdavo susikalbėti⁹⁵⁹. Bublių kaime (Žiežmarių parapija) iki XX a. trečiojo dešimtmečio: seniausia Bublių gyvenvietė buvo gatvinis kaimas tarp dviejų kalvų. Sodybos buvo abiejose kaimo pusėse. Prie gatvės namas atsuktas galu. Prie jo svirnas, toliau tvartai, o kluonas toliau nuo šių trobesių vienas šalia kito kaimyno, lyg tvirtovė. Žemė buvo padalinta šniūrais besitęsiančiais nuo vieno lauko iki kito. Kiekviena juosta (rėžis, šniūras) buvo apie 0,7 ha. Padalinta tik ariamoji žemė ir pievos. Ganyklos buvo bendros. Gyvuliai buvo ganomi pūdyje, o nuėmus javus – ražienose. Kalvose augino kviečius, o kitus javus šlaituose. Daržai buvo prie namų⁹⁶⁰.

Iki XX a. antrojo dešimtmečio Kaišiadorių apylinkėse taip pat buvo suformuotos miestelio, dvaro ir bažnytkaimio (Vilūnai, Kalviai, Gegužinė, Palomenė) tipo gyvenvietės⁹⁶¹. XX a. antrajame–trečiajame dešimtmečiuose gatviniai-rėžiniai kaimai

⁹⁵⁹ KŠM B64: Marija Čilvinaitė „Kalendoriniai papročiai Drasūniškio apylinkėje“, 1972. Pateikėja Uršulė Vaitkevičiūtė-Žukauskienė g. 1897 m. Darsūniškyje.

⁹⁶⁰ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

⁹⁶¹ Interneto prieiga: file:///C:/Users/Ugne/Desktop/Gyvenvieciutapai%20(2).pdf [2015 08 03].

Žiežmariai

pradėti skirstyti į vienkiemius. Vienkiemius formuodavo pagal bendras nuostatas: *visa žemė vienoje vietoje, o jos plotas turėjo būti kvadrato arba stačiakampio formos. Trobesiai nuo vieškelio buvo statomi už 50 metrų, nes arti dulkėto vieškelio gyventi nepatogu. Sodyboje tarp atskirų trobesių atstumas buvo nuo 6 iki 50 metrų*⁹⁶².

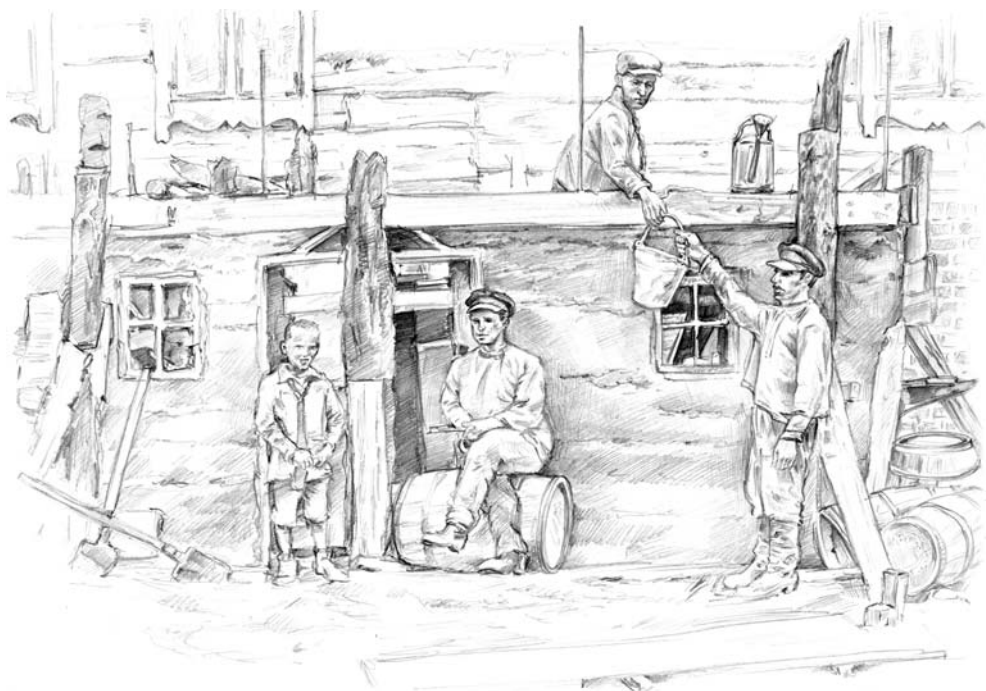
Pirkios ir kitų sodybos pastatų statyba

Gyvenamuosius namus statydavo dailidės ir staliai. Pastarieji surėsdavo pastato sienas, sudėdavo grindų ir lubų sijas, iškeldavo gegnes⁹⁶³. Staliai įrengdavo pastato vidų: obliuodavo lentas, klodavo grindis, lubas, padarydavo ir sustatydavo duris, langus, langines, papuošdavo namą ornamentais⁹⁶⁴. Įprastai šeimininkas meistrus kartu su darbui reikalingais įrankiais atsiveždavo iš jų namų. Pastato statybos laikotarpiu meistrai gyvendavo ir maitindavosi šeimininko namuose. *Jeigu kur būdavo namus*

⁹⁶² KšM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

⁹⁶³ Milius V. Medžio apdirbimo amatininkai // Valstiečių verslai. – Vilnius, 1983. – P. 48.

⁹⁶⁴ Milius V. Medžio apdirbimo amatininkai // Valstiečių verslai. – Vilnius, 1983. – P. 49.

*statyt, tai tie žmonės duodavo valgyt ir tadu jau su nakvyne būna kokiai savaitei. Tadų jau pareina, kai jau pastato namą*⁹⁶⁵.

Pastatų sienojams statyti geriausia laikyta pušies, prastesnė – eglės mediena. Pušiniai rąstai esą širdingesni, t.y. turi didesnę bei storesnę širdį (šerdę), tad tokios sudėties rąstas žymiai tankesnis, kietesnis ir sykiu patvaresnis⁹⁶⁶. Eglės, ypatingai balteglės, mediena pralaidesnė vandeniui, tad labiau tinkama vidaus apdailai: luboms, grindims. Sienojams statyti tinkamesnėmis taip pat laikytos miško tankmėje, o ne palaukėje augusios pušys ir eglės.

Siekiant išgauti drėgmei atsparią medieną valstiečiai medžius kirsdavo tik žiemą: tinkamiausias laikas bet kokiai statybinei medžiagai kirsti – gruodžio mėnuo ar apskritai laikotarpis prieš Kalėdas⁹⁶⁷. Tuomet medžio sultys sutvirtindavo medį ir likdavo medienos viduje. Kirsdami medžius vyrai atsižvelgdavo ir į mėnulio fazes. Rumšiškietčiai medžius kirsdavo tik mėnuliui esant senagalyje, kaišiadoriečiai vengė medžius kirsti mėnuliui buvus jaunam mėnesyje, nes tokie medžiai bus nepatvarūs,

⁹⁶⁵ KšM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė g. 1935 m. Klūsų k., gyv. Palomenėje.

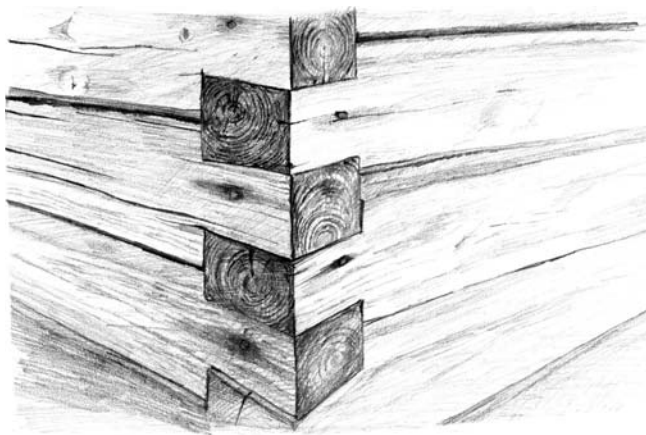
⁹⁶⁶ Vitauskas A. Statybinės medžiagos apdirbimas // Gimtasai kraštas, 1940, Nr. 1 (24), p. 38.

⁹⁶⁷ Vitauskas A. Statybinės medžiagos apdirbimas // Gimtasai kraštas, 1940, Nr. 1 (24), p. 36.

greit supus, juos suės kirmėlės⁹⁶⁸. Namo statybai nukirstų medžių rąstus kovo ir balandžio mėnesiais nužievindavo, išdžiovindavo ir kraudavo pastogėn arba iškart naudodavo pastatų statybai.

Pirkia dažniau statydavo pietiniame sodybos pakraštyje: tada šeimoje viešpataus taika ir ramybė, seksis gyvuliai, visada bus geras javų derlius ir nepristigs duonos⁹⁶⁹. Vengdavo vietų, kuriose skerstos kiaulės, kadaise žuvo ar buvo palaidoti žmonės. Stant gyvenamąjį namą atsižvelgdavo ir į dirvožemio savybes. Šaltiniuota vieta buvusi pavojinga dėl galimo „grybo“ įsiveisimo ir perkūno iškrovos sukulto gaisro. Išrinkę tinkamą sodybos vietą šeimnininkai ją pašlakstydavo šventintu vandeniu.

Pamatinio vainiko surentimas valstiečių kultūroje laikytas itin reikšmingu veiksmu, galinčiu nulemti būsimą šeimnininkų laimę, gyvulių gerovę. XIX a. pabaigoje gyvenamojo namo pietų pusės sąsparoje kalnu iškaldavo ar kirviu iškirsdavo kryžiuką ir įliedavo graudulines žvakes, kad apsaugotų nuo ligų ir staigios mirties; įdėdavo šventintų kadagių, rūtų ar alyvos šakučių – nuo gaisro; iš šermukšnio padarydavo kryželį – nuo „neramių dvasių“; įpildavo varinės ar sidabrinės monetos, grūdų – kad namai būtų turtingi ir laimingi⁹⁷⁰. Į statomų tvartų sąsparą įdėdavo šermukšnio, iešvos šakelių, kad gyvačių nebūtų ir kad gyvuliai sektųsi; į klėties – grūdų ir pinigų; į kluono ir daržinės – grūdų ir pelenų; į pirties – šventintų žolynų, apsaugai nuo velnių ir raganų⁹⁷¹. Suręsto pirmojo vainiko proga šeimnininkai meistrams iškeldavo vaises.

Sąspara

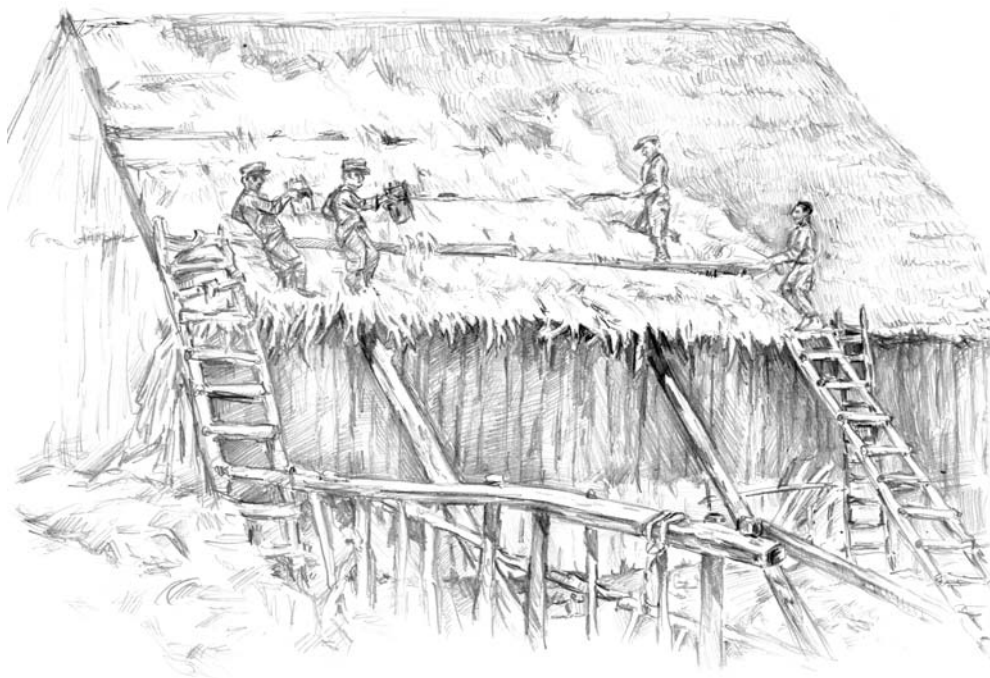
⁹⁶⁸ Balys J. Lietuvių liaudies tradicijos. – Vilnius, 1986.

⁹⁶⁹ Vyšniauskaitė A. Lietuvos namai. – Vilnius, 2004. – P. 78.

⁹⁷⁰ Milius V. Medžio apdirbimo amatininkai // Valstiečių verslai. – Vilnius, 1983. – P. 50.

⁹⁷¹ Milius V. Medžio apdirbimo amatininkai // Valstiečių verslai. – Vilnius, 1983. – P. 51.

Kitus vainikus, apvalius rąstus arba apipjautus sienojus dėdavo vieną ant kito, kol pasiekdavo reikiamą pastato aukštį. Kad geriau laikytųsi šiluma, sienojų tarpus apkamšydavo samanomis. Pastatę sienas dėdavo sijas, gegnes ir grebėstus. Dailidės darbo pabaigą vainikuodavo prie galinės ar vidurinės gegnių poros prikabinas beržo ar ąžuolo lauko gėlėm išpuoštas vainikas. Prie pastarojo pakabindavo iš medžio išdrožtą butelį, taurelę ir sūrį⁹⁷². Šeimininkas pamatęs iškeltą vainiką meistrus vaišindavo geresniu maistu ir gėrimais.

Iki XX a. pradžios pagrindinė žaliava stogams dengti buvo šiaudai. Tinkamiausi – ruginiai, išlaikyti bent vienerius metus. Retais atvejais naudoti kvietiniai šiaudai, tačiau jie *menkesni ir mažiau patvarūs*⁹⁷³. Prasta žaliava laikyti ir patręšti rugiai, nes jie greičiau pūva, o saulės atokaitoje ima trupėti. Išrinkę tinkamiausius šiaudus stogdengiai gamindavo kūlius, kuriais nuklodavo pirmąją pradedamo dengti stogo eilę. Kūlius darydavo surišdami nublokštus ir dar kartą spragilais apkultus šiaudų pėdus. Šiaudus kuldavo dukart, kad neliktų nė vieno grūdo, kad į stogą pelės neįsimestų⁹⁷⁴.

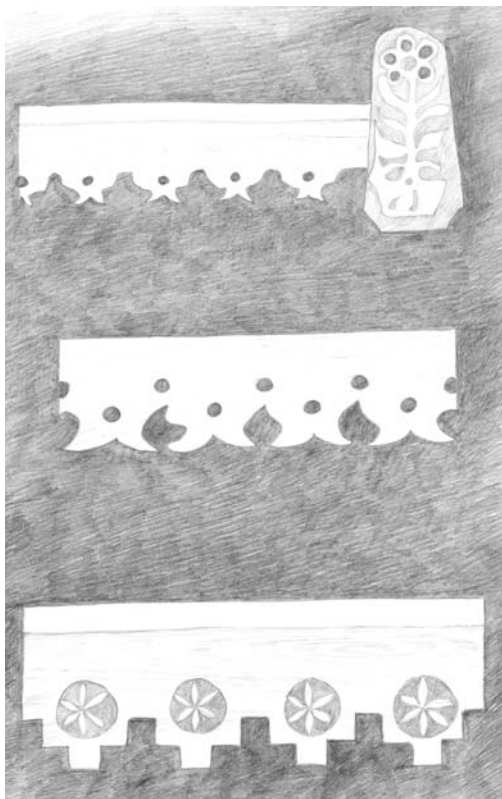
⁹⁷² Milius V. Medžio apdirbimo amatininkai // Valstiečių verslai. – Vilnius, 1983. – P. 53.

⁹⁷³ Vaitiekūnas A. Kulių dirbimas // Gimtasai kraštas, 1938, Nr. 3-4 (19-20), p. 341.

⁹⁷⁴ Stakevičius V. Šilališkiai // Darbo papročiai. – Vilnius, 1992. – P. 77.

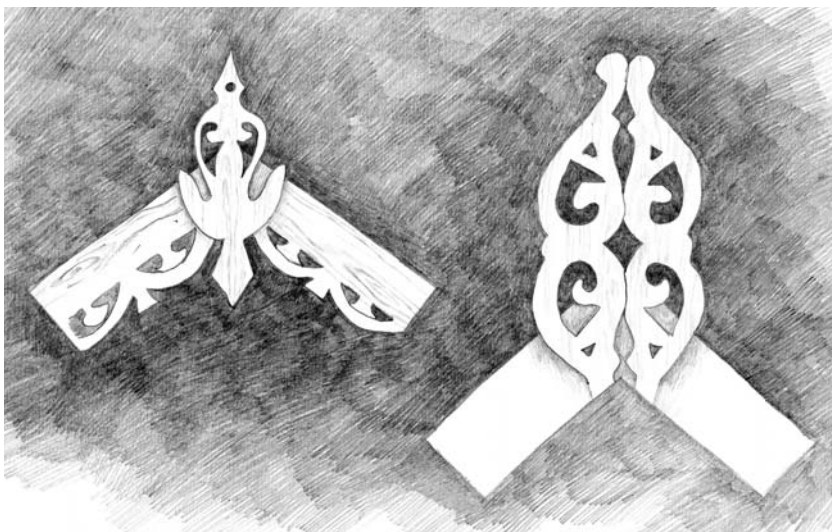
Siekdami apsaugoti stogą nuo graužikų iš šiaudų pėdų būtinai išrinkdavo žoles ir šiaudgalius. Surištus kūlius sušukuodavo, jų galus sulygindavo dalgiu.

Stogą pradėdavo kloti nuo kairiojo krašto apačios. Šiaudų kūlius dėdavo ant grebėsto. Nukloję pirmąją eilę pastaruosius išsklaidydavo, sulygindavo stogdenge lenta ir prispausdavo gniūtele (karklo vytele arba keliamečiais ievos ūgliais), kurią pritvirtindavo prie stogo grebėsto. Stogo viršūnei, šelmeniui, dengti pasirinkdavo gražiausius bei tvirčiausius šiaudus. Užbaigę stogo šlaitus viršūnės šiaudus supindavo arba perlenkdavo į kitą pusę ir prispausdavo gniūtele⁹⁷⁵. Šelmens viršūnę apibarstydamo storu spalių sluoksniu, apsaugančiu nuo lietaus ir sniego, o nuožulnius stogo pakraščius sutvirtindavo ir puošdavo vėjalentėmis bei karnizais. Vėjalentės susidūrimo vietos būdavo išpuoštos išraiškingais lėkais.

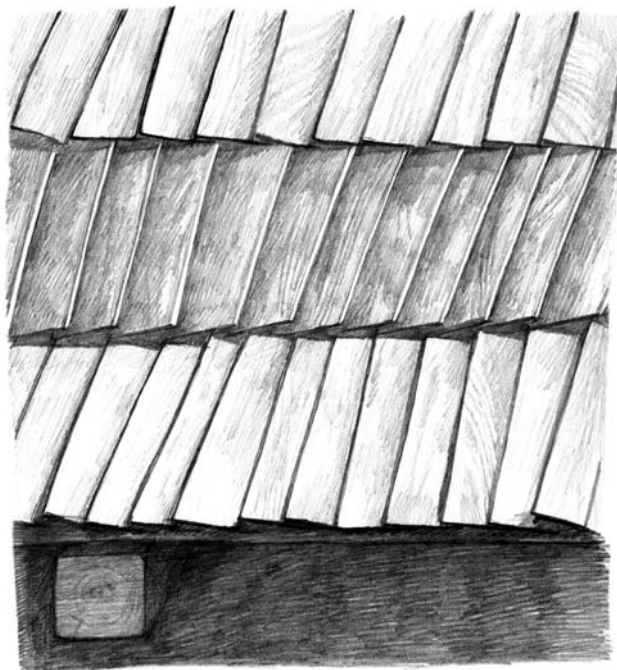

Karnizai

⁹⁷⁵ *Milius V. Medžio apdirbimo amatininkai // Valstiečių verslai. – Vilnius, 1983. – P. 56.*

Lėkiai

Skiedrinės lentelės (gontai)

XX a. pradžioje šiaudinius stogus keitė skiedriniai stogai (gontai).

Stogdengio dengti šiaudiniai stogai išlaikydavo 25–40 metų, buvo nepralaidūs drėgmei, vėjui ir karščiui. Stogo kokybę lemdavo ir pastatų geografinė padėtis. Šiaurinė stogo dalis laikui bėgant pasidengdavo samanomis, kurios sulaikydavo kritulius. Tuo tarpu nuo stačių stogų krituliai greičiau nubėgdavo žemėn. Pietinė stogo dalis labiau kentėdavo nuo vasaros kaitrų, o buvus dideliems vasaros karščiams imdavo sproginėti šiaudų galai.

Apdengę stogą staliai sutvirtindavo pastato pamatus. Pirkios pamatinio vainiko apačią užpildavo moliu, sumaišytu su karvės mėšlu⁹⁷⁶. Svirno pamatus iškeldavo aukščiau, ant akmenų, o tvarto – aptaisydavo susistovėjusiu gyvulių mėšlu.

Sodybos ir ūkiniai pastatai

Pagrindiniai vienkiemio ar kaimo sodybos pastatai – gyvenamasis namas, svirnas, tvartas, klojimas, daržinė ir pirtis⁹⁷⁷. Kiemuose taip pat stovėdavo šuliniai, malkinės, šeimos kryžiai arba koplytstulpiai, rūkyklos, augo gėlių darželiai, vaismedžių sodai, būdavo iškasti rūšiai, *kapčiai*.

Gyvenamasis namas. Kaišiadorių apylinkėse gyvenamasis namas vadintas *pirkia* arba *grinčia*. Seniausioji – dūminė pirkia: *tai buvo vienas pastatas iš pirkios ir priemenės. Pirkia su lubomis. Joje stovėjo pečius be dūmtraukio, kuriame kepta duona ir gamintas valgis. Šis pečius apšildydavo pirkį*⁹⁷⁸. Vėliau dūminės pirkias keitė viengaliai gyvenamieji namai. Pastarųjų kampe ties įėjimu stovėdavo duonkepė krosnis, langai – maži, dažnai be stiklų, iš vidaus užstumiami medinėmis langinėmis⁹⁷⁹. Prie viengalės pirkios pristatydavo priemenę, kartais tvartą ir daržinę. Buvus daugiau šeimos narių viengalėse pirkiose medine arba medžiagine pertvara atskirdavo miegamąją patalpą: *vienas kambarys buvo. Langai tokie nedideli buvo, o čia tokia marška užkarta. Tai už pečio tenai buvo mūsų lova, jau vaikų. Paskui dar prie pečiaus palotkės intaisytos. Tai mes jau su sese miegojom, o brolis ant tų palotkų, o tėvai jau čia kita lova*⁹⁸⁰ ir valgomąjį: *kartais kieno jau didesnė šeima biški kambariukas būna pertvertas.*

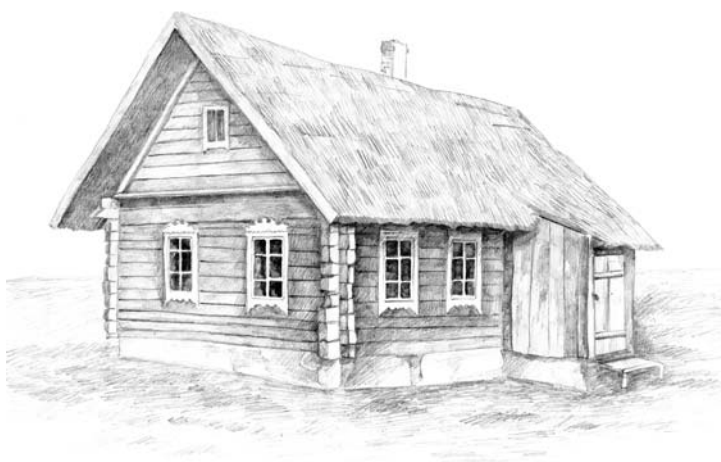
⁹⁷⁶ Miliū V. Medžio apdirbimo amatininkai // Valstiečių verslai. – Vilnius, 1983. – P. 57.

⁹⁷⁷ Vakarų aukštaitijos tradicinė kaimo architektūra // Etninės globos kultūros taryba. – Vilnius, 2008. – P. 12.

⁹⁷⁸ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

⁹⁷⁹ Vakarų aukštaitijos tradicinė kaimo architektūra // Etninės globos kultūros taryba. – Vilnius, 2008. – P. 13.

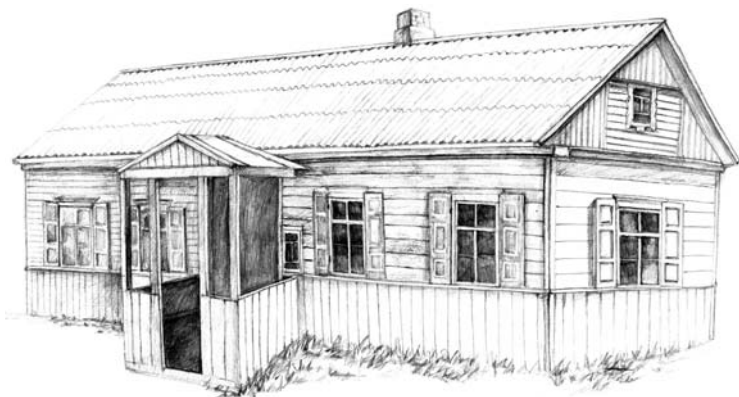
⁹⁸⁰ KŠM R: pateikėja Regina Griesiūtė-Nartautienė, g. 1935 m. Klusų k., gyv. Palomenėje.

Viengalės pirkios

*Tai kitoj pusėj ten da kambariukas būna. Būna suolai aplinkui sieną, o per vidurį stalas, dar vėl gi zaslanas prie stalo*⁹⁸¹.

Gyventojams išsikėlus į vienkiemius viengales pirkias keitė erdvesni ir didesni dvigaliai gyvenamieji namai: *visos pirkios buvo medinės, sienos gulstinių rąstų, kampuose sunertų į sąsparas, šiaudiniai stogai, dvišlaičiai, prie pagrindinio įėjimo gonkelės. Visas namas buvo dalijamas į tris maždaug vienodo dydžio dalis – gryčią, priemenę ir kamara – seklyčią*⁹⁸². Pirkiose būdavo iškirsti 4–5 langai, iš kurių vienas būtinai iškirstas į kiemo pusę. Be abejo, mažžemių valstiečių pirkios būdavo prasčiau išplanuotos ir įrengtos.

Dviejų galų pirkia

Gonkelės

⁹⁸¹ KšM R: pateikėja Elena Mikulytė-Jankauskienė, g. 1932 m. Prozariškių k.

⁹⁸² KšM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

Iki XX a. trečiojo dešimtmečio valstiečių pirkiose būdavo plūkto molio aslos, o medinių sienų plyšiai užglaistyti moliu. Vėliau išplito lentinės grindys, sienas imta klijuoti laikraščiais, kartais tapetais, lubos baltintos kalkėmis ar bent jau balzganu skysčiu, iškastu upelių pakrantėse⁹⁸³. Kambariuose stovėdavo būtiniausi baldai ir namų apyvokos reikmenys: *stovėjo pečius duonkepis, apačioje pečelis, ten mum, vaikam, žiemą reikėjo lįst valyt ir kiaušinius rinkti. Šalia pečiaus buvo toks kaptūzas pastatytas. Ten vakarienę virdavo. Prieš pečių eidavo į kaminą sienelė. Tai buvo padaryta kaip lentynos, juška uždaryti. Iš kitos pusės ant pečiaus buvo šilta. Ten mus vaikus užkeldavo ir ten miegojom. Ten kaptūzas toks irgi buvo padarytas. Ten susidėdavom daiktus. Ant to suolo visuomet stovėdavo kibiras su vandeniu ir puodelis atsigert. Paskui prieky stalas, ilgas, dažytas mūsų buvo, ant keturių kojų, kitur pakojai dar buvo. Prieky zaslanas. Ten kabėdavo abrazdai ant sienos. Juozapas buvo, Aušros vartų Marija. Lempos tai buvo šiaudų. Ant langų mama labai karpė iš popierių tokius trikampus. Žiemą dėdavo dvigubus langus, o apklijuodavo popieriu, kad vėjas neitų. Vaikam pakabindavo supynes iš geldos viduj. Kitoj sienoje stovi lovos sudėtos. Virš lovos kartis pakabinta. Ant tos karties rūbus sukabini. Ant lovų pridėdavo daug pagalvių*⁹⁸⁴.

Šėpa

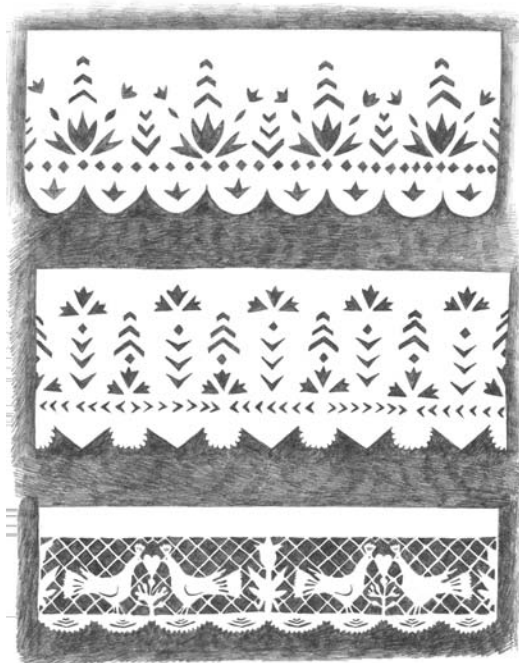
Uslanas

⁹⁸³ Baltrušaitis V. Gyvenamųjų namų interjerai kaime ir miestelyje // Paparčių ir Žaslių apylinkės. – Kaišiadorys, 1997. – P. 256.

⁹⁸⁴ KŠM R: pateikė Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

Abrozdas

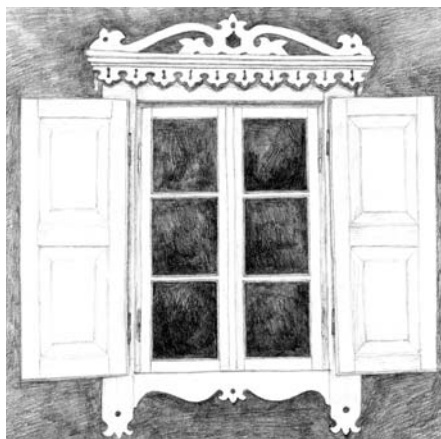
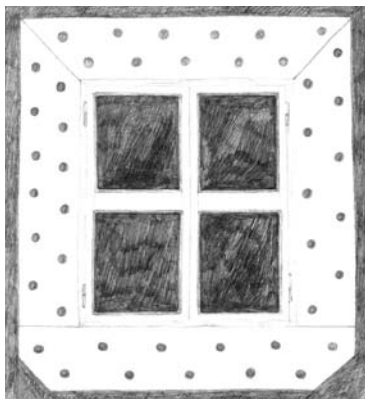
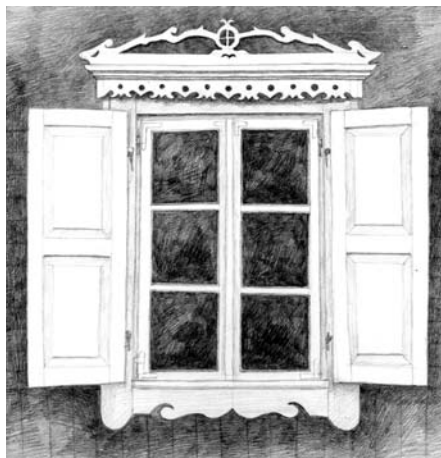
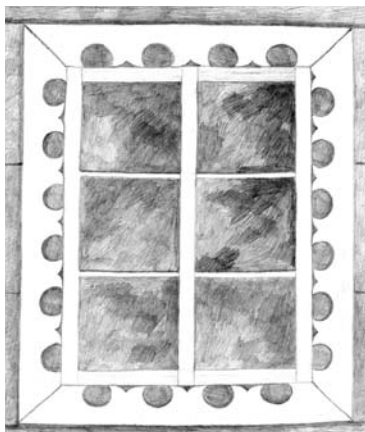

Karpiniai

Pasiturinčių šeimų pirkios buvo kur kas didesnės ir erdvesnės. Dvigalė pirkia turėdavo švariają ir ūkinę puses: *tai viena pusė namo buvo juodoji pusė. Jau ten buvo virtuvė ir tėvo dirbtuvė. Virtuvėj stovėjo stalas, stovėjo plyta, į plytą buvo įmontuotas kati-liukas, kad visada būtų karšto vandens. Kadangi tėtis pats buvo stalius, tai buvo lentynos tokios išstatytos. Ant tų lentynų būdavo visokių pridėta vaistažolių buteliuose. O kaip jau čia kaip įeini, pirmiausia toks nedidelis kambarys. Tam kambary buvo duonkepė tokia gražiai uždengiama. Šalia jos stovėjo apšildymo krosnelė. Toliau sekantis kambarys ir kas charakteringa pas mus nebuvo durų. Ant durų buvo tokios portjeros taip gražiai į šonus būdavo praskleidžiamos, nu, ir kaspinais surišamos. Ir kaip toliau įeini į didįjį kambarį, tada stovėjo graži spinta, stalas svečiam su kėdėm buvo, daug labai paveikslų, paskui indauja tokia, nu, tokia spintelė. Prie spintelės Marijos paveikslas buvo. Prie šito paveikslo buvo žvakidės, aukštos kristolinės dvi vazos, visada gėlių pamerkiama. Jeigu nebūdavo, žiemą tai dirbtinių kartais gėlių būdavo. Nu, būdavo dar ant tos spintelės, kadangi tėvas buvo meniškos prigimties, visokių tokių gražių suvenyrų, pavyzdžiui, tokia labai graži kedro eglės šyška. Buvo salione du langai. Vienas į gatvę, kitas bažnyčios pusėj, lengvos užuolaidos buvo. Nakčiai užsidarydavom langines. Nu, buvo takai, ne kilimai. Virš salionio, eidavai į miegamąjį. Į miegamąjį irgi buvo tokios pat portjeros. Tiesa, virš miegamojo buvo su Laisvės statula, Niujorko panorama, toks gana ilgas paveikslas. Langu buvo vienas. Galais stovėjo dvi lovos. Vienoj lovoj miegodavau aš. Mano lova buvo labai plati, didelė ir tėvų lova. Prie lovų kilimai rankų darbo, dideli. Virš tų kilimų buvo paveikslai daugiausia religine tema. Paskui prie lovų buvo kailiai, atrodo, ožkų kailiai. Paskui būtinai turėjo būti tualetinis puodas, uždengiamas. Ir pas tėvus buvo puodas ir pas mane puodas. Toliau ties mano lova ir ties langu stovėjo kosmetinis stalas, toks nedidelis kosmetinis staliukas, kvadratinis, su stalčiukais ir apačioj pasidėt ten laikraščiam, žurnalams ir ant viršaus buvo labai graži tėvo padirbta tokia dėžutė sudėti papuošalams. Ant stalo stovėjo gražus didelis kryžius. Paskui kas dar charakteringa, ko tais laikais gal kažkur kitur ir nebuvo, bet mano tėvų namuose buvo labai puiki lemputė sieninė. Naktį visuomet degdavom. Pati ji buvo geltona kaip varinė tokia. Tai į ją įpildavo kiekvieną vakarą truputį žibalo, nors ir turėjom elektrą, bet visada turėjom lempą, fanarą turėjom. Ir va, tokia lemputė visada per naktį šviesdavo⁹⁸⁵.*

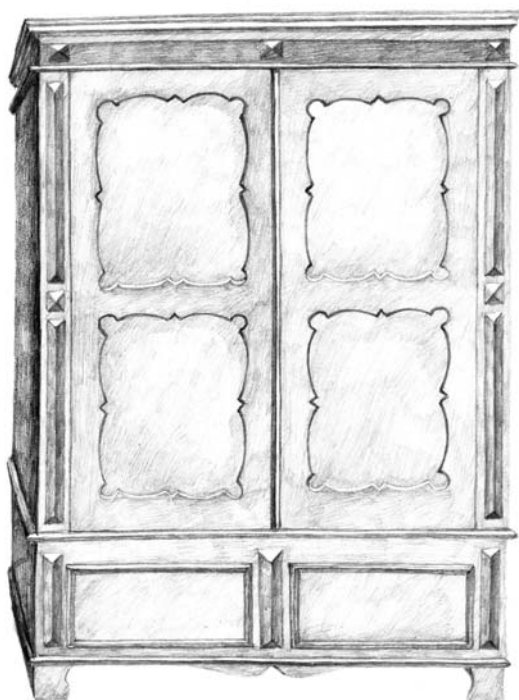
Seklyčia. Seklyčia dar vadinta stancine. Tai švarusis, išpuoštas dvigalio namo kambarys: *kitą namo galą sudaranti seklyčia skiriama svečiams priimti arba jauna-vedžiams miegoti. Sienos tinkuotos, išbaltintos arba išklijuotos tapetais. Centre stovėjo stalas, apdengtas gražia namų darbo staltiese, dažnai nerta vąšeliu, aplink stalą stovėjo*

⁹⁸⁵ KŠM R: pateikėja Janina Paulauskaitė-Lankienė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Kaune.

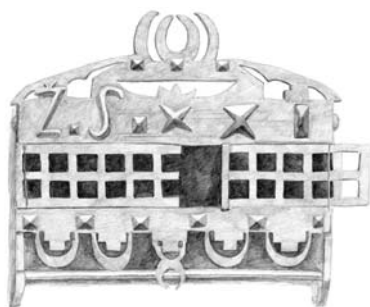

Langai

kėdės. Čia stovėjo lova, spinta, komoda (pas turtingesnius). Seklyčia kartais apšildoma krosnimi (stačiamalke) arba sienele iš virtuvės. Ant langų kabojo jau pirktinės užuolaidos. Kai kurie turėjo namų gamybos kanapą⁹⁸⁶. Vargingiau gyvenantys valstiečiai užuolaidas gamindavosi patys: užuolaidų nebuvo kur pirkt, tai mano sesuo, ta jau didesnė, iš drobės darė užuolaidas, išmerkiavo labai gražiai⁹⁸⁷. Dažna švariojo kambario puošmena – tarp dviejų langų pakabinta rankšluostinė su puošniu rankšluosčiu⁹⁸⁸. Seklyčios kambaryje įprastai būdavo 2–3 langai.

Spinta

Rankšluostinės

⁹⁸⁶ KšM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

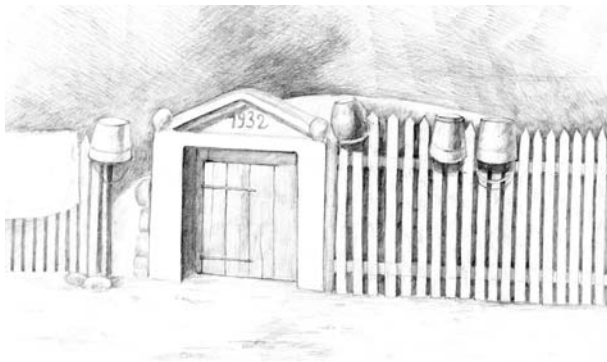
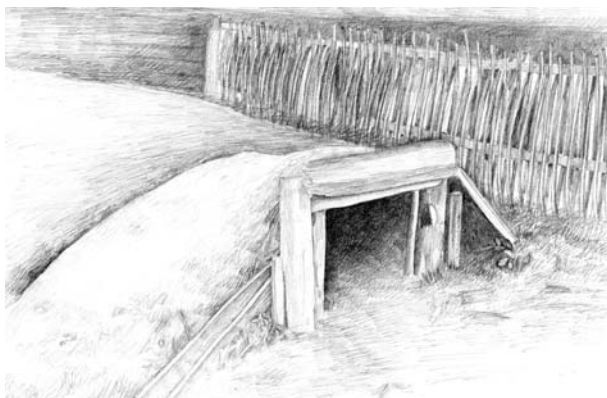
⁹⁸⁷ KšM R: pateikėja Salomėja Grinkevičiūtė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Rusių k., gyv. Stabintiškių k.

⁹⁸⁸ Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 131.

Priemenė. Priemenė jungė pirkią su seklyčia: *priemenė šalta, dažnai be lubų, asla plakta moliu kiemavėtėje, o viensėdijuose buvo lentinės grindys. Viename kampe stovėjo kubilas žlugtui, kopėčios ant aukšto lipti, kitame spinta – lentyna su namų apyvokos rakandais arba maisto produktams sudėti*⁹⁸⁹.

Kamara. Kamara atlikdavo sandėliavimo funkcijas: *kamaroj kopūstų kokių raugintų bačkas pasistato, koki burokėliai, nu, ant to karto, ką jau per žiem nereiktų in kapčių, nes neatsikasi, o jeigu būna dideli šalčiai, tai būdavo pakūrina iš pečio žarijų, in kibiru inpilia, nuneša į kamarą ir pastatai, kad nepašaltų*⁹⁹⁰. Kai kurie gyventojai kamaroje prie kamino įsirengdavo mėsos rūkyklą ir čia laikydavo rūkytą mėsą. Kamaroje taip pat stovėjo rankinės girkos⁹⁹¹.

Rūsųs. Rūsiai – į žemę įkastos patalpos, kuriose valstiečiai laikydavo bulves ir kitas daržo ir sodo gėrybes.

Rūsųs

⁹⁸⁹ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

⁹⁹⁰ KŠM R: pateikėja Elena Mikulytė-Jankauskienė, g. 1932 m. Prozariškių k.

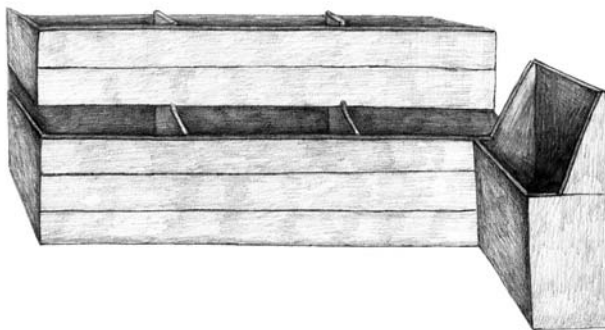
⁹⁹¹ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

Kapčius. Kapčius – maždaug vieno metro gylio žemėje iškastos pavienės duobės, kuriose žiemos metu saugodavo bulves ir kitas sodo bei daržo gėrybes. Kapčiaus ilgis ir plotis priklausydavo nuo saugotų kultūrų kiekio. Kapčiaus dugną išklodavo eglišakių šakomis, kultūras uždengdavo storu šiaudų ir žemės sluoksniu: *supilam tas bulves, šiaudais apkaupi, apkaupi, paskiau žemėm apipili. Būna bulvės paviršiam apkapčiuotos. Pavasarį jau te ir morkų kokių įsidedi, burokėlių*⁹⁹². Žemose ir drėgnose vietovėse kapčius kasdavo negiliai.

Svirnas. Svirnas dar vadintas klėtimi. Tai švariojo kiemo pastatas, kuriame valstiečiai laikydavo grūdus: *svirnas tai daugiau javam. Grūdus svirne laikydavo. Aruodas buvo svirne*⁹⁹³, *jei svirno šiaudinis stogas, tai laikė rūkytą mėsą: skilandžius, lašinius ir kumpius. Laikė avių kailius, vilnas, verpalų gijas, pančius, virves, maišus*⁹⁹⁴. Turtingesni ūkininkai klėtyje saugodavo skrynias su drabužiaus ir namų apyvokos reikmenimis, vasaros metu jame miegodavo jaunimas, poilsio nuo darbo metu ilsėdavosi šeimnininkai: *klėtis buvo pas turtingesnius žmones. Ne pas visus buvo. Būdavo tai ką nors pasideda, kokią skrynią audeklam kokiems sudėti, nu, kas ne kasdien reikalinga. Ty jau lova gali būti, atsigulti gali, pailsėti dieną atėjęs, kad nereiktų eit in kambarį, panelėm ty su kavaliariumi biski užėti*⁹⁹⁵. Seniausi svirnai – vienos patalpos, kvadratinio plano su tradiciniu priesvirniu ir įėjimu iš galo, be langų ir lubų⁹⁹⁶. Vėliau pastato erdvė didėjo, atsirado mažyčiai langeliai, durys imtos puošti įvairiais geometriniiais ornamentais.

Karbija

Aruodas

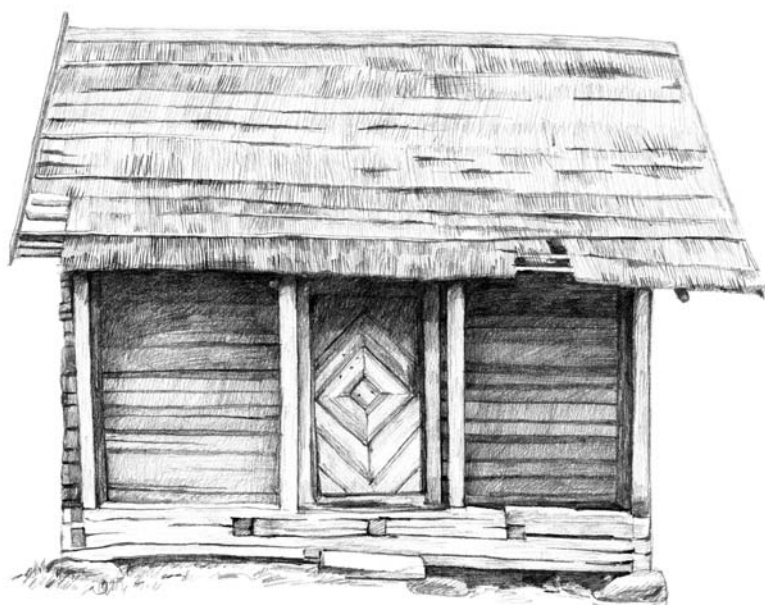
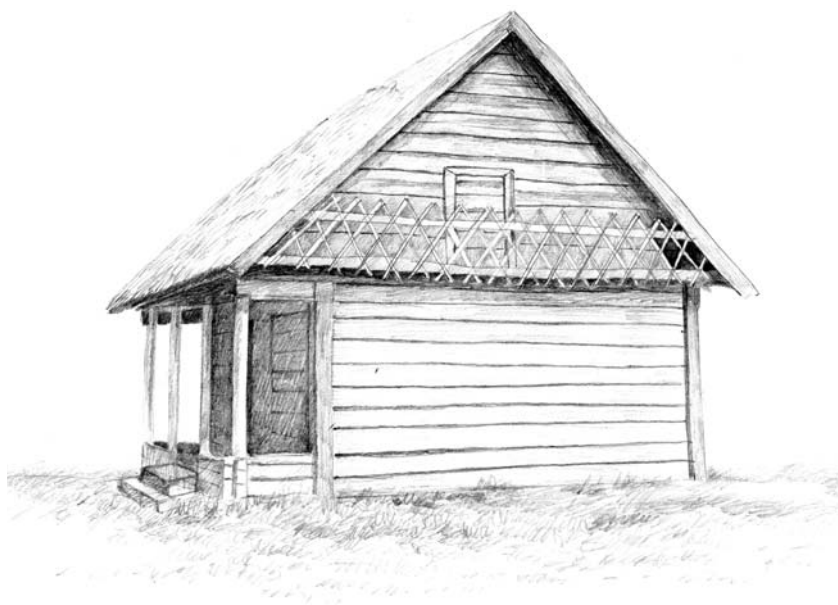
⁹⁹² KŠM R: pateikėja Elena Mikulytė-Jankauskienė, g. 1932 m. Prozariškių k.

⁹⁹³ KŠM R: pateikėja Albina Dementavičiūtė-Barkauskienė, g. 1931 m. Užtakų k., gyv. Rumšiškėse.

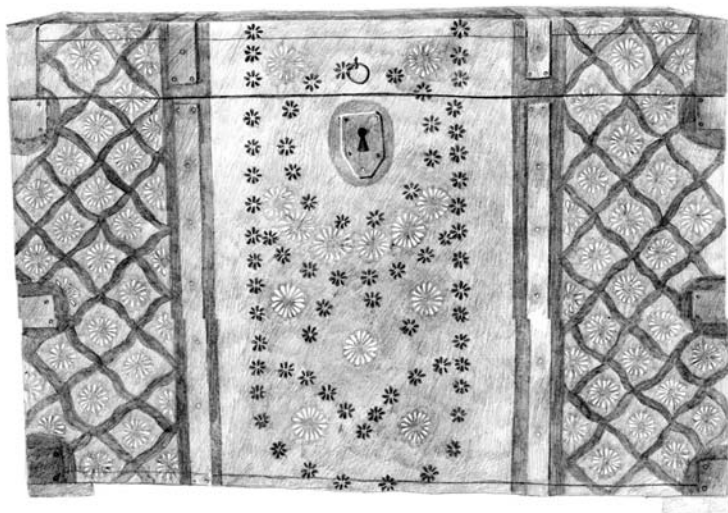
⁹⁹⁴ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

⁹⁹⁵ KŠM R: pateikėja Albina Dementavičiūtė-Barkauskienė, g. 1931 m. Užtakų k., gyv. Rumšiškėse.

⁹⁹⁶ Vakarų aukštaitijos tradicinė kaimo architektūra // Etninės globos kultūros taryba. – Vilnius, 2008. – P. 59.

Svirnas

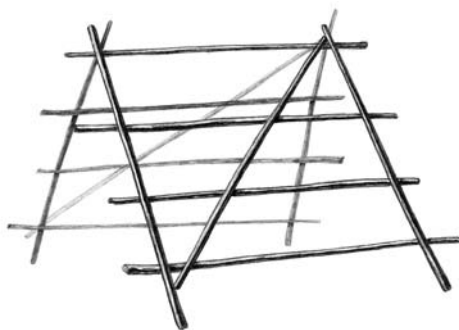

Skrynios

Kluonas. Tai pastatas, kuriame valstiečiai kuldavo ir laikydavo javus bei kitas kultūras, žemės ūkio padargus: *kluonai buvo dvišlaičiai, platūs, šiaudiniais stogais. Įvažiavimas iš šono, dvejys durys. Sienos iš apvalių rąstų, suleistų į sąsparas. Kluono centre „U“ raidės formos, moliu išplūktas padas vadinamas „grendymas“, ant kurio kuliama javai, linai, kanapės. Ant jo laikomi vežimai, rogės, pakinktai. Abiejuose pado šonuose buvo šalinės, kurios nuo grendymo atitvertos metro aukščio tvorele pelams, avižoms, dobilams laikyti*⁹⁹⁷. Didesniuose kluonuose būdavo trys šalinės: viena šalinė buvo, tik šieną kraudavom. Į kairę rugius dėdavo, o vasarojus tai dėdavo į tą laisvą šalinę. Buvo rąstais atitverta⁹⁹⁸. Kluonai stovėdavo atokiau nuo kitų sodybos pastatų. Aikštelėje šalia kluono džiovindavo javus ir linus, jaunimas rengdavo vakarones, vaikai žaisdavo žaidimus. Ant kluono stogo apsigyvenę gandrai žadėdavo laimę sodybos šeimininkams ir jų vaikams.

Kluonas

Žaginy

⁹⁹⁷ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

⁹⁹⁸ KŠM R: pateikė Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

Tvartas. Tai pastatas, kuriame valstiečiai laikydavo gyvulius. Tvartus įprastai statydavo žemesnėje sodybos vietoje, arčiau gyvenamojo namo. Jie dažniausiai būdavo dvejų durų. Tvartų dydis priklausydavo nuo laikomo gyvulių kiekio. Vargingiau gyvenantys valstiečiai turėdavo vieną tvartą su atskirtomis vietomis kiaulėms, karvėms ir kitiems gyvuliams laikyti: *arklius laikė tvarte nepririštus, tik atskirtus kartimis. Karvės buvo rišamos pasieniais. Avims atitinkamame aukštyje įtaisomas gardas į kurį dėdavo šieną. Kiaulėms arčiau vartelių įtaisomas lovys ėdalui supilti. Vištas žiemą laikė virtuvėje po pečiumi, o vasarą tvarte*⁹⁹⁹, turtingesni net po du: *atskirus arkliams ir karvėms, ir kitą mažesnę avims ir kiaulėms*¹⁰⁰⁰. Kartais abiejuose arba vienam tvarto šone būdavo įrengiami maži tvarteliai *dangteliai* kiaulėms laikyti: *prie to tvarto iš šonų buvo tokie tvarteliai, dangteliai vadinosi. Tai vienam buvo motininei kiaulei, o kitam bekonai*¹⁰⁰¹. Žiemą tvartuose šilumą gyvuliams skleisdavo ant karčių sukrauti šiaudų kūliai ir mėšlas.

Trisienis

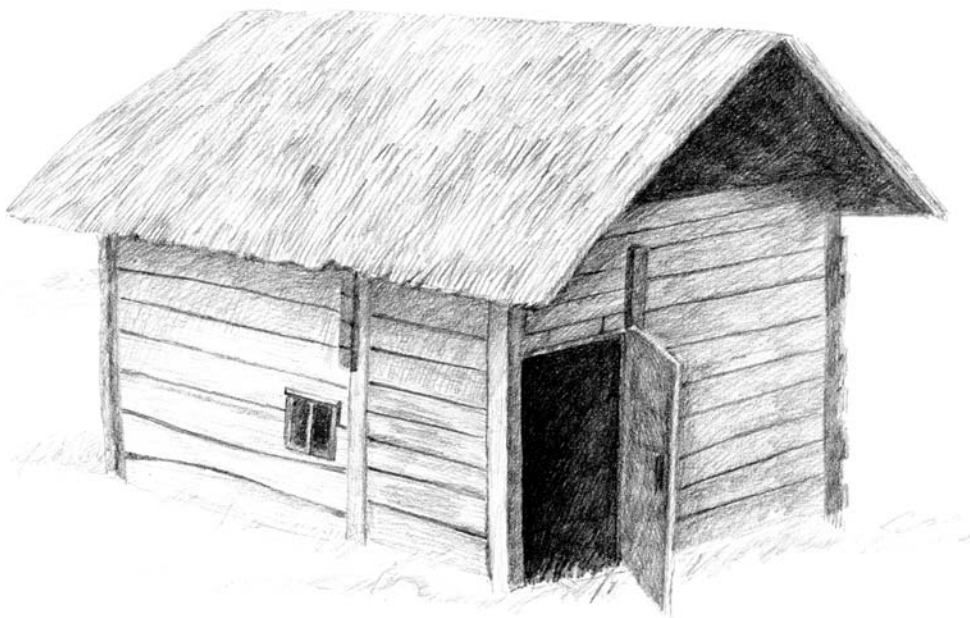
⁹⁹⁹ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

¹⁰⁰⁰ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

¹⁰⁰¹ KŠM R: pateikė Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

Malkinė. Malkinės įprastai įrengdavo tvarto arba gyvenamojo namo gale.

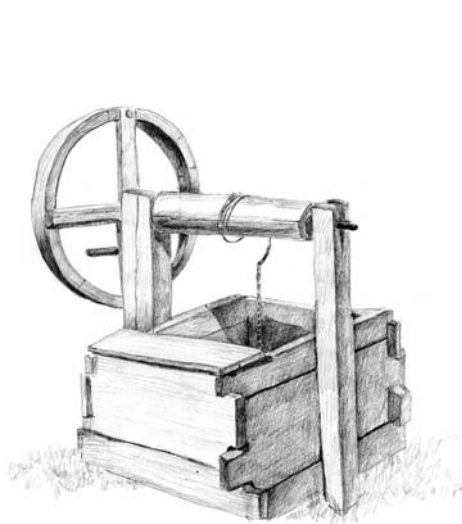
Pirtis. Tai maudymuisi ir linų mynimui skirtas pastatas: *pirtys nedidelės, dvišlaičiais šiaudininiais stogais, su mažu langeliu. Pirtis buvo padalinta į dvi dalis: maudymosi patalpa ir priepirtis – nusirengimo ir apsirengimo patalpa. Priepirtis neapšildomas, be lubų, su dvejomis durimis: į lauką ir į maudymosi patalpą. Pirtys kamino neturėjo. Pirties kampe stovėjo krosnis, sukrauta iš lauko akmenų, apkūrenama malkomis. Prie jo stovėjo statinė su vandeniu. Į ją mesdavo įkaitintus akmenis ir taip sušildydavo vandenį. Garas paduodamas pilant ant krosnies vandenį. Šaltas vanduo buvo laikomas cebre. Prie galinės sienos buvo palotkos, čia žmonės vanojosi, kaitinosi, kad geriau „atšustų“. Vantos buvo beržinės. Žemiau prie palotkų ir pasienyje buvo įrengti suolai praustis sėdinti¹⁰⁰². Dar XX a. pirmaisiais dešimtmečiais viena pirtimi naudodavosi kelios šeimos ar net visa kaimo bendruomenė. Vėliau pirtys statytos beveik kiekvienoje vienkiamio sodyboje. Jos būdavo statomos toliausiai nuo visų sodybos pastatų, prie ežero, upės ar kūdros. Pirtyse taip pat džiovindavo linus, kartais rūkydavo mėsą.*

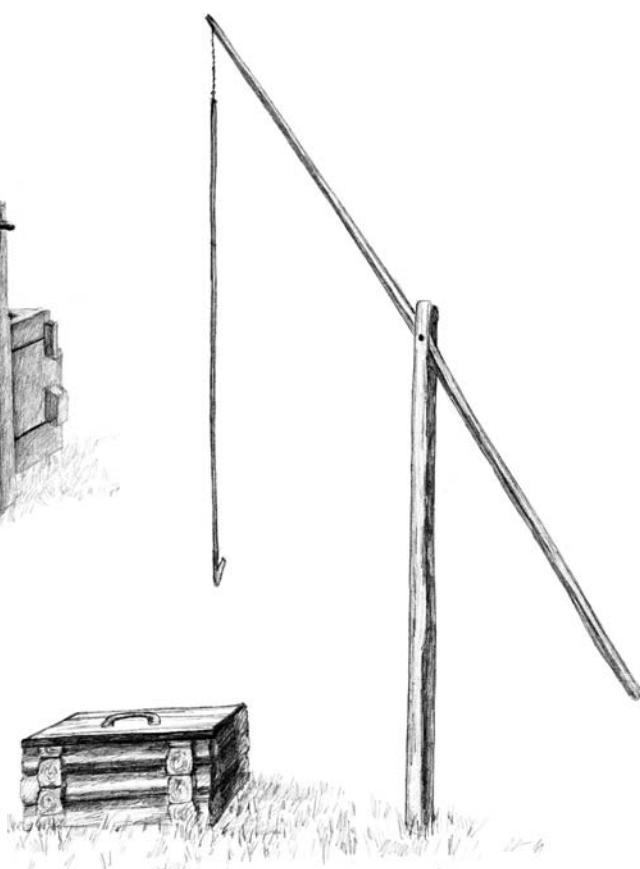
Pirtis

¹⁰⁰² K&M B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

Šulinys. Šulinių vandenį naudodavo valgiui gaminti, gyvuliams girdyti, daržams laistyti, skalbti: *kai kurie ūkininkai turėjo du šulinius: vienas gerajame kieme, naudojamas tik valgiui ruošti, o antras ūkiniams poreikiams, arčiau tvarto. Kas neturėjo antrojo šulinio, tai įsirengdavo pievose ir pakalnėse šaltinius. Kai kurie buvo iškasę sodžialkas, kur girdė gyvulius, skalbė, laistė baltinamus audeklus. Ten maudėsi ančiukai ir žąsiukai. Rudenį merkė kanapes ir linus*¹⁰⁰³. Prie šulinio ūkiniame kieme stovėdavo skobtinis arba iš lentų sukaltas lovys likusiam iš kibiro vandeniui supilti. Vandenį sėmdavo kibiru, pritaisytu prie medinės svirties arba sukdavo veleną su ant jo suvyniota grandine¹⁰⁰⁴.

Šulinys

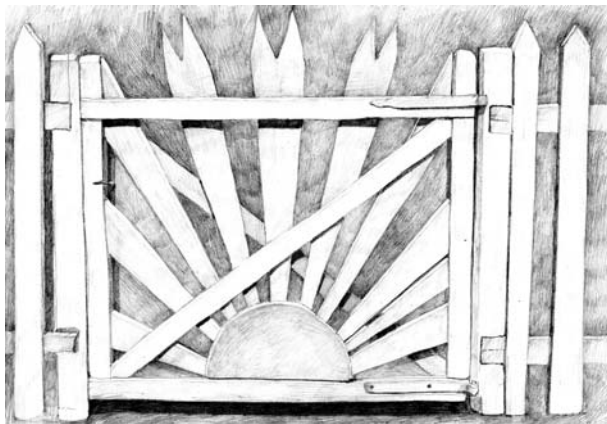

Šulinys su svirtimi

¹⁰⁰³ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

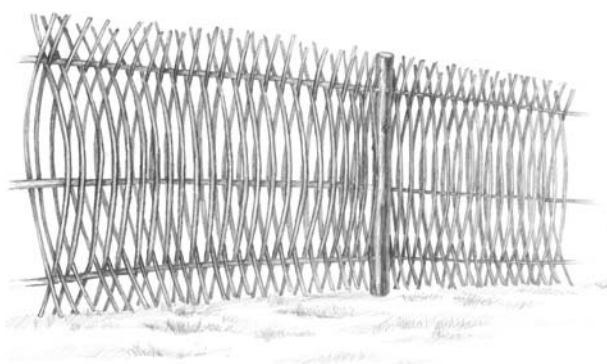
¹⁰⁰⁴ Vyšniauskaitė A. Lietuvio namai. – Vilnius, 2004. – P. 20.

Vartai ir varteliai. Vartai buvo į kiekvieną kiemą, į ganyklą. Pro juos veždavo šieną ir javus. Varteliai į gėlių darželį, sodą. Tai tvoros priedas apsaugai nuo gyvulių ir paukščių. Vartai buvo vienvėriai iš kartelių¹⁰⁰⁵.

Varteliai

Tvoros. Tvoromis buvo aptveriami kiemai, sodai, darželiai, daržai, takai į šulinį, įvažiavimas į sodybą, gyvulių išgynimas į ganyklas, buvo kuriami ir aptveriami diendaržiai, o vasarą kiaules išleisdavo į specialų apitvarą. Tai buvo apsauga nuo naminių gyvulių ir paukščių. Tvoros puošė sodybą, jei jos buvo gražiai aptvertos ir prižiūrimos¹⁰⁰⁶. XIX a. pabaigoje tvoras tverdavo iš pinučių arba žiogrių, vėliau iš statinių (štankietų). XX a. trečiajame dešimtmetyje arkliams pievose aptverti naudotos fabrikinės gamybos spygliuotos tvoros.

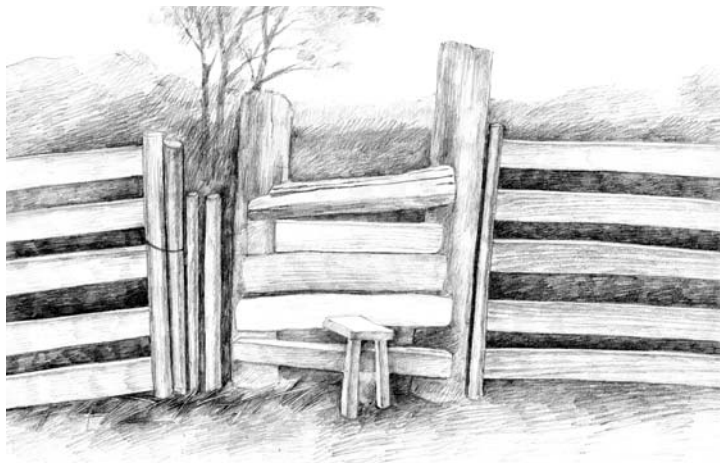

Pinučių tvora

¹⁰⁰⁵ KšM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

¹⁰⁰⁶ KšM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

Lipynė. Tai vartelių pakaitalai. Jas įrengdavo žemesnėje tvoros dalyje. Ties lipyne iš abiejų tvoros pusių padėdavo plokščią akmenį ar kaladę pasilypėjimui, viršuje ant dviejų įkaltų kuolų pertiesdavo lentą¹⁰⁰⁷.

Lipynė

Gėlių darželis ir kitos gėlės. Jie buvo gyvenamo namo gale arba šone, o kartais ir gale, ir šone. Darželius aptverdavo dailesne statinių tvorele. Žemė padalijama apskritomis, kvadrato formos arba pailgomis lysvelėmis. Lysvelės apdamos akmenėliais arba plytomis, o kartais apipinamos žilvičio šakelėmis. Tarpeliai tarp lysvių išskutami ir išbarstomi smėliu¹⁰⁰⁸, apvalios būna ežiukės, a šonuose pailgos, per vidurį apvaliai būna daugiau tas darželis padarytas¹⁰⁰⁹. Gatvinių kaimų sodybų darželiai būdavo įrengiami tarp gatvės ir seklyčios langų¹⁰¹⁰.

Sodybose, kuriose gyveno jaunos mergaitės, pagrindinė gėlių darželio puošmena buvo rūta. Taip pat augintos žieminės ir vasarinės gėlės: *mėtos, bijūnai, lelijos, diamedis, balti ir rausvi karkleliai, našlaitės, kvepantieji žirneliai, čebatėliai, astros, bitkrėslės, jurginai*¹⁰¹¹, dekoratyviniai krūmai: *alyvos, jazminai, radastai*¹⁰¹². Pastaruosius sodindavo prie darželio, takų ar tvoros.

¹⁰⁰⁷ Vyšniauskaitė A. Lietuvos namai. – Vilnius, 2004. – P. 37.

¹⁰⁰⁸ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

¹⁰⁰⁹ KŠM R: pateikėja Elena Mikulytė-Jankauskienė, g. 1932 m. Prozariškių k.

¹⁰¹⁰ Vyšniauskaitė A. Lietuvos namai. – Vilnius, 2004. – P. 24.

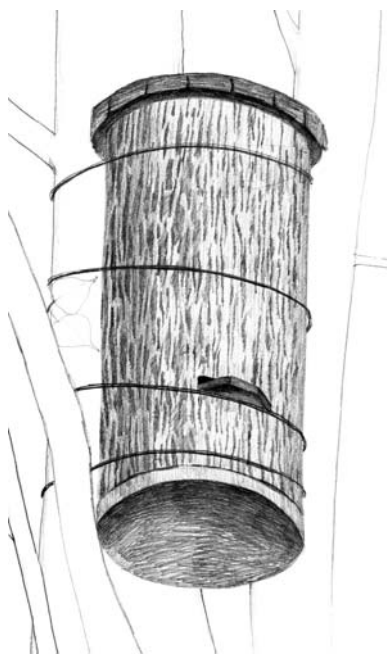
¹⁰¹¹ KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

¹⁰¹² KŠM B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

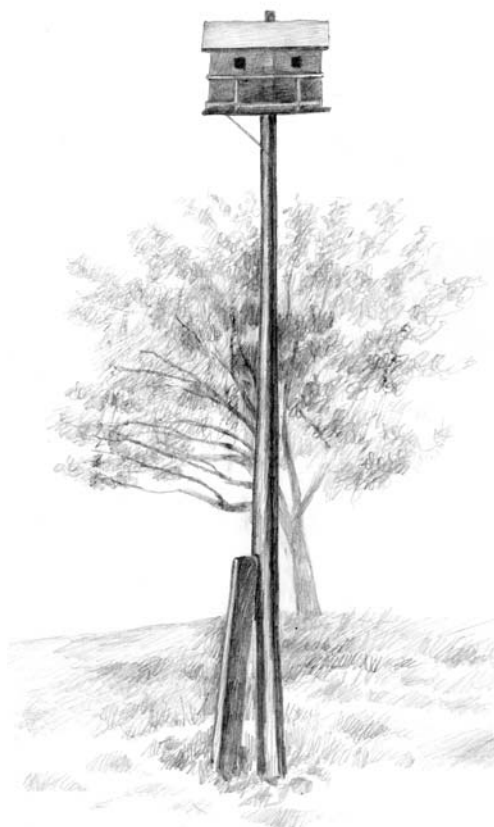
Kambariuose gėles augindavo vazonuose pastatytuose ant palangių arba specialių stalių: *visos kaimo moterys augino gėles oleandras, mirtas, fikusus, palergonijas, fuksijas, jeronimus, kartais raudonuosius pipirus*¹⁰¹³.

Pirkių gonkas apželdindavo dekoratyvinėmis pupelėmis arba laukinėmis vynuogėmis.

Sodybų apželdinimas. Sodybose augantys medžiai valstiečiams teikė didelę naudą. Aukšti medžiai saugojo trobesius nuo griustinio, vėjo ir didelių vėpūtnių, o per vasaros karščius teikė malonų pavėsį¹⁰¹⁴: *daugiausia augino liepas, klevus, beržus, o arčiau namų obelis, vyšnias, slyvas, kriaušes, vėliau juoduosius ir raudonuosius serbentus*¹⁰¹⁵. Soduose bitininkai sustatydavo bičių avilius, iškeldavo inkilus paukščiukams.

Avilys

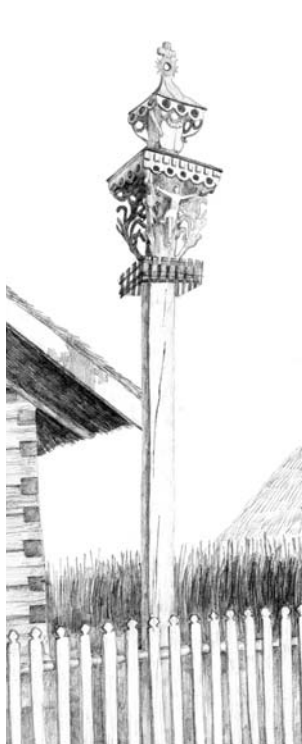
Inkilas

¹⁰¹³ K&M B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

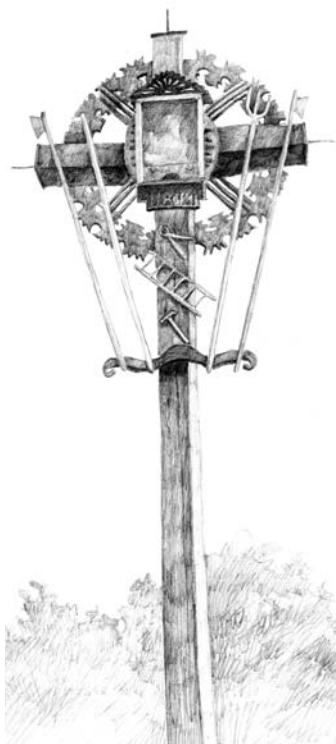
¹⁰¹⁴ Vyšniauskaitė A. Lietuvos namai. – Vilnius, 2004. – P. 28.

¹⁰¹⁵ K&M B236: „Bublių kaimas iki 1950 m.“, 1996.

Kryžiai, koplytstulpiai. Kryžiai ir koplytstulpiai, stovintys sodybų kiemuose, statyti prašant Dievo palaimos, dėkojant už suteiktas malones. Jei šalia sodybos stovėdavo gražus kryžius, tai reiškė, jog šiuose namuose gyvena tvarkingi ir dori žmonės¹⁰¹⁶.

Koplytstulpis

Kryžius

Koplytėlė

¹⁰¹⁶ Interneto prieiga: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-01-30-ale-pociulpaite-kryzdirbystes-tradicija-gyvoji-grandis-sujungianti-praeiti-dabarti-ir-ateiti/94262> [2015 07 30].

Moterų ir vyrų apranga

XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje kasdieninę moterų, vyrų ir vaikų aprangą siūdavo iš naminių žaliavų: lino, milo, vilnos. Vasarą dėvėti lininiai, žiemą – vilniniai, milo drabužiai. XX a. ketvirtajame dešimtmetyje išpopuliarėjo paprastos ir veltos medvilnės audiniai.

Marškiniai. Marškiniai – pagrindinis, arčiausiai kūno dėvėtas moterų ir vyrų drabužis. Jie siūti iš pakulinio, pašukinio ir lininio audinio. Pašukiniai ir pakuliniai marškiniai laikyti prastesniais, nes buvo šiurkštūs, tamsesnės spalvos. Lininius marškinius siūdavo iš plonos balintos drobės. Moterys, taupančios gerąją drobę, siuvo sudurtinius marškinius – iki liemens lininė, nuo liemens pridurta pakulinė drobė. Moteriški marškiniai buvo ilgi, platūs, ilgomis rankovėmis su užsegamais rankogaliais. Jų apykaklę, rankogalius ir krūtinę dekoruodavo siuvinėtais raštais arba apsiūdavo mežginėliais. XX a. pradžioje moterys taip pat dėvėdavo perkelines arba dryžuoto lino ir vilnos palaidines *ragoškines*¹⁰¹⁷. Vėliau moterų marškiniai būdavo kiek

¹⁰¹⁷ Daunoraitė G. Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 137.

trumpesni – iki pusės blauzdų, ilgomis rankovėmis, be rankogalių, su trikampe kaklo iškirpte. Žiemą moterys vilkėdavo veltas medvilnines *bajaus* palaidines.

Vyrų marškiniai – trumpesni nei moterų, austi ruoželinio arba eglutės raštu, kartais dekoruoti juodais ir raudonais medvilniniais siūlais.

Sijonai. Sijonas – viršutinis ir apatinis moterų drabužis, svarbi nuotakos kraičio dalis. Kaišiadorių apylinkėse kasdieninis moters sijonas vadintas *andaroku* arba *žerstūku*, išeiginis – *spadnyčia*. Sijonai siūti iš lininių, vilnionių ir pusvilnionių palų. Palos – vienspalvės, languotos arba juostuotos. XX a. pirmaisiais dešimtmečiais dėvėti platūs, ilgi, ties juosmeniu raukti ir pynele iš siūlų užrišami sijonai. Taip pat *ševiotiniai sijonai* – siūti iš platėjančių palų, vadintų klynais, kurių vienas kirptas iš išilgio, kitas – iš įstrižo šilkvilnės audinio, su pažemėje užsiūtomis puošnėmis juodo audinio juostomis¹⁰¹⁸. Vėliau siūti trumpesni, nugaroje paraukti, apačioje atlenkti, sagomis ir kilpomis susegami sijonai. Juos siūdavo iš įprastos žaliavos ir *placenkos*.

Prijuostės. Prijuostė – drabužis, apsaugantis ir puošiantis moters sijoną. Įprastą dieną prijuostė apsaugodavo nuo nešvarumų dirbant buities ir ūkio darbus, šventadienį – puošdavo išeiginius moterų ir merginų drabužius. Kasdieninės prijuostės siūtos iš tamsiai dažytų lininių ir pakulinių audinių. Jos būdavo languotos ir dryžuotos. Išeiginės prijuostės – balto audinio arba kaišytos, dekoruotos baltų, raudonų, mėlynų ir kitų spalvų siūlų raštais. XX a. pirmaisiais dešimtmečiais dėvėtos ir vienspalvės, dažniausiai tamsių spalvų, prijuostės. Vėliau kasdieninės prijuostės siūtos iš lininio audinio *šeroko*, išeiginės – iš *placenkos* su *ragaškėlėmis* išmarginta apačia¹⁰¹⁹ arba tamsios skersadryžėmis juostelėmis išmargintos prijuostės su įvairiaspalviais vilnioniais siūlais, augaliniu ornamentu išsiuvinėta apačia¹⁰²⁰.

Liemenės. Liemenė – ant marškinių dėvėtas puošnus moteriškas drabužis. Kaišiadorių apylinkėse išeiginė liemenė vadinta *kikliku* arba *šniūrelka*, kasdieninė – *kamizenka*. Liemenės siūtos iš vilnionio arba pusvilnionio audinio. Jos būdavo vienspalvės ryškiai raudonos, mėlynos, žalios, margintos ryškių spalvų raštais ar dryžiais, kartais su įaustomis blizgančiomis aukso ar sidabro spalvos gijomis¹⁰²¹.

¹⁰¹⁸ KŠM B287: Erika Nenartavičiūtė, „Kaimo gyventojų audiniai ir drabužiai Kaišiadorių rajone“, 2000. Pateikėja Adelė Urmulevičiūtė-Rauluševičienė, g. 1924 m. Kalniškių k.

¹⁰¹⁹ KŠM B287: Erika Nenartavičiūtė, „Kaimo gyventojų audiniai ir drabužiai Kaišiadorių rajone“, 2000. Pateikėja Adelė Urmulevičiūtė-Rauluševičienė, g. 1924 m. Kalniškių k.

¹⁰²⁰ KŠM B270: Erika Nenartavičiūtė, „Audiniai ir jų vieta interjere. Audimo-verpimo įrankiai“, 2000. Pateikėja Domicelė Kazlauskaitė-Banevičienė, g. 1931 m. Medžionių k., gyv. Kalvių k.

¹⁰²¹ *Daunoraitė G.* Kaišiadorių etnografiniai bruožai. – Kaišiadorys, 2011. – P. 137–138.

Liemenės priekyje suvarstomos virvelėmis arba sukabinamos kabliukais. XX a. pradžioje atsiradus fabrikinėms medžiagoms liemenės siūdavo iš damasto, brokato ar aksomo.

Nažutkos. Nažutka – trumpa, į apačią plătėjanti, moteriška palaidinė ar švarke-lis. Tai drabužis pakeitęs įprastą liemenę: *priekyje susegami kiklikai su trikampė kaklo iškirpte ir apačioje prisiūtomis dviem uždėtinėmis kišenėmis*¹⁰²². Nažutką kišenės ir rankogaliai būdavo gausiai dekoruoti išsiuvinėtais ornamentais, pridėtinėmis juoste-lėmis, nėriniais. Jas siuvo iš vilnionių, pusvilnionių ir drobinių audinių.

Kelnės. Kelnės – apatinis ir viršutinis vyrų drabužis. Apatines kelnės siūdavo iš pakulinių ir lininių siūlų mišinio, užsegdavo medine saga. Viršutinės kelnės siūtos iš tamsaus vilnonio ir pusvilnonio audinio *šeroko*. Jas dekoruodavo į audžiamą au-dinį kaskart įmaišant šviesaus siūlo. XX a. pirmaisiais dešimtmečiais pradėtos siūti sukirptos, kelių siūlų drobinės kelnės. Jos buvo spalvingesnės: tamsiai žalios, pilkos su juodu arba mėlynu, languotos. Vėliau išeigines kelnės siūdavo iš milo audinio, jas užsegdavo pirktinėmis sagomis.

Švarkeliai. Švarkelis – viršutinis drabužis. Jie siūdavo iš tamsių ryškiaspalvių arba šviesesnių languotų audinių. Švarkeliai būdavo įliemenuoti, stačiomis arba atverčiamo-mis apykaklėmis, ties pečiais rauktomis ir pūstomis rankovėmis, priekyje susegami ka-bliukais arba sagomis. Puošti aksomo ar kitų pirktinių audinių, siūlų detalėmis.

Juostos. Juosta – svarbus vyriškos aprangos akcentas, jaunamartės dovanų dalis. Pusvilnonėmis rinktinėmis juostomis vyrai susijuosdavo marškinius, kelnės ar žipo-nus. Juostas ausdavo žalios, geltonos, juodos ir raudonos spalvų deriniais, galuose užbaigdavo kutais.

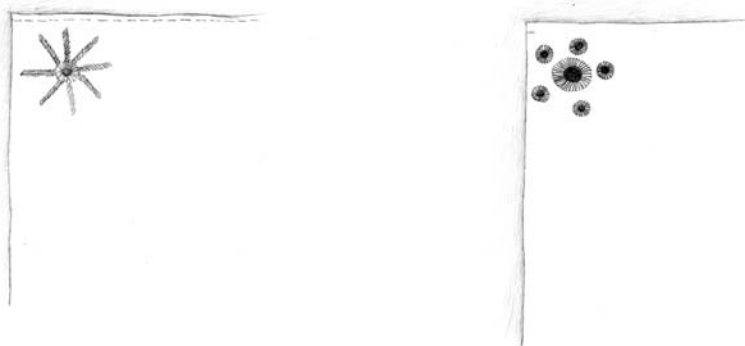

Juosta

¹⁰²² KŠM B287: Erika Nenartavičiūtė, „Kaimo gyventojų audiniai ir drabužiai Kaišiadorių rajone“, 2000. Pateikėja Adelė Urmulevičiūtė-Rauluševičienė, g. 1924 m. Kalniškių k.

Skaros. Skara – skraistė moterų ir merginų galvoms, pečiams apgaubti. Skaros buvo kasdieninės ir išeiginės. Šiltesnės kasdieninės skaros austos iš vilnionių arba pusvilnionių siūlų, languotos arba vienspalvės su ryškiomis spalvomis pakraščiuose, pagražintos kutais galuose. Išeigines skaras ausdavo iš balto lininio audinio. Jos vienspalvės, kraštuose dekoruotos išsiuvinėtu raudonų siūlų ruoželiu arba rinktiniu raštu. Kartais viename gale būdavo įsiūtas moters ar merginos inicialas, kad skarai pasimetus būtų lengviau ją rasti. XX a. pirmoje pusėje išplitus fabrikiniams audiniams moterys ir merginos pirkdavo plonesnio ir prabangesnio audinio, kutais puoštas skaras.

XX a. pradžioje vyrai ant kaklo rišo baltas arba languotas namudines skaras, vėliau ryškiaspalves fabrikinės gamybos arba plonas vilnos kaklaskares.

Skarelių kraštai

Kiti galvos apdangalai. Galvos apdangalas – aprangos dalis, skirianti ištekęjas moteris nuo merginų. Vasaros metu jaunos merginos vaikščiodavo vienplaukės, supintomis kasomis ar viršugalvyje susuktu kuodeliu. Švenčių metu galvas puošdavo įvairiais žolynais, gėlėmis. Ištekęsios moterys galvas apsisiausdavo namudinėmis arba pirktinėmis plonos drobulės skarelėmis. Žiežmarių ir Kaišiadorių apylinkėse buvo paplitę balinto lino nuometėliai, kurių galai būdavo išsiuvinėti baltais arba baltais ir raudonais siūlais, geometriniais arba stilizuotais augaliniais ornamentais¹⁰²³. Kitur ištekęsios moterys dėvėdavo *čepčius* arba *brindas*.

Čepčius – kepurėlė, pasiūta iš baltos medvilninės medžiagos, priekyje dekoruota klostėmis arba raukinukais. *Čepčių* pakaušyje sutraukdavo virvele, o nugaros pusėje prisiūtus dekoruotus raiščius surišdavo į vieną kaspinę. Išeiginis *čepčius* vadintas *čipku*. Jis būdavo daugiau dekoruotas prisiūtais karoliukais ir kaspinėliais.

¹⁰²³ Bieliauskienė-Bernotaitė D. Anatano Tamošaičio drabužių rinkinys // Liaudies kultūra 4. – Vilnius, 2004. – P. 73.

Brinda (*bindolikas*) – puošni baltų klostelių ar raukinukų juosta iš tulio arba medžiagos. Brindą puošdavo karoliukais ir kaspinėliais. Ją prisiūdavo prie baltos ar rausvos spalvos juostelės ar kaspino ir aprišdavo skarele. Galus surišdavo pakaušyje ir paslėpdavo po skarele ar plaukais¹⁰²⁴.

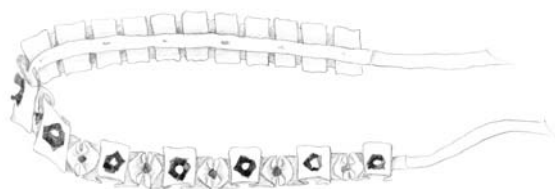
Vyrai iki XX a. pradžios dėvėdavo šiaudines skrybėles *kepeliušus* arba medžiagines kepures su snapeliu, vadintas *kazirka*. Pačių arba skrybėlininko nupintas skrybėles puošdavo rinktinėmis juostelėmis, kaspinais. Spalvotas *kazirkas* dažnai puošdavo povo arba kitų paukščių plunksnomis. Žiemą dėvėdavo iš vidaus vata arba kailiu pašildintas milo ir avikailių kepures.

Čipkas

Čepčius

Bindolikas

Brinda

¹⁰²⁴ Tomkuvienė D. Kaišiadorių apylinkių tautinis kostiumas. – Vilnius, 2013. – P. 72.

Papuošalai. Iki XX a. vidurio jaunesnės moterys puošdavosi smulkiais oranžinės arba rausvos spalvos koralų karoliais. Karolius aplink kaklą apvyniodavo viena arba trimis eilėmis. Vyresnės moterys ant kaklo dažniau nešiodavo rožančių.

Šilti viršutiniai drabužiai. Kaišiadorių apylinkėse kasdieninis šiltas paltas vadinamas *sermėga*. Jis siūtas iš nedažyto naminio velto milo audinio. Sermėgos buvusios iki kelių ir ilgesnio ilgio, į apačią platiškos, atverčiamomis apykaklėmis, lygiomis rankovėmis, mažiau arba daugiau dekoruotos lino ar dekoratyvinių siūlų ornamentais. Išeiginis vyriškas paltas vadinamas *žiponu*.

Išeiginis moteriškas šiltas paltas vadinamas *angierka*. Angierka siūta iš tamsių pirkinių vilninių arba namuose austų pusvilninių ar vilninių audinių. Drabužį iš vidaus pašiltindavo vata arba pakulomis. Jos būdavo su stačia arba atversta kailine apykakle¹⁰²⁵.

Žieminiai kailiniai siūti iš namuose arba pas amatininką išdirbtų dažytų avikailių. Kailinių apykaklę ir rankogalius dekoruodavo vilna arba ėriuko kailiu.

Pirštinės, riešinės. Pirštinės ir riešinės dėvėtos šaltuoju metų laiku, apsaugai nuo šalčio. Iki XX a. pradžios pirštines nerdavo vąšeliu iš vilninių siūlų. Jos būdavo vienspalvės. XX a. pirmaisiais dešimtmečiais pirštinės pradėtos megzti virbalais. Pastarosios vienspalvės ir raštuotos, kumštinės ir pirštuotos. Virbalais megzdavo ir riešines, Kaišiadorių apylinkėse vadinamas *rukaukomis* arba *muftais*. Jos būdavo vienspalvės: *vienspalvės dažniausiai būdavo juodos, šviesiai ir tamsiai mėlynos, sodriai raudonos, vyšninės, žalios*¹⁰²⁶ ir įvairiaspalvės: *skersai arba išilgai dryžuotos, 2–4 spalvų – vyšninė-geltona-juoda-violetinė, violetinė-raudona, rožinė-juoda-žalia-violetinė*¹⁰²⁷. Riešines dekoruodavo įmegztais geometrinių ir augalinių karoliukų raštais.

Vaikų apranga

Priešmokyklinio amžiaus vaikai rengti drobiniais, kelius siekiančiais marškinukais: *ar berniukas, ar mergaitė jeigu iki penkių, šešių metų tik su tais marškinukais ir vaikščiodavo*¹⁰²⁸. Marškinukai – austiniai, balti, vietomis pamarginti spalvotu siuvinėjimu: *kažkokiais viščiukais išsiuvinėta*¹⁰²⁹. Kaišiadorių miestelyje tarnautojo šeimoje

¹⁰²⁵ Tomkuvienė D. Kaišiadorių apylinkių tautinis kostiumas. – Vilnius, 2013. – P. 59.

¹⁰²⁶ Danutė Aleknienė O. Riešinės – iuš užmaršties prikeltos miniatiūros // Liaudies kultūra, 6. – Vilnius, 2007. – P. 70.

¹⁰²⁷ Danutė Aleknienė O. Riešinės – iuš užmaršties prikeltos miniatiūros // Liaudies kultūra, 6. – Vilnius 2007. – P. 70.

¹⁰²⁸ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

¹⁰²⁹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, g. Vilniuje

užaugusi pateikėja Aleksandra Žitkutė prisimena, jog ankstyvoje vaikystėje vaikams būdavo rišamos prijuostės: *tiem mažiem vaikam tai būtinas atributas buvo žiurstukas, prijuostė*¹⁰³⁰ ir maunamos megztos pėdkelnės: *maži tai buvo aunami gedrais, megzdavo juos mamos*¹⁰³¹.

Sulaukusius mokyklinio amžiaus berniukus ir mergaites rengdavo skirtingais drabuželiais. Mergaitėms siūtos suknelės: *per liemenį durta, žemiau juostos paraukta. Rankovės ilgos, sagute užsegamais rankogaliais. Apykaklė atverčiama, su kampeliais ar apvali. Suknelės ilgis iki pusės blauzdų*¹⁰³². XX a. ketvirtajame dešimtmetyje vasarines sukneles siūdavo iš naminio lininio audinio – *placekutės*; žieminės iš storesnio audinio – *bajaus*. *Bajus* būdavo languotas, žalios, mėlynos ir raudonos spalvos¹⁰³³. Gegužinės apylinkėse *bajus* vadintas *diržela*: *vadina tas medžiagas diržela, a mergiotės tai tas suknelas vadina diržalėmis*¹⁰³⁴. Šventiniai mergaičių drabužiai būdavo kiek puošnesni, pasiūti iš pirktinės medžiagos: *į bažnyčią aš žinai sukneles turėjau pirktas. Sijonuką, ant šleikelių baltą bliuzelę, o seserims mariakai buvo*¹⁰³⁵, *pasiuvo man švarke-lį ir sijoną pirktos medžiagos*¹⁰³⁶.

XX a. pirmoje pusėje išplitus jūreiviškų drabužių madai turtingesnių šeimų vaikai rengti jūreiviško stiliaus palaidinėmis ir suknelėmis: *tada jūreiviški buvo labai madinga, bet čia jau žinai iš kur nors buvo atvežę ar kokių giminių turėjo*¹⁰³⁷.

Kaišiadorių mieste buvo madinga mergaites rengti megztais sijonukais su petnešomis: *megzta sijonėlis ir tas sijonukas ant tokių petnešų buvo*¹⁰³⁸ ir suknelėmis: *mano buvo žalsva megzta suknelė, nes aš buvau mėlynakė, o pusseserė buvo rudaakė tai jos rūžava*¹⁰³⁹. Megzta bei siūtas sukneles ir palaidines mamos puošdavo pirktinės medžiagos apykaklėmis: *buvo mėlyno aksomo labai graži gipiūrinė apykaklė*¹⁰⁴⁰.

¹⁰³⁰ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje

¹⁰³¹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje

¹⁰³² KŠM B287: Erika Nenartavičiūtė, „Kaimo gyventojų audiniai ir drabužiai Kaišiadorių rajone“, 2000. Pateikėja: Adelė Urmuevičiūtė-Rauluševičienė, g. 1924 m. Kalniškių k.

¹⁰³³ KŠM B287: Erika Nenartavičiūtė, „Kaimo gyventojų audiniai ir drabužiai Kaišiadorių rajone“, 2000. Pateikėja: Adelė Urmuevičiūtė-Rauluševičienė, g. 1924 m. Kalniškių k.

¹⁰³⁴ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., Zūbiškių k.

¹⁰³⁵ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁰³⁶ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

¹⁰³⁷ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁰³⁸ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

¹⁰³⁹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

¹⁰⁴⁰ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

Berniukai įprastai dėvėdavo kelnės ir marškinius. Kelnės siūtos iš pakulinio linų audinio – šeroko, marškiniai iš plonesnio bei švelnesnio lininio audinio: *marškiniai balti, apykaklė siaura, krūtinės prakirpimas apsiūtas*¹⁰⁴¹. Mieste augantys berniukai nešiodavo kostiumėlius: *čia jau kostiumėliai trumpom kelnytėm*¹⁰⁴².

Švarkelius siūdavo iš senų sunešiotų suaugusių drabužių: *iš fliusuoto tokio mergautinio bordo sijono pasiūtas man buvo toks švarkelis, čia baronėlio tokios juostelės, kalnieriukas*¹⁰⁴³ arba iš šerokinio audinio tarp viršutinio sluoksnio ir pamušalo prikišant pakulų. Pasiturinčių šeimų vaikams švarkeliai siūti iš pirktinių medžiagų: *žydai kitoj pusėj miestelio, už geležinkelio, turėjo medžiagos*¹⁰⁴⁴, iš Kauno turgaus nusipirkdavo *bovelnos*¹⁰⁴⁵.

Žieminius paltukus siūdavo iš medvilninių ir vilninių audinių: *pasiuvo tokius paltukus iš bovelna apmesta, a vilna atasta*¹⁰⁴⁶ arba iš sunešiotų kailinių: *nešioja naminius kailinius, tai tie kailiai kaip išsinešioja, jau vietom suplyšta, tai būna jau minkštučiai toki. Tai kaip būna minkštučiai, tai tadu paima austinės medžiagos, jau vadindavosi šeriokas jau, ir tadu tuos kailinius po apačia, nu, ir pasiūdavo tokias jau. Tokie labai jau šilti, geri jau*¹⁰⁴⁷.

Vaikų galvos apdangalai būdavo įvairūs. Vasarą mergaitės vaikščiodavo vienplaukės, kartais galvą apdengdavo *mamų megztom kepuraitėm*¹⁰⁴⁸. Ilgus plaukus turėjusioms mergaitėms mamos plaukus pindavo į kasas, surištas įvairių spalvų kaspinais. Kaišiadorių mieste kasos dažniau pintos vyresnėms mergaitėms. Mažųjų plaukai įprastai būdavo kerpami trumpai: *iš pradžių buvo mada kirpt trumpai ir palikt karčiukus kaip vadina grifka*¹⁰⁴⁹. Berniukai dėvėdavo ausines kepure, ant kaklo rišėdavo skareles.

¹⁰⁴¹ KŠM B287: Erika Nenartavičiūtė, „Kaimo gyventojų audiniai ir drabužiai Kaišiadorių rajone“, 2000. Pateikėja: Adelė Urmuevičiūtė-Rauluševičienė, g. 1924 m. Kalniškių k.

¹⁰⁴² KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

¹⁰⁴³ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁰⁴⁴ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

¹⁰⁴⁵ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁰⁴⁶ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m. Zūbiškių k.

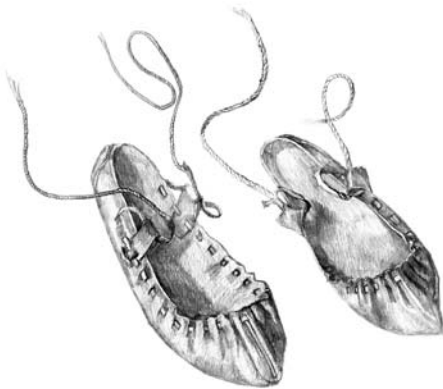
¹⁰⁴⁷ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė-Vitkauskienė, g. 1931 m. Stabintiškių k.

¹⁰⁴⁸ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

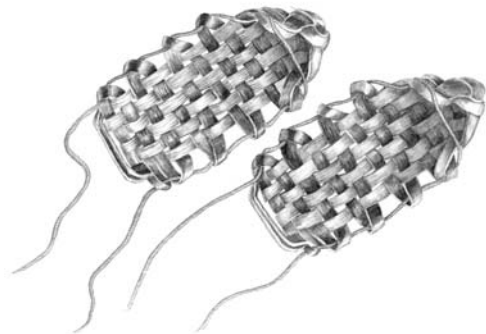
¹⁰⁴⁹ KŠM R: pateikėja Aleksandra Žitkutė, g. 1929 m. Kaišiadoryse, gyv. Vilniuje.

XX a. pradžioje šiltuoju metų laiku valstiečiai apie namus vaikščiodavo basi: *kasam bulves rudenį basi, kiaules gi šerėm, būdavo pas kiaules šlapia, tai būdavo nueini kiaulą pašeri ir paskui išeini iš mygio, nu, kojas nusiplauni ir viskas. Tai šieną reikėdavo nešiot iš krūmų, nu, tai basi*¹⁰⁵⁰.

Keliaudami bažnyčion vyrai avėdavo vyžas: *vyžos būna iš liepos karnų. Nulu-pa nuo liepos žievę. Ne pačio storo medžio, bet plonesnę, kad paslankesnė būtų. Tai būdavo nupina tą vyžą, padaro kilpukes šniūrai įkišti. Pinant šonuose išdeda tokias lentukes*¹⁰⁵¹ arba nagines: *naginės buvo prieškariniame laikotarpyje kai buvo brezento. Priekyje susiūdavo kampu. Šonuose padarydavo rinkes. Kad įverti šniūrą. Ringelės gal centimetro, gal pusanthro, kad lįstų virvukė. Paskui ir sutraukia. Paskui ant kojo ma-tuoja*¹⁰⁵². Prieš jas aunantis kojas apaudavo autkojais, pasiūtais iš sudėvėtų drabužių ir apvyniodavo apivaraais, suvytais iš kanapių arba lino.

Naginės

Vyžos

Moterys ir vaikai avėdavo čempes: *geriausios buvo iš kanapių, tada jos stipriau-sios. Padaro kriukelį iš uosio ar klevo, ar qžuolo ir numezga. Pirmiausia numezga tokį panašų į sūrmaišioką, o paskui mezga aplinkui*¹⁰⁵³ arba klumpes. Pirmosios klumpės

¹⁰⁵⁰ KŠM R: pateikėja Elena Paulauskaitė, 1928 m., g. Žūbiškių k.

¹⁰⁵¹ KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Ona Jackeivičiūtė g. 1928 m. Bublių k., gyv. Antakalnio k.

¹⁰⁵² KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Ona Jackeivičiūtė g. 1928 m. Bublių k., gyv. Antakalnio k.

¹⁰⁵³ KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Ona Jackeivičiūtė, g. 1928 m. Bublių k., gyv. Antakalnio k.

buvusios medinės. Vėliau jas aptraukdavo oda: *apačia medis, o viršus oda, užkulnis būdavo iš odos, kad nesmuktų. Tokius revukus iškala, išpjauna, o in tuos revukus indeda odą, prikala cvekeliais mažiukais*¹⁰⁵⁴. Tiek moterys, tiek vyrai dėvėdavo kadokus, pasiūtus iš senų, sudėvėtų vyriškų kelnų.

Čempės

Klumpės

Klumpokai

Žiemą valstiečiai avėdavo klumpes ir veltinius batus. Klumpės dėvėtos kartu su megztomis vilnonėmis kojinėmis: *nu, klumpes daugiausia nešiojo su vilnonėm kojinėm*¹⁰⁵⁵. Kojinės buvo dvejų rūšių – trumpos ir ilgos iki kelių, raštuotos ir vienspalvės.

¹⁰⁵⁴ KŠM B561: Lina Žižliauskaitė, „Kalendoriniai ir šeimos papročiai, etnografinių daiktų aiškinimai, tautosaka“, 2004. Pateikėja Anelė Glinskaitė-Morkūnienė, g. 1924 m. Bublių k.

¹⁰⁵⁵ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

Ilgąsias kojines pasirišdavo šniūreliu: *apsimovę kojinėmis, virš kelio užsirišdavo raištelį, o kojinės viršų atlenkdavo žemyn*¹⁰⁵⁶. Veltinius avėdavo keliaudami bažnyčion, šaltą dieną dirbdami miškuose. Juos valstiečiai gaminosi patys: *tai gerai mano mama išmoko pati vert veilokus. Laikraštį padėdavo, iškirpdavo, apdėdavo vilnom ir pildavo po truputėlį karšto vandens į geldą ir paskui supdavo, ir padarydavo veilokus. Popierių ištraukdavo ir likdavo skylė. Fasonas jau buvo. Paskui išdžiovindavo*¹⁰⁵⁷.

XX a. trečiajame–ketvirtajame dešimtmečiuose šiltuoju metų laiku moterys ir merginos keliaudamos bažnyčion ar turgun avėdavo namų gamybos basutes: *buvo gi mada basanoškes tokias ant medinio pado daryt. Man tėvas irgi buvo padaręs. Čia viršuj dirželės ir apkaltos gražiai*¹⁰⁵⁸, *paskui ant medinio pado juostas audžiam ir prisikalam*¹⁰⁵⁹. Vyrų audavosi ilgaaulius batus, kaliošus. Ilgaaulius batus parišdavo odiniais raišteliais arba siauromis austinėmis juostomis. Keliaudami bažnyčion batus surišdavo tarpusavyje per aulų kilpeles perverta kilpele ir nešdavosi permetę per petį. Priėję miestelį kojas apsivyniodavo autais ir apsiaudavo batais¹⁰⁶⁰. Turtingesnių šeimų vaikams siūdavo *vangierkėles* – kailiuku apsiūtos, virvelėmis suvarstomos klumpės, tačiau vaikams jos sukeldavo daug nepatogumų: *ėjau į mokyklą, jau gražios mano klumpės buvo, vangierkėlės. Nu, ir dabar kaip išeinam jau iš mokyklos, nu, tai vaikai tom klumpėm paprastom šliumšt, šliumšt ir nulakia, o aš kolig susiraišioju, aš lieku vi-sadu. Nu, neklauskit, koks buvo skausmas man. Nu, gražios, bet aš niekad nespėdavau su vaikais namo kartu eit*¹⁰⁶¹.

¹⁰⁵⁶ KŠM B287: Erika Nenartavičiūtė, „Kaimo gyventojų audiniai ir drabužiai Kaišiadorių rajone“, 2000. Pateikėja Adelė Urmulevičiūtė–Rauluševičienė, g. 1924 m. Kalniškių k.

¹⁰⁵⁷ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁰⁵⁸ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė–Vitkauskienė, 1931 m. Stabintiškių k.

¹⁰⁵⁹ KŠM R: pateikėja Janina Ivoškaitė, g. 1926 m. Smilgių k., gyv. Vilniuje.

¹⁰⁶⁰ KŠM B270: Erika Nenartavičiūtė, „Audiniai ir jų vieta interjere. Audimi-verpimo įrankiai“, 2000. Pateikėja Domicelė Kazlauskaitė–Banevičienė g. 1931 m. Medžionių k., gyv. Kalvių k.

¹⁰⁶¹ KŠM R: pateikėja Petrutė Kurgonytė–Vitkauskienė, 1931 m. Stabintiškių k.

TURINYS

PRATARMĖ	5
ŠEIMOS IR BENDRUOMENĖS PAPROČIAI	
VAIKYSTĖ	9
Gimtuvės	9
Kūdikų priežiūra	14
Vaikų auklėjimas	19
Žaislai ir žaidimai	25
Mokykla	30
Paauglių vakaronės	34
Jaunimo vakaronės	37
Varduvės	41
ŠEIMOS PAPROČIAI	43
Krikštynos	43
Žvalgytuvės	47
Sutuoktuvės	51
Palankėj palankėj	52
Laidotuvės	59
KALENDORINĖS ŠVENTĖS	63
Naujieji metai	63
Trys Karaliai	64
Užgavėnės	65
Gavėnia	67
Blovieščiai	68
Verbos	69
Didžioji savaitė	70
Velykos	72
Atvelykis	75
Jurginės	75
Sekminės	78
Žolinė	80
Mirusiųjų minėjimo dienos	80
Adventas	81
Kūčios	83
Kalėdos	86
Šventvakariai	87
BENDRUOMENĖS PAPROČIAI	
Elgetos	89
Piemenavimas	94
Piemenų dainos	98

Piemenėlių dainelė	98
Moterų laisvalaikis	101
Vyrų laisvalaikis	105
Atlaidai	107
Turgūs	111
ŪKIO IR BUITIES DARBAI	
Rugių auginimas	115
Linų auginimas ir apdirbimas	121
Kanapių auginimas ir apdirbimas	126
Grūdų apdorojimas	126
Skalbimas	129
Drobių balinimas	134
Vilnos apdirbimas	135
Verpimas	138
Audimas	140
Milo vėlimas	142
Švaros darbai ir asmens higiena	142
VALGIS	
Valgymo etiketas ir indai	147
Kasdieninis valgis	149
Pasninko valgis	157
Talkų valgis	159
Velykų vaišės	161
GYVULININKYSTĖ	
Gyvuliai ir jų priežiūra	163
AMATAI IR ŽVEJYBA	
Kailiadirbio amatas	171
Kalvio amatas	174
Račiaus amatas	179
Siuvėjo amatas	182
Žvejyba	185
GYVENVIETĖS IR SODYBOS PASTATAI	
Gyvenviečių tipai	189
Pirkios ir kitų sodybos pastatų statyba	191
Sodybos ir ūkiniai pastatai	197
APRANGA IR APAVAS	
Moterų ir vyrų apranga	217
Vaikų apranga	222
Apavas	225

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

1. Gimtuvės. Piešė J. Vėbra
2. Veltiniai. Piešė K. Tokarevienė
3. Kamanos. Piešė K. Tokarevienė
4. Kultuvė (Žiežmariai). Piešė K. Tokarevienė
5. Bobutė. Piešė M. Zavadskis
6. Pavijociūs (Kalvių k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
7. Lopsys (Jagelių k., Kietaviškių sen.). Piešė K. Tokarevienė
8. Vygė (Kaišiadorių r.) (Lietuvos nacionalinio muziejaus eksponatas). Piešė K. Tokarevienė
9. Rožančius. Piešė K. Tokarevienė
10. Knyga (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
11. Duona. Piešė K. Tokarevienė
12. Vaikų auklėjimas. Piešė J. Vėbra
13. Miestėliai. Piešė M. Zavadskis
14. Duonos minkymas (Vytauto Didžiojo karo muziejaus eksponatas). Piešė J. Vėbra
15. Vėpimas (Kaišiadorių r.). Piešė J. Vėbra
16. Vaikiškas vežimėlis su ratukais (Totoriškių k., Žaslių sen.) (Lietuvos istorijos instituto eksponatas). Piešė K. Tokarevienė
17. Meduolis (Kaišiadorys) (Vytauto Didžiojo karo muziejaus eksponatas). Piešė K. Tokarevienė
18. Linksmais Vincukas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
19. Arkliukas ant ratukų (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
20. Stumiamas kibirėlis (Kaišiadorys). Piešė K. Tokarevienė
21. Rogės (Kaišiadorys). Piešė K. Tokarevienė
22. Mokinio dėžutė (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
23. Plunksnotis (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
24. Rašalinė (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
25. Paauglių vakaronės (Kaišiadorių r.). Piešė J. Vėbra
26. Armonika (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
27. Smuikas (Kaišiadorys). Piešė K. Tokarevienė
28. Ažuolo lapų vainikas ant gonkelių. Piešė K. Tokarevienė
29. Bruknienojų vainikas. Piešė K. Tokarevienė
30. Krikštynos (Paparčių sen.). Piešė J. Vėbra
31. Jaunuoliai. Piešė K. Tokarevienė
32. Sutuoktuvės (Kaišiadorių r.). Piešė J. Vėbra
33. Kufaras (Kalvių k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
34. Pagalvės (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
35. Abrūsas (Miežonių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
36. Laidotuvis (Kaišiadorių r.). Piešė J. Vėbra
37. Trys karaliai (Kaišiadorių r.). Piešė J. Vėbra
38. Blovieščiai. Piešė J. Vėbra
39. Verbos (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
40. Karpynys – langų užuolaidėlė (Domeikiemo k., Kruonio sen.) (Vytauto Didžiojo karo muziejaus eksponatas). Piešė K. Tokarevienė
41. Velykos. Piešė J. Vėbra
42. Kubilas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
43. Kiaušiniai (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
44. Sijonas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
45. Sekminės. Piešė J. Vėbra
46. Fanaras (Lomenių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
47. Rumšiškių koplytelė (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
48. Kūčios. Piešė J. Vėbra
49. Elgetos. Piešė M. Zavadskis
50. Piemenavimas. Piešė K. Tokarevienė
51. Tarškyne (Vilūnų k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
52. Moterų laisvalaikis. Piešė J. Vėbra
53. Žibalinė lempa (Kalminių Jagelių k., Kietaviškių sen.). Piešė K. Tokarevienė
54. Nėrinys (Žasliai). Piešė K. Tokarevienė
55. Staltiesė (Pakertų k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
56. Staltiesė. Piešė K. Tokarevienė
57. Vyūrų laisvalaikis (Lietuvos nacionalinio muziejaus eksponatas – veja virves) (Lietuvos istorijos instituto eksponatas – pina krepšius). Piešė J. Vėbra
58. Atlaidai. Piešė J. Vėbra
59. Turgūs (Žiežmariai) (Lietuvos istorijos instituto eksponatas). Piešė J. Vėbra
60. Akėčios (Vladikiškių k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
61. Ratas. Piešė J. Vėbra
62. Diečka (Gintėikiškių k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
63. Šakė mėslui (Vilūnų k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
64. Šakė (Vilūnų k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
65. Rugių auginimas (Žasliai). Piešė J. Vėbra
66. Kraitelė (Korsakų k., Paparčių sen.). Piešė K. Tokarevienė
67. Prijuostė (Eitekonių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
68. Dalgis (Lapainios k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
69. Pjautuvės (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
70. Mendelis (Miežonių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
71. Spragilas (Rumšiškės). Piešė K. Tokarevienė
72. Vėtyklė (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
73. Rėtis (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
74. Linų auginimas ir apdirbimas. Piešė K. Tokarevienė
75. Mintuvai (Piktavyžio k., Rumšiškių sen.). Piešė K. Tokarevienė
76. Vienašmenė bruktuvė (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
77. Dviašmenė bruktuvė (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
78. Medinis šepetys linams šukuoti (Medinių Strėvininkų k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
79. Metalinis šepetys linams šukuoti (Medinių Strėvininkų k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
80. Šerinis šepetys linams šukuoti (Gudienos k., Kaišiadorių sen.). (Medinių Strėvininkų k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
81. Linų pyragas (Kaišiadorių r.). Piešė Kristina Tokarevienė
82. Piesčiokas (Vilūnų k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
83. Piesta (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
84. Girnos (Lapainios k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
85. Skalbimas. Piešė J. Vėbra
86. Kraikubilis (Gintėikiškių k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
87. Žlugtas (Lomenių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
88. Sagonas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
89. Kočėlas (Kruonis). Piešė K. Tokarevienė
90. Drobių balinimas. Piešė J. Vėbra
91. Avių kirpimas. Piešė J. Vėbra
92. Žirkėlis, naudotas avims kirpti (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
93. Doklas (Miežonių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
94. Prieverpstė (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
95. Prieverpė (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
96. Prieverpstės (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
97. Lanktis (Vaitkūnų k., Nemaionių sen.). Piešė K. Tokarevienė
98. Audimo staklės (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
99. Krijelis (Vladikiškių k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
100. Mestuvai (Rumšiškės). Piešė K. Tokarevienė
101. Vytuvai (Miežonių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
102. Divonas (Žūbiškių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
103. Kaušas (Vilūnų k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
104. Šaukštas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
105. Nekočia (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
106. Valgymo etiketas ir indai. Piešė J. Vėbra
107. Terlė (Vladikiškių k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
108. Druskinė (Girelės k., Kietaviškių sen.). Piešė K. Tokarevienė
109. Liepinė (Lapainios k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
110. Palivonas (Turloviškių k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
111. Ašotis (Turloviškių k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
112. Kasdieninis valgis. Piešė J. Vėbra
113. Duonkepė (Dainių k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
114. Duonkubilis (Gintėikiškių k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
115. Keptuvė (Vareikonių k., Paparčių sen.). Piešė K. Tokarevienė
116. Sūrspaudis (Ringailių k., Nemaionių sen.). Piešė K. Tokarevienė
117. Kašikai (Vladikiškių k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
118. Boikėlė su kryžiu (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
119. Skilandis. Piešė K. Tokarevienė
120. Kapoklė (Kibučių k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
121. Prietaisai mėsai rūkyti (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
122. Loviai mėsai sūdyti (Beištrakų k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
123. Talkų valgis. Piešė J. Vėbra
124. Sūrių džiovyklė (Lietuvos nacionalinio muziejaus eksponatas). Piešė K. Tokarevienė
125. Margučiai (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
126. Pyragas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
127. Gyvuliai ir jų priežiūra. Piešė J. Vėbra

128. Žabalas (Vladikiškių k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
129. Karvė. Piešė J. Vėbra
130. Režginės (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
131. Melžtuvė (Kaišiadorys). Piešė K. Tokarevienė
132. Cebras (Gintėikiškių k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
133. Kiaulė. Piešė J. Vėbra
134. Avis. Piešė J. Vėbra
135. Žąsis. Piešė J. Vėbra
136. Višta. Piešė J. Vėbra
137. Ožka. Piešė J. Vėbra
138. Katinas. Piešė J. Vėbra
139. Šuo. Piešė J. Vėbra
140. Kaišiadirbio amatas. Piešė J. Vėbra
141. Kubilas. Piešė J. Vėbra
142. Mezdavimo įrankis (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
143. Kalvio amatas. Piešė J. Vėbra
144. Klemka (Rumšiškės). Piešė K. Tokarevienė
145. Vedega (Tatarkos k., Paparčių sen.). Piešė K. Tokarevienė
146. Nablus (Gintėikiškių k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
147. Arklas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
148. Girmakalis (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
149. Dumplės (Žasliai). Piešė K. Tokarevienė
150. Spaustuvas (Žasliai). Piešė K. Tokarevienė
151. Priekalas (Žasliai). Piešė K. Tokarevienė
152. Replės (Žasliai). Piešė K. Tokarevienė
153. Žirkklės skardai karpyti (Žasliai). Piešė K. Tokarevienė
154. Pasaga (Žasliai). Piešė K. Tokarevienė
155. Pasagvinės (Žasliai). Piešė K. Tokarevienė
156. Kirstukas (Žasliai). Piešė K. Tokarevienė
157. Įrankis kapoti kanopą (Žasliai). Piešė K. Tokarevienė
158. Dėžė kaustymo įrankiams sudėti (Žasliai). Piešė K. Tokarevienė
159. Račiaus amatas (Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspонатas – kluonas su ratine) (Lietuvos istorijos instituto ekspонатas – raičius obliuoja ratą (Vladikiškių k., Žiežmarių sen.)). Piešė J. Vėbra
160. Brička (Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
161. Darbinės rogės (Kaišiadorių r.) (Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
162. Centimtras (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
163. Lygintukas (Tatarkos k., Paparčių sen.). Piešė K. Tokarevienė
164. Žirkklės (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
165. Antpirščiai (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
166. Siuvimo mašina (Gintėikiškių k. Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
167. Manekenas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
168. Štapai (Miežonių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
169. Žvejyba. Piešė J. Vėbra
170. Bučiukas vėžiams gaudyti (Mijaugonių k., Kietaviškių sen.). Piešė K. Tokarevienė
171. Bučius (Darsūniškis). Piešė K. Tokarevienė
172. Megztuvė tinklams megzti (Ringailių k., Nemaionių sen.). Piešė K. Tokarevienė
173. Venteris (Darsūniškis). Piešė K. Tokarevienė
174. Samtis (Mijaugonių k., Kietaviškių sen.) (Lietuvos istorijos instituto ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
175. Žasliai. Piešė J. Vėbra
176. Žasliai. Piešė J. Vėbra
177. Žiežmariai. Piešė J. Vėbra
178. Pirkios ir kitų pastatų statyba. Piešė J. Vėbra
179. Saspara (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
180. Pirkios ir kitų pastatų statyba. Piešė J. Vėbra
181. Karkizai (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
182. Lėkiai (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
183. Skiedrinės lentelės (gontai) (Žasliai). Piešė K. Tokarevienė
184. Viengalė pirkia (Dabinta, Kruonio sen.) (Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
185. Viengalė pirkia (Dabinta, Kruonio sen.) (Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
186. Viengalė pirkia (Bačkonių vnk., Žiežmarių sen.) (Vytauto Didžiojo karo muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
187. Dviejų galų pirkia (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
188. Gonkelės (Totoriškių k., Žaslių sen.). Piešė K. Tokarevienė
189. Šėpa (Liutonių k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
190. Uslanas (Miežonių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
191. Abrozdas (Paparčiai). Piešė K. Tokarevienė
192. Karpiniai (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
193. Langas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
194. Langas (Kaišiadorys) (Vytauto Didžiojo karo muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
195. Langas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
196. Langas (Kaišiadorys) (Vytauto Didžiojo karo muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
197. Langas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
198. Langas (Lapainios k., Kruonio sen.) (Vytauto Didžiojo karo muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
199. Spinta (Dainių k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
200. Rankšluostinė (Beištrakių k., Palomenės sen.) (Lietuvos istorijos instituto ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
201. Rankšluostinė (Migonių k., Kruonio sen.) (Vytauto Didžiojo karo muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
202. Rankšluostinė (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
203. Rūsų (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
204. Rūsų (Kaišiadorių r.) (Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
205. Karbija (Girelės k., Kietaviškių sen.). Piešė K. Tokarevienė
206. Aruodas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
207. Svirnas (Dovainonių k., Rumšiškių sen.) (Vytauto Didžiojo karo muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
208. Svirnas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
209. Skrynja (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
210. Skrynja (Rokiškių I-ųjų k., Kruonio sen.) (Lietuvos istorijos instituto ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
211. Kluonas (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
212. Žagins (Anglininkų k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
213. Trisienis (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
214. Pirtis (Kalvių k., Kruonio sen.) (Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
215. Šulins (Vladikiškių k., Žiežmarių sen.) (Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
216. Šulins su svirtimi (Kaišiadorių r.). Piešė K. Tokarevienė
217. Varteliai (Kaišiadorių r.) (Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
218. Pinučių tvora (Guronių k., Žaslių sen.). Piešė K. Tokarevienė
219. Lipynė (Kalvių k., Kruonio sen.) (Lietuvos istorijos instituto ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
220. Avilys (Varkalių k., Nemaionių sen.). Piešė K. Tokarevienė
221. Inkilas (Kiemelių k., Žiežmarių sen.) (Lietuvos istorijos instituto ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
222. Koplytstulpis (Lomenių k., Palomenės sen.) (Vytauto Didžiojo karo muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
223. Kryžius (Žiežmariai) (Vytauto Didžiojo karo muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
224. Koplytėlė (Kaišiadorių r.) (Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspонатas). Piešė K. Tokarevienė
225. Moterų ir vyrų apranga. Piešė K. Tokarevienė
226. Juosta (Miežonių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
227. Skarelių kraštai (Vladikiškių k., Žiežmarių sen.). Piešė K. Tokarevienė
228. Čipkas (Eiriogalos k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
229. Čėpcius (Migonių k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
230. Bindolikas (Lapainios k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
231. Brinda (Beištrakių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
232. Naginės (Žūbiškių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
233. Vyžos (Vilūnų k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė
234. Čėmpės (Kasciukiškių k., Kaišiadorių sen.). Piešė K. Tokarevienė
235. Klumpės (Miežonių k., Palomenės sen.). Piešė K. Tokarevienė
236. Klumpokai (Vilūnų k., Kruonio sen.). Piešė K. Tokarevienė

Katkevičiūtė-Ignatjeviėnė, Ugnė

Ka587 Iliustruotoji Kaišiadorių etnografija / Ugnė Katkevičiūtė-Ignatjeviėnė. – Kaišiadorys : Kaišiadorių muziejus, 2015. – 232 p. : 236 iliustr.

ISBN 978-9986-646-48-8

Knygoje aprašomi XIX a. pabaigos – XX a. vidurio Kaišiadorių apylinkių šeimos ir bendruomenės papročiai, buities ir ūkio darbai, amatai. Kaišiadorių regiono tradicinę kultūrą iliustruoja piešiniai, gyventojų prisiminimai, tautosaka bei archyvinė medžiaga.

UDK 39(474.5)

Ugnė Katkevičiūtė-Ignatjeviėnė

 ILIUSTRUOTOJI
KAIŠIADORIŲ
ETNOGRAFIJA

Redaktorė *Jūratė Lakštauskienė*

Dailininkai *Kristina Tokareviėnė*

Justas Vėbra

Marius Zavadskis

Maketuotoja *Laura Inytė*

2015-12-18. 14,5 sp. l. Tiražas 700 egz. Užsakymas 15-259.

Išleido Kaišiadorių muziejus, J. Biliūno g. 26, LT-56121 Kaišiadorys.

Spaustuvė „Morkūnas ir Ko“, Draugystės g. 17, 51229 Kaunas.